

DOKTORI (PhD) ÉRTEKEZÉS

AJKAY ADRIÁN

Nyugat-magyarországi Egyetem

Sopron

2011

NYUGAT-MAGYARORSZÁGI EGYETEM

SZÉCHENYI ISTVÁN

GAZDÁLKODÁS- ÉS SZERVEZÉSTUDOMÁNYOK DOKTORI ISKOLA

KÖZÖSSÉGI GAZDÁLKODÁSTAN PROGRAM

**Az európai uniós fejlesztési támogatások szerepe a
nyugat-dunántúli nonprofit szervezetek
működésében**

Doktori (PhD) értekezés

Készítette:

Ajkay Adrián

Témavezető:

Dr. Andrásy Adél CSc egyetemi docens

SOPRON 2011

Az európai uniós fejlesztési támogatások szerepe a nyugat-dunántúli nonprofit szervezetek működésében

Értekezés doktori (PhD) fokozat elnyerése érdekében

Készült a Nyugat-magyarországi Egyetem

Széchenyi István Gazdálkodás- és Szervezéstudományok Doktori Iskola

Közösségi gazdálkodástan programja keretében

Írta:
Ajkay Adrián

Témavezető: Dr. Andrassy Adél CSc

.....

Elfogadásra javaslom (igen / nem)

(aláírás)

A jelölt a doktori szigorlaton 100% -ot ért el.

Sopron, 2007. december 5.

.....
a Szigorlati Bizottság elnöke

Az értekezést bírálóként elfogadásra javaslom (igen /nem)

Első bíráló () igen / nem

.....
(aláírás)

Második bíráló () igen / nem

.....
(aláírás)

A jelölt az értekezés nyilvános vitáján % - ot ért el.

Sopron, 2011.....

.....
a Bírálóbizottság elnöke

A doktori (PhD) oklevél minősítése.....

.....
Az EDT elnöke

Tartalomjegyzék

Tartalomjegyzék	4
Ábrajegyzék	7
Táblázatjegyzék	10
I. Bevezetés	12
I.1. A kutatás célja	13
I.2. A disszertáció felépítése	14
I.3. Hipotézisek	15
I.4. A kutatás módszertana.....	17
II. A nonprofit szektor jelentősége Magyarországon, ezen belül kiemelten a Nyugat-dunántúli Régióban	19
II.1. A nonprofit szektor működésének törvényi háttere és a rendszer kialakulása.....	19
II.1.1. A nonprofit szektor meghatározása és a civil kezdeményezések motivációi.....	19
II.1.2. Alkotmányos jogunk: az egyesülési jog	20
II.1.3. A nonprofit szervezetek alapításának, működésének és megszűnésének lényeges elemei	21
II.1.4. Speciális társadalmi szervezetek	22
II.1.5. A közhasznú tevékenység szabályozása.....	24
II.1.6. A nonprofit szervezetek törvényességi felügyelete	25
II.2. A nonprofit szervezetek nyilvántartása, a szektor megfigyelésének eszközei.....	26
II.2.1. A nonprofit szektorba tartozó szervezetek köre	26
II.2.2. Adatforrások és adatfeldolgozás.....	29
II.3. A nonprofit szervezetek számának alakulása, befolyásoló tényezők.....	31
II.4. A nonprofit szektor fejlődése nemzetközi összehasonlításban	36
II.5. A nonprofit szervezetek jellemzői az országban és a Nyugat-Dunántúlon.....	43
II.5.1. Szervezeti forma	43
II.5.2. Tevékenységcsoportok	46
II.5.3. Földrajzi hatókör	53
II.6. A nonprofit szektor gazdasági súlya	57
II.6.1. Szervezetek aktivitása, bevételek, támogatások alakulása	57

II.6.1.1. Szervezetek aktivitása	57
II.6.1.2. A bevételek alakulása	59
II.6.1.3. Bevételi források	61
II.6.1.4. Pályázati támogatások	62
II.6.1.5. A nonprofit szervezetek által kiosztott támogatások	63
II.6.2. A nonprofit szervezetek munkavállalói, önkéntes segítői	63
II.6.2.1. A nonprofit szektor mint foglalkoztató	63
II.6.2.2. Önkéntes segítők a szektorban	65
II.6.2.3. Humán erőforrás	67
II.6.3. Szervezetek eszközellátottsága	68
II.6.3.1. Ingatlanellátottság	68
II.6.3.2. A nonprofit szektor kommunikációs lehetőségei és igényei	69
II.7. Európai Unió támogatások a nonprofit szervezetek finanszírozásában – hazai és külföldi gyakorlat	72
III. A nyugat-dunántúli nonprofit szervezetek részvétele az NFT I. Operatív Programjaiban	76
III.1. Agrár- és Vidékfejlesztési Operatív Program	78
III.1.1 LEADER +	79
III.2. Gazdasági Versenyképesség Operatív Program	80
III.2.1. Feldolgozóipari beszállítók számának növelése és megerősítésük	81
III.2.2. Alapszintű tanácsadás	81
III.2.3. Kis- és középvállalkozások közötti együttműködés szervezésének támogatása	82
III.2.4. Üzleti tartalomfejlesztés támogatása kis- és középvállalkozások számára	82
III.3. Humánerőforrás-fejlesztés Operatív Program	83
III.3.1. Nők munkaerőpiacra való visszatérésének ösztönzése	83
III.3.2. Modell értékű tanoda típusú tevékenységek támogatása és a halmozottan hátrányos helyzetű tanulók integrált nevelése	84
III.3.3. A társadalmi beilleszkedés elősegítése a szociális területen dolgozó szakemberek képzésével	84
III.3.4. Hátrányos helyzetű emberek alternatív munkaerő-piaci képzése és Fejlesztésközpontú alternatív munkaerő-piaci szolgáltatások	85
III.3.5. Felkészítés kompetencia-alapú oktatásra	85

III.3.6. A társadalmi befogadást támogató szolgáltatások infrastrukturális fejlesztése	85
III.4. Regionális Fejlesztés Operatív Program.....	86
III.4.1. Turisztikai vonzerők fejlesztése	87
III.4.2. Regionális és kistérségi szintű együttműködések ösztönzése.....	87
III.4.3. Foglalkoztatást elősegítő tevékenységek és Nonprofit foglalkoztatási projektek megvalósítása	88
III.4.4. Felsőoktatási intézmények és a helyi szereplők együttműködésének erősítése.....	88
IV. A sikeres pályázás és a szervezeti erőforrások kapcsolata, összefüggései; nyertes pályázók főbb jellemzői a nyugat-dunántúli régióban	90
IV.1. Nyertes nonprofitok a régióban	90
IV.2. A nyugat-dunántúli nyertes nonprofit szervezetek jellemzői	98
IV.2.1. Szervezeti forma	98
IV.2.2. Tevékenységcsoportok.....	101
IV.2.3. Földrajzi hatókör.....	104
IV.2.4. Szervezetek aktivitása.....	108
IV.2.5. Bevételek, források, támogatások	109
IV.2.6. A nyertes szervezetek foglalkoztatottai, önkéntes segítői	114
V. A projektek pénzügyi fenntarthatósága	120
V.1. A nyertes pályázók bevételeinek alakulása 2003–2008 között.....	120
V.1.1. A bevételek időbeni alakulása.....	120
V.1.2. A bevételek szerkezetének alakulása	124
V.2. A nyertes pályázók kiadásainak alakulása 2003–2008.....	129
V.3. A bevételek és a kiadások változásának foglalkoztatásra gyakorolt hatása	136
V.4. A nyertes pályázók bevételeinek és kiadásainak egymáshoz való viszonya	143
VI. Eredmények, következtetések és javaslatok.....	147
VI.1 Új kutatási eredmények és tudományos következtetések.....	147
VI.2 Javaslatok, további kutatási célok	149
VII. Összefoglalás	153
Summary	157
Mellékletek	161
Irodalom és forrásjegyzék.....	163
Jogi nyilatkozat.....	170

Ábrajegyzék

1. ábra: A nonprofit szektor jogi és statisztikai fogalmának kapcsolata	28
2. ábra: A nonprofit szervezetek száma Magyarországon, 1989 és 2007 között	32
3. ábra: A civil szervezeteknél foglalkoztatottak aránya a gazdaságilag aktív népesség százalékában	37
4. ábra: A nonprofit szektor bevételeinek összetétele, 1995	39
5. ábra: A társas nonprofit szervezetek számának alakulása a négy kelet-közép-európai országban 1989-2001	42
6. ábra: A nonprofit szervezetek bevételei források szerint Magyarországon	43
7. ábra: A nonprofit szervezetek szervezeti forma szerinti megoszlása, 2007	45
8. ábra: A nonprofit szervezetek tízezer lakosra jutó száma, 2007	46
9. ábra: A tízezer lakosra jutó nonprofit szervezetek száma tevékenységcsoportok szerint	48
10. ábra: A tízezer lakosra jutó alapítványok száma tevékenységcsoportok szerint.....	48
11. ábra: A tízezer lakosra jutó társas nonprofit szervezetek száma tevékenység csoportonként	49
12. ábra: Az alapítványok számának megoszlása tevékenységcsoportok szerint	52
13. ábra: A társas nonprofit szervezetek számának megoszlása tevékenység csoportok szerint	52
14. ábra: A nonprofit szervezetek számának földrajzi hatókör szerinti megoszlása, 2007.....	54
15. ábra: A nonprofit szervezetek megoszlása földrajzi hatókör szerint, tevékenységcsoportonként, 2007	56
16. ábra: A nonprofit szervezetek bevételeinek megoszlása források szerint, 2007.....	61
17. ábra: A nonprofit szervezetek által foglalkoztatottak számának megoszlása, 2007	65
18. ábra: Önkéntes segítőkkal rendelkező szervezetek a Nyugat-Dunántúlon	66
19. ábra: Számított önkéntesként foglalkoztatottak bevételnövelő aránya régióként, 2007.....	67
20. ábra: A nonprofit szervezetek számított foglalkoztatottainak megoszlása, 2007	68
21. ábra: A nonprofit szervezetek aránya a kommunikációs lehetőségek szerint, 2006....	70
22. ábra: A nyugat-dunántúli nyertes pályázatok és a pályázatokhoz társult források nagysága.....	91

23. ábra: A pályázók számának alakulása és a támogatások megoszlása operatív programok szerint	95
24. ábra: A statisztikai értelemben nonprofit szervezetek számának és az általuk elnyert támogatás összegének megoszlása árbevételük alapján.....	96
25. ábra: A statisztikai értelemben nonprofit szervezetek számának és az általuk elnyert támogatás összegének megoszlása létszámuk alapján	96
26. ábra: A statisztikai értelemben nonprofit szervezetek számának és az általuk elnyert támogatás összegének megoszlása alapításuk éve alapján	98
27. ábra: A nyertes pályázók aránya az adott szervezeti formából	99
28. ábra: A nyertes pályázók jogi forma szerinti megoszlása, 2007	100
29. ábra: A nyertes pályázók aránya az összes nonprofit szervezetből tevékenységcsoportok szerint a Nyugat-Dunántúlon.....	101
30. ábra: Az alapítványok és a nyertes pályázók számának megoszlása tevékenységcsoportok szerint	102
31. ábra: A társas nonprofit szervezetek és a nyertes pályázók számának megoszlása tevékenységcsoportok szerint	103
32. ábra: A nyugat-dunántúli nonprofit szervezetek, és a nyertes pályázók földrajzi hatókör szerinti megoszlása, 2007	105
33. ábra: A nyertes pályázók megoszlása földrajzi hatókör szerint, főbb tevékenységcsoportonként, 2007	107
34. ábra: A bevételek megoszlása források szerint a Nyugat-Dunántúlon, 2007	110
35. ábra: A pályázati támogatások megoszlása a Nyugat-Dunántúlon, 2007	111
36. ábra: A nyertes nonprofitok főbb megoszlási mutatói jogi forma szerint, 2007.....	112
37. ábra: Egy nyertes szervezetre jutó bevételek tevékenységtípusok szerint, 2007	114
38. ábra: A fizetett munkaerőt alkalmazó nonprofit szervezetek aránya, 2007	115
39. ábra: A foglalkoztatottak megoszlása foglalkoztatási mód szerint, 2007	116
40. ábra: A nyertes nonprofit szervezetek számított főállású foglalkoztatottainak megoszlása tevékenység-csoportok szerint, 2007.....	117
41. ábra: A nyertes nonprofit szervezetek humán erő-kapacitásának összetétele, 2007...	119
42. ábra: A bevételek alakulása.....	120
43. ábra: A nyertes nonprofitok bevételeinek megoszlása, 2003-2008 átlaga	123
44. ábra: A bevételi források alakulása	124
45. ábra: Az egy szervezetre jutó költségek alakulása szervezeti formák szerint, 2000–2008 évek átlaga	130

46. ábra: A nyertes pályázók költségeinek évenkénti megoszlása.....	131
47. ábra: A nyertes pályázók bérköltségének alakulása.....	132
48. ábra: A nyertes pályázók anyagköltségének alakulása	132
49. ábra: A nyertes pályázók szolgáltatásvásárlási költségeinek alakulása	132
50. ábra: A nyertes pályázók költségeinek megoszlása földrajzi hatókör szerint, 2007..	135
51. ábra: Az egy szervezetre jutó munkaerőköltség és a számított létszám alakulása, 2003-2007	137
52. ábra: Az egy nyertes szervezetre jutó számított főállású és szerződéses foglalkoztatottak számának változása, előző év = 100,0	138
53. ábra: Az egy szervezetre jutó bevétel és a számított létszám alakulása.....	139
54. ábra: Az egy szervezetre jutó bevétel, a számított létszám eloszlása és a becsült számított munkaerő, 2003-2007	140
55. ábra: Az egy szervezetre jutó bevétel és a számított létszám eloszlása és a becsült számított munkaerő szervezet-típusonként, 2003-2007	142
56. ábra: Az egy szervezetre jutó bevételek, kiadások, foglalkoztatottak alakulása, illetve a nonprofitok számára megítélt támogatások nagysága.....	143

Táblázatjegyzék

1. táblázat: A nonprofit szervezetek megoszlása közhasznúság szerint Magyarországon, 2007, százalék.....	25
2. táblázat: A működő nonprofit szervezetek száma és megoszlása alapítási évük szerint, 2007	34
3. táblázat: A nonprofit szervezetek jogi formák szerinti száma és megoszlása, 2007	44
4. táblázat: A működő országos nonprofit szervezetek megoszlása alapítási évük szerint főbb tevékenységcsoportonként, 2007.....	47
5. táblázat: A nonprofit szervezetek tevékenységcsoportok szerinti jellemzői, 2007	50
6. táblázat: A nonprofit szervezetek földrajzi hatóköre jogi formánként, 2007	55
7. táblázat: A nonprofit szervezetek aktivitása	57
8. táblázat: A nonprofit szervezetek működési jellemzői	58
9. táblázat: A bevétellel rendelkező nonprofit szervezetek adatai	60
10. táblázat: A foglalkoztatottal rendelkező nonprofit szervezetek száma és aránya régiók szerint, 2007	64
11. táblázat: A nonprofit szervezetek ingatlanellátottság szerint.....	69
12. táblázat: A nonprofit szervezetek kommunikációs igényei a szervezetek számának százalékában, 2006	71
13. táblázat: Nonprofit szervezetektől beérkezett és támogatott NFT pályázatok.....	76
14. táblázat: Nonprofit szervezetek pályázatai számának megoszlása operatív programonként 2004-2006 között, db).....	77
15. táblázat: Igényelt és megítélt támogatási összeg megoszlása operatív programonként az NFT I.-ben – nonprofit szervezetek (Ft).....	78
16. táblázat: A támogatások alakulása operatív programok szerint, 2004–2008.....	92
17. táblázat: A támogatások alakulása a pályázók gazdálkodási formája szerint, 2004–2008.....	94
18. táblázat: A nyertes pályázók földrajzi hatókör és jogi forma szerinti megoszlása, 2007	106
19. táblázat: A nonprofit szervezetek aktivitása a Nyugat-Dunántúlon, 2007.....	108
20. táblázat: A nonprofit szervezetek működési jellemzői a Nyugat-Dunántúlon, 2007	109

21. táblázat: A nonprofit szervezetek főbb bevételi adatai a Nyugat-Dunántúlon, 2007	109
22. táblázat: A nyertes nonprofitok megoszlási mutatói tevékenységtípusok szerint, 2007	113
23. táblázat: A nyertes szervezetek számított főállású foglalkoztatottjainak megoszlása bevétel nagyság és szervezeti forma szerint, 2007	116
24. táblázat: A nyertes nonprofit szervezetek önkéntes segítőinek főbb mutatói szervezeti forma szerint, 2007	118
25. táblázat: Egy bevétellel rendelkező nonprofit szervezetre jutó források bevétel nagyság-csoport szerint	122
26. táblázat: A bevételek megoszlása forrás típus szerint, %	125
27. táblázat: Az állami támogatások főbb jellemzői	126
28. táblázat: A magántámogatások főbb jellemzői	127
29. táblázat: Az alaptevékenység bevételeinek főbb jellemzői	128
30. táblázat: A gazdálkodási tevékenység bevételeinek főbb jellemzői	129
31. táblázat: A nyertes nonprofit szervezetek fajlagos költségeinek alakulása kiemelt típusok és tevékenységcsoport szerint	134
32. táblázat: Egy szervezetre jutó összes bevétel és a számított foglalkoztatottak létszáma a nyertes pályázók körében szervezettípusonként, 2003-2007	139
33. táblázat: A korrelációs és regressziós mutatók alakulása a vizsgált célcsoportokban	142

I. Bevezetés

Kutatásom célja a fejlesztési támogatások felhasználásának vizsgálata a nonprofit szférában. A nonprofit szervezetek jelentősége az elmúlt évtizedekben Magyarországon is megnőtt. Többek között ezért is tartom fontosnak az ilyen típusú szervezetekhez érkező fejlesztési források szerkezetének és a felhasználás hatékonyságának elemzését. Dolgozatomban kritikát fogalmazok meg egyrészt a nonprofit szervezetek működésére vonatkozóan, másrészt pedig a fejlesztési támogatások rendszerével szemben is. Tekintve, hogy fejlesztési támogatásokkal foglalkozom közel tíz éve nonprofit oldalon és forrás közvetítői oldalon egyaránt, releváns és naprakész információkkal rendelkezem a megcélzott kutatási terület gyakorlati kérdéseiről. A nonprofit szervezetekbe áramló 1000 milliárd forint nagyságrendű bevétel jelentős része fejlesztési támogatásokból tevődik össze. A támogatások és a szervezeti célok között egyértelmű kapcsolat létezik, legalábbis elméletileg. A gyakorlat – amelyre a hipotéziseim épülnek - azonban mást mutat: a legtöbb esetben a meghirdetett támogatási célok, pályázatok orientálják a különböző profitorientált és nonprofit szervezeteket és nem a kitűzött működési céljaikhoz kapcsolódnak a támogatások.

Ez az anomália, amely sajnálatos módon úgy tűnik, hogy minden támogatási rendszernek a sajátossága, különösen nagy jelentőséggel bír a nonprofit szektorban. Ebben a szférában ugyanis a bevételek döntő hányadát támogatások, ezen belül is jelentős részben fejlesztési támogatások adják. A nonprofit szektor kiemelt vizsgálatát indokolja az is, hogy a támogatási rendszerek – az ilyen szervezetek alacsonyabb erőforrás ellátottságára hivatkozva – általában magasabb támogatási intenzitást biztosítanak, mint a profit orientált cégek esetében, azaz sokkal jelentősebb a közpénz felhasználása. Az önkormányzatoknál, állami szervezeteknél ugyan hasonlóan magas a támogatási intenzitás, azonban nagy különbség, hogy nonprofit szervezetek jelentősebb kontroll nélkül alapíthatók, akár pályázati források megszerzésének céljából. Az arányában jelentősebb támogatások általában különböző közösségi célok megvalósítása érdekében jutnak el a nonprofit szervezetekhez. Ezzel szemben nem léteznek hatékony módszerek a fejlesztési támogatások nonprofit szféra specifikus hatásvizsgálataihoz. Az Európai Unió támogatások vonatkozásában léteznek mechanikus és főleg output indikátorokra vonatkozó mérések, azonban az output- és eredményindikátorok mélyebb, komplex vizsgálata hiányzik.

A kutatási téma aktualitását az is alátámasztja, hogy a folyamatos változásban lévő pályázati, támogatási rendszer éppen struktúraváltás előtt áll-a Kormány és a Nemzeti Fejlesztési Ügynökség 2010-ben kinevezett vezetőinek nyilatkozatai alapján. A tervek szerint elsősorban a pályázati közreműködő szervezetek működését és a vonatkozó eljárásrendeket alakítják át. Reményeim szerint a 2011 végére – a jelenlegi gazdaságirányítói szándékok alapján – jelentősen átformálódó támogatási rendszerhez jelen kutatás javaslatait a döntéshozók is figyelembe veszik.

A dolgozat gyakorlati hasznosíthatóságát az is elősegítheti, hogy a kutatás kezdetétől fogva több alkalommal is sikerült a részeredményeket egyeztetni a támogatási rendszer meghatározó szereplőivel, Közreműködő Szervezetekkel is: a Nemzeti Fejlesztési Ügynökséggel, a Nyugat-dunántúli Regionális Fejlesztési Ügynökséggel, a Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Hivatallal, az Oktatási Minisztérium Támogatáskezelő Intézetével és a Nyugat-dunántúli Regionális Innovációs Ügynökséggel.

I.1. A kutatás célja

A kutatásom célja annak feltárása, hogy milyen összefüggés van a nonprofit szervezetek működése és a felhasznált támogatások között. Elsőként vizsgálom meg a pályázatok, támogatások rendszerét a nonprofit szféra szempontjából. Ahhoz, hogy a nonprofit szervezetek működését hatékonyabbá, finanszírozásukat átláthatóbbá tegyük, fontos megvizsgálni az általuk eddig felhasznált támogatások hatásait a közösségi és szervezeti célok függvényében, majd ezeket összevetni a támogatási rendszer működésével. A nonprofit szervezetek vizsgálata során feltárt – a pályázati, támogatási rendszerre vonatkozó - összefüggések eltérő mértékben, de érvényesek a profit orientált szervezetek és az önkormányzatok támogatás felhasználási folyamataira, így a megállapítások hasznosíthatók a teljes pályázati rendszer vonatkozásában.

Munkámat akkor tekintem sikeresnek, amennyiben az eddig megszokottól eltérő módon, egy új aspektusból közelítve komplex képet kapunk a fejlesztési pályázatok, támogatások hasznosulásáról az ilyen szempontból – véleményem szerint – legkritikusabb szféra, a nonprofit szféra vonatkozásában, földrajzilag a Nyugat-dunántúli Régióra, időbeli vetületben pedig az Első Nemzeti Fejlesztési Terv pályázati időszakára és támogatásaira szűkítve.

Kutatásom során megvizsgálom az ország más régióihoz és az országos átlaghoz képest a Nyugat-dunántúli Régióban működő nonprofit szervezetek pályázati aktivitását,

eredményességét, a támogatások felhasználásának hatásait. A tudományos munka nemcsak azért jelentett szakmai kihívást számomra, mert eddig ehhez hasonló elemzés nem készült, hanem azért is, mert több forrásból származó adatállományt kellett összekapcsolni egymással, illetve a személyes interjúk számszerűsíthető eredményeivel.

Gyakorló szakemberként azt is fontosnak tartom, hogy a leírt tudományos, elméleti összefüggések alapján kidolgozott konkrét javaslatok beépüljenek a formálódó új támogatási rendszer ismérvei közé.

I.2. A disszertáció felépítése

A hipotézisek és a kutatás módszertani dilemmáinak bemutatását követően részletesen feltárom a nonprofit szektor aktuális folyamatait, helyzetét, jelentőségét, elsősorban a Nyugat-dunántúli Régió vonatkozásában. Fontosnak tartom megvilágítani – szakirodalmi kutatásokra alapozva – a szektor működésének törvényi vonatkozásait, a szervezetek nyilvántartásával, az adatforrásokkal és adatfeldolgozással kapcsolatos speciális kérdések hátterét.

A hazai nonprofit szektor fejlődése csak nemzetközi összehasonlításban értelmezhető objektíven, ezért külön fejezetben mutatom be a téma szempontjából releváns európai, különösen a kelet-közép-európai folyamatokat. Mivel a kutatás alapvetően a Régióban működő nonprofit szervezetek támogatás felhasználásának hatásait vizsgálja, ezért bemutatásra kerülnek a szervezeti forma, földrajzi hatókör szerinti különbségek az országos átlaghoz viszonyítva.

A nonprofit szektor gazdasági súlya, a szervezetek aktivitása, a bevételek alakulása, a humán erőforrások rendelkezésre állása mind jelentős súlyt képviselnek a szakirodalmi szekunder kutatásom bemutatása során.

Tekintve, hogy kutatásom célja a fejlesztési támogatások felhasználásának vizsgálata a nonprofit szektorra vonatkozóan a Nyugat-dunántúli régióban, a vizsgálat tárgyául szolgáló pályázati rendszer elemzése sem nélkülözhető a disszertációból. A nonprofit szervezetek számára a kérdéses időszakban elérhető támogatások döntő része az Első Nemzeti Fejlesztési Terv forrásain alapultak, ezért – a hatásvizsgálatok inputjainak egyértelmű meghatározása érdekében – kizárólag az ilyen típusú támogatásokkal foglalkozom, azaz nem vizsgálom például a hazai források vagy a határon átnyúló programok felhasználásának hatásait.

A Régió összes nonprofit szervezetétől begyűjtött statisztikai kérdőíveken és a mélyinterjúkon alapuló primer kutatásom adatforrásainak, módszertanának, eredményeinek részletezése jelenti a disszertáció talán legfontosabb megállapításait, a hipotézisek tudományos igazolását. Ezekben a fejezetekben különböző adatforrások adatbázisai kerülnek összekapcsolásra és a kutatási eredmények nagy része statisztikai elemzések során kristályosodott ki.

A következő fejezetek szintén stratégiai jelentőségűek a hipotézisek objektív alátámasztása szempontjából. Bemutatásra kerül, hogy az Első Nemzeti Fejlesztési Terv különböző pályázati kiírásain elnyert támogatások milyen módon befolyásolják a szervezetek gazdálkodását, foglalkoztatási jellemzőit, működésüket.

A kutatás részeredményeit a fejezetek végén ismertetem, míg a megállapításoknak, következtetéseknek és a javaslatoknak külön fejezetet szánok.

I.3. Hipotézisek

- a nonprofit szervezetek tényleges jelentőségét, gazdasági súlyát a Nyugat-dunántúli Régióban teljes körűen nem elemezték, nem mérték, így nincsenek hasznosítható információk a térség folyamatairól. A hozzáférhető hivatalos adatok alapján szükséges elkészíteni ezt a hiánypótló elemzést, hiszen ezen vizsgálatok nélkül nem lehet felmérni a támogatások hasznosulását mikro és mezoszinten is.
- a nonprofit szervezetek működésének, finanszírozásának egyik jelentősebb tényezője a fejlesztési támogatások igénybevétele. Ez a kutatási téma szempontjából önmagában véve is nagyon fontos hipotézis, hiszen ez az Európai Unió források dinamikus növekedésének alapvető következmény. A meglévő adatsorok elemzése erre csak indirekt módon ad lehetőséget, így statisztikai elemzések alapján igazolható ez a felvetés.
- Bár a kutatás területi vonatkozásban – módszertani szempontok miatt - a Nyugat-dunántúli Régióra irányul, de a végső következtetések szempontjából mindenképpen országos jelentőségű, hiszen a támogatási rendszer csak formai megközelítésben és nomenklatúrájában rendelkezik regionális specifikációval. Azaz bár léteznek regionális operatív programok, ezek azonban teljes mértékben az országos támogatási rendszer régióként minimálisan módosított verziói. A további

hipotézisek szempontjából alapvető feltevés az, hogy a Nyugat-dunántúli Régió nonprofit szervezeteinek bevételei között az országos átlaghoz közelítő arányban találhatunk pályázati forrásokat.

- Korábbi gyakorlati tapasztalataim és az Oktatási Minisztérium Támogatáskezelő Intézetének megbízásából készített tudományos jellegű elemzésem alapján kutatásom egyik alaphipotézise, hogy a pályázati támogatások döntő többségében nem jutnak el a célcsoportokhoz, azaz a nonprofit szervezetek közül a nagyobb működési bevétellel, tőkével, humán erőforrással, releváns tapasztalattal működők arányaiban nagyobb pályázati támogatásokat érnek el, mint a „jobban rászoruló” kisebbek. A szekunder és primer kutatás során arra kerestem konkrétan választ a fenti összefüggés igazolására, hogy az I. Nemzeti Fejlesztési Terv pályázatainak sikeres nonprofit szervezetek adottságai mennyiben térnek el az átlagostól.
- Az előző hipotézisemhez kapcsolódóan azonban egy másik felvetésem igazolására is lehetőségem nyílt az elemzések során: több olyan nonprofit szervezet létezik, amelyeknél az Európai Unió források a bevételek között meghaladják az 50 %-ot, és ezen szervezetek közül többen nem rendelkeznek jelentős működési tapasztalattal, hanem sokkal inkább pályázatiírói, projektmenedzsment ismeretekkel és releváns humán erőforrással. Ez utóbbi véleményem tudományos igazolása azért lehet jelentős, mert ennek a „járadék vadászat” típusú anomáliának a bizonyított létezése – kisebb aránya ellenére is – jelentős károkat okozhat a támogatási rendszer megítélésében.
- Tekintve, hogy egyre jelentősebb volumenű vissza-nem-térítendő – elsősorban Európai Unió - támogatás igénybevételére nyílt lehetőség az elmúlt években, feltételezem, hogy a támogatások felhasználása kimutatható mértékben és pozitív irányban befolyásolta a nonprofit szervezetek működését. Ehhez fontos látni azt is, hogy milyen a szervezetek bevételi és kiadási oldala, illetve humán erőforrás ellátottsága. A hipotézis bizonyítására vizsgáltam a támogatott nonprofit szervezetek humán erőforrásának alakulását, konkrétan azt, hogy a növekvő támogatási összegek miatt emelkedő árbevétel növekvő foglalkoztatottsággal jár-e rövid- és középtávon. A támogatások egyik legfontosabb deklarált célkitűzése a

foglalkoztatottság növelése, ezért választottam ennek a hatásindikátornak az elemzését.

I.4. A kutatás módszertana

A kutatási téma egzakt lehatárolása, így a megfelelő kutatási módszerek kiválasztása, finomhangolása is egy fejlődési folyamat végeredményeként írható le. Pár évvel ezelőtt még érdekesnek tűnt a nonprofit szféra mellett, az önkormányzatokhoz kerülő Európai Unió források felhasználásának komplex hatékonyságvizsgálata, mivel a támogatás figyelő Egységes Monitoring Információs Rendszer (EMIR) működése még messze volt az optimálistól. Az EMIR sajnálatos módon mind a mai napig nem tudja betölteni fontos szerepét a támogatások hatásvizsgálatában, azonban a rendszer elemzését és fejlesztését a Közreműködő Szervezetek és Irányító Hatóságok mellett több kutató is céljául tűzte ki. Ebben a témában több olyan gyakorlati jelentőséggel bíró tanulmány született, amelyek megfelelő komplexitással kezelték a támogatási rendszereket, viszont sajnálatos módon a konkrét, egy-egy sajátos pályázati célcsoportra vonatkozó megállapításokkal adósok maradtak. A teljes – több alrendszerből és elszigetelten működő, önálló „kis rendszerből” álló – támogatási struktúra minden egyes részének elemzése nyilvánvalóan meghaladja a doktori kutatás időbeli, humán erőforrás és pénzügyi kereteit. Azonban egy jelentős célcsoport tudományos szintű, de gyakorlatban közvetlenül hasznosítható eredményekkel járó vizsgálata, amely multiplikátor módján az egész szisztéma fejlődésére pozitív hatással bír, témájául szolgálhat a PhD programnak.

A konkrét kutatási témához tartozó módszertanon több alkalommal is szükségszerű volt változtatni elsősorban a statisztikai adatok korlátozott rendelkezésre állása miatt. A módszertan kialakítása során mindvégig maximális figyelmet fordítottam a szekunder kutatásból származó információk primer vizsgálati eredményekkel történő összevetésére. A kutatásom során – tekintve a viszonylag nagyszámú célcsoportot, illetve a kérdőíves megkérdezések alacsony hatékonyságát – együttműködést alakítottam ki a Központi Statisztikai Hivatallal, annak érdekében, hogy a nonprofit szervezetek kötelező kérdőíves adatszolgáltatása alapján végezhessem a vizsgálataimat, a beküldött kérdőívek adatsorainak elemzésén keresztül. A kérdőíves elemzés mellett személyes interjúkat is végeztem a tudományos eredmények ellenőrzésüként.

Tekintve, hogy kutatásom a Nyugat-dunántúli Régió területére összpontosult, több szakmai egyeztetést is kezdeményeztem regionális Közreműködő Szervezetekkel a releváns pályázati tapasztalatok megismerése miatt.

Módszertani kérdésként – az előzetes adatbázis elemzéseket követően - a kutatás megkezdése előtt meghatározásra került a vizsgálat időintervalluma is. Mivel a különböző támogatott projektek megvalósítása a támogatási döntés és a támogatások átutalásához képest évekkel később történik, illetve a hatásvizsgálatok esetében a fenntartási időszak vizsgálata is fontos, csak 5-6 évvel korábbi programok elemezhetők. Az Első Nemzeti Fejlesztési Terv a 2004-2006 évek közötti időszakban elindított Európai Unió programok, pályázatok rendszere, amelynek output következményei már megjelentek az elérhető kérdőívekben, adatsorokban, illetve már a rövid-, középtávú hatások vizsgálata is eredményre vezethet. Ezen okok miatt a kutatás időintervallumát az I. Nemzeti Fejlesztési Terv megvalósítása során, a 2004-2006 évek közötti időszakban meghozott támogatási döntések által meghatározott időkeretek közé pozicionáltam. Természetesen itt előfordulhatnak olyan esetek, amikor a támogatási döntéshez képest a projekt realizálódása több évvel halasztódik egyedi döntések alapján. Az ilyen, és ehhez hasonló módszertani anomáliákat, valamint semlegesítési módjukat az adott témaköröknél ismertetem.

Disszertációm felépítésénél azt az elvet követem, hogy az adott témaköröknél folyamatában ismertetem részletesen az elemzések módszereit, hátterét, illetve a releváns adatforrásokat, vagy éppen azok hiányát.

Hipotéziseim tudományos bizonyításához, mint a kutatás során kitűzött részcélok eléréséhez mindig objektív módon – az általam vélt legjobb elemzési módszer kiválasztásával – igyekszem eljutni. Ezek a módszerek döntően statisztikai jellegűek, de néhány esetben azonban elkerülhetetlen az empirikus megközelítésmód.

Több nonprofit szervezetet megkerestem és végül három különböző területen működő, különböző adottságú nonprofit szervezet képviselője vállalta a mélyinterjút. Tekintve, hogy a kutatás rész céljai időközben módosultak, volt olyan szervezet, amelynek vezetőjével többször is tapasztalatot cseréltem.

II. A nonprofit szektor jelentősége Magyarországon, ezen belül kiemelten a Nyugat-dunántúli Régióban

II.1. A nonprofit szektor működésének törvényi háttere és a rendszer kialakulása

II.1.1. A nonprofit szektor meghatározása és a civil kezdeményezések motivációi

A szakirodalmak és a nemzetközi statisztikák szerint a nonprofit szektor három alapvető kritériummal és több részletjellelmezővel írható le. A három alapvető kritérium a profitszétosztás tilalma, a nem kormányzati jelleg és az intézményesültség jogi személlyé válási folyamata. Kiegészítő, további elemei a nonprofit szektort alkotó szervezeteknek az önkéntesség, a közjó szolgálata, a pártpolitikai és az egyházi hitéleti tevékenység kizárása (Bíró, 2002). Lényegében ezekre az ismérvekre épül a civil szervezetek hazai nyilvántartásában alkalmazott Nonprofit Szervezetek Nemzetközi Osztályozása is.

A fenti definíció alapján a nonprofit szektor alatt így azokat a társadalmi öntevékenységet folytató szervezeteket és önszerveződéseket értjük, amelyek működését nem a megszerezhető profit és nem az állami közfeladat ellátása mozgatja, hanem a valamely közösségi szükségletet megjelenítő társadalmi öntevékenység. A jótékonyagra, öntevékenységre és önkéntes munkára tehát a társadalomnak a szükségletek kielégítése, a szociális problémák kezelése, maguknak az állampolgároknak pedig saját belső egyensúlyuk és a társadalomban elfoglalt helyük megszilárdítása érdekében van szükségük. A közösségi kezdeményezések magas arányából szoros és szerteágazó társadalmi kapcsolatokra, az állampolgári felelősségérzet és szolidaritás erősségére és az egyének szilárd társadalmi beágyazódására lehet következtetni. Alacsony szintje – éppen ellenkezőleg – súlyos problémákra, a társadalom atomizáltságára, s az egyének ezzel szorosan összefüggő talajvesztésére utal (Szigeti, 2003).

Mindezek ismeretében megfogalmazható az a kérdés, hogy milyen (társadalom)lélektani megfontolások vezettek ahhoz, hogy Magyarországon az 1990-es évek elején látványosan megélénkült a civil kezdeményezés, és robbanásszerűen jöttek létre öntevékeny szervezetek. Az egyik ok kétségtávol az lehetett, hogy a társadalmi és gazdasági fordulat következtében jelentősen zsugorodott az állam jóléti és gondoskodó

szerépe. Így a társadalom részéről gazdasági természetű és szociális jellegű igények merültek fel, ami többek között növelte a helyi közösségek egymásra utaltságát, kapcsolatépítő-képességét. Ugyanebbe az irányba hatott a jövedelmi különbségek kiszélesedése és az életszínvonal általános romlása, amely a gazdasági szerkezetváltással együtt járó területi fejlettségbeli különbségek elmélyüléséből fakadt. A társadalom erősebb differenciáltsága ugyanis – és ezt a nonprofit elméletek is igazolják – erőteljesen motiválja az öntevékeny szervezetek elterjedését. A különböző társadalmi rétegek és érdekcsoportok közösségbe szerveződve ugyanis jobban tudnak gondoskodni tagjaik és célközönségük szükségleteinek kielégítéséről, érdekeik érvényesítéséről. Mindezekre a társadalmi kihívásokra célszerűnek mutatkozott nonprofit szervezetek létrehozásával válaszolni.

II.1.2. Alkotmányos jogunk: az egyesülési jog

A Magyar Köztársaság Alkotmányának 63§-a kimondja, hogy az egyesülési jog alapján mindenkinek joga van a törvény által nem tiltott célra szervezeteket létrehozni, illetőleg azokhoz csatlakozni. A magyarországi nonprofit szektor jogi és gazdasági szabályozásának újkori kiindulópontját az alapítvány jogintézményének 1987-ben történt megjelenése, majd ezzel kapcsolatosan a Polgári Törvénykönyv 1990. évi módosítása, illetve az egyesülési törvény 1989-es elfogadása óta számítjuk.

A megfelelő jogi szabályozás keretei között az állami feladatok ellátásának társadalmisítási folyamata így az 1980-as évek végén kezdődött újra. Az egyesülési jogról szóló 1989. évi II. törvény rendelkezései szerint az egyesülési jog alapján a magánszemélyek, a jogi személyek, valamint ezek jogi személyiséggel nem rendelkező szervezetei – tevékenységük célja és alapítóik szándéka szerint – *társadalmi szervezetet* hozhatnak létre és működtethetnek. Az egyesülési jog gyakorlása és a társadalmi szervezetek tevékenysége nem ütközhet törvénybe. Lényeges elem, hogy társadalmi szervezet kizárólag gazdasági-vállalkozási tevékenység végzése céljából nem hozható létre, de céljai megvalósítása érdekében esetenként folytathat ilyen jellegű munkát. A társadalmi szervezetek, ide értve szövetségeiket is, jogi személyek. Lényegében ezek olyan önkéntesen létrehozott, önkormányzattal rendelkező szervezetek, amelyek nyilvántartott tagsággal rendelkeznek, alapszabályban meghatározott célra alakulnak, és ennek elérése érdekében szervezik tevékenységüket.

Az *alapítvány* intézménye 38 évi szünet után, az egyes polgári jogi szabályok módosításáról szóló 1987. évi 11. sz. törvényerejű rendelettel, majd ennek a Polgári

Törvénykönyvbe történő beemelésével jelent meg újra a hazai polgári jogban, mintegy megerősítve, hogy az állam nem nélkülözheti a közérdekű feladatok teljesítésében a civil társadalom önzetlen segítségét. A Polgári Törvénykönyv 74/A§-a szerint magánszemély, jogi személy és jogi személyiséggel nem rendelkező gazdasági társaság (alapítók), tartós közérdekű célra alapító okirat elfogadásával alapítványt hozhat létre. Az alapítvány akárcsak a társadalmi szervezet jogi személy és elsődlegesen gazdasági tevékenység folytatása céljából nem alapítható. Lényeges különbség az alapítvány és a társadalmi szervezetek között az, hogy az alapítvány javára a céljai megvalósításához vagyont szükséges rendelni.

II.1.3. A nonprofit szervezetek alapításának, működésének és megszűnésének lényeges elemei

A társadalmi szervezet alapításához legalább tíz alapító tag szükséges. Ők mondják ki a szervezet megalakítását, állapítják meg alapszabályát és választják meg képviseleti és ügyintéző szerveit. A társadalmi szervezet alapszabálya rögzíti a szervezet nevét, székhelyét, célját és szervezeti keretét.

A társadalmi szervezet legfőbb szerve a tagok összessége vagy a tagok által választott testület, melyet szükség szerint, de legalább ötévente össze kell hívni. E testület hatáskörébe tartozik kiemelten az alapszabály módosítása, az éves költségvetés meghatározása, a beszámoló elfogadása, más szervezetekkel való egyesülés és a megszűnés kimondása. A társadalmi önszerveződés legnépesebb csoportját az egyesületek képviselik.

Az alapítványok esetében ugyancsak az alapító okiratban kell megjelölni a nevet, a székhelyet, az alapítvány célját és a céljára rendelt vagyont és annak felhasználási módját. Nyílt alapítvány esetében az alapítványhoz bárki csatlakozhat. Az alapítványok esetében az alapító az alapító okiratban kijelölheti a vagyont kezelő szervet vagy külön szervezetet is létrehozhat, aki az alapítvány képviselője.

A társadalmi szervezet és az alapítvány megalakulását követően kérni kell annak bírósági nyilvántartásba vételét. Az alapítványt annak székhelye szerint illetékes megyei bíróság, illetőleg a Fővárosi Bíróság veszi nyilvántartásba, melyről nemperes eljárásban határoz, és erről értesíti az ügyészséget is. Tevékenységét akkor kezdheti meg, ha a nyilvántartásba vételről szóló határozat jogerőre emelkedett.

A nonprofit szervezetek vagyona elsősorban a tagok által fizetett tagdíjakból, felajánlásokból, hozzájárulásokból képződik. A jogi személyiségű státusból adódóan a társadalmi szervezet és az alapítvány működése során keletkezett tartozásaiért a saját vagyonával felel. A tagokra a tagdíj megfizetésén túl nem hárul vagyoni kötelezettség. Az alapítványok esetében ugyanakkor a kezelő szerv vagy annak tisztségviselője a feladatkörének ellátása során a harmadik személynek okozott kárért a polgári jog általános szabályai szerint felel.

A társadalmi szervezet feloszlással, más társadalmi szervezettel való egyesüléssel, feloszlattal, illetőleg megszűnésének megállapításával szűnik meg. A megszűnés esetében vagyonáról az alapszabály vagy a legfelsőbb szerv döntése alapján kell rendelkezni, melynek végrehajtása a felszámoló feladata. Ha feloszlás vagy megszűnés megállapítása során a vagyon sorsáról nem történt rendelkezés, akkor az a hitelezők kielégítése után állami tulajdonba kerül, és közérdekű célra kell fordítani.

Az alapítványt a bíróság akkor törli a nyilvántartásból, ha célja megvalósult, meghatározott idő eltelt, illetőleg a megszabott feltétel bekövetkezett. A bíróság az ügyész keresete vagy az alapító kérelme alapján is megszüntetheti az alapítványt. A megszünt alapítvány vagyonát az alapító okirat eltérő rendelkezése hiányában a bíróság hasonló célú alapítvány támogatására köteles fordítani.

II.1.4. Speciális társadalmi szervezetek

A Polgári Törvénykönyv egyes rendelkezéseinek módosításáról szóló 1993. évi XCII. törvény alapján az 1990-es évek közepén három új nonprofit jogi forma került bele a Polgári Törvénykönyvbe: a közalapítvány, a köztestület és a közhasznú társaság. Ezzel szervezetileg is megkülönböztetett jogi formát ölthettek a magánkezdeményezésre, illetve a kormány, a parlament és az önkormányzatok által létrehozott szervezetek (Lomniczi, 1998; Csizmár-Bíró, 1998). A statisztikai idősorok tanúsága szerint ugyanakkor ezeknek az új formáknak a nonprofit szektoron belüli számbéli súlya nem vált jelentőssé az elmúlt másfél évtized folyamán.

A *közalapítványi* forma nem újkeletű a magyar jogrendszerben, mivel az 1930-as évek szabályozásában már létezett és működött (Barabás, 2006). Fontos szerepet tölthet be a közfeladatok ellátásának biztosításában, emiatt működése során nagyobb nyilvánosságot és társadalmi ellenőrzést kap. Gazdálkodását az Állami Számvevőszék ellenőrzi.

A *köztestület* önkormányzattal és nyilvántartott tagsággal rendelkező szervezet, amelynek lényeges eleme, hogy létrehozását törvény rendeli el, és általában közfeladatot végez. A Ptk. 65§-a alapján köztestület különösen a Magyar Tudományos Akadémia, a gazdasági, illetve a szakmai kamarák. Utóbbiak tevékenységének jelentősége, így társadalmi megítélése, létrejöttük óta jelentősen módosult. Ez ugyanis nagyban függ a mindenkori gazdasági szabályozástól. Jogszabály előírhatja, hogy valamely közfeladatot kizárólag köztestület láthat el, illetőleg meghatározott tevékenység csak köztestület tagjaként folytatható, de ezek a rendelkezések viszonylag könnyen vissza is vonhatóak.

A *közhasznú társasági forma* ma már történeti jelentőségű. A 2006. évi IV. törvény a Gazdasági Társaságokról (új Gt.) ugyanis megszüntette e formát, amelyet nyereség és vagyonszerzési cél nélkül a társadalom közös szükségleteinek kielégítésére lehetett létrehozni. E szervezeteknek a törvény alapján 2009. június 30-ig nonprofit gazdasági társasággá kellett átalakulniuk. Úgy tűnik ezáltal az üzletszerű gazdasági tevékenység folytatása nyomatékosabb szerepet kapott a jogi szabályozásban, mint maga a nonprofit jelleg.

A már említett 2006-os Gazdasági Társaságokról szóló törvény tehát kinyilvánította a nem jövedelemszerzésre irányuló *nonprofit gazdasági társaság* státuszát. Ez bármely társasági formában alapítható és működtethető, sőt már működő gazdasági társaság legfőbb szerve is elhatározhatja az ilyen formában történő továbbműködést. A cég nevében ugyanakkor jelezni kell a nonprofit jelleget. A nonprofit gazdasági társaság üzletszerű gazdasági tevékenységet csak kiegészítő jelleggel folytathat, a képződő nyereség a tagok között nem osztható fel, az a társaság vagyonát gyarapítja.

II.1.5. A közhasznú tevékenység szabályozása

Az 1997. évi CLVI. a közhasznú szervezetekről szóló törvény 1998. január 1-jei életbe lépése paradigmaváltást jelentett a magyar nonprofit szektor jogi, de még inkább gazdasági szabályozásának fejlődésében, ugyanis meghatározott feltételek teljesülése esetén a jogi forma helyett a szervezetek tevékenysége vált a szabályozás alapjává (Bíró, 2002). A jogszabály a közhasznú szervezetek két típusát nevesítette: a közhasznú és a kiemelkedően közhasznú szervezeteket.

A törvény szerint a *közhasznú tevékenység* tulajdonképpen nem más, mint a társadalom és az egyén közös érdekeinek kielégítésére irányuló, a szervezet létesítő okiratában nevesített cél szerinti tevékenység. A törvény deklarálja, hogy mely nonprofit gazdálkodási típusok lehetnek közhasznúak és melyek nem. A szervezetek közhasznú jogállásukat, azaz közhasznú vagy kiemelkedő közhasznú szervezetként való minősítésüket nyilvántartásba vétellel szerzik meg. Ehhez a létesítő okiratnak tartalmazni kell a következőket: milyen feladatokat lát el, vállalkozási tevékenységet csak a közhasznú cél érdekében folytathat, gazdálkodási eredményét nem osztja fel, politikai tevékenységet nem végez és szervezete pártoktól független.

A *kiemelkedően közhasznú* szervezet nyilvántartásba vételéhez szükséges továbbá az is, hogy olyan közfeladatot végezzen, amelyről állami szervnek vagy helyi önkormányzatnak kellene gondoskodnia. További követelmény, hogy tevékenységének és gazdálkodásának legfontosabb adatait a helyi vagy országos sajtó útján nyilvánosságra kell hoznia.

Hallgatólágoosan a törvény a szervezetek egy harmadik típusát is definiálta, nevezetesen: a nem közhasznú szervezeteket. Ez utóbbi csoportba nemcsak az olyan szervezeteket soroljuk, amelyek alapítói vagy tagjaik érdekét szolgálták, hanem egyrészt azok a szervezetek is, amelyek tevékenysége kívül maradt a törvényben meghatározott körön (Bíró, 2002).

A statisztikai adatok szerint 2007-ig közhasznú státust a nonprofit szervezetek csaknem fele, kiemelkedően közhasznú minősítést közel 6%-uk kapta meg. Három szervezettípus, az alapítvány, a közalapítvány és az akkor még létezett közhasznú társaság körében volt átlagon felüli a közhasznúvá, illetőleg kiemelkedően közhasznúvá nyilvánított szervezetek aránya.

1. táblázat: A nonprofit szervezetek megoszlása közhasznúság szerint Magyarországon, 2007-ben (százalék)

Szervezeti forma	Nem szerzett közhasznú státuszt	Közhasznúvá	Kiemelkedően közhasznúvá
		nyilvánított szervezet	
Alapítvány	24,7	68,9	6,4
Közalapítvány	13,2	60,5	26,3
Egyesület	60,2	35,9	3,9
Köztestület	78,5	18,4	3,1
Munkavállalói érdekképviselő	90,5	9,1	0,4
Szakmai, munkáltatói érdekképviselő	76,4	22,2	1,4
Közhasznú társaság	8,0	72,9	19,1
Nonprofit intézmény	79,0	16,3	4,7
Egyesülés	95,0	4,3	0,7
Összesen	46,4	48,0	5,6

Forrás: Nonprofit szervezetek Magyarországon, 2007. 98. oldal, Budapest, 2009.

Az értekezésem kiemelt vizsgálati területének választott nyugat-dunántúli tervezési-statisztikai régióban a Központi Statisztikai Hivatal által publikált 2007. évi adatok szerint a közhasznúsággal nem rendelkező civil kezdeményezések aránya nagyobb, mint országosan. Ez összefügg a hazai viszonylatban kedvezőbb gazdasági helyzettel, az átlagosnál jobb életszínvonallal és szociális viszonyokkal. Közhasznú státuszt a szervezetek 39,2%-a nyert el, amely 8,8 százalékponttal maradt el a magyarországi átlagtól, a kiemelkedően közhasznú szervezetek 4,2%-os képviselete pedig 1,4 százalékponttal volt alacsonyabb az országos szintnél.

II.1.6. A nonprofit szervezetek törvényességi felügyelete

A társadalmi szervezetek és az alapítványok működése felett az ügyészség gyakorol törvényességi felügyeletet. Ha működésük jogszerűsége másképpen nem biztosítható az ügyész a bírósághoz fordulhat. Alapítványok esetében a Polgári Törvénykönyv szerint a bíróság határidő kitűzésével kötelezi az alapítvány kezelőjét, hogy a jogszabálynak megfelelő működést állítsa helyre. Ha ez nem vezetett eredményre, akkor a bíróság az alapítványt megszünteti. Társadalmi szervezet esetében az ügyész által indított perek a megyei bíróság, illetőleg a Fővárosi Bíróság hatáskörébe tartoznak. A bíróság az ügyész keresete alapján hozza meg döntését, amelynek kimenetele az ügy természete szerint többféle lehet. A működés törvényességének helyreállítását szolgáló intézkedés irányulhat

többek között a törvénysértő határozat megsemmisítésére, új határozat meghozatalára, a legfelsőbb képviselői szerv összehívására.

Amennyiben a törvényesség másképpen nem biztosítható a bíróság a társadalmi szervezet tevékenységét felfüggesztheti, ellenőrzésére felügyelő-biztost rendelhet ki vagy feloszlathatja, ha annak működése az Alkotmányba ütközik. A bíróság akkor is megállapítja a megszűnést, ha már legalább egy éve nem működik vagy tagjainak száma tartósan tíz alatt van. Fontos hangsúlyozni a társadalmi szervezetek esetében, hogy amennyiben jogszabályi feltételekhez kötött tevékenységet folytat, akkor a hatáskörrel rendelkező állami szerv a hatósági ellenőrzésre vonatkozó szabályok alkalmazásával szakmai felügyeletet is gyakorol.

II.2. A nonprofit szervezetek nyilvántartása, a szektor megfigyelésének eszközei

II.2.1. A nonprofit szektorba tartozó szervezetek köre

A civil és nonprofit szervezetek társadalmi és gazdasági jelentősége egyaránt indokolja a szektor alaposabb vizsgálatát. A nonprofit szektorral kapcsolatos adatközlések sokfélesége miatt azonban az adatfelhasználók gyakran joggal kifogásolhatják, hogy a különböző forrásokból származó információk sok esetben nincsenek összhangban egymással, mely eltérések rendkívül nagyok is lehetnek. Ahogy a civil társadalom fogalmának is többféle megközelítése létezik, úgy ahhoz hasonlóan a nonprofit szervezetek esetében sem beszélhetünk általánosan elfogadott, mindenhol azonos értelemben használt meghatározásról. Ez már önmagában is indokolja a hazai nonprofit szektor becsült méretének eltéréseit. Ennek ismeretében célszerű eljárásban tisztázni a tartalmi és definíciós kérdéseket.

A hazai gyakorlatban öt tartalmi ismérvet használnak a nonprofit szervezetek¹ fogalmi meghatározására: a profitszétosztás tilalmát; a kormánytól való függetlenséget; az önkéntességet, öntevékenységet; az önkormányzatiságot; az intézményesültséget. *(Forrás: KSH Fogalomtár)*

¹ A köznyelvben gyakran a nonprofit szervezetek szinonimájaként használják a „civil”, az „önkéntes” és a „nem kormányzati szervezetek” megnevezéseket. E szóhasználat gyakran pontatlan, mivel ezen szervezetek tartalmi szempontból eltérő sajátosságokkal rendelkeznek. A nonprofit szervezetek közül leginkább a magánalapítványok, az egyesületek és az érdek-képviselői szervezetek egy része tekinthető civil szervezetnek.

A profitszétosztás tilalma a nonprofit jelleg egyik legfontosabb, és egyben a piaci szervezetektől történő elhatárolást is magába foglaló kritérium. Lényege, hogy a nonprofit szervezetek esetlegesen létrejött profitjukat nem oszthatják szét alapítóik, tagjaik, vezetőségük és alkalmazottaik között. A kormánytól való függetlenség az állami, kormányzati szektortól történő elhatárolást is magába foglaló kritérium.

A nonprofit jelleg önkéntesség, öntevékenység kritériuma alapján a tagság vagy a szervezet munkájában történő részvétel nem kötelező, önkéntes munka, illetve pénzbeli hozzájárulás jellemzi a szervezeteket. A tagság és a munkájukban való részvétel nem törvényi előírás vagy egyéb kényszer eredménye.

Az önkormányzatiságon alapvetően azt kell érteni, hogy a nonprofit szervezetek önigazgatók és saját vezetőséggel rendelkeznek, míg az intézményesültség azt jelenti, hogy viszonylag stabil szervezeti felépítésük van, rendszeresen és intézményes keretek között működnek.

A szektornak a mai magyar gyakorlatban három különböző meghatározása használatos. Közülük a jogi értelmezés a legtágabb. Eszerint minden olyan nem profitcélú szervezet (alapítvány, közalapítvány, köztestület, közhasznú társaság, önkéntes kölcsönös biztosítópénztár, az egyesülési törvény hatálya alá tartozó társadalmi szervezet), amely ugyanakkor nem is költségvetési gazdálkodást folytató intézmény, a nonprofit szektor részének tekintendő, amelyet a Polgári Törvénykönyv rendelkezéseivel összhangban önálló jogi személyként bejegyeztek.

Valamivel szigorúbb és egyúttal pragmatikusabb is a statisztikai definíció, ez lényegében a nemzetközi gyakorlatban kialakított kritériumokra épül. Ennek megfelelően szűkebb ugyan a jogi meghatározásnál (1. ábra), de logikájában illeszkedik hozzá, hiszen a Polgári Törvénykönyvben leírt szervezeti formát használja kiindulópontként. E meghatározás értelmében nem tartoznak a nonprofit szektorba az önkéntes kölcsönös biztosítópénztárak (mert esetükben nem érvényesül a profitszétosztás tilalma), a politikai pártok (mert céljuk a közhatalom és a kormányzati jogosítványok megszerzése), valamint az egyházak, szerzetesrendek¹ (mert a világi nonprofit szervezetek működési kereteit meghatározó szabályozás rájuk nem érvényes).

¹ A nemzetközi gyakorlatban erősen vitatott, hogy az egyházakat a nonprofit szektor részének lehet-e tekinteni. Magyarországon a KSH és a történelmi egyházak 1993-ban olyan megállapodást kötöttek, amelynek értelmében a nonprofit szektor statisztikai megfigyelési körébe az egyházak, felekezetek és a szerzetesrendek nem tartoznak bele, az egyházi alapítványok és vallási egyesületek viszont igen.

1. ábra A nonprofit szektor jogi és statisztikai fogalmának kapcsolata

Egészen más megfontolásokból indul ki a nemzetgazdaság-statisztikai definíció. Az e szerint besorolt szervezetek teljesítményét három alrendszerben számolják el. A nemzeti számlák összeállítása során az 1. ábra belső körében feltüntetett, tehát a statisztikai definíciónak megfelelő szervezetek közül azokat kell a háztartásokat segítő nonprofit szektor részének tekinteni, amelyek alapvetően a lakosságot szolgálják, bevételszerző tevékenységet csak korlátozott mértékben folytatnak, finanszírozási forrásaik között túlsúlyban vannak a magántámogatások. A döntően állami támogatásokból élő szervezeteket a kormányzati, a főképp díjbevételeikre támaszkodó nonprofit szolgáltatókat és a munkáltatói érdekképviselőket pedig a vállalati szektorban kell számba venni. A kormányzati szektorba tartoznak azok a közalapítványi, alapítványi vagy közhasznú társasági formában működő nonprofit intézmények, amelyek működésében az állami felügyelet közvetlenül érvényesül, továbbá bevételeiknek több mint 50%-a költségvetési forrásból származik. A vállalati szektort alkotják a nagyrészt piaci termelést folytató, azaz költségeiket árbevételből fedező nonprofit intézmények, továbbá a munkaadói érdekképviselők, a vállalkozók, munkáltatók és termelők szervezetei, valamint a gazdaság- és vállalkozásfejlesztési céllal működő alapítványok, közalapítványok és közhasznú társaságok. Az ábra külső körében szereplő, vagyis a statisztikai definíciónak

már nem, de a joginak még megfelelő szervezetek közül a nemzetgazdasági elszámolások a háztartásokat segítő nonprofit szektorba sorolják ugyanígy a politikai pártokat és az egyházakat, szerzetesrendeket is. Az önkéntes kölcsönös biztosítópénztárak gazdasági teljesítményét ugyanakkor a pénzügyi szektorban veszik figyelembe.

II.2.2. Adatforrások és adatfeldolgozás

A nonprofit szektor méretére vonatkozó becsléseknél mutatkozó különbségek további forrása, hogy a szervezetek számáról több, egymástól lényegében független nyilvántartásból nyerhetők adatok. Ezek a regiszterek céljaikat, tartalmukat, működési elveiket és karbantartási szabályaikat tekintve egyaránt különböznek egymástól.

A nonprofit szervezetek számára vonatkozó adatok három nyilvántartásból származnak. Az Országos Igazságszolgáltatási Tanács Hivatalának (OITH) adatbázisában azok – a közhasznú társaságok és egyesülések kivételével – minden olyan nonprofit szervezet szerepel, amelyet önálló jogi személyként bejegyeztek, és a későbbiekben hivatalosan nem szüntették meg. Mivel a feloszlott egyesületek és vagyonukat veszített alapítványok jelentékeny része elmulasztja a megszűnés bejelentését, ezért a nyilvántartásban szereplő szervezetszám messze meghaladja a jogi értelemben még működők számát. Folyamatosan problémát okoz az is, hogy az OITH által vezetett nyilvántartás sok esetben hibás, nem létező szervezeteket és elérhetőségi adatokat tartalmazó információkat tartalmaz¹. Az elmúlt években történtek ugyan kísérletek arra, hogy a hazai nonprofit regisztereket összehangolják és aktualizálják, de ezek erőforrások hiányában meghiúsultak, a civil és nonprofit szervezetek pontos számáról ma sincsenek pontos és megbízható információk².

Szintén jelentős azoknak a nonprofit szervezeteknek a száma, amelyeket a gazdálkodó szervezetek regiszterében (GSZR) tartanak nyilván. Ebbe az adószámmal rendelkező valamennyi gazdálkodó szervezet belekerül, függetlenül attól, hogy önálló jogi

¹ Részben ezzel magyarázható, hogy miközben a KSH adatai szerint nagyjából 60 ezer nonprofit szervezet működik Magyarországon az OITH adatai szerint az ilyen szervezetek száma 80-100 ezres nagyságrendet képvisel.

² A 2007 nyarán elfogadott 1065/2007. (VIII. 23.) Korm. határozat (a kormányzati civil kapcsolatok fejlesztését szolgáló egyes intézkedésekről) 2008. június 30-ai határidővel előírta egy ún. civil információs portál működtetését, amelyen elvileg elérhető a minisztériumok és egyéb központi államigazgatási szervek által az Interneten közzétett, civil szervezetekre vonatkozó minden nyilvános információ, és tartalmazza a civil szervezetek részére juttatott támogatások adatait. A hiánypótló jellegű portál (<http://www.civil.info.hu>) működik ugyan, de a hozzáférhető információk köre és használata korlátozott. A kormányhatározathoz kapcsolódóan alakult meg a Civil Adatbázis Egyeztető Munkacsoport a bírósági adatbázis aktualizálását, javítását segítő.

személy vagy sem. A GSZR adatforrása elsődlegesen az APEH. Amennyiben az adóhatóságnál a szervezetek nem jelentik be megszűnésüket a bírósági nyilvántartáshoz hasonlóan az adott szervezet tényleges működésére vonatkozó információk frissítése a GSZR-ben sem történik meg. A regiszter tartalmazza az alapítványokat és egyesületeket, a közhasznú társaságokat és egyesületeket, valamint az önálló jogi személyként nem, de adóalanyként regisztrált párt- és szakszervezeti alapszervezeteket, plébániahivatalokat. Nem tartalmazza ugyanakkor azokat a hivatalosan bejegyzett nonprofit szervezeteket, amelyeknek nincs adókapcsolatuk.

Az említett két nyilvántartásnál felmerült probléma áthidalására hivatott a KSH-adatbázisa, a nonprofit szervezetek regisztere (NPREG), amelyet az évenkénti kérdőíves adatfelvétel segítségével rendszeresen aktualizál a hivatal. A nyilvántartás frissítését segíti a szektor szereplőivel az évek során – pl. tematikus konferenciák alkalmával – kialakított jó kapcsolat, és ebből adódóan a szektorális intézmények speciális regisztereikhez való hozzáférhetőség is. A Központi Statisztikai Hivatal így naprakésszé tett nyilvántartása a bírósági regiszterénél alacsonyabb, de a valóságot jobban közelítő szervezetszámot jelez. Felhasználásával a hazai nonprofit szektor teljes körére vonatkozóan lehet megbízható információt nyújtani a ténylegesen működő nonprofit szervezetek társadalmi szerepéről és legfontosabb gazdálkodási mutatóiról. A KSH adatbázisára alapozott publikációkban¹ azoknak a bíróságon bejegyzett, adóalanyként vagy anélkül működő nonprofit szervezeteknek az adatait összesíti, amelyek a statisztikai definíciónak megfelelnek, és semmilyen forrásból nem kapott a megszűnésükre vagy működésük szüneteltetésére utaló jelzést. Szükséges annak megemlítése is, hogy a nonprofit szervezetek a nyilvántartásban tevékenységi kód alapján kerülnek besorolásra. Ez a besorolás a nemzetközi gyakorlatban kifejlesztett osztályozási rendszer (International Classification of Nonprofit Organizations) adaptálásával készült.² Ez a rendszer egyrészt az adatok részletes, nemzetközi összehasonlításra alkalmas feldolgozásának könnyítését szolgálja. Másrészt lehetőséget teremt a több tevékenységi csoportot átfogó, egyéb leválogatási szempontok (pl. ifjúsági szervezetek, hátrányos helyzetű rétegekkel foglalkozó szervezetek) szerinti keresésre is.

A szektor tényleges tevékenységének, gazdasági súlyának, finanszírozási jellemzőinek és társadalmi támogatottságának feltérképezéséhez szükséges első teljes körű

¹ Ilyenek a "Nonprofit szervezetek Magyarországon" című sorozat évente megjelenő kötetei, valamint azok a tanulmányok, amelyek minden évben a nonprofit szektor más és más részterületére irányuló kiegészítő adatgyűjtés eredményeit foglalják össze.

² A *Nonprofit Szervezetek Osztályozási Rendszere* a szervezetek legrészletesebb tevékenységi meghatározásokat tartalmazó csoportosítása szintjén néhol részletesebb és a magyar sajátosságokhoz igazított változata az ICNPO-nak.

statisztikai adatgyűjtést – kísérleti jelleggel – az 1992-es évre vonatkozóan 1993-ban hajtotta végre a KSH. A következő évben, a tapasztalatokra építve lényeges változtatásokat hajtott végre mind a kiküldött kérdőív szerkezetében, mind az adatfeldolgozás módszereiben. Azóta is az akkor bevezetett – az évenkénti módosításoktól, kiegészítésektől eltekintve lényegében változatlan – adatgyűjtési eljárást alkalmaz. Az adatszolgáltatókkal kialakított korrekt kapcsolatok eredményeképp a kérdőíves megkeresésekre adott kezdeti egyharmados válaszolási arány ma már közelíti a 80% körüli értéket. Az adatfelvételek beérkezését követően megtörténik az ellenőrzés és javítás, majd matematikai módszerekkel az adat állomány vizsgálata.

Az 1993-tól 2008-ig évente végrehajtott, a teljes nonprofit szektorra kiterjedő adatgyűjtés eredményei rendszeres publikációkban, bő táblaanyaggal jelennek meg, melyek a különböző mutatók idősoros bemutatását is lehetővé teszik.

II.3. A nonprofit szervezetek számának alakulása, befolyásoló tényezők

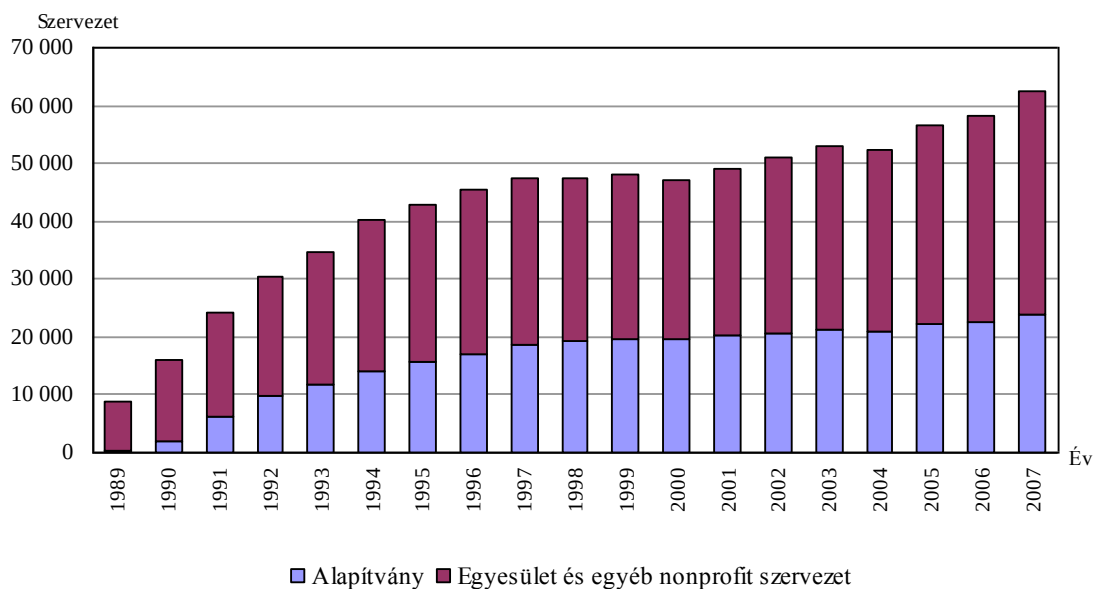
Az 1948-1989 közötti időszakot az önszerveződések szigorú állami korlátozása jellemezte. Az Alkotmányba foglalt egyesülési jog a gazdaság és társadalom szűk területén sokáig csupán a dolgozók „kiváltsága” lehetett. Egyesületek csak ezen réteg társadalmi, kulturális és egyéb tevékenységének fejlesztése érdekében jöhettek létre. Az 1972. évi alkotmánymódosítás már állampolgári jogként deklarálta az egyesülés szabadságát. Majd egy évtizeddel később ugyan jogszabállyal lazítottak az egyesületek feletti felügyelet szigorán is, de e szervezetek alapítása továbbra is csak semleges vagy éppen preferált területeken volt lehetséges. Az 1980-as évek végén az országban mindössze 8 514 egyesület működött, köztük legnagyobb arányt a sportegyesületek képviselték (36%), azokat követték a szabadidős (24%) és a tűzoltó egyesületek (14%) (KSH, 1989).

1949 után az alapítványok az egyesületekénél is mostohább helyzetbe kerültek, alapítványt csak az illetékes miniszter jóváhagyásával lehetett létrehozni, majd 1959-et követően az alapítványt, mint jogintézményt is megszüntették.¹ Az egypártrendszer idején az alapítványi élet gyakorlatilag megszűnt, a háború előtti jelentős alapítványi vagyon pedig nagyrészt az állam tulajdonába került. Az 1980-as évek második felében egyre erősebb társadalmi igény jelentkezett a társadalmi környezet átalakítására, s ebben fontos szerepet

¹ Helyette az ún. közérdekű kötelezettségvállalás jogintézménye jött létre, de ennek érvényességéhez a cél szerint illetékes állami felügyeleti szerv jóváhagyására volt szükség. Alapítványt az 1987. évi 11. törvényerejű rendelet alapján 1987. szeptember 1-jétől lehetett létrehozni.

játszottak a civil szerveződések is. Ekkor jöttek létre az első környezetvédelemmel, településfejlesztéssel, jogvédelemmel foglalkozó egyesületek, amelyek igyekeztek aktivizálni az állampolgárokat az addig is létező, de elhallgatott problémák enyhítése érdekében. Az alapítványtétel 1987-től újra életre kelt, majd ezt követően törvényi szinten megteremtődtek a társadalmi önszerveződések demokratikus alapokon nyugvó garanciái.

A nonprofit szféra szervezetszámának elmúlt két évtizedben történő változása a szektor *jogi forma szerinti összetételének* változását figyelembe véve több időszakra tagolható. Az 1987 és 1990 közötti években vált lehetővé az alapítványtétel és az egyesülési törvény elfogadását követően véget ért a társadalmi önszerveződések hatalom által tiltott és kontrollált időszaka. A szervezetszám a rendszerváltást követően ugrásszerű gyarapodást mutatott. Az 1997-ig tartó töretlen növekedési periódust egy néhány évig tartó stagnáló időszak követte, majd az alapítási kedv ismét növekedett, s 2003-tól a ma is érvényes szervezeti arányok váltak jellemzővé. Azóta a két szervezeti forma részaránya viszonylag szűk sávban változott, 35-37%-uk alapítványként, míg 50-52%-uk egyesületként működik. Az 1990-es adatokhoz viszonyítva 2007-re az alapítványok száma közel tizenháromszorosára¹, az egyesületeké az egyéb nonprofit szervezetekkel együtt mintegy háromszorosára, valamennyi nonprofit szervezetet véve pedig négyszeresére emelkedett.

2. ábra A nonprofit szervezetek száma Magyarországon, 1989 és 2007 között
Forrás: Központi Statisztikai Hivatal adatai alapján saját szerkesztés

Az alapítványokra az egész időszakban növekedés volt a jellemző. A társas nonprofit szervezeteknél a megközelítően 1995-ig tartó alapítási láz néhány évre megtorpant, majd

¹ Azzal összefüggésben, hogy alapítványokat 1987-ig nem is lehetett létrehozni.

2007-ig újra – az előbbieknél erőteljesebb – gyarapodás következett. Körükben a növekedési ráta 2000-hez képest az alapítványokénak minden évben a duplája volt. Sajátos változás jellemezte a szektorba tartozó munkavállalói- és szakmai, munkáltatói érdekképviseltek demográfiájának alakulását. Mindenkorai számarányukra egyaránt hatással volt a gazdasági átalakulás és a korábbi munkavállalói érdekképviselési rendszer szétbomlása, valamint a tulajdonosi szerkezetváltozás, s az ennek következtében létrejövő új érdekképviselési rendszer kialakulása. A munkavállalói érdekképviseltek száma a vizsgált időszakban folyamatosan csökkent, míg a szakmai, munkáltatói szervezeteké hullámzóan alakult, 2007. év azonban mind a két jogi forma esetében számbeli növekedést hozott. A munkavállalói szervezetek jelenleg az összes nonprofit közel 2%-át, míg a szakmai, munkáltatói érdekképviseltek a 4%-át teszik ki.

Az 1994-es évvel induló időszakban, a Polgári Törvénykönyv módosítását követően új szervezeti formák (a közalapítványok, a közhasznú társaságok és a köztestületek) kerültek be a nonprofit szektorba. E szervezetek számbeli aránya sohasem volt igazán számottevő, ugyanakkor a közalapítványok, és különösen a közhasznú társaságok megjelenése alapvetően megváltoztatta a szektorba áramló források nagyságrendjét és szervezetek közötti megoszlását. Az összes nonprofit szervezet között a közalapítványok számaránya 1996 és 2007 között 1,6-2,8%, a közhasznú társaságoké 0,8-2,7% között változott, a köztestületek aránya pedig 1% körüli hányadot képviselt. Újabb állomást jelent a hazai nonprofit szféra életében a 2007-2009 közötti időszak. Ekkor már nem alapítható sem új közalapítvány, sem pedig a szektor anyagi és humán erőforrásainak meghatározó hányadával bíró közhasznú társaság és ugyanakkor megtörténik a Kht.-k nonprofit gazdasági társasággá alakulása vagy jogutód nélküli megszűnése.

A civil és nonprofit szervezetek számának alakulásában mindig döntő tényezőt jelentett a társadalmi-gazdasági környezet, mely működési lehetőségeiket nagymértékben determinálta. Az egyesülési szabadság korabeli korlátozásával és a civil önszerveződésekkel szemben 1989 előtt megnyilvánuló kormányzati bizalmatlansággal magyarázható, hogy a 2007-ben működő nonprofit szervezetek mindössze tizedét alapították 1990 előtt. A rendszerváltást megelőző 1949-1989 közötti évtizedekben létrejött szervezetek 62%-a két – politika semleges – tevékenységcsoportba (sport, illetve szabadidő, hobbi) tartozott. Ez a „túlélő” 1948 előtt alapítottakról (58%) is elmondható azzal a kiegészítéssel, hogy e szervezetek közel negyedét még mindig a tűzoltószervezetek alkotják. Ez az egyetlen jogi forma, ahol e korai alapítású szervezetek aránya 30%. Az önszerveződések iránti társadalmi igényt jelzi ugyanakkor, hogy a 2007-ben működő nonprofitok 55%-a a többpárti demokrácia megvalósulását követően, 1990 és 2000 között jött létre.

2. táblázat A működő nonprofit szervezetek száma és megoszlása alapítási évük szerint, 2007

Alapítási év	A szervezetek	
	száma	megoszlása, %
1949 előtt	1 148	1,8
1949–1989	5 301	8,5
1990–1995	18 992	30,5
1996–2000	15 134	24,3
2001–2003	8 675	13,9
2004–2006	10 132	16,2
2007	3 025	4,8
Összesen	62 407	100,0

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal adatai alapján saját szerkesztés

A szektor hazai kifejlődését az is elősegítette, hogy a nonprofitok olyan kielégítetlen szükségleteket tudtak pótolni, illetve olyan intézményi ellátásokat tudtak alternatív szolgáltatóként betölteni, amelyek a rendszerváltás előtt állami monopóliumok voltak. Ilyen terület például az oktatás, ahol 1990 után megszűnt az állam egyeduralkodó szerepe és az alapítványi, egyesületi, közhasznú társasági formában működő nonprofitoknak egyes részterületeken – elsősorban a keresleti hiánnyal rendelkező középfokú oktatásban – sikerült versenyhelyzetbe kerülniük az állami és önkormányzati fenntartású intézményekkel szemben. 2003 és 2007 között mintegy ötezerrel nőtt az oktatási tevékenységet folytató – főképp alapítványi – szervezetek száma.¹ A nonprofit szervezeti forma hozzájárult a költségvetési intézmények forráshiányának és normatív támogatásainak kiegészítéséhez is. Ez különösen érvényes a kultúra, szociális, valamint az oktatási ellátást végző nonprofitokra.²

Az állami tulajdon privatizációjával egyrészt átalakult a vállalatok tulajdonosi szerkezete, másrészt a települési önkormányzatok tulajdonosokká váltak. Így új, a megváltozott feltételekhez igazodó érdekképviselői intézményekre volt szükség, illetve a működtetéséhez szükséges hiányzó forrásokat az önkormányzatoknak máshonnan kellett pótolniuk. A települések üzemeltetése érdekében először alapítványokat, majd 1994-től közalapítványokat és közhasznú társaságokat alapítottak.

Az alapítványok, egyesületek területi megoszlása már a KSH 1993-as nonprofit felvételénél is meglehetősen egyenetlen képet mutatott. A társadalmi szervezetek település típus szerinti megoszlásán belül az egyesületek többé-kevésbé követték a lakosság szám

¹ 2007-ben 7 459 alapítvány és 1 019 társas nonprofit szervezet, az összes közel 14%-a működött az oktatásban.

² 2007. évi kiadásaiuk együttesen meghaladták a 104 milliárd forintot.

szerinti arányokat. Az alapítványok viszont a fővárosban erős koncentrációt mutattak. A gazdasági különbségek ismeretében ez nem volt meglepő, hiszen az egyesületek erős anyagi háttér nélkül is megalakulhattak, míg az alapítványokat csak megfelelő bázis biztosításával lehetett létrehozni és működtetni. 2007-ig a nonprofit szervezetek számának településtípusok szerinti alakulásánál a fővárosi székhellyel bejegyzettek arányának csökkenése és a városiak (nem megyeszékhely) hányadának növekedése figyelhető meg. Ebből adódóan a területi koncentrálttság valamelyest mérséklődött, de a szektor továbbra is megőrizte Budapest központúságát. A magyarországi települések majdnem egynegyedében – valamennyien aprófalvak – nem vagy csak egy civil szervezet működik (11-11%). További 54%-ában egynél több, de tíznél kevesebb szervezetszámot regisztráltak a legfrissebb felmérés szerint. Ennél több nonprofit szervezet csak minden ötödik településen és kizárólag városokban működik.

A nonprofit szervezetek településtípusonkénti eloszlása egyenletes, 2000 óta gyakorlatilag változatlan, nagyjából egy-egyötödük működik a települési hierarchia különböző szintjein.¹ Érdemi különbségek az egyes szervezeti típusok vizsgálatával mutathatók ki.

A potenciális támogatók közelségével, illetve a szolgáltatásokat igénybe vevők nagyobb számával magyarázható, hogy a magánalapítványok és a közhasznú társaságok az átlagosnál jóval gyakrabban fordulnak elő Budapesten és a nagyvárosokban. A közhasznú társaságok többsége (52%) a fővárosban és a megyeszékhelyeken működött és Budapesten koncentrált a nonprofit intézmények és az egyesületek több mint fele. A közalapítványok gyakori előfordulása viszont leginkább a községekben jellemző, nagyrészt annak köszönhetően, hogy a helyi önkormányzatok csak közalapítványt hozhatnak létre, másrészt helyi településfejlesztési és közrendvédelmi céljaik elérése érdekében, szűkülő költségvetési pénzeiket kiegészítendő erősen motiváltak saját költségvetési forrásaik bővítésében, az 1 százalékos felajánlások gyűjtésében. Az egyesületek átlagost meghaladóan fordulnak elő a kistépüléseken, de az adatok leginkább azt mutatják, hogy a nonprofitok területi különbségei elsősorban a térség társadalmi-gazdasági tényezőivel s kevésbé a népességnagysággal magyarázhatók.

2007-ben minden harmadik nonprofit szervezet Közép-Magyarországhoz kötődött, a három dunántúli régióban az összes szervezet 31%-a működött. Észak- és Dél-Alföldön összpontosult a szervezetek 24, Észak-Magyarországon a 11%-a.

¹ Az egyetlen kivételt a városi szervezetek jelentik, amelyek részaránya 2000 és 2007 között 26-29% között változott.

Az ezer lakosra jutó nonprofit szervezetszám alapján Budapest mutatója (8,8) lényegesen meghaladja az országos átlagot (6,2), míg a régiók közül ugyanez Közép-Magyarországra és a Nyugat-Dunántúlra érvényes.

II.4. A nonprofit szektor fejlődése nemzetközi összehasonlításban

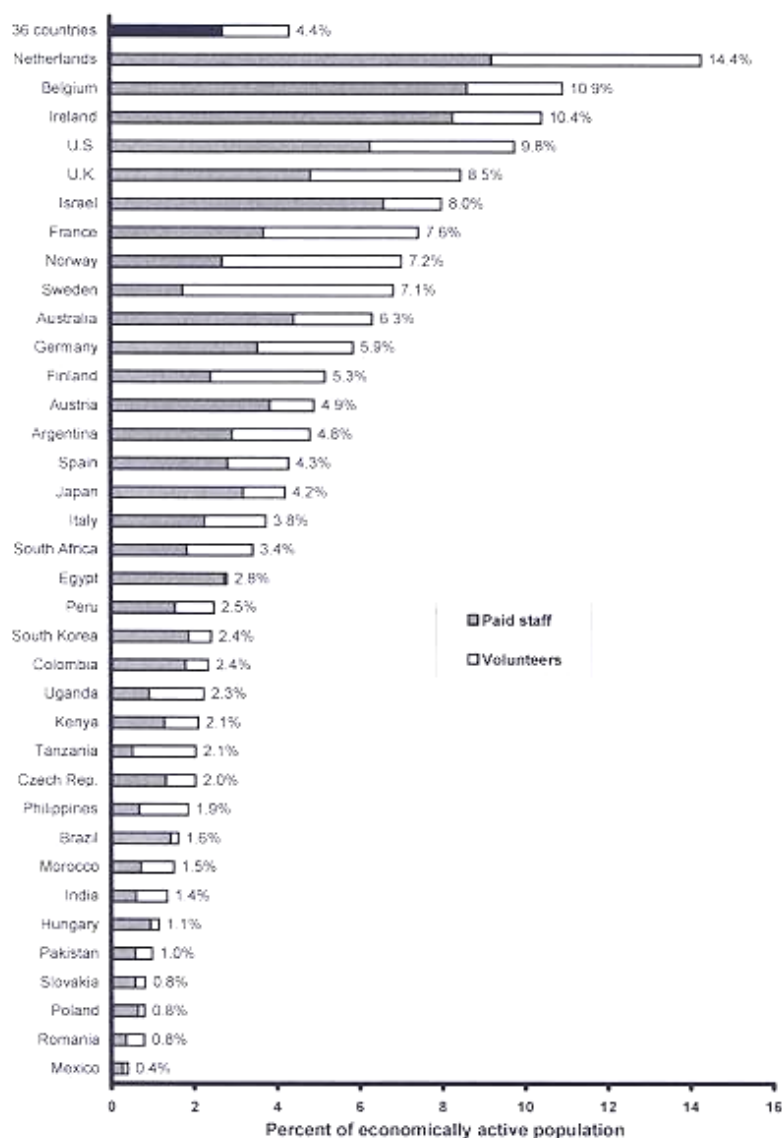
A nonprofit szektor fogalmi meghatározása nemzetközi szinten jelentős eltéréseket mutat, mely már a szervezetek összességének eltérő megnevezésében is tetten érhető. A különböző elméletekben, kutatásokban nonprofit szektor, a harmadik szektor és ún. nem kormányzati szektor (NGO) elnevezéssel is találkozhatunk. Ebből következően a nonprofit szektor nemzetközileg fellelhető különbségeinek vizsgálata is jelentős nehézségekbe ütközik.

Az egyes országok civil szervezeteinek működésének, fejlődésének egységes módszertanon alapuló megfigyelésére a Johns Hopkins University Institute for Policy Studies szervezésében vállalkoztak kutatók. A program célja alapján kiválasztott 12 országban – közöttük Magyarországon – az 1990-es évek közepén elemezték a nonprofit szektor szerepét, szerkezetét, működési jellemzőit. A megfigyelt országok köre az évek során 22 államra bővült. A kutatás során nonprofit szektorba sorolták azokat a szervezeteket, amelyek „az állami apparátus keretein kívül tevékenykednek, a megtermelt profitot nem osztják szét a tulajdonosok vagy igazgatók között, önállóan működnek és jelentős mértékben használnak fel önkéntes munkát” (Salamon-Anheier, 1999)

A kutatás megállapításai között is szerepel, hogy a nonprofit szektor az államok többségében jelentős gazdasági erőt képvisel jövedelmi és foglalkoztatási szempontból egyaránt. Az elemzésbe bevont 22 országban a nonprofit szektor teljesítménye együttesen 1,1 ezer milliárd dolláros ágazat kibocsátásának felel meg, kiadásainak bruttó hozzáadott értékhez viszonyított aránya pedig megközelíti az 5%-ot. „Ha a nonprofit szektort egy külön országnak tekintenénk, a világ nyolcadik legnagyobb gazdasága lenne” (Salamon et. al. 1999). A vizsgált országokban a civil szféra átlagosan több embert foglalkoztat, mint a kommunális szolgáltatás, a textilipar, vagy a nyomdaipar, illetve a vegyipar.

A kimutatható súly és kisebb-nagyobb meghatározó szerep tekintetében természetesen a világ régiói jelentősen eltérnek egymástól, melyet az egyes országokra jellemző kulturális, történelmi, politikai, gazdasági és társadalmi viszonyok befolyásolnak. A foglalkoztatási adatok azt mutatják, hogy a civil szféra a fejlettebb országokban nagyobb

jelentőséggel bír, mint Kelet-Közép-Európában. A 3. ábrán is jól látható, hogy a megfigyelt kelet-közép-európai országok zömében – Magyarország, Szlovákia, Lengyelország – a nonprofit szervezeteknél foglalkoztatottak aránya a gazdaságilag aktív népességhez viszonyítva rendkívül alacsony, 1% körüli. Mindemellett az is szembetűnő, hogy az önkéntesek szerepe is ezen államokban tekinthető a legkisebbnek.

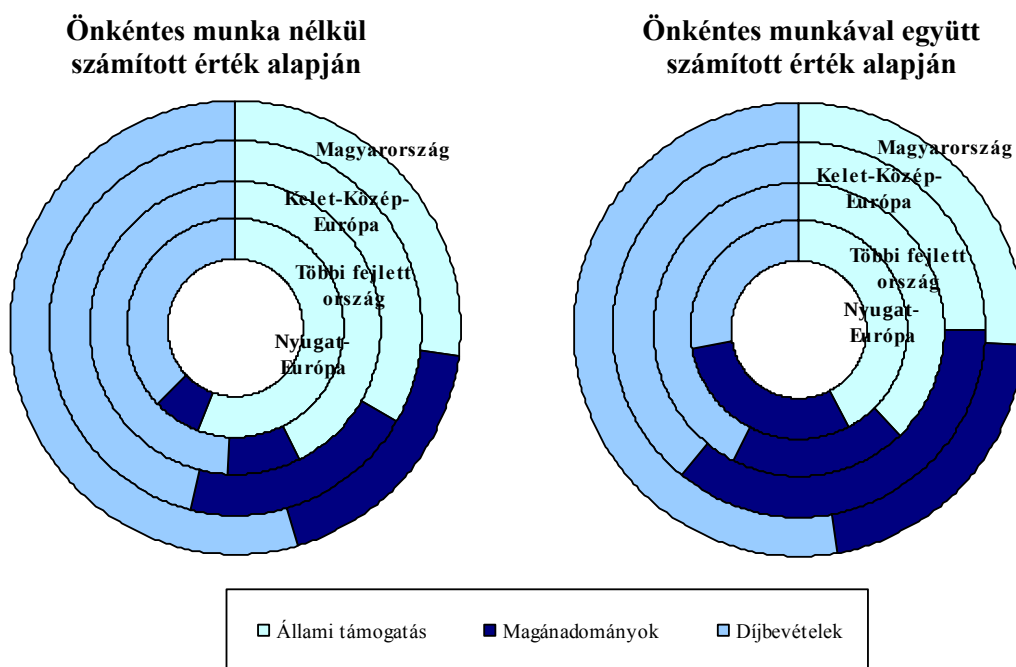
3. ábra A civil szervezeteknél foglalkoztatottak aránya a gazdaságilag aktív népesség százalékában

Forrás: The Johns Hopkins Comparative Nonprofit Sector Project, 42. oldal

A nonprofit szervezetek tevékenysége szerint szintén jelentős különbségek figyelhetők meg az egyes országokban. Nyugat-Európában a szektor legnagyobb része az egészségügy és a szociális ellátás területén működik, a tengerentúlon pedig ezen szolgáltatási tevékenységek mellett az oktatás súlya a legnagyobb. Kelet-Közép-Európában ettől eltérően a szabadidő, a kultúra és a sport szerepe emelhető ki. E szervezetek relatíve nagyobb jelenléte a rendszerváltás előtt elérhető állami támogatás lehetőségét, valamint tevékenységük a regnáló hatalom általi engedélyezését tükrözi. Arányuk növekedéséhez az is hozzájárult, hogy e térségben a politikai-gazdasági változást követően a korábbi állami irányítású kulturális alapokat nonprofit szervezetekké alakították át (Salamon-Anheier, 1999).

A nonprofit szektor országok között fennálló különbségei nemcsak a strukturális eltérésekben figyelhetők meg, azt a bevételek szerkezete is jelzi. A nonprofit szervezetek forrásai származhatnak állami támogatásból, magántámogatásból és gazdálkodási bevételből.

A John Hopkins University Institute for Policy Studies által vizsgált országok mindegyikében a nonprofit szervezetek tevékenységének folytatásában fontos szerepet játszik az elérhető állami támogatások nagysága, azonban a saját bevételek súlya ennél számottevően nagyobb. A magánadományok a bevételek között csupán a harmadik helyen szerepelnek (4. ábra). Meglepő módon hazánkban a nyugat-európai országokkal összehasonlítva ez utóbbiak – önkéntes munkával együtt és anélkül számított értékben egyaránt – az átlagosnál nagyobb arányt képviselnek a nonprofit szektor forrásai között. Az 1990-es évek elején ezt még a többnyire állami tulajdonban lévő vállalatok által nyújtott támogatások eredményezték. Később a támogatásra ösztönzőleg ható kedvező adózási szabályok befolyásolták pozitívan az adakozási kedvet. Az elmúlt években azonban az Európai Unió tagság révén megnyíló pályázati lehetőségek, valamint az adományokra vonatkozó adókedvezmények szűkítése e bevételek súlyának mérséklődését eredményezték. Az ezredfordulót követő évtizedben a magántámogatások a civil szféra bevételeinek egynegyedét tették ki.

4.ábra A nonprofit szektor bevételeinek összetétele, 1995
 Forrás: Lester M. Salamon, Global Civil Society, 480. oldal

A kutatások azt mutatják, hogy a kelet-közép-európai országokban a nonprofit szervezetek számának alakulása és működésük jellemzői eltérnek a nyugat-európai, vagy a tengerentúli szerkezettől. Ráadásul a térségen belül az egyes országok történelmi fejlődésében fellelhető hasonlóságok ellenére a nonprofit szektor fejlődése más-más pályát írt le a rendszerváltást követően. Ezért érdemes külön figyelmet fordítani ezen államok között megfigyelhető hasonlóságokra és különbségekre. Itt részletesebben foglalkozom a cseh, a lengyel és a szlovák civil szféra jellemzőivel, mely lehetővé teszi összehasonlíthatóságukat a Magyarországon történt változásokkal. A szektorra vonatkozó jogszabályok országonként jelentősen eltérnek, melyeket számos kutató vizsgált. A jogi környezet eltéréseitől e fejezetben eltekintek.

A cseh nonprofit szektor története más országokhoz hasonlóan több évszázadra tekint vissza, emellett szoros kapcsolat figyelhető meg a katolikus egyház tevékenységével. A reformáció és a XIX. században végbement polgári átalakulás révén a civil szféra szerepe csökkent, a XX. század első évtizedeiben azonban ismét fejlődésnek indult. A második világháborút követő rövid időszak után a kommunizmus évtizedei visszavetették a nonprofitok tevékenységét Csehországban is.

A szektor politikai rendszerváltást követő „újjászületése” – amely kifejezést Davis használta egy tanulmányában – a többi kelet-közép-európai országhoz hasonlóan megfigyelhető volt. A szervezetek zöme már az 1980-as évek eleje óta működik, és jelentős szerepük volt az 1989-es eseményekben. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy az egypártrendszer felbomlásával Csehországban nem fejlődött volna a civil szféra (mindez annak ellenére történt, hogy pl. Václav Klaus kétségbe vonta a szektor szükségességét). 2000-ben közel 44 ezer bejegyzett nonprofit szervezet – 96%-uk alapítvány – volt az országban. A nonprofit szektorban foglalkoztatták az ország alkalmazottainak 3%-át. A szervezetek egyaránt harmada helyi, területi, illetve nemzeti és nemzetközi szinten működött (Bíró, 2002).

Lengyelországban a harmadik szektor újjáéledését a Szolidaritás mozgalom létrejöttéhez kötik, amely a közép- és kelet-európai változások egyik legkorábbi jelének tekinthető. A szektor történelmi fejlődésében a katolikus egyház erőteljes ösztönző szerepe szintén megfigyelhető, emellett az évszázados függetlenségi törekvések hatása is befolyásolta a nonprofitok strukturális jellemzőit. A lengyel nonprofit szektor rendszerváltást követő fejlődése a csehországgal vagy a magyarországgal összehasonlítva nem volt oly látványos. Ennek oka több tényezőben keresendő. Az állam monopol helyzete a jóléti szolgáltatások, az oktatás és az egészségügy területén ugyanis fennmaradt, másrészt a nonprofit szervezetek zöme saját magát nem sorolná a harmadik szektorba, illetve nem érzi az önszerveződés fontosságát és szükségességét (Bíró, 2002).

Az országban bejegyzett mintegy 30 ezer szervezet révén az abszolút számokat tekintve a lengyel nonprofit szektor nagynak tekinthető, az 1997. évi adatok szerint a mezőgazdaságon kívüli foglalkoztatottak 1%-a dolgozott a civil szférában. A szervezetek tevékenysége sokrétű, egészségügyi, kulturális szolgáltatásokat nyújtó éppúgy megtalálható közöttük, mint gazdaságfejlesztéssel, vagy környezetvédelemmel foglalkozó.

A szlovák civil szféra mérete abszolút számban és arányaiban is kisebb, fejlettsége pedig valamelyest elmarad északi és déli szomszédjától. A rendszerváltást követően ezen országban ugyanis a jóléti szolgáltatások területén megmaradt a centralizált szemlélet, amely a nonprofit szervezetek jelenlétét mérsékelte. A szektorban foglalkoztatottak hányada elmarad a szintén alacsony mutatóval rendelkező csehországitól és magyarországitól is. A nonprofit szervezetek legnagyobb hányada kulturális vagy oktatási tevékenységet folytat, mely a kelet-közép-európai hányadnál is magasabb, különösen az oktatás területén. Ez utóbbi mögött a rendszerváltást megelőző időszak hatása érzékelhető. Az akkori államhatalom ugyanis e területeken tolerálta a civil kezdeményezések

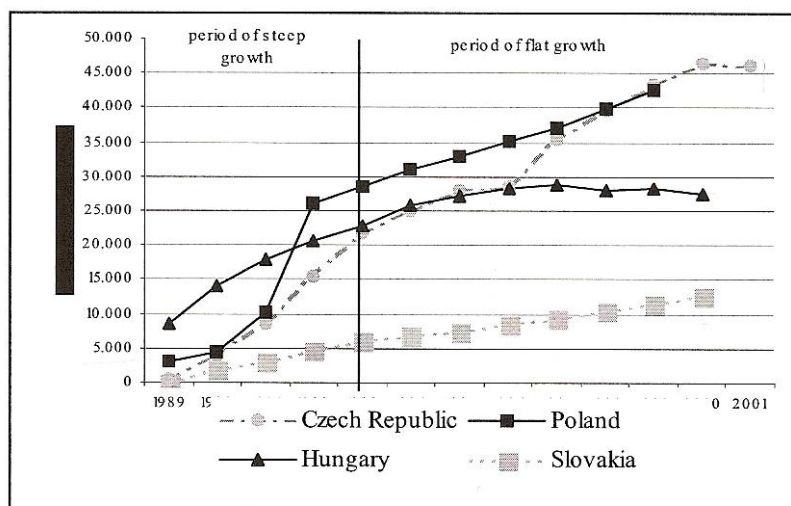
tevékenységét (Salamon, 1999). Ebből következően az oktatással foglalkozó nonprofit szervezeteknél alkalmazásban állók aránya Szlovákiában megközelíti a fejlett országokban mért értékeket, és jóval magasabb a többi kelet-közép-európai államra jellemzőnél. Az előbb említett ok miatt a civil szféra szerepe az egészségügy és a szociális gondoskodás területén jóval kisebb az átlagosnál. Szlovákiában a többi kelet-közép-európai országhoz hasonlóan a civil szervezetek bevételeinek legnagyobb részét a díjbevételek teszik ki, és a többi régióval összehasonlítva relatíve nagyobb szerepe van a magánadományoknak az állami támogatások kisebb súlya mellett.

Az 1990-es évek elejének politikai változásai a gazdaság és a társadalom jelentős átalakulása mellett a magyar nonprofit szektor újjászületését is lehetővé tették. A szektor létevel és fejlődésével kapcsolatban napjainkra biztosan állíthatjuk: e szervezetek intézményesülése befejeződött. A nonprofit szektor Magyarországon mára a szervezetek világának stabil alkotóelemévé vált, még akkor is, ha viszonylag fiatalnak tekinthető. Azonban „annak ellenére, hogy a magyar nonprofit szektor intézményesülése befejeződött, a szervezetek jó része szervezeti, működési fejlettségét tekintve még elmarad a nemzetközi szinttől (Molnár, 2007).”

A kelet-közép-európai országokat összehasonlítva a magyarországi nonprofit szektor fejlődése sok hasonlóságot mutat a cseh, lengyel, vagy szlovák szektoréval, azonban szerkezetében és finanszírozásában kisebb-nagyobb különbségek figyelhetők meg. A hazai nonprofit szektor a többi térségbeli országhoz hasonlóan már az 1980-as években újjáéledt, alapításuk pedig a rendszerváltást követően töretlen volt, s számuk a népesség nagyságához viszonyítva erőteljes civil szerveződésre utal. 2007-ben összesen több mint 60 ezer nonprofit szervezetet tartottak nyilván az országban, mintegy kétszer annyit, mint az 1990-es évtized elején. A szektor bevétele ugyanezen időszakban nominálértéken 8-szorosára, reálértéken számítva 1,8-szorosára, a foglalkoztatottak száma pedig 2,3-szorosára nőtt, meghaladva a 110 ezret.

E jelentős fejlődés ellenére a szektor még mindig magában hordozza a múlt „örökségét”. Mindezt a kulturális, szabadidős tevékenységet folytató nonprofit szervezetek, valamint az egyesületek viszonylag erős pozíciója is jelzi, ugyanis előbbi területeket a kommunista rendszer nem csupán eltűrte, hanem támogatta is működésüket. A nonprofitok tevékenysége az egészségügyben és a szociális ellátások területén – növekvő hányaduk ellenére – még mindig elmarad a jóléti államokétól, amely az állampolgárok állam jóléti szerepvállalásával kapcsolatos elvárásait tükrözi (Salamon-Anheier, 1999).

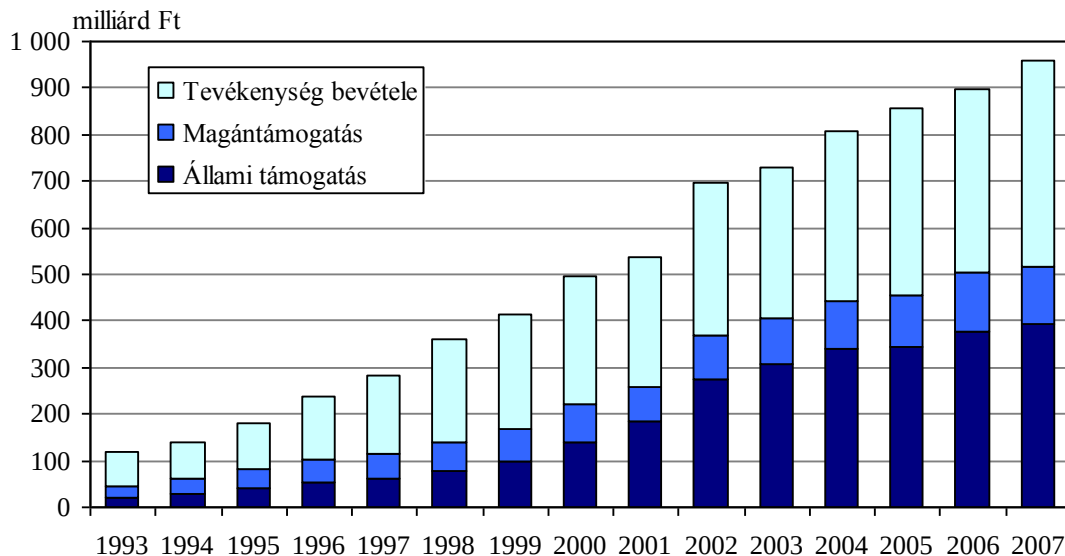
A bejegyzett nonprofit szervezetek számának növekedése alapján a magyar civil szektor fejlődése valamelyest kiegyenlítettebb képet mutatott a lengyelországgal vagy a csehországgal összehasonlítva, mely szintén összefüggést mutat a hazánkban a rendszerváltást megelőző időszakot jellemző liberálisabb szabályozással (5. ábra).

5. ábra A társas nonprofit szervezetek számának alakulása a négy kelet-közép-európai országban 1989-2001

Forrás: Zdenka Mansfeldová, Sławomir Nałęcz, Eckhard Priller and Annette Zimmer: Civil Society in Transition, 103. oldal

A többi kelet-közép-európai országhoz hasonlóan hazánkban is kulturális, szabadidős és sport tevékenységet folytat a legtöbb nonprofit szervezet, azzal az eltéréssel, hogy Szlovákiában az oktatási, Csehországban az egészségügyi civil kezdeményezések gyakorisága nagyobb a hazainál, illetve közelíti a nyugat-európai jellemzőket. Magyarországon a fejlesztési célú nonprofitok hányada emelhető még ki, melyek hányada nemcsak a térségben található többi ország adatát, hanem a fejlett államokét is meghaladja.

6. ábra A nonprofit szervezetek bevételei források szerint Magyarországon
 Forrás: Központi Statisztikai Hivatal adatai alapján saját szerkesztés

A hazai nonprofit szervezetek bevételei jelentősen növekedtek az elmúlt másfél évtizedben, szerkezetük azonban alapvetően nem változott meg (6. ábra). Továbbra is a saját tevékenységből származó források és az állami támogatások szerepe a legnagyobb működésük finanszírozásában. A magántámogatások hányada csökkent ugyan, de még mindig meghaladja a fejlettebb országokra jellemző értékeket.

II.5. A nonprofit szervezetek jellemzői az országban és a Nyugat-Dunántúlon

A nonprofit szervezeteket különböző szempontok alapján csoportosíthatjuk, illetve vizsgálhatjuk. A következőkben e szervezeteket jogi forma, tevékenység, valamint működésük földrajzi hatóköre alapján mutatom be.

II.5.1. Szervezeti forma

A nonprofit szektor döntő többségét a társas nonprofit szervezetek (melybe minden nem alapítványi formában létrejött nonprofit szervezet beletartozik) alkotják. 2007. év végén, Magyarországon a társas nonprofit szervezetek, valamint az alapítványok aránya 61,9, illetve 38,1 % volt, melyen belül a régiókban (Közép-Magyarország kivételével) az előbbieket előfordulása nagyobb, az utóbbiaké ugyanakkor kisebb az átlagosnál. Közép-Magyarország arányszámait alapvetően a főváros adata alakítja (az alapítványok 28,6%-a

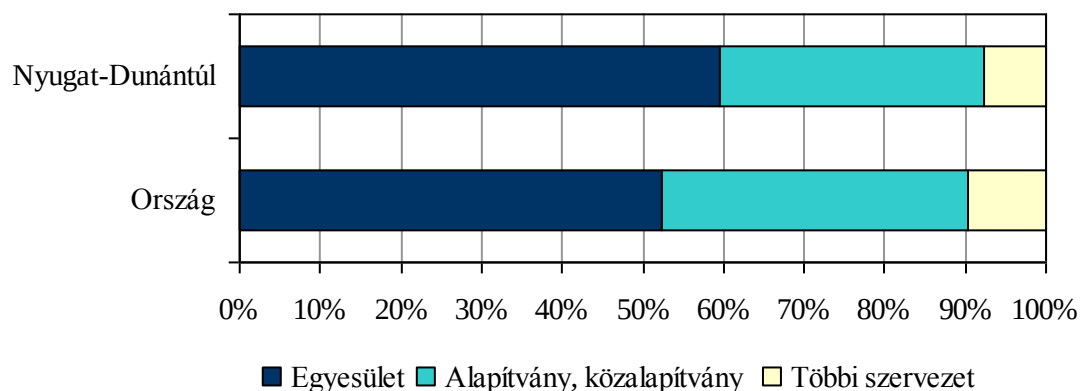
Budapesti székhelyű), ahol a társas szervezetek és az alapítványok aránya 45–55% volt. Nyugat-Dunántúlon a társas nonprofit szervezetek, és az alapítványok aránya kétharmad-egyharmad.

3. táblázat A nonprofit szervezetek jogi formák szerinti száma és megoszlása, 2007

Jogi forma	Nyugat-Dunántúl		Ország	
	száma, db	megoszlása, %	száma, db	megoszlása, %
Alapítvány	1 864	29,5	22 075	35,4
Közalapítvány	208	3,3	1 657	2,7
<i>Alapítvány összesen</i>	<i>2 072</i>	<i>32,8</i>	<i>23 732</i>	<i>38,1</i>
Egyesület	3 771	59,6	32 670	52,3
Köztestület	51	0,8	485	0,8
Munkavállalói érdekképviselő	120	1,9	1 128	1,8
Szakmai, munkáltatói érdekképviselő	166	2,6	2 521	4,0
Közhasznú társaság	137	2,2	1 690	2,7
Nonprofit intézmény	4	0,1	43	0,1
Egyesülés	7	0,1	138	0,2
<i>Társas nonprofit szervezet összesen</i>	<i>4 256</i>	<i>67,2</i>	<i>38 675</i>	<i>61,9</i>
Mindösszesen	6 328	100,0	62 407	100,0

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal adatai alapján saját szerkesztés

A fenti táblázatból is kitűnik, hogy a nonprofit szervezetek legnagyobb hányadát a magánalapítványok, és az egyesületek teszik ki, amelyeket együttesen klasszikus civil szervezetekként ismerünk. Az ezredforduló utáni években az egyesületek alapítása jóval lendületesebb volt, mint az alapítványoké, országosan 1,5, a nyugat-dunántúli régióban pedig 1,4-szeresére nőtt állományuk. Ennek eredményeként a régióban működő egyesületek száma megközelítette a 4, országosan pedig a 33 ezret. 2007. év végén a szervezetek 35,4%-a alapítványként, 52,3%-a pedig egyesületi formában működött Magyarországon. A közalapítványok és a közhasznú társaságok egyaránt 2,7–2,7, a munkavállalói, valamint a szakmai munkáltató érdekképviselők pedig együttesen 5,8%-ot képviseltek. A Nyugat-Dunántúlon a magánalapítványok aránya 5,9 százalékponttal alacsonyabb, az egyesületeké pedig 7,2 százalékponttal magasabb az országosnál.

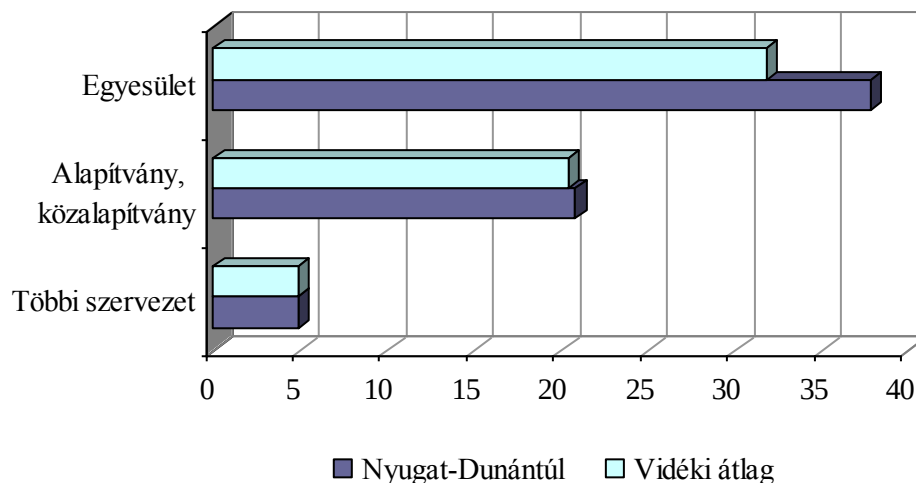

7. ábra A nonprofit szervezetek szervezeti forma szerinti megoszlása, 2007

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal adatai alapján saját szerkesztés

Az 1993. évi XCII. törvény lehetőséget adott arra, hogy az állami közfeladatok, közszolgáltatások ellátására közalapítványok, közhasznú társaságok, köztestületek alakuljanak. (A nonprofit szervezetek jogi formájukat tekintve 1994-ig csak alapítványként, vagy egyesületként jöhettek létre.) Ennek eredményeként az ezredfordulón Magyarországon a közalapítványok száma meghaladta az 1 100-at, s közhasznú társaság is közel 900 működött. Ezt követően számuk dinamikusan növekedett, s így 2007-re 1,9-szer több közhasznú társaságot, illetve 1,4-szer több közalapítványt tartottak nyilván, mint az évtized elején. A nyugat-dunántúli régióban is hasonlóan alakult a folyamat, azzal a különbséggel, hogy itt a közhasznú társaságok száma megkétszereződött. Ez azt eredményezte, hogy 2007-ben a régióban 208 közalapítvány (az országos 12,6%-a), valamint 137 közhasznú társaság (az országos 8,1%-a) volt jelen. Itt azonban meg kell jegyezni, hogy 2006. évi IV. törvény gazdasági társaságokra vonatkozó része kimondja, hogy 2007. július 1-je után közhasznú társaság nem alapítható. A 2007. július 1-jén működőknek 2009. június 30-ig nonprofit korlátolt felelősségű társasággá, vagy más nonprofit gazdasági társasággá át kellett alakulniuk, vagy jogutód nélkül megszűntek.

Az egyes szervezeti formák elterjedtségéről pontosabb képet kapunk, ha a népesség számával összefüggésben vizsgáljuk azt. 2007-ben a nyugat-dunántúli régióban 63,4 nonprofit szervezet jutott tízezer lakosra, mely 1,2-vel több az országosnál. Még árnyaltabb képet kapunk, ha a főváros nélkül számított vidéki átlaghoz viszonyítunk, hiszen a főváros mutatója kiemelkedően magas, 87,5, mely igazolja azt, hogy a nonprofit szervezetek jóval nagyobb mértékben koncentrálnak a fővárosban, mint vidéken.

8. ábra A nonprofit szervezetek tízezer lakosra jutó száma, 2007.
 Forrás: Központi Statisztikai Hivatal adatai alapján saját szerkesztés

A 8. ábrán is látható, hogy az egyesületek fajlagos mutatója a nyugat-dunántúli régióban a vidéki átlagnál 6-tal magasabb, ugyanakkor a többi szervezeti forma esetében csekély az eltérés.

II.5.2. Tevékenységcsoportok

A nonprofit szervezetek tevékenységi köre igen széles spektrumot ölel fel, hiszen már a rendszerváltást követő évek állami és önkormányzati intézményei által végzett feladatok jelentős részét ezek a szervezetek látják el. Az ún. klasszikus civil szervezetek (alapítványok, egyesületek) az egész nonprofit szektor közel kilenctizedét teszik ki, 2007-ben közülük országosan a szabadidő, hobbi 18,9; az oktatás 14,5; a sport 13,8; a kultúra 12,4; a szociális ellátás tevékenységi kör pedig 9,6%-ot képviselt.

A 2007-ben működő nonprofit szektor egyes tevékenységi csoportjainak alapítási éve kifejezi az egész szervezeti rendszer fejlődését, a társadalmi- és jogrendszer változását, s nem utolsósorban a gazdasági életbe való beépülési folyamatát. Ez különösen a rendszerváltást követően ment át számottevő változásokon. A rendszerváltás előtt az egyesületi szabadság korlátozásával, s a civil szervezetek elleni bizalmatlansággal magyarázható, hogy a 2007-ben működő nonprofit szervezetek mindössze tizedét alapították 1990 előtt. Az 1949 és 1989 között alapítottak közel kétharmada politikai szempontból neutrális csoportokhoz tartozott, a sport, illetve a szabadidő hobbi tevékenységekhez. Ez az összetétel jellemző az 1948 előtt alapított csekély számú szervezetre is, kiegészülve a tűzoltószervezetekkel, mely az ez időben alapítottak további

egynegyedét tette ki. Az alapítási láz döntően tíz év alatt lezajlott (1990 és 2000 között), azt követően a jogszabályi változások módosulásával 2006-ban volt még egy jelentősebb hullám, majd ismét mérséklődés volt jellemző.

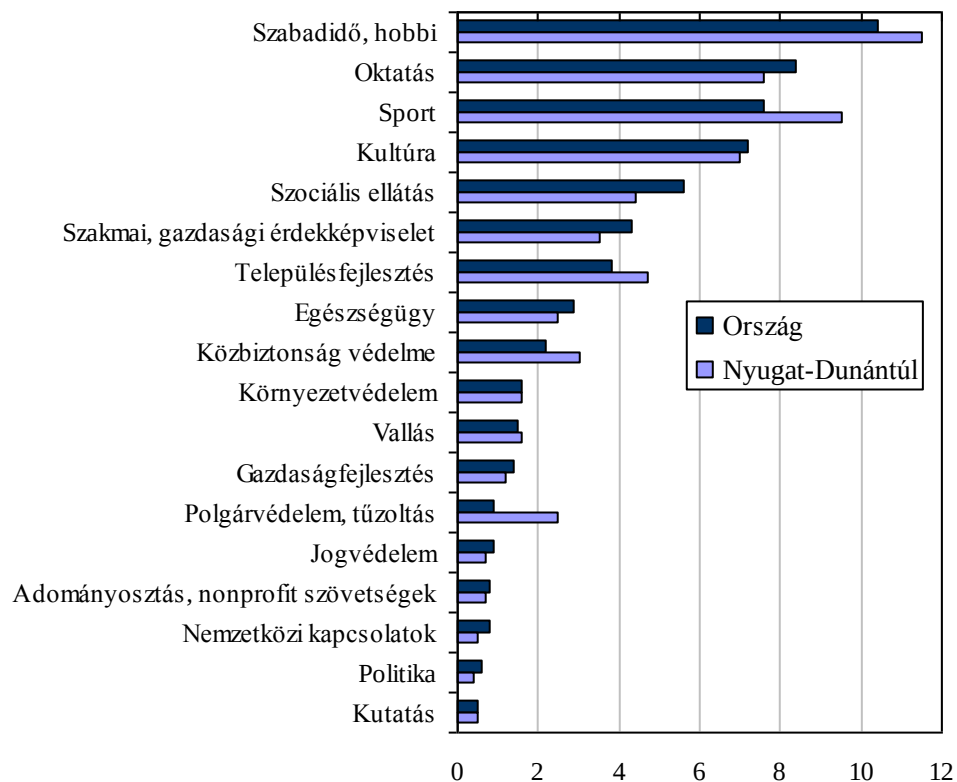
4. táblázat A működő országos nonprofit szervezetek megoszlása alapítási évük szerint főbb tevékenységcsoportonként, 2007

Alapítási év	Kultúra	Sport	Szabadidő, hobbi	Oktatás	Szociális ellátás	Település-fejlesztés	Szakmai, gazdasági érdekképviselet
–1948	0,4	6,0	2,0	0,1	0,3	–	1,5
1949–1989	5,3	19,5	17,3	1,7	3,2	2,3	11,0
1990–1995	30,1	26,3	18,4	42,0	33,2	22,5	47,7
1996–2000	22,2	19,7	22,7	30,7	27,1	29,9	18,9
2001–2005	15,1	12,5	14,9	11,7	12,6	18,3	8,3
2006	20,1	12,3	19,0	10,2	18,2	21,4	9,6
2007	6,8	3,7	5,7	3,6	5,4	5,6	3,0
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

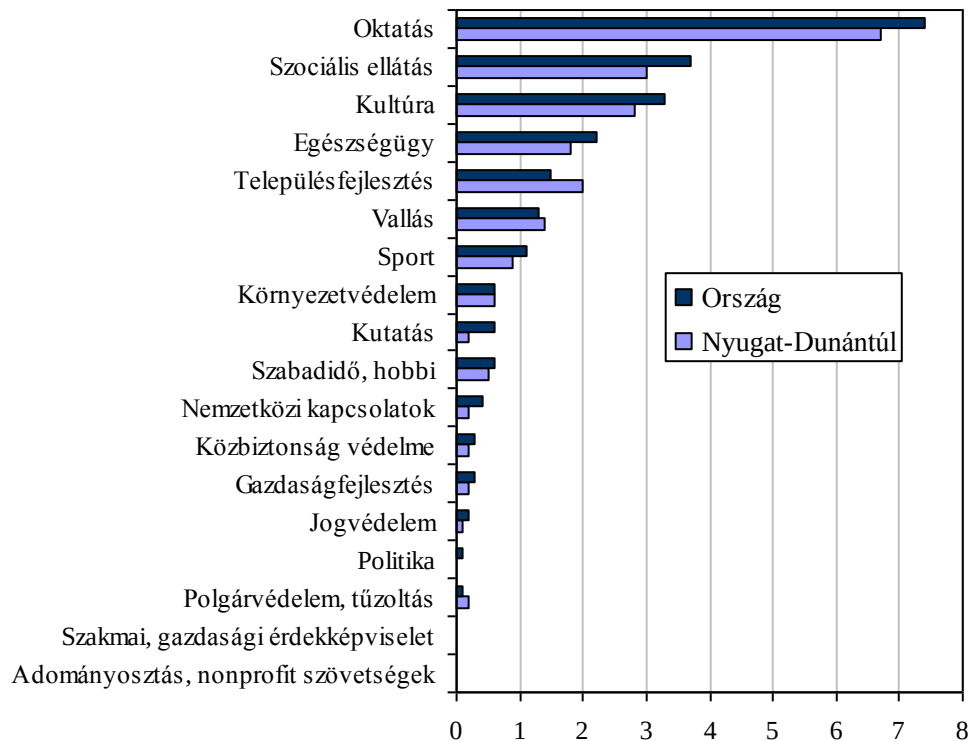
Forrás: Központi Statisztikai Hivatal adatai alapján saját szerkesztés

Országosan 2007-ben a működő nonprofit szervezetek kisebb részét tették ki az alapítványok, melyek 8,7%-a a nyugat-dunántúli régióban funkcionált. Közülük mindegyik területen az oktatásban volt a legnagyobb az aktivitás, az összesnek közel harmadát ez a tevékenységi kör adta. A szociális ellátás, valamint a kultúra területén szintén számos alapítvány működött. A nonprofit szervezetek nagyobb része társas szervezeti formában tevékenykedett, az országosból Nyugat-Dunántúl 11,0%-kal részesedett. A szabadidős és hobbi tevékenység aránya országosan és a régióban is a társas nonprofit szervezetek több mint egynegyedét tette ki, de a sport területén is magas volt a részesedés. Az összes nonprofit szervezetből való egytizednyi arány jól tükrözi az alapítványok és a társas nonprofit szervezeteknél már bemutatott tevékenységi csoportok együttes eredményét.

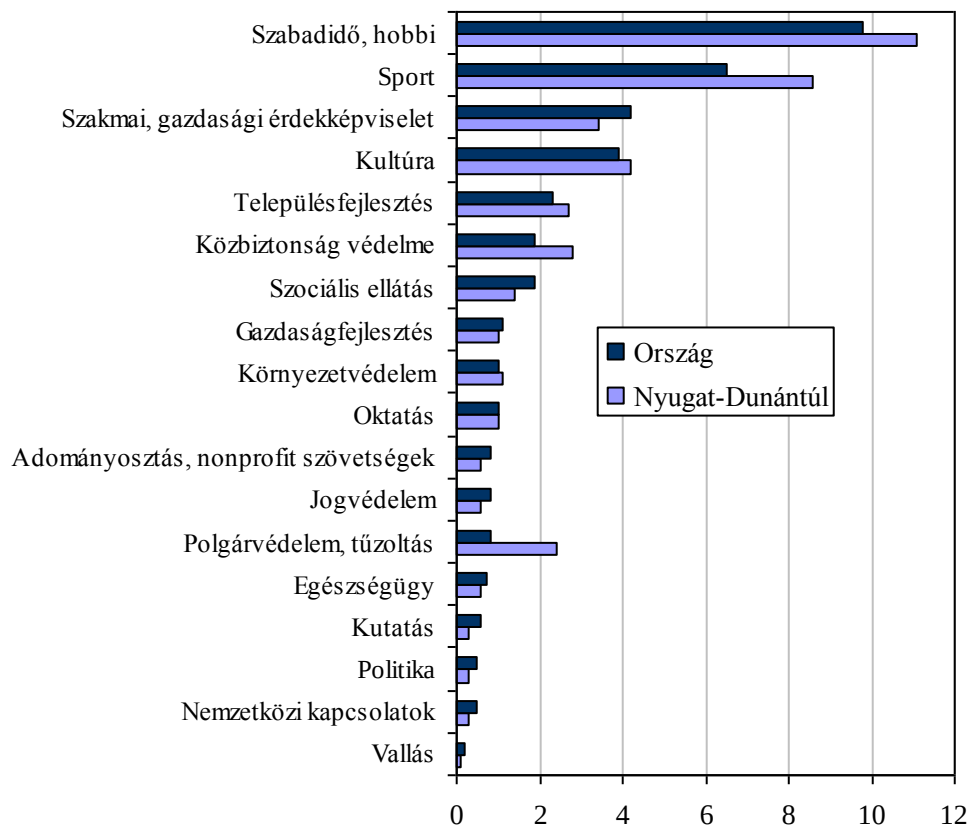
A civil szervezetek, a lakosság, valamint a társadalmi szervezetek, önkormányzatok stb. által támogatott tevékenységi körök fontosságát, népszerűségét, közéleti megítélését jelzi a népességre vetített mutatószám szerinti sorrend is. Mind összességében, mind az alapítványok és a társas nonprofit szervezetek esetében a tízezer lakosra jutó mutató jól tükrözi a bemutatott tevékenységi körök részesedésének nagyságát is.

9. ábra A tízezer lakosra jutó nonprofit szervezetek száma tevékenységcsoportok szerint
 Forrás: Központi Statisztika Hivatal adatai alapján saját szerkesztés

10. ábra A tízezer lakosra jutó alapítványok száma tevékenységcsoportok szerint
 Forrás: Központi Statisztikai Hivatal adatai alapján saját szerkesztés

11. ábra A tízezer lakosra jutó társas nonprofit szervezetek száma
tevékenységcsoportonként

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal adatai alapján saját szerkesztés

A nonprofit szektorban kiemelt helyet elfoglaló egyes tevékenységi csoportok arányai jelentősen eltérnek alapítási formájuk szerint. Az oktatás, a kultúra, a szociális ellátás területén működő szervezetek többsége magán- és közalapítványként működik, míg a szabadidő, a hobbi, a sport és a kultúra egy része a társas nonprofit szervezetek létrehozását preferálta. Szakmai, gazdasági érdekképviselők gyakorlatilag csak társas formában, míg a területfejlesztést szolgálók, céloktól függően, társas és alapítványi formában is működnek.

5. táblázat A nonprofit szervezetek tevékenységcsoportok szerinti jellemzői, 2007

Megnevezés	Alapítvány		Társas nonprofit szervezet		Összes nonprofit szervezet	
	Ország	Nyugat-Dunántúl	Ország	Nyugat-Dunántúl	Ország	Nyugat-Dunántúl
Összes szervezet száma	23 732	2 072	38 675	4 256	62 407	6 328
Ebből: arány, %						
kultúra	13,8	13,6	10,2	9,9	11,6	11,1
sport	4,5	4,4	17,0	20,2	12,2	15,0
szabadidő, hobbi	2,4	2,2	25,6	26,0	16,8	18,2
oktatás	31,4	32,0	2,6	2,3	13,6	12,0
szociális ellátás	15,6	14,4	4,9	3,4	9,0	7,0
településfejlesztés	6,2	9,7	6,0	6,3	6,1	7,4
szakmai, gazdasági érdekképviselés	0,2	0,0	11,0	8,1	6,9	5,5

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal adatai alapján saját szerkesztés

A nonprofit szervezeteken belül legnagyobb súlyt képviselő szabadidős és hobbi tevékenységek a korukat, intézményi formájukat, területi elhelyezkedésüket, méreteiket, alapítóikat, vagy közhasznúsági fokukat tekintve egyaránt igen sokszínűek, ami nyilvánvalóan céljaik és tevékenységeik szerteágazó jellegével függ össze. Ennek a tevékenységi csoportnak a közéleti szerepe politikailag többnyire indifferens, emiatt a 2007-ben működők közel ötödét már a rendszerváltás előtt létrehozták. Arányaiban a Nyugat-Dunántúlon az országosnál is nagyobb a szerepük. Ebbe a tevékenységi körbe tartozó nonprofit szervezetek közül minden ötödik a tömegsport, játék, szabadidő területén a kreativitást és hasznos időtöltést szolgálja. Közöttük jelentős számban találhatók meg a természetjárást, galambászatot, szabadidős ifjúsági-, nyugdíjas- vagy öregdiákokat tömörítő szervezetek. A szabadidős és hobbi tevékenységek között a vadásztársaságok, horgászegyesületek is szép számmal megtalálhatók, e kettő országosan ennek több mint egynegyedét teszi ki. Szervezetileg a szabadidős és hobbi tevékenység 94,2%-ban a társas nonprofit szervezetek körébe tartozik.

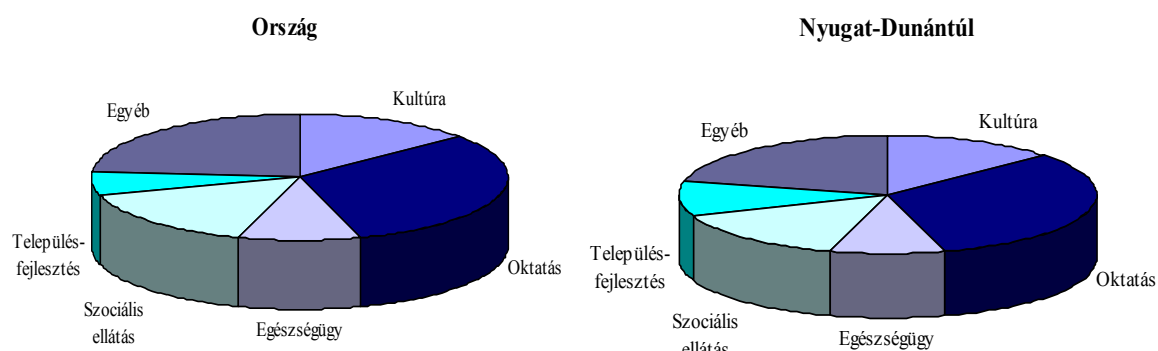
A sport, mint hasznos egészségmegőrző, regeneráló, valamint az élsportot szorgalmazó tevékenységi kör az előzőhöz hasonlóan többnyire nem függött a mindenkori társadalmi rendszerektől, így közülük minden ötödiket már 1990 előtt alapították. Szervezetileg a sporttevékenység és a sporttámogatás teljesen különvált, hiszen az előbbi csak társas nonprofit formában létezett, az utóbbit viszont kizárólag alapítványok végezték. Országosan a sporttevékenység harmadát a technikai-, a szellemi-, és a diáksport tette ki,

zömét viszont a mozgás szinte minden területére kiterjedő társas nonprofit szervezetek adták. A sport tevékenységi körébe tartozó szervezetek közül minden hetedik kizárólag alapítványi formában, magán vagy közalapítványként szolgálta a sportélet támogatását. A Nyugat-Dunántúlon a sport iránti elkötelezettség az országos átlagnál kiemelkedőbb szerepet tölt be a nonprofit szférában.

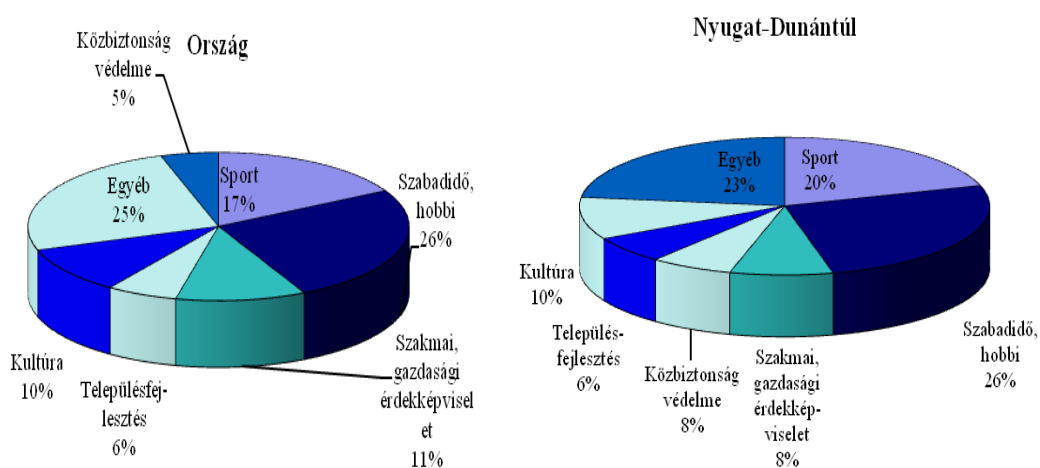
A nonprofit szervezetek mind adománygyűjtő, adományosztó, vagy szolgáltatási teljesítményeiket tekintve az oktatási szféra fontos szereplőivé váltak. Támogatóként, vagy finanszírozóként jelentős mértékben hozzájárultak az oktatási hálózat fenntartásához, működéséhez, vagy az oktatási színvonal emelkedéséhez. Az e tevékenységcsoporthoz tartozó szervezetek közel kilenctizede alapítványként működik. Közülük is kiemelkednek a gyermekoktatáshoz kapcsolódó szervezetek, ahol az óvodai, vagy az általános iskolai oktatásra, támogatásra létesített alapítványok az e körbe tartozó szervezetek többségét tették ki. A rendszerváltás után gomba módra szaporodtak ezek az alapítványok, s 2007-ben az e területen működő nonprofit szervezetek több mint kétötöde már 1990 és 1995 között, további harmada pedig az azt követő öt évben megalakult. Ezek az alapítványok főként az oktatás közvetlen szülői támogatását szorgalmazták, közösségi rendezvényeikkel az óvodák, iskolák felszereltségét, a diákok támogatását, összességében az oktatás színvonalát segítő eszközök megteremtését tűzték ki célul. A felsőoktatás, vagy a felnőttoktatás területén kevesebb alapítvány működött, de magában foglalta a felsőoktatás támogatását, az ismeretterjesztést, a nyelvoktatás segítségét, s a népfőiskolák működését is.

A nonprofit szervezetek szolgáltatóként jelentős súllyal jelentek meg a kulturális piacon, részben betöltve azt az űrt, amely a gazdasági átalakulással járó intézménymegszűnések és finanszírozási nehézségek nyomán keletkezett (Kuti, 1999). Alapítási módjukban az alapítványok és a társas nonprofit szervezetek közel azonos súllyal szerepelnek, s a korábbiakban jelzetteken túl nem mondtak le közösségsszervező funkcióikról sem. Mivel a kulturális szakma képviselői az elsők között reagáltak a nonprofit szervezetek kínálta lehetőségekre, így a kilencvenes évek elején leginkább az alapítványi formát választották az adókedvezményi lehetőségek miatt. A művészeti csoportok zöme tehát ekként jegyeztette be magát, de a professzionális művészet intézményei (színházak, zenekarok, filmszakma) is létrehozták a saját támogatásukra szánt alapítványokat. A pályázati piacon a gyorsan szaporodó szervezetek nagyobb eséllyel indultak önállóként, majd a közhasznú társaság előnyeit felismerve szervezeti forma váltással működtek tovább. 2007-re mind országosan, mind a Nyugat-Dunántúlon közel azonos arányú (11,6 és 11,1%) volt e tevékenységi kör aránya, melyen belül az alapítványi

forma mindössze 2,2 és 2,5 százalékponttal haladta meg az átlagot, a társas nonprofit szervezetek pedig, a nagyobb számuk miatt, arányaiban kevésbé maradtak el attól.

12. ábra Az alapítványok számának megoszlása tevékenységcsoportok szerint
Forrás: Központi Statisztikai Hivatal adatai alapján saját szerkesztés

13. ábra A társas nonprofit szervezetek számának megoszlása tevékenységcsoportok szerint
Forrás: Központi Statisztikai Hivatal adatai alapján saját szerkesztés

Szociális ellátást országosan a nonprofit szervezetek 9,0%-a végzett 2007-ben, a régióban ennél két százalékponttal alacsonyabb az arányuk. Ez véleményem szerint nem a szociális érzéketlenség hiányával, hanem a szerteágazó tevékenységek egy részének a térségre nem jellemző fennállásával, vagy a koncentráltabb egységek működésével függ össze. A szociális tevékenységet végző nonprofit szervezetek innovációs szerepük, rugalmasságuk, a marginális csoportokkal szembeni nagyobb befogadóképességük miatt az állami szociális ellátó rendszer mellett olyan űrt töltenek be, mely nélkül a hátránnyal küzdő csoportok esetleges túlélése, illetve szinten maradása is megkérdőjelezhető lenne.

Országosan a szociális ellátás területén működő nonprofit szervezetek kétharmada alapítványi formában működött, közöttük a többcélú feladatokat ellátók száma és aránya volt a legnagyobb. Ezek közül is kiemelkedik az általános és egyéb szociális ellátás, szolgáltatás, a gyermek- és ifjúságvédelem, vagy pl. a vállalati, dolgozói szociális támogatás. Kecskés szerint az alapítványok már a korai magyar állam idején az egyházakhoz kapcsolódtak (Kecskés, 1989), de a karitatív szervezetek ma is jelentős szerepet töltenek be a hátrányos sorsú emberek életminőségének javításában.

A településfejlesztéshez kapcsolódó nonprofit szervezetek, csakúgy, mint a gazdaságfejlesztéshez tartozóak többségét az önkormányzatok vagy azok tevékenységét részben átvevő szervezetek hozták létre (Mészáros, 2002), korábbi feladataik ellátására. Országosan arányuk 6,1% volt 2007-ben, míg a Nyugat-Dunántúlon főként az aprófalvas településrendszerből eredő kényszer miatt, ennél 1,3 százalékponttal több. Hattizedük társas nonprofit szervezetként működött, közülük legtöbb közösség- és településfejlesztéssel foglalkozott, de ide tartoztak a polgári körök is, akiknek szerepe az utóbbi években különösen megerősödött. Az alapítványok között a város- és falufejlesztési tevékenység volt a legjellemzőbb, a már említett számos aprófalú miatt.

Az arányaiban országosan 6,1%-ot képviselő szakmai-, gazdasági érdekképviseltek súlya a régióban 5,5%-ot tett ki, melyet főként a fővárosi koncentráció befolyásolt. Ezek szinte kizárólag társas nonprofit formában működtek, a tevékenységek széles skáláján a szakmai érdekképviseltek, a szakszervezetek, a gazdakörök, az ipartestületek, terméktanácsok, vagy munkástanácsok egyaránt megtalálhatók.

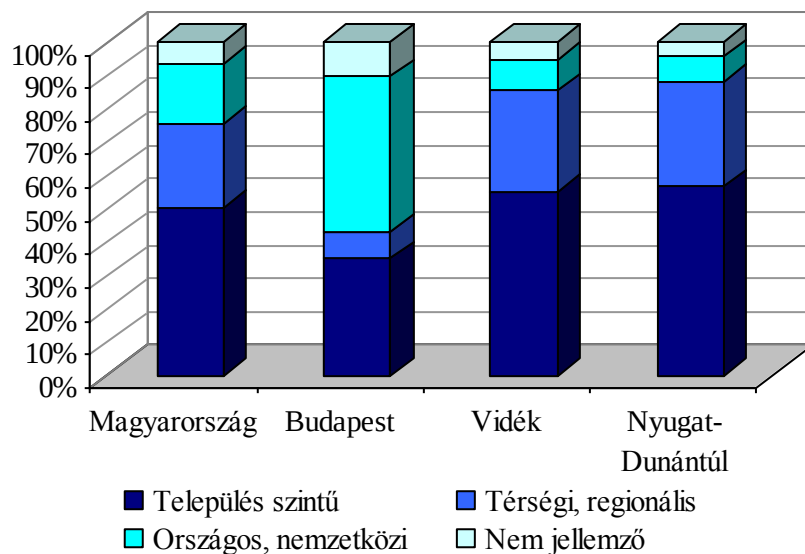
A nonprofit szervezetek további tevékenységi csoportjai súlyukat tekintve ugyan kisebb részesedést képviselnek, de a társadalomban betöltött szerepük folytán olyan területekre terjed ki a tevékenységük, mely csak állami feladatmegoldással nem volna teljesíthető. A közbiztonság, a környezetvédelem, a kutatás, a politika, a vallás vagy a jogvédelem főként a lakosság biztonságát, tudatos életvitelét és kreativitását is szolgálja.

II.5.3. Földrajzi hatókör

Mint a bevezetőben is említettem, a nonprofit szervezeteket földrajzi hatókör szerint is vizsgálhatjuk, mely a településszintű tevékenységtől a térségi, regionális szinten át országos, nemzetközi hatókörig terjedhet. Az egy településre kiterjedő hatókörrel bíró szervezetek döntő többségét leginkább a falvakban, és a kisebb városokban hozzák létre. A legutolsó adatok szerint az említett hatáskörű szervezetek egyharmada a községekben,

további háromtizedük a megyeszékhelyeken kívüli városokban volt bejegyezve, s csupán minden ötödik kötődött a fővároshoz. Ennek legfőbb oka, hogy a település szinten tevékenykedő nonprofit szervezetek zöme magáért a településért, annak egy intézményéért, egy konkrét cél érdekében, vagy egy kisebb lakó-, vagy munkahelyi körzet fejlesztéséért alakul. A regionális együttműködést segítő szervezetek székhelye zömében a megyeszékhelyeken, valamint a városokban található (33–37%), s csupán ötödük van a községekben. A főváros központi szerepének tudható be, hogy az országos, nemzetközi hatókörrel bíró nonprofit szervezetek több mint hattizede Budapesten található.

Budapest kiemelkedő szerepe miatt a területi jellemzőket az országos átlag helyett a vidék mutatóival, átlagaival érdemes összehasonlítani, melyet a 14. ábra is jól szemléltet. Vidéken a nonprofit szervezetek mindössze 9,1%-ának van országos, nemzetközi hatóköre, míg Budapesten ugyanez az arány 46,4%. Ellentétes a helyzet a térségi, regionális hatókör esetében, itt a vidék átlaga meghaladja a 30%-ot, míg a fővárosban 10% alatt marad.

14. ábra A nonprofit szervezetek számának földrajzi hatókör szerinti megoszlása, 2007
 Forrás: Központi Statisztikai Hivatal adatai alapján saját szerkesztés

A Nyugat-Dunántúlon működő szervezetek 56,6%-a település szintű tevékenységet folytat, mely a vidék átlagánál 1,4 százalékponttal magasabb. Térségi, regionális hatókörrel a szervezetek 31,5%-a, országos és nemzetközi szintűvel pedig 7,6%-uk rendelkezett. Összességében tehát a régióban a nonprofit szervezetekre a vidéki átlagnál szűkebb hatókör jellemző: míg a településszintű és a térségi regionális hatókörű szervezetek aránya a vidéki átlagnál magasabb, addig az országos, nemzetközi hatókörűeké annál másfél százalékponttal alacsonyabb.

6. táblázat A nonprofit szervezetek földrajzi hatóköre jogi formánként, 2007

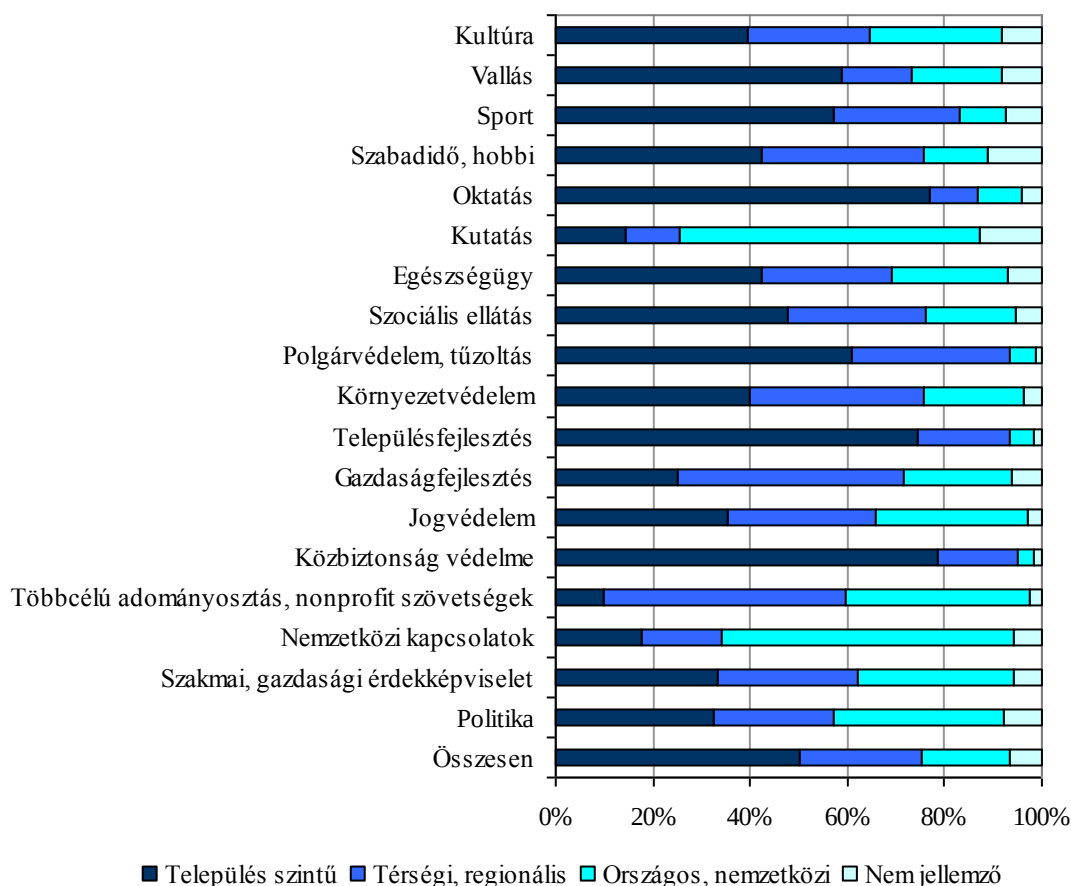
Hatókör	Alapítvány, közalapítvány		Társas nonprofit szervezet	
	száma, db	megoszlása,%	száma, db	megoszlása,%
Egy intézmény, konkrét cél	8 901	37,4	2 343	6,1
Kisebb lakó-, munkahelyi körzet	1 465	6,2	3 101	8,0
Egy település	4 083	17,2	11 495	29,7
<i>Település szintű</i>	<i>14 449</i>	<i>60,8</i>	<i>16 939</i>	<i>43,8</i>
Több település, kistérség	1 678	7,1	6 600	17,1
Egy megye	1 164	4,9	3 147	8,1
Több megye, régió	916	3,9	2 152	5,6
<i>Térségi, regionális</i>	<i>3 758</i>	<i>15,9</i>	<i>11 899</i>	<i>30,8</i>
Magyarország	3 115	13,1	5 738	14,8
Több ország, nemzetközi	1 014	4,3	1 380	3,6
<i>Országos, nemzetközi</i>	<i>4 129</i>	<i>17,4</i>	<i>7 118</i>	<i>18,4</i>
Nem határozható meg	1 396	5,9	2 719	7,0
Összesen	23 732	100,0	38 675	100,0

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal adatai alapján saját szerkesztés

A nonprofit szervezetek földrajzi hatókörét jogi formánként is vizsgálhatjuk, melyben lényeges eltérés tapasztalható az alapítványok, valamint a társas szervezetek között. Magyarországon a működő alapítványok 60,8%-a települési hatókörrel rendelkezik, míg ugyanez a társas szervezetek esetében nem éri el a 45%-ot. Még szembetűnőbb az eltérés, ha az egyes földrajzi hatóköröket mélyebben vizsgáljuk. 2007-ben 8 900 alapítvány, az alapítványok 37,4%-a egy intézmény, vagy egy konkrét cél érdekében tevékenykedett, míg a társas szervezetek zömét (29,7%) az egy településre, vagy településrészre kiterjedő hatókör jellemzi. Ellentétes a helyzet a térségi, regionális hatókör vonatkozásában. Míg az alapítványok 15,9%-a tartozik e kategóriába, addig a társas szervezetek 30,8%-a található itt. Ezen belül is a legnagyobb aránybeli különbség a több településre, vagy kistérségre kiterjedő hatókört jellemzi. Az alapítványok 7,1%-ának tevékenysége az említett szinten folytatja tevékenységét, mely a társas szervezetek esetében ennél 10 százalékponttal magasabb, 17,1%.

A földrajzi hatókör vizsgálatakor érdemes kitérni a szervezetek tevékenységcsoportonkénti jellemzőire is. Magyarországon a nonprofit szervezetek több mint felének tevékenysége egy településhez kapcsolódik, valamint további egynegyed részük hatóköre térségi, illetve regionális szintű. A településszintű hatókörrel rendelkező

nonprofit szervezetek átlagnál jóval magasabb részarányt (75–79%) képviselnek a közbiztonság védelme, az oktatás, valamint a településfejlesztés területén, összefüggésben a polgárőr- és vagyonvédelmi, falu- és városszépítő egyesületek, valamint az oktatás területén működő iskolai alapítványok számának bővülésével.

15. ábra A nonprofit szervezetek megoszlása földrajzi hatókör szerint, tevékenységszorongatonként, 2007

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal adatai alapján saját szerkesztés

A több településre, megyére, vagy regionális szintre kiterjedő, az átlagnál (25%) közel kétszer magasabb részarány jellemzi az adományoztással foglalkozó nagyobb alapítványok jelentős részét, valamint a gazdaságfejlesztési társulásokat.

Országos és nemzetközi területen működő nonprofit szervezetek átlagosnál 3–3,5-szer gyakrabban fordulnak elő a tudományos kapcsolatokra, kutatás fejlesztésére, valamint a nemzetközi kulturális, baráti és cserekapcsolatok ápolására, a határon túli magyarok támogatására létrejött szervezeteknél.

II.6. A nonprofit szektor gazdasági súlya

II.6.1. Szervezetek aktivitása, bevételek, támogatások alakulása

„A nonprofit szektor pénzügyileg (is) sok szálon kapcsolódik a gazdaság többi szektorához és a jövedelemtulajdonosok valamennyi csoportjához. Bevételeit sok különböző forrásból, a legkülönbözőbb döntési mechanizmusok közvetítésével szerzi.” (Kuti, 2001) A nyilvántartott pénzmozgások lehetővé teszik, hogy a bevételek volumene, valamint a források, s finanszírozásuk jellemzőinek vizsgálatával értékelésre kerüljön a szervezetek gazdasági súlya, jelentősége. Mindez elsősorban helyzetkép felvázolásával, azaz a 2007-es, illetve az utóbbi évek adatainak, valamint a bevételek kapcsán hosszabb időtáv (területileg is összehasonlítható adatok 1993-tól állnak rendelkezésre) vizsgálatával szemléltethető.

II.6.1.1. Szervezetek aktivitása

2007-ben Magyarországon a nonprofit szervezetek 91,8%-a rendelkezett pénzbevétellel, mely – elsősorban pénzügyi vonatkozásban – aktív tevékenységre utal. További 4,5%-uk bevétel nélkül működött, 3,7%-uk pedig nem folytatott tevékenységet. A nyugat-dunántúli régió szervezeteinek aktivitása kedvezőbb az országosnál, hiszen valamelyest nagyobb hányaduknak volt pénzforgalma, valamint alacsonyabb az inaktív aránya.

7. táblázat A nonprofit szervezetek aktivitása

Megnevezés	2005	2006	2007		2005	2006	2007	
	aránya, %			száma	aránya, %			száma
	a Nyugat-Dunántúlon				Magyarországon			
Aktív, pénzbevétellel	92,1	93,5	93,3	5 903	91,8	91,9	91,8	57 274
Aktív, pénzbevétel nélkül	3,3	3,4	3,6	226	3,8	4,2	4,5	2 837
Inaktív	4,6	3,1	3,1	199	4,4	3,9	3,7	2 296
Összesen	100,0	100,0	100,0	6 328	100,0	100,0	100,0	62 407

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal adatai alapján saját szerkesztés

A működési jellemzőket tovább taglalva az országban tevékenykedő civil szervezetek 86,4%-ának tevékenységét kísérték különféle pénzmozgások, azaz voltak bevételei és kiadásai is. További 5,4%-uk gyűjtött pénzt, költségei ugyanakkor nem merültek fel, illetve 6,0%-uk teljesen pénz nélkül működött. Előbbi esettel akkor találkozhatunk, ha egy távolabbi cél elérése érdekében gyűjtenek adományokat, vagy amennyiben nem folyik költségekkel járó munka, viszont a befektetett tőke révén kamatbevétel jelentkezik, de gyakori az újonnan alakult szervezeteknél is, hogy az alapító tőkét már letétbe helyezték, érdemi működésüket azonban még nem kezdték el. A pénz nélküli működés olyan szervezeteknél fordulhat elő, ahol a tagok a közös szabadidős tevékenység ráfordításait közvetlenül, az egyesület közbeiktatása nélkül egyenlítették ki, illetve azokat egy másik szerv átvállalta. Emellett átmeneti finanszírozási zavarokat (pályázati összegekre, vagy a személyi jövedelemadó 1%-ának megszerzésére való jogosultságra várnak), vagy végső esetben hivatalos megszüntetésük előtti állapotot is tükrözhet. Elenyésző, 2,2% volt azok aránya, akik csak kiadással rendelkeztek. E megközelítésben szintén kitűnik a nyugat-dunántúli térség előnyösebb helyzete: magasabb a bevétellel rendelkezők, s alacsonyabb a korábbi tartalékaiból vagy anyagiak nélkül, pusztán humán erőforrás igénybevételével működők részesedése.

8. táblázat A nonprofit szervezetek működési jellemzői

Megnevezés	2005	2006	2007		2005	2006	2007	
	megoszlás, %			szám	megoszlás, %			szám
	a Nyugat-Dunántúlon				Magyarországon			
Bevételei, kiadásai vannak	88,7	88,4	87,3	5 524	88,4	87,1	86,4	53 905
Pénzt gyűjt, nincs kiadása	3,4	5,1	6,0	379	3,3	4,8	5,4	3 369
Tartalékból él, csak kiadása van	1,6	1,5	1,8	115	1,8	1,9	2,2	1 403
Pénz nélkül működik	6,3	5,1	4,9	310	6,4	6,2	6,0	3 730
Összesen	100,0	100,0	100,0	6 328	100,0	100,0	100,0	62 407

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal adatai alapján saját szerkesztés

Mindemellett tudjuk, hogy a nonprofit szervezetek könnyen „hibernálódnak”, majd a működési problémákat, időszakos leállásokat követően adott körülmények mellett „reaktiválódnak”, tehát a passzív állapot sok esetben nem tekinthető véglegesnek. A 7. és a 8. táblák időszora országosan 92, a Nyugat-Dunántúlon 93% körüli aktivitási rátát mutat, s egyértelműen jelzi, hogy az inaktívak száma a pénzbevétel nélkül működők javára mozdult, mely mindenképpen pozitív irányú változásként értékelhető.

II.6.1.2. A bevételek alakulása

A nonprofit szektor gyarapodása szolgáltató szerepkörének, s egyben gazdasági súlyának erősödését is jelenti. A szervezetek (Nyugat-Dunántúlon a 2005. év kivételével, melyet a különösen magas bázis indokol) egyre nagyobb bevételre tettek szert, tizennégy év távlatában folyó áron hétszeres növekedést értek el, melynek eredményeképp 2007-ben Magyarországon 964,3, a régióban pedig 41,4 milliárd Ft-ot realizáltak. A nyugat-dunántúli növekedési ütem az időszak egészét tekintve ugyan elmaradt az országostól, azonban évről-évre változott, mely területi vonatkozásban figyeltek meg nagyobb gyarapodást: az esztendő felében a nyugat-dunántúli térségben, az időszak másik részében pedig országosan kaptunk magasabb értékindexeket.

2007-ben Magyarországon 57 274 nem nyereségorientált szervezet számolt be arról, hogy tevékenységéből bevételei származtak. A szervezetszám területi eloszlásával összhangban alakult a bevétellel rendelkezők aránya, mely szerint egytizedüket a nyugat-dunántúli régióban regisztrálták. Ezzel szemben a nonprofit szféra bevételeinek mindössze 4,3%-a került a térségbe. A főváros koncentráló ereje ugyanis e területen is megnyilvánul, a bevételek Budapest és vidék között 60–40%-os arányban oszlottak meg. A forrásokból minden bizonnyal olyan szervezetek részesedhettek, melyek jobb kapcsolatokkal rendelkeztek, jobban hozzáfértek az információkhoz, és közelebb voltak az elosztási centrumokhoz. Mindebből elsősorban a nagyobb településeken kovácsolhatnak előnyt, ahol kedvezőbbek az infrastrukturális és munkaerőpiaci adottságok. A szervezetszámot követő bevételmegoszlás azért sem képzelhető el, mert a fővárosban számos országos vagy nemzetközi hatókörű szervezet a szektor egészének érdekeit szolgáló decentralizáltan el nem végezhető tevékenységet folytat. (Sebestény, 2009)

A bevétellel rendelkezők közül az országban minden egyes szervezetre 16,8 millió Ft jutott, mely a nyugat-dunántúli mutatóértéket 9,8 millió Ft-tal felülmúlta. Fontos azonban megjegyezni, hogy az átlagot döntően befolyásoló, legtöbb forrást gyűjtő Budapesten a

viszonyszám 42,5 millió Ft-ot tett ki. Az állandósult fővárosi vezető gazdasági szerepkörből fakadóan az időszak alatt – a 2000. évtől rendelkezésre álló adatok alapján – a folyamatosan emelkedő egy szervezetre eső bevétel a Nyugat-Dunántúlon rendre elmaradt az országos értéktől, s a különbség egyre nő. Előbbieket igazolja az egy lakosra vetített bevételek összege is, mely 2007-ben hazánkban 96 ezer Ft-ot, míg a régióban 41 ezer Ft-t ért el, ellenben Budapesten a relatíve magas lakosság mellett is kiugró értéket, 343 ezer Ft-ot képviselt.

9. táblázat A bevétellel rendelkező nonprofit szervezetek adatai

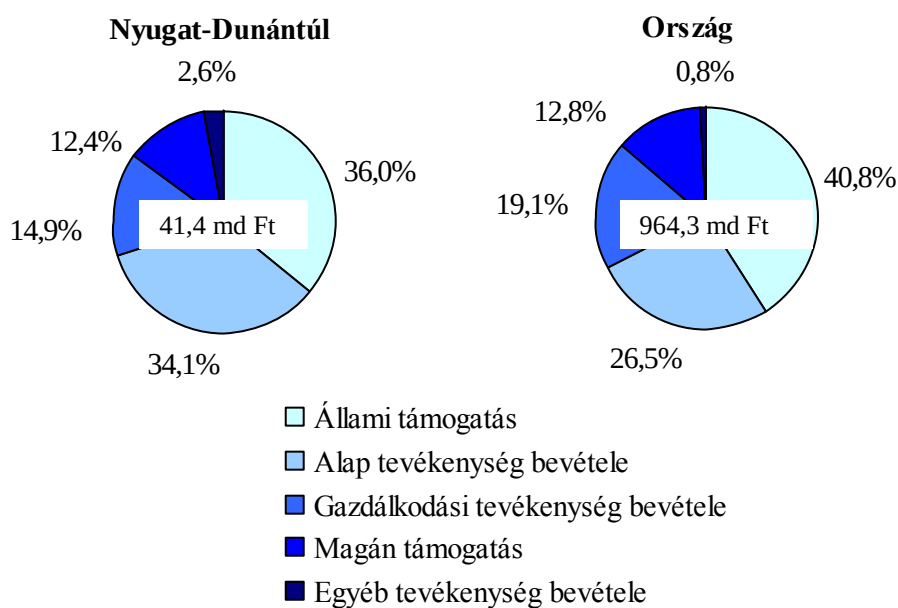
Megnevezés	1993	1995	2000	2005	2006	2007
Nyugat-Dunántúl						
Bevétellel rendelkezők száma	..	..	4 606	5 353	5 640	5 903
Bevétellel rendelkezők az országos százalékában	..	..	10,5	10,3	10,5	10,3
Bevételek, millió Ft	5 274,8	8 215,1	23 956,0	33 590,8	39 508,4	41 365,6
Bevételek az országos százalékában	4,3	4,2	4,8	3,9	4,4	4,3
Egy szervezetre jutó bevétel, ezer Ft	..	..	5 201	6 275	7 005	7 008
Pályázati bevételek, millió Ft	260,2	370,0	1 779,5	4 100,1	7 377,8	4 973,0
Pályázati bevételek az országos százalékában	4,5	4,1	5,1	6,7	9,2	5,8
Ország						
Bevétellel rendelkezők száma	34 683	43 051	43 725	52 025	53 549	57 274
Bevételek, millió Ft	121 714,4	195 627,3	495 508,0	854 755,1	896 244,1	964 309,0
Egy szervezetre jutó bevétel, ezer Ft	3 509	4 544	11 332	16 429	16 736	16 837
Pályázati bevételek, millió Ft	5 818,4	9 069,5	35 029,2	61 237,1	79 870,5	85 551,1

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal adatai alapján saját szerkesztés

II.6.1.3. Bevételi források

2007-ben Magyarországon a nonprofit szektor bevételeinek meghatározó részét, 40,8%-át az állami támogatások tették ki, míg a magántámogatások 12,8%-kal részesedtek. Az eredmény további több mint egynegyede alaptevékenységből, egyötöde gazdálkodásból, s mindössze 0,8%-a egyéb tevékenységből származott.

Az állami dotációk 393,0 milliárd Ft-os összegének közel háromötöde a budapesti szervezetek között került kiosztásra, s csupán 3,8%-a került a nyugat-dunántúli civil kezdeményezésekhez. E forrásból a térségbe a bevételek átlagosnál alacsonyabb, 36,0%-os hányada érkezett. Az alaptevékenység súlya ugyanakkor a régióban bizonyult jelentősebbnek (34,1%), gazdálkodásból viszont arányaiban kisebb (14,9%) összeg folyt be.

16. ábra A nonprofit szervezetek bevételeinek megoszlása források szerint, 2007

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal adatai alapján saját szerkesztés

Az egyes források összecsúszását vizsgálva megállapítható, hogy az utóbbi években a három fő tétel közül az állami hozzájárulás és a gazdálkodás bevételei rendre növekedtek. Az alaptevékenységgel összefüggő bevételek összességében valamelyest emelkedtek, ellenben a magántámogatások volumene 2007-ben visszaesett (melynek háttérében valószínűleg a külföldi források mintegy 20%-os szűkülése áll), az egyéb tevékenység szerepe pedig folyamatosan csökkent.

II.6.1.4. Pályázati támogatások

Az ország uniós tagságának és a Nemzeti Civil Alapprogram beindulásának köszönhetően az elmúlt években jelentősen emelkedett a pályázatot nyert szervezetek száma. 2007-ben Magyarországon 19 062, a Nyugat-Dunántúlon 1 930 ilyen nonprofit szervezet működött, melyek összesen 85,6 milliárd Ft, valamint 5,0 milliárd Ft támogatásra tettek szert. A pályázati összeg az 1993–2007. évek között országosan 14,7-szeresére, régiósan ennél is nagyobb mértékben, 19,1-szeresére nőtt.

2007-ben a pályázati bevételek 53,1%-a a fővárosban koncentrálódott. A nyugat-dunántúli szervezetekhez a pénzösszeg 5,8%-a került, annak ellenére, hogy a nyertes szervezetek száma nagyobb, egytizedes arányban részesedett. Mégis a pályázatokon elnyert összegek összes bevételen belüli aránya a régióban (12,0%) nagyobb hányadot képviselt, mint Budapesten (7,8%) és az országban (8,9%).

Egy nyertes szervezetre országosan 4,5 millió Ft, míg a Nyugat-Dunántúlon csupán 2,6 millió Ft átlagos pályázati bevétel jutott. Budapest e tekintetben is kimagasló értéket (9,3 millió Ft) tudhat magáénak. A fajlagos mutatókat tovább taglalva a régióban egy lakosra 4 980 Ft pályázat útján nyert bevétel jutott, mely az országos átlagnál 3 536 Ft-tal, a fővárosinál pedig 21 734 Ft-tal kevesebb. Fontos azonban megjegyezni, hogy az arányszám a vidéki átlagnál kedvezőbb, 175 Ft-tal magasabb. A régió 2006. évi kiváló teljesítményét szintén lényeges kiemelni, amikor 7,4 milliárd Ft összeget könyvelhettek el pályázatok nyomán, mely a Magyarországon pályázatot nyert civil szervezetek ilyen jellegű forrásainak közel egytizedét jelentette.

A pályázati bevételek több mint háromnegyedét állami források tették ki. Ezen belül kiemelkedő szereppel a központi költségvetésből (egymaga 48%) kapott bevételek, valamint a központi alapokból pályázható összegek bírnak. Számottevő, 16 milliárd Ft pályázati bevétel származott külföldről is, mely a magántámogatások 70%-át adta. Feltehetően a nonprofit szervezetek finanszírozási lehetőségei között az uniós források is kezdenek megjelenni. A vállalati szektortól elnyert pénzösszegek kifejezetten alacsonynak mondhatóak, hiszen a gazdálkodó szervezetek csak ritkán írnak ki pályázatokat, s inkább természetbeni adományokkal vagy direkt módon, közvetlenül egy előre kiválasztott civil szervezethez juttatják el támogatásaikat (Sebestény. I. [2009] Egy lépés előre kiadvány, Európa Ház Kiadó 36-74 oldal).

II.6.1.5. A nonprofit szervezetek által kiosztott támogatások

A civil szféra társadalmi, gazdasági szerepköre nem pusztán a szervezetek számbeli, aktivitási, valamint bevételi mutatóin keresztül mérhető, hanem a szektor pénzben nyújtott támogatásaival is érdemes foglalkozni. „Támogatási tevékenységet 2007-ben főleg az alapítványok és a közalapítványok folytattak, a kiosztott pénzüsszegek 85 százaléka gyakorlatilag az ő közvetítésükkel jutott el a kedvezményezettekhez. ... A legnagyobb adományoztók a kulturális, az oktatási és a szociális célú nonprofit szervezetek voltak. Az összes támogatás 73 százalékaról ezen a három területen döntöttek. A lakosságnak szánt támogatások közel egyharmada oktatási szervezetektől származott. Az intézményeket segítő összegek közel 70 százalékat a kultúra és az oktatás területén tevékenykedő szervezetek biztosították.” (Sebestény. I. [2009] Egy lépés előre kiadvány, Európa Ház Kiadó 36-74 oldal)) A szektor adományai révén az említett három tevékenység mellett számos közösségi (pl. sport, egészségügy) és gazdasági (úgy mint településfejlesztés, gazdaságfejlesztés, szakmai, gazdasági érdekképviselet) területen fejt ki élénkítő hatást.

2007-ben az országban a nonprofit szervezetek által kiosztott pénzbeli támogatások összege 132,3 milliárd Ft-ot tett ki. A pénzüsszegek háromnegyede Budapesten összpontosult, a nyugat-dunántúli szervezetek mindössze 2,1 milliárd Ft-ot adományoztak. Az anyagi hozzájárulásokat jórészt, 70,9%-ban intézmények számára juttatták, míg a lakossági támogatások a fennmaradó 29,1%-os hányadot képezték. A Nyugat-Dunántúlon ennél is nagyobb, négyötödös a szervezeteknek szánt pénzbeli adományok részaránya.

II.6.2. A nonprofit szervezetek munkavállalói, önkéntes segítői

II.6.2.1. A nonprofit szektor mint foglalkoztató

A nyugat-dunántúli régióban 718 szervezet – közülük 533 főállásban, teljes munkaidőben – alkalmazott fizetett munkaerőt a nonprofit szférában 2007-ben. Ez a civil szervezetek 11,3%-át – illetve 8,4%-át – jelentette, mindkettő alacsonyabb volt az országosan jellemzőnél és a régiók sorrendjében is az utolsó helyen állt (10. táblázat). Míg az összes szervezet egytizedét a térségben regisztrálták, a fizetett munkaerőt alkalmazók hányada csak 7,7%-ot tett ki. „Annak ellenére, hogy a nonprofit szektorban évek óta egyenletesen növekszik a foglalkoztatottak száma, a fizetett munkavállalók alkalmazása mindig is csak a szervezetek viszonylag alacsony hányadára volt jellemző.” (Bocz J. [2009] A nonprofit

szektor strukturális átalakulása Magyarországon. A magyar nonprofit szektor az 1990-es évek elejétől a 2000-es évek közepéig. Doktori (PhD) értekezés, Budapesti Corvinus Egyetem, Szociológia Doktori Iskola, 72. oldal)

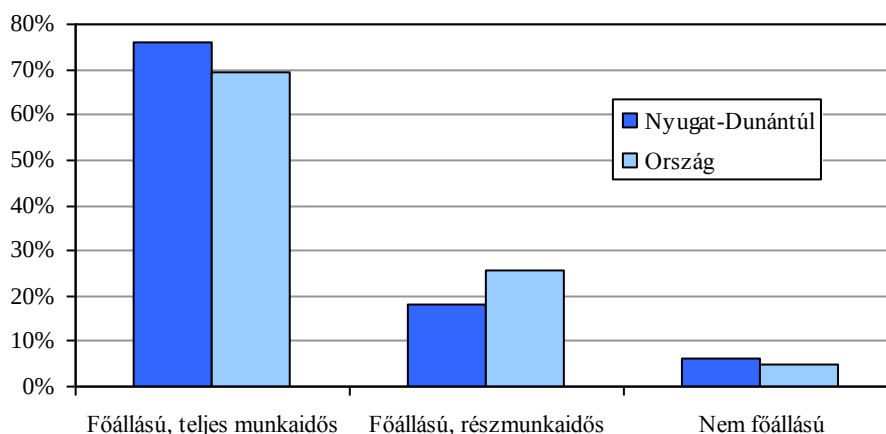
10. táblázat A foglalkoztatottal rendelkező nonprofit szervezetek száma és aránya régiók szerint, 2007

Területi egység	Fizetett munkaerőt alkalmazó szervezetek		Főállású, teljes munkaidős foglalkoztatottal (is) rendelkező szervezetek	
	száma	aránya, %	száma	aránya, %
Közép-Magyarország	3 847	18,4	3 178	15,2
Közép-Dunántúl	798	12,4	593	9,2
Nyugat-Dunántúl	718	11,3	533	8,4
Dél-Dunántúl	914	14,2	678	10,5
Észak-Magyarország	866	12,4	669	9,6
Észak-Alföld	1 060	14,3	815	11,0
Dél-Alföld	1 153	14,6	859	10,9
Összesen	9 356	15,0	7 325	11,7

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal adatai alapján saját szerkesztés

A harmadik szektorban munkát vállalók összlétszáma a Nyugat-Dunántúlon is számottevően emelkedett az elmúlt egy-két évben. Miközben a régió nonprofit szervezeteinek a száma 2006-ról 2007-re 4,9%-kal gyarapodott, az ott foglalkoztatottaké 29,1%-kal nőtt és 2007-ben meghaladta a 7 600 főt. A növekedés mértéke országosan is jelentős volt, 2007-ben az egy évvel korábbinál 12,6%-kal több munkavállalónak biztosítottak állást a civil szervezetek, ezzel is növelve a szektor gazdasági súlyát, bár „...a hazai munkaerőpiacon a nonprofitok egyelőre nem tudtak komoly gazdasági tényezővé válni.”

(Bocz J. [2009] A nonprofit szektor strukturális átalakulása Magyarországon. A magyar nonprofit szektor az 1990-es évek elejétől a 2000-es évek közepéig. Doktori (PhD) értekezés, Budapesti Corvinus Egyetem, Szociológia Doktori Iskola, 102. oldal)

17. ábra A nonprofit szervezetek által foglalkoztatottak számának megoszlása, 2007
 Forrás: Központi Statisztikai Hivatal adatai alapján saját szerkesztés

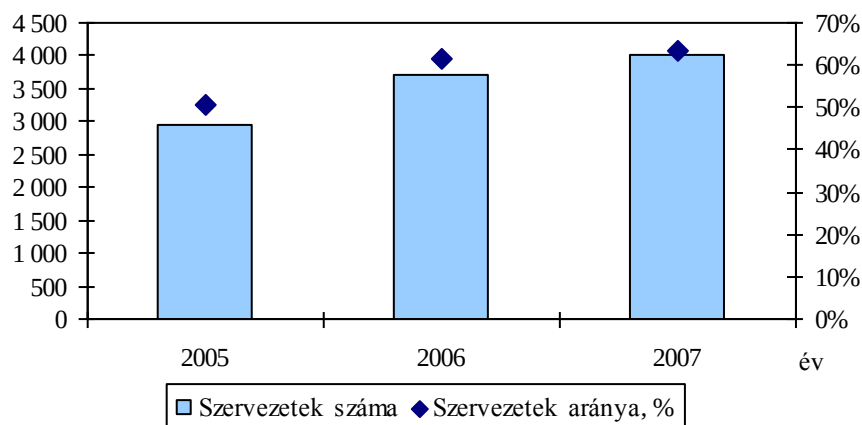
A rendelkezésemre álló legfrissebb adatok szerint az alkalmazásban állók döntő többsége (5 800 fő) főállású, teljes munkaidős foglalkoztatott volt, további közel 7 és félszáz fő munkájával volt egyenértékű annak a 1 800 munkavállalónak a teljesítménye, akiket a nonprofit szervezetek részmunkaidőben és/vagy nem főállásban alkalmaztak (17. ábra). 2007-ben így összesen 6 és félezer számított főállású foglalkoztatottal tevékenykedtek a régió nonprofit szervezetei. Mindhárom foglalkoztatási formában nőtt a létszám az egy évvel korábbihoz képest, legerőteljesebben (71,3%-kal) a főállású, részmunkaidős állások száma gyarapodott.

2007-ben a régió egy-egy szervezete átlagosan 9 főt alkalmazott feladatai ellátására. A számított főállású foglalkoztatottak egy főre jutó éves átlagbére 1,3 millió Ft-ra rúgott, és – az országgal és a többi régióra jellemzővel ellentétben, ahol mindenütt növekedést regisztráltak – nem érte el az egy évvel azelőttit. Elgondolkodtató, hogy az egy főre jutó éves átlagbér nagyságában a nyugat-dunántúli szervezetek fizették munkavállalóiknak a legalacsonyabb összeget, héttizedét az országos átlagnak és alig több mint felét, az egyébként kiugróan magas (2,1 millió Ft/fő/év) közép-magyarországinak.

II.6.2.2. Önkéntes segítők a szektorban

A nem nyereségérdekeltségű szervezeteket céljaik megvalósítása érdekében nemcsak állandó és eseti foglalkoztatottak, hanem önkéntes segítők is támogatták. 2007-ben a szektorban tevékenykedő önkéntes segítők becsült száma országosan több mint 472 ezer fő volt, közülük majdnem 47 és félezer főt a nyugat-dunántúli szervezeteknél tartottak

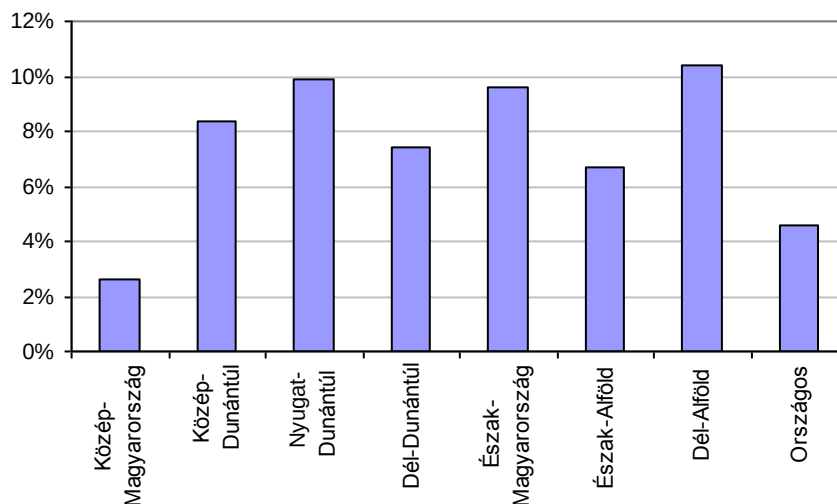
nyilván. Az önkéntes segítőkkel rendelkező szervezetek aránya (63,6%) Közép-Dunántúl után itt volt a legmagasabb az országban (18. ábra). Az önkéntesek egyharmada rendszeresen, míg kétharmaduk alkalmilag segítette a nonprofit szervezeteket.

18. ábra Önkéntes segítőkkel rendelkező szervezetek a Nyugat-Dunántúlon
Forrás: Központi Statisztikai Hivatal adatai alapján saját szerkesztés

A régió önkéntesei által végzett munka becsült időtartamáról 2006-os adatok állnak rendelkezésemre, amely szerint a 43 ezer fő összesen 4,8 millió munkaórát dolgozott, mely átszámítva 2 300 foglalkoztatott tevékenységének felelt meg, azaz a szervezetek ennyi főállású teljes munkaidős munkavállalót váltottak ki az önkéntesekkel. Egy személy átlagosan 111 órát szánt az év folyamán önkéntes, segítő munkára. 2007-ben a 47 ezer önkéntes által elvégzett munka becsült értéke megközelítette a 4,1 milliárd Ft-ot. Az általuk „kieszközölt” bérmegtakarítás, bevételnövelő arány¹ 9,9%-ot ért el, 0,3 százalékponttal kevesebbet, mint 2006-ban, viszont régiós összehasonlításban a dél-alföldi után itt képződött a legnagyobb hányad. A bérmegtakarítás és az összes bevétel aránya országosan mindössze 4,7%-ot tett ki (19. ábra).

¹ Becsült bérmegtakarítás, bevételnövelő arány: A számított önkéntes foglalkoztatottak száma és a nonprofit szektorban a számított főállású foglalkoztatottaknak fizetett éves átlagos munkabér szorzata. Ez a számított érték kifejezi, hogy ez a ki nem fizetett munkabértömeg milyen arányban növelné a szervezetek rendelkezésére álló anyagi forrásait.

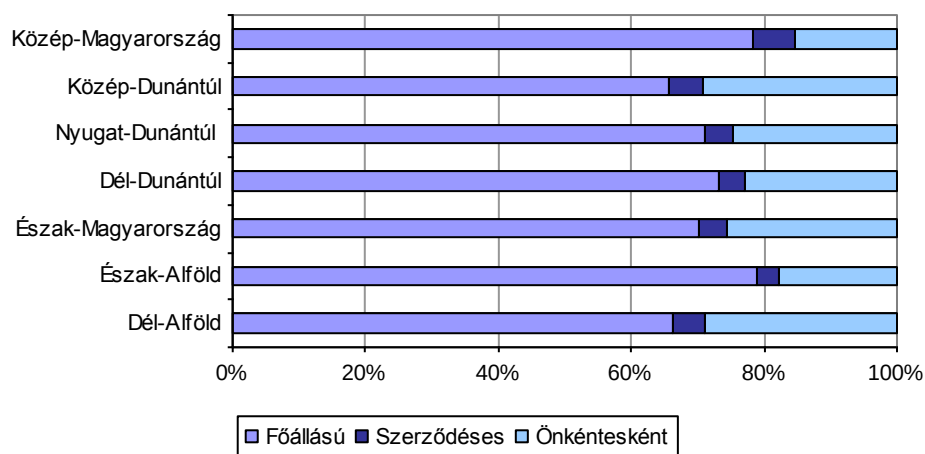
19. ábra Számított önkéntesként foglalkoztatottak bevételnövelő aránya régióként, 2007
 Forrás: Központi Statisztikai Hivatal adatai alapján saját szerkesztés

A bevételnövekedés aránya a szervezetek bevételi forrásainak gyarapodásával fordított arányosságot mutat. Azokban a régiókban, ahol kisebbek a szervezetek bevételei, a számított önkéntesként foglalkoztatottak becsült bérmegetakarításaival az átlagosnál nagyobb bevételnövelési arányt értek el, szemben a nagyobb bevételű szervezetekkel (pl.: közép-magyarországi), ahol az önkénteseknek ki nem fizetett bértömeg bevételnövelő hatása minimális volt.

A rendszeres, állandó és az alkalmankénti önkéntes munkavállalókon túl a szervezetek egy része a tevékenységéhez szükséges munkaerőt megbízási szerződéses foglalkoztatottakkal biztosította. E foglalkoztatási forma szerepe egyre kisebb lett az elmúlt néhány esztendőben. 2007-ben a régióban 397 fő főállású munkájának felelt meg a létszámuk, szemben az egy évvel korábbi 483-mal.

II.6.2.3. Humán erőforrás

2007. évben a régió három megyéjében együttesen több mint 54 ezer fő tevékenykedett valamilyen formában a nonprofit szektorban, egytizedével több, mint 2006-ban. Munkájuk 9 200 főállású foglalkoztatott munkájának felelt meg.

20. ábra A nonprofit szervezetek számított foglalkoztatottainak megoszlása, 2007
 Forrás: Központi Statisztikai Hivatal adatai alapján saját szerkesztés

A számított mutatók¹ szerinti foglalkoztatotti szerkezetben az látszik, hogy a Nyugat-Dunántúlon az önkéntes támogatók munkavégzése, míg országosan a főállásúaké a jelentősebb. 2007-ben a régiós szervezetek humánerőkapacitásának 71,0%-át tették ki a főállásúak, szemben az országos 75,0%-kal, míg a munkaerő egynegyed részét kitevő önkéntesként foglalkoztatottak aránya 4,9 százalékponttal múlta felül az országos átlagot.

II.6.3. Szervezetek eszközellátottsága

II.6.3.1. Ingatlanellátottság

A nonprofit szervezeteknél nem nélkülözhetetlen feltétel, hogy ingatlant, irodát tartsanak fenn, ezt bizonyítja az a tény, hogy mind országos szinten, mind a Nyugat-Dunántúlon a szervezetek csupán valamivel több mint fele használt ingatlant.

¹ Humánerőforrás számított létszáma: a nonprofit szervezetekben tevékenykedő számított főállású munkavállalók, a számított szerződéses és a számított önkéntes foglalkoztatottak együttes száma. Ez az érték azt fejezi ki, hogy összesen hány főállású teljes munkaidős személy munkájának felel meg a szervezetek működtetésére, feladatainak ellátására fordított összes munkaidő.

11. táblázat A nonprofit szervezetek ingatlanellátottság szerint

Szervezetek	Épített ingatlan(rész), iroda		Ha van, a használat jogcíme			Összesen
	nincs	van	saját tulajdon	bérlemény	ingyenes	
Nyugat-Dunántúl						
száma	2 849	3 185	407	490	2 288	6 034
megoszlása, %	47,2	52,8	6,7	8,1	37,9	100,0
Ország						
száma	27 741	30 501	3 949	5 790	20 762	58 242
megoszlása, %	47,6	52,4	6,8	9,9	35,6	100,0

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal adatai alapján saját szerkesztés

A nem nyereségorientált tevékenységből és a hatókörből eredően zömében szívességből használhatnak ingatlanokat, tízből hét esetben azt ingyen bocsátották rendelkezésükre. Tíz szervezet közül további kettő bérleti jogcímen használta irodáját, minden nyolcadik esetben pedig saját tulajdonukat birtokolták. Az ingyenes használat aránya a Nyugat-Dunántúlon az átlagosnál valamelyest nagyobb, ezzel szemben az ingatlant bérlő nonprofit szervezetek hányada kisebb. A különbség vélhetően a fővárosi szervezetekre jellemző magasabb fokú ingatlanellátottságból (55,5%), s azon belül is a bérlemények nagyobb népszerűségéből (27,6%) adódik.

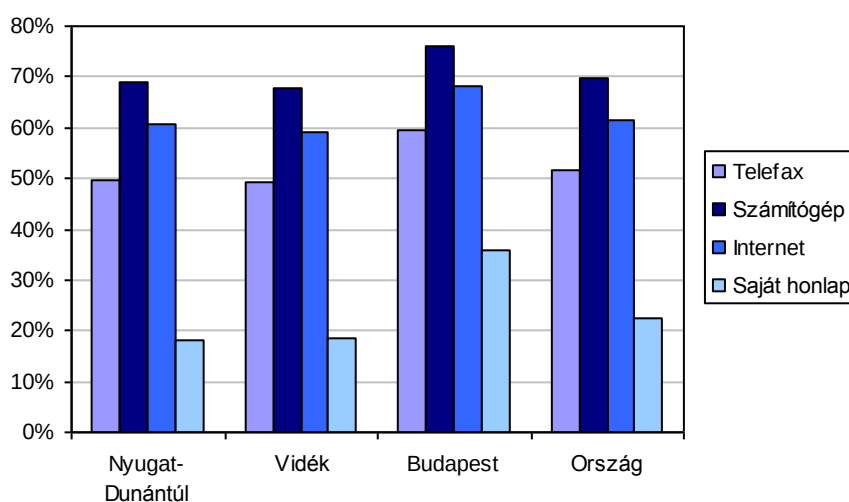
A nonprofit szervezetek körében tapasztalt magas fokú ingyenes ingatlanhasználat ugyan „ideiglenes volta” miatt hátrányokkal jár a tartós tulajdonlással vagy bérbevétellel szemben, mégis szinte a legkedvezőbb elhelyezést nyújtja. Mint legfontosabb természetbeni juttatás sokszor nemcsak a bérleti díjat, de a fenntartási költségeket is megtakarítja, tehát jelentős anyagi támogatásként értékelhető a civil kezdeményezések számára.

II.6.3.2. A nonprofit szektor kommunikációs lehetőségei és igényei

A nonprofit szervezetek működését nagyban befolyásolja, hogy milyenek a kommunikációs lehetőségeik, milyen eszközök segítik feladataik zökkenőmentes ellátását. Nem mindegy az sem, hogy a kommunikációs eszközök (telefax, számítógép, internet, saját honlap) közül egy-egy vagy párhuzamosan több áll-e rendelkezésre.

Területi összehasonlításban feltűnő a különbség a budapesti és a vidéki nonprofit szervezetek között, az előbbiek esetében jóval nagyobb arányú a négyféle kommunikációs eszköz valamelyikének megléte¹. „A kommunikációs ellátottság erős összefüggést mutatott a településtípussal. Valamennyi vizsgált információs eszköz meglétének valószínűsége a település méretével párhuzamosan növekedett.” (KSH, 2008)

Nem tapasztaltam jelentős különbségeket a régiók között, az országos átlaghoz képest alig néhány százalékos volt a szóródás. A vidék átlagához viszonyítva a Nyugat-Dunántúlon az átlagosnál kicsit jobb az információs háttér nyújtotta lehetőségek (21.ábra).

21. ábra A nonprofit szervezetek aránya a kommunikációs lehetőségek szerint, 2006

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal adatai alapján saját szerkesztés

Telefax hozzávetőleg 50%-os arányban található meg a nonprofit szervezeteknél, ez jóval alatta marad a számítógépes ellátottnak (70%), aminek vélhetően az információcsere lebonyolítására szolgáló e-mail és internet használat gyorsuló elterjedése az oka. Számítógép használat tekintetében a legellátottabbnak Nyugat-Dunántúl bizonyult, ám figyelemre méltó tény, hogy a világháló használata mellett a saját honlap üzemeltetése még elég ritka, vidéken, így a régióban is 10-ből mindössze 3, míg a fővárosban minden második szervezet rendelkezett saját honlappal.

¹ A kommunikációs eszközök megléte alatt azt értjük, hogy az adott szervezet rendszeresen igénybe vehetett-e ilyen eszközt, függetlenül attól, hogy az saját tulajdonban volt, bérelték vagy csak ingyenesen, illetve térítés ellenében használhatták.

A kommunikációs eszközök hiányából azonban nem feltétlenül következik az azok iránti igény¹ is. A négy kommunikációs lehetőség régiós igényszintje az országgal megegyezően alakult, a kedvezőbb ellátottságnak köszönhetően azonban kisebb a vidékre jellemzőnél. A nyugat-dunántúli szervezetek 9%-a faxot, 12-12%-a számítógépet, illetve internetet, egyötöde saját honlapot tartana szükségesnek. 2006-ban minden 3-4. szervezet nyilatkozott egyébként úgy, hogy kommunikációs igénye van, azaz szüksége lenne egy/vagy több eszközre.

12. táblázat A nonprofit szervezetek kommunikációs igényei a szervezetek számának százalékában, 2006

Terület	Telefax	Számítógép	Internet	Saját honlap	Kommunikációs igénye van
	nincs, de szüksége lenne rá				
Nyugat-Dunántúl	8,5	11,8	11,7	20,3	28,4
Vidék	9,7	13,2	13,1	21,6	31,0
Budapest	6,4	7,2	7,4	16,2	22,4
Ország	8,9	11,8	11,7	20,3	28,9

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal adatai alapján saját szerkesztés

A nyugat-dunántúli szervezetek 9%-a faxot, 12-12%-a számítógépet, illetve internetet, egyötöde saját honlapot tartana szükségesnek. 2006-ban minden 3-4. szervezet nyilatkozott egyébként úgy, hogy kommunikációs igénye van, azaz szüksége lenne egy/vagy több eszközre.

¹ A kommunikációs igény azt fejezi ki, hogy a négyféle kommunikációs eszköz közül van(nak) olyan(ok), mely(ek) nem áll(nak) rendelkezésre, de szükség lenne rá(juk).

II.7. Európai Unió támogatások a nonprofit szervezetek finanszírozásában – hazai és külföldi gyakorlat

Az európai uniós támogatások rendszere elméletileg egységes, hiszen az Európai Unió minden tagállamára kiterjedően részletesen szabályozza a közösségi források felhasználásának stratégiai kereteit. Azonban az európai uniós pályázatkezelői intézmény rendszer szinte minden tagállamban más és más. Ennek jelentősége abban van, hogy a nonprofit szervezetek finanszírozási struktúrájához milyen módon illeszkedik adott országban a pályázatkezelői intézmény rendszer.

Adott országok esetében a nonprofit szektor általános finanszírozási helyzetét mutatom be, majd a kapcsolódó európai uniós támogatási rendszer főbb jellemzőit ismertetem. (Anheier H. K. [2002]) The third sector in Europe: Five Theses. Civil Society Working Paper No. 12. LSE Center for Civil Society, London)

Németországban a nonprofit szervezetek finanszírozása alapvetően a szubszidiaritás elvére épül. Ennek értelmében az állam a felmerülő társadalmi igényeket elsősorban közösségi – nem kormányzati – szervezetek közreműködésével elégíti ki. Ezek a szervezetek – tekintve hogy közelebb állnak a megoldandó feladat célcsoportjaihoz – hatékony megoldást kínálnak.

A nonprofit szervezetek normatív támogatás alapján, jogosultsági alapon részt vesznek állami feladatok ellátásában. Az állam által ellátandó közfeladatokhoz finanszírozás is tartozik a német jogszabályok alapján, ezért akár az állam, akár a nonprofit szervezetek látják el ezeket a feladatokat, állami finanszírozás kapcsolódik hozzá.

Németországban – szemben a magyarországi gyakorlattal – az az elv érvényesül, miszerint egyes humán közfeladatok ellátásában a nonprofit szervezetek még az állammal szemben is előnyt élveznek.

A normatív finanszírozás és a fenti feladat megosztási rendszer, bár nagyfokú kiszámíthatóságot és tervezhetőséget jelent a nonprofit szervezetek számára, ezek a szervezetek közel állami, önkormányzati szinten intézményesülnek, ami éppen a civil alapértékeiket kérdőjelezi meg.

A nonprofit szervezetek pályázatait szempontjából a legjelentősebb eltérés a magyarországi támogatás közvetítő rendszerrel szemben, hogy Németországban kétszintű közreműködői struktúra alakult ki. Ez egyrészt bonyolítja a pályázatkezelői intézmények

működését, másrészt pályázó-barát, hiszen a pályázatok kezelését közelebb viszi a potenciális célcsoporthoz, azáltal hogy helyi szintű megjelenést biztosít.

Az *angolszász* nonprofit finanszírozási modellben az államnak nincs olyan kényszere, hogy minden felmerülő szükségletet el kell látnia. A finanszírozható és szükségesen ellátandó feladatokra az állam tendereken válassza ki a legkedvezőbb árú és legjobb minőséget ajánló nonprofit szolgáltatókat. Az államnak azért előnyös az egymással versenyző szervezetek közül választania, mert azok nem teljes áron, hanem bizonyos saját erő, civil támogatás beszámításával vállalják az állami feladatok ellátását. Fontos azonban, hogy a szektorsemlegesség elve alapján az üzleti szférából is jelentkezhetnek versenytársak az állami feladatok ellátására.

Az Egyesült Királyság legmarkánsabb sajátossága a nonprofit európai uniós pályázatok szempontjából az, hogy több program esetében versenyeztetéssel választják ki a pályázati közreműködő intézményeket, amelyek gyakran profitorientált cégek. A másik jelentős ismérve az angol rendszernek a projektciklus szemléletű pályázatmenedzsment módszerek alkalmazása, mely szerint a közreműködő szervezetek – projekt tanácsadóként, mentorként – végigkísérik a projektgazdák tevékenységét a támogatások elszámolásáig. Ez az egyébként kisebb humánerőforrással rendelkező nonprofit szervezeteknek azért különösen előnyös, mert így képesek lehetnek nagyobb projektek kockázatmentes megvalósítására is.

Franciaországban tradicionálisan jelentős az állami és a helyi önkormányzati támogatások szerepe és súlya a nonprofit szervezetek finanszírozásában. Ezeket a támogatásokat az elsősorban helyi feladatok ellátására összpontosító civil szervezetek egyedi finanszírozási döntések alapján, versenyeztetés mellőzésével kapták meg. A hatékonyság és a transzparencia előtérbe kerülésével azonban erőteljes elmozdulás figyelhető meg a teljesítményarányos finanszírozás irányában.

Olaszországban a régiók közvetlenül menedzselik a strukturális alapok programjait. A 2000-2006-os programozási ciklus támogatási keretének körülbelül 70 %-át közvetlenül a régiók felügyelik a regionális fejlesztési ügynökségeken keresztül. Ezek a helyi szervezetek azonban sokszor nem képesek kitörni a helyi politikai érdekek hálójából, emiatt gyakran csupán adminisztratív funkciókat képesek betölteni. Ennek ellenére a

nonprofit szervezeteknek kézzelfogható előnyük származik abból, hogy helyi szinten képesek együttműködni a pályázatkezelő intézményekkel.

Portugáliában a nonprofit szervezetek pályázati lehetőségeit a különösen hatékony és rugalmas projekt kiválasztási gyakorlat döntően befolyásolta. A modell lényege abban áll, hogy folyamatos pályázatbenyújtási lehetőséget biztosít, szakaszos elbírálás mellett, így jobban kidolgozott projektjavaslatok kerülnek támogatásra, másrészt a kisebb erőforrással rendelkező nonprofit szervezetek nagyobb eséllyel indulhatnak európai uniós pályázatokon. Fontos technikai újítás, hogy Portugáliában az egyik bírálati szakaszban a támogatási minimum alá pontozott pályázat automatikusan részt vesz a következő bírálati szakaszban, így biztosítva a szakaszok közötti kiegyenlítettebb projekt minőséget.

Portugáliában a támogatások nélküli helyzethez képest 6 %-kal nőtt a GDP az európai uniós fejlesztési források igénybevétele következtében a 2000-2006-os időszakban.

Szlovákiában a nonprofit szervezetek többsége az 1989-es rendszerváltást követően alakult meg. A szektor dinamikus növekedését finanszírozási oldalról a PHARE Democracy programja és a Civil Society Development Foundation alapozta meg. 1994-ig, az új nonprofit törvény megszületéséig az adótörvények szűk mozgásteret biztosítottak a vállalatok számára adózási szempontból a nonprofitok támogatására. A megváltozott jogi szabályozás részeként például a nemzeti lottó bevételek egy részét a nonprofit szervezetek támogatására kell fordítani, amely kiszámíthatóbbá tette ezen szervezetek finanszírozását.

A szlovák civil szektor rendkívül hatékony együttműködési rendszert épített ki a piaci szereplőkkel, míg az állammal való kapcsolata rendezetlen maradt.

Csehországban a nonprofit szektor finanszírozását jelentősen befolyásolták a szférával kapcsolatos politikai konfliktusok. Ennek ellenére ma már a szektor támogatásainak közel 80 %-a költségvetési forrásokból és egyéb támogatásból érkezik.

A jelentős tradíciókkal bíró *lengyel* nonprofit szektor fejlődésében szintén nagy szerepet kaptak a külföldi támogatások: USAID, PHARE, segélyprogramok, bár csak a pénzforrások 16 %-át tették ki. A bevételi források túlnyomó részét, mintegy 64 %-át a lakossági és vállalati támogatások teszik ki. Emellett az állami finanszírozás – a külföldi forrásokhoz hasonló nagyságrendű – 20 % körüli értékre tehető.

Magyarországon a nonprofit szektor finanszírozási technikái és azok megnevezései a mai napig összemosódnak a paternalista állam eszméjéből adódóan. A nonprofit szervezeteknek juttatott források szolgáltatás megrendelés estén is – például egy intézményfenntartó nonprofit szervezetnél – támogatásként nevesítettek, holott valójában szolgáltatási díjként funkcionálnak. Ez arra utal, hogy a nonprofit szektor és az állam vagy önkormányzatok közötti együttműködések tovább fejleszthetők, hiszen a támogató funkcionál mélyebb kapcsolatot feltételez a megrendelői szerepkör.

Az, hogy a hazai nonprofit szervezetek minél nagyobb számban képesek legyenek európai uniós támogatások elnyerésére, sok más tényező mellett nagyban függ a támogatáskezelői intézményrendszertől és eljárásrendtől. Ezért fontos a szektorba érkező támogatások hatásosságának időszakonkénti rendszeres vizsgálata és az eredmények visszacsatolása az intézményrendszer fejlesztési stratégiájába.

Magyarországon a támogatási rendszer két fő szintből áll: az Irányító Hatóságok és a Közreműködő Szervezetek szintjéből. Az Irányító Hatóságok felelősek az Európai Unió források elosztásával kapcsolatos stratégiai és szakmai döntésekért, míg a Közreműködő Szervezetek az operatív teendők ellátásáért, a pályázatkezelésért és a pályázókkal való kapcsolattartásért. A nonprofit szektor európai uniós támogatás felhasználása szempontjából lényegesek az intézményrendszer helyi, regionális szereplői, a Regionális Fejlesztési Ügynökségek, Vidékfejlesztési Hivatalok, a VÁTI irodái, stb. A Közreműködő Szervezeteknek úgy kell pályázó-barát eljárásrendet kialakítaniuk, hogy közben maximális mértékben biztosítaniuk kell az átláthatóságot és az összeférhetetlenséget. A nonprofit szervezetek szempontjából lényeges a helyi jelenlét és a megfelelően szakszerű ügyintézés, hiszen ezek a szervezetek általában nem rendelkeznek jelentős pénzügyi és humánerőforrással. A projektek előfinanszírozása szintén nagy terhet ró a kisebb szervezetekre, ezért a támogatási konstrukciók kialakításánál biztosítani szükséges a megfelelő mértékű előleget.

III. A nyugat-dunántúli nonprofit szervezetek részvétele az NFT I. Operatív Programjaiban

Az NFT I. Operatív Programjainak teljes körű részletes ismertetésétől eltekintve, a definíció szerinti nonprofit szervezetek számára releváns pályázati lehetőségekkel foglalkozom. A következőkben azokat a pályázati felhívásokat mutatom be, amelyek keretében a Nyugat-dunántúli Régióban nonprofit szervezetek támogatáshoz jutottak a Nemzeti Fejlesztési Terv időszakában, azaz a 2004 és 2006 között benyújtott, illetve 2008-ig megvalósított pályázatokat.

A következő fejezetben elemzem a nonprofit szervezetek regionális pályázati aktivitását, most csupán azt mutatom be, hogy egyes operatív programokon belül mekkora nagyságrendű a tágabb értelemben vett nonprofit szervezetek támogatott pályázatainak száma.

13. táblázat Nonprofit szervezetektől beérkezett és támogatott NFT pályázatok

	Nyugat-Dunántúl régió	Országos (régió) átlag
Beérkezett pályázatok száma	385	552
Igényelt támogatási összeg (Ft)	12 415 575 584	23 574 560 001
Támogatott pályázatok száma	226	233
Megítélt támogatási összeg (Ft)	4 908 890 917	9 387 896 175
Leszerződött pályázatok száma	226	232
Szerződéssel lekötött összeg (Ft)	4 985 612 837	9 717 813 089
Megkezdett kifizetések száma (pályázat)	226	229
Kifizetett támogatási összeg (Ft)	4 662 789 613	9 183 208 720

Forrás: Egységes Monitoring Információs Rendszer adatai alapján saját szerkesztés

A Nyugat-dunántúli Régióban a nonprofit szervezetek jelentősen kevesebb pályázatot nyújtottak be, mint az országos átlag, azonban ez megtévesztő, mivel az országos átlagot a Pest megyei adat jelentősen torzítja.

Abból, hogy a kevesebb benyújtott pályázatból sokkal nagyobb arányú volt a nyertes pályázatok száma a Nyugat-dunántúlon, mint országosan, az tükröződik, hogy a Pest megyei nyertes pályázók közel kétszer akkora támogatást kaptak projektjeikhez. Ez alapvetően a főváros közeli nonprofit szervezetek helyzeti előnyére utal a vidék rovására.

14. táblázat Nonprofit szervezetek pályázatai számának megoszlása operatív programonként 2004-2006 között (db)

Operatív program	Beérkezett pályázatok	Beérkezett pályázatok	Támogatott pályázatok	Támogatott pályázatok
	Nyugat-Dunántúl régió	Országos (régió) átlag	Nyugat-Dunántúl régió	Országos (régió) átlag
AVOP	195	163	144	109
GVOP	18	37	9	12
HEFOP	150	308	63	101
KIOP	2	1	0	0
ROP	20	43	10	11
Összesen:	385	552	226	233

Forrás: Egységes Monitoring Információs Rendszer adatai alapján saját szerkesztés

A Nyugat-dunántúli régióban az országos átlagot egyedül az Agrár- és Vidékfejlesztési Operatív Program keretében benyújtott támogatott pályázatok száma haladta meg. A többi programban – vélhetően Pest megye dominanciája miatt – a régiós átlag alatt maradtak az értékek. A Gazdasági Versenyképesség Operatív Program és a Humán erőforrás-fejlesztés Operatív Program pályázataiban a Főváros közeli pályázók dominanciája, a pályázati nagyságrendek miatt érthető, azonban a Regionális Fejlesztés Operatív Program esetében vélhetően inkább a kelet-magyarországi régiók nagyobb támogatásvonzó ereje és a pályázati rendszer kelet-magyarországi (túl)súlyozottsága mutatkozik meg.

15. táblázat Igényelt és megítélt támogatási összeg megoszlása operatív programonként az NFT I.-ben – nonprofit szervezetek (Ft)

Operatív program	Beérkezett pályázatok	Beérkezett pályázatok	Támogatott pályázatok	Támogatott pályázatok
	Nyugat-Dunántúl régió	Országos (régió) átlag	Nyugat-Dunántúl régió	Országos (régió) átlag
AVOP	731 674 907 Ft	859 665 203 Ft	497 968 764 Ft	458 977 666 Ft
GVOP	338 358 145 Ft	1 601 674 929 Ft	273 366 351 Ft	756 990 951 Ft
HEFOP	7 616 919 271 Ft	14 421 010 609 Ft	2 603 641 098 Ft	5 577 014 412 Ft
KIOP	185 326 000 Ft	265 608 000 Ft	0 Ft	54 904 000 Ft
ROP	3 543 297 261 Ft	6 426 601 260 Ft	1 533 914 704 Ft	2 540 009 147 Ft
Összesen:	12 415 575 584 Ft	23 574 560 001 Ft	4 908 890 917 Ft	9 387 896 176 Ft

Forrás: Egységes Monitoring Információs Rendszer adatai alapján saját szerkesztés

Az Agrár- és Vidékfejlesztési Operatív Program kivételével jelentős – átlagosan körülbelül kétszeres – a különbség a régiós átlagok és a nyugat-dunántúli támogatási keretösszegek között. Ez egyrészt a pest megyei nonprofitok nagyobb pénzügyi, humán és lobbierőjére, másrészt pedig a kelet-magyarországi nonprofit szervezetek által elérhető nagyobb támogatási keretösszegekre utalhat. A támogatási értékek elemzésekor fontos tekintetbe venni azt a tényt, hogy a pályázati rendszer – területfejlesztési céllal – általánosságban véve és gyakorlatilag minden operatív program esetében a különböző mutatószámok alapján (automatikusan) fejletlenebb régióknak kedvez, azáltal hogy magasabb megpályázható keretösszegeket biztosít számukra. Országos összehasonlításban pályázati lehetőségek szempontjából a legkedvezőtlenebb helyzetben a Nyugat-dunántúli Régió van, holott egyes területi jelzőszámok (egy főre jutó K+F kiadások összege, átlag kereset, stb) alapján ez a hátrányos megkülönböztetés nem feltétlenül indokolt.

III.1. Agrár- és Vidékfejlesztési Operatív Program

Az Agrár- és Vidékfejlesztési Operatív Program a mezőgazdaság és a vidéki térségek helyzetének elemzését, a célokat és fejlesztési irányokat meghatározó stratégiát, valamint az intézkedések céljának és tartalmának rövid összegzését foglalja magába.

Az AVOP céljai és prioritásai a mezőgazdasági termelés és élelmiszer-feldolgozás versenyképességének javítása, illetve a vidék felzárkóztatásának elősegítése.

A tágabb értelemben vett nonprofit szervezetek szempontjából az AVOP keretében csak kettő intézkedés releváns:

- AVOP 3.4 A falufejlesztés és felújítás, a vidék tárgyi és szellemi örökségének megőrzése
- AVOP 3.5 LEADER +

A következő fejezetben bemutatott elemzések alapján azonban kiderül, hogy a fenti pályázati lehetőségek közül az AVOP 3.4 intézkedés keretében kizárólag egyházi szervezetek jutottak támogatáshoz, így azokkal – mivel nem tartoznak a szigorúan vett nonprofit szervezetek közé a korábban ismertetett definíció alapján – a kutatásom során nem foglalkozom.

III.1.1 LEADER +

A LEADER mozaikszó, melynek jelentése Községi Kezdeményezés a Vidék Gazdasági Fejlesztése Érdekében.

Az intézkedés felerősíti azokat az emberi, közösségi és gazdasági mechanizmusokat, amelyek egy-egy térség belső adottságait, a helyi közösség bekapcsolásával, részvételével kialakított programok megvalósítása érdekében mozgósítani tudják. Ez feltétele a fenntartható, szerves fejlődésnek, amely során létrejönnek a helyi közösségek kapcsolatrendszerei. Az intézkedés tehát nem csupán egyszerű eszköz vagy szolgáltatás beszerzések támogatását jelenti, hanem egyfajta közösség szervező tanulási folyamat, amelynek sikerét a külföldi pozitív tapasztalatok is garantálják.

A LEADER + egy kétlépcsős folyamat, mely során első körben egy kvázi helyi közreműködő szervezet kerül felállításra, illetve fejlesztésre, annak érdekében, hogy megfeleljen a támogatási kérelmek elbírálásához szükséges minőségi kritériumrendszernek. Gyakorlatilag ezeknek az úgynevezett Helyi Akciócsoportoknak a fejlesztési programjai határozzák meg a – második lépcsőben – többi beavatkozási területet. A program jelentősége a nonprofit szervezetek szempontjából kiemelkedő, hiszen

egyik program sem biztosítja a helyi, civil, közösségi kezdeményezések ilyen mélységű fejlesztését. Ezért érthető is, hogy a Nemzeti Fejlesztési Terv támogatott pályázatainak közül 124 db található a LEADER + intézkedés keretein belül, amely arányaiban az összes tágabban értelmezett nonprofit szervezet több mint felét jelenti. Ez az arány azonban nyilván alacsonyabb mivel több olyan szervezet is van, amely többször is nyert támogatást. A támogatott projektek gazdái közül 8 egyházi szervezetnek tekinthető.

Tekintve, hogy a LEADER + intézkedés keretében helyi közösségek szintjére kerül delegálásra a konkrét helyi kezdeményezések, projektjavaslatok, azaz pályázatok elbírálása, adminisztrálása, támogatások követése, ezért első körben az úgynevezett helyi közreműködő szervezetek felkészítése kellett hogy megtörténjen. Mivel ez is európai uniós támogatásból valósult meg, ezért pályázat kiírás keretében került kiválasztásra a megfelelő Helyi Akciócsoport.

A helyi közreműködők, a Helyi Vidékfejlesztési Stratégiáknak megfelelően pályáztatták meg a rendelkezésükre bocsátott támogatási keretet.

A helyi projektekkel rendelkező végső kedvezményezettek kiválasztási, jogosultsági kritériumai:

- a térség egyediségét tükröző új terméket, szolgáltatást hoz létre
- új eljárásokat alkalmaz a térségi adottságok jobb kihasználására
- erőforrások kombinálása, újszerű összekapcsolása
- új – közösségi részvételen alapuló – szervezeti formát hoz létre
- kihasználatlan belső erőforrásokra épít
- a Helyi LEADER Program alapján a Helyi Akciócsoportok által támasztott kritériumok, melyeket az FVM Regionális Vidékfejlesztési Irodái hagyják jóvá

III.2. Gazdasági Versenyképesség Operatív Program

A GVOP általános célkitűzése az EU társadalmi-gazdasági fejlettségi szintjéhez történő felzárkózás elősegítése. Ennek egyik alapvető feltétele a gazdaság hosszabb időszakon keresztül fennálló magas növekedési üteme, amihez egy versenyképes, az egységes piacon is jól teljesítő gazdaság szükséges. Ezért a Program specifikus célja a gazdaság versenyképességének növelése.

Az Operatív Program négy prioritást jelöl ki a támogatások területeként:

1. Beruházás-ösztönzés
2. Kis- és középvállalkozások fejlesztése
3. Kutatás-fejlesztés, innováció
4. Információs társadalom- és gazdaságfejlesztés

Mint az vélelmezhető volt, az Operatív program keretében viszonylag kis számú nonprofit szervezet jutott támogatáshoz a Nyugat-dunántúli Régióban.

A GVOP 1.1.3. Feldolgozóipari beszállítók számának növelése és megerősítésük című pályázati felhívás keretében 4 db nonprofit projekt kapott támogatást, míg a GVOP 2.2.1. Alapszintű tanácsadás, a GVOP 2.3.1. Kis- és középvállalkozások közötti együttműködés szervezésének támogatása, illetve a GVOP 4.2.1. Üzleti tartalomfejlesztés támogatása kis- és középvállalkozások számára című pályázati felhívások keretében csupán 1-1 db támogatott nonprofit projekt volt.

III.2.1. Feldolgozóipari beszállítók számának növelése és megerősítésük

A 4 db sikeres nonprofit projekt mindegyike alapvetően a potenciális beszállítók számára nyújtandó szolgáltatások fejlesztését tartalmazta, kettő közülük pedig kifejezetten már működő klaszterek dinamizálásához kapcsolódott. A támogatási összegek 10 és 15 millió forint között szóródtak.

III.2.2. Alapszintű tanácsadás

A pályázati felhívás keretében a fő cél, hogy vállalkozások minél szélesebb csoportja juthasson hozzá a mindennapos működéshez szükséges általános információkhoz úgy, hogy annak megszerzése ne rójon rá jelentős pénzügyi terheket. A területi egyenlőség elvét maximálisan szem előtt tartva, a komponens keretében az MVf Kht.-val szerződésben álló Helyi Vállalkozásfejlesztési Központokon keresztül a kis- és középvállalkozások az ország minden pontján ingyenesen hozzájuthatnak a működésükhöz szükséges alapinformációkhoz.

Tekintve, hogy a pályázati felhívás erőteljesen korlátozta a résztvevő szervezetek körét, így az 50 és 100 millió forint közötti, 100 %-os intenzitású támogatásokat a Régió vállalkozásfejlesztési alapítványai kapták meg.

III.2.3. Kis- és középvállalkozások közötti együttműködés szervezésének támogatása

Az intézkedés célkitűzése a területileg koncentrált, vagy ágazatilag, szakmailag szerveződött vállalati együttműködések (pl.: franchise, kisvállalkozói társaságok, beszerzési társaságok) szerveződésének, fejlesztésének elősegítése, amelyek meghatározott termékek előállítás (szolgáltatások nyújtása) feltételeinek kedvezőbbé tételére irányulnak.

A program támogatja együttműködések, hálózatok kialakításának szervezését, az ezzel kapcsolatos tanácsadói segítségnyújtást. Támogatás nyújtható a mikro-, kis- és középvállalkozások új hálózatainak létrehozásához és szervezéséhez. A komponens emellett támogatja a hálózat tagjai által megvalósítandó nagyberuházások előkészítését, az együttműködő vállalkozások működésének folyamatos felügyeletét, monitoringját.

Egyetlen nonprofit pályázó nyert támogatást az intézkedés keretében, ami azért is meglepő, hiszen a fenti célkitűzések és eszközök tipikusan nonprofit jellegűek.

III.2.4. Üzleti tartalomfejlesztés támogatása kis- és középvállalkozások számára

Az intézkedés célja magyar és (külföldieknek szóló) idegen nyelvű adattartalmak és a hozzájuk kapcsolódó, nemzeti ajánlásokhoz igazodó metaadatok hatékony előállítása, a hozzáférés és szolgáltatás infrastrukturális lehetőségeinek megteremtése, megfelelő tartalom előállítási infrastruktúra kialakítása. A digitális tartalmak bővítése és a kapcsolódó szolgáltatások kialakítása, fejlesztése elősegíti a magyar tartalomipar teljesítményének növekedését, ami lendületet ad az üzleti célú információ-felhasználásnak is, és élénk keresletet támasztva életképes vállalkozások sorát tartja el. Ennek során különösen fontos, hogy növekedjék a közcélú adatok újrafelhasználása és kereskedelme, és a közintézmények és a magánszféra együttműködése révén minél több tudományos és kulturális tartalom váljék elérhetővé.

Mindössze egyetlen nonprofit pályázó, az Olajipari Múzeum kapott támogatást ennek az intézkedésnek a keretein belül egy virtuális múzeum kialakítására.

III.3. Humánerőforrás-fejlesztés Operatív Program

Az operatív programok közül a Strukturális Alapok forrásaiból a Humánerőforrás-fejlesztés Operatív Program (HEF OP) részesedik a legnagyobb mértékben. A 2004-2006 közötti időszakra vonatkozóan a HEFOP teljes költségvetése összesen 750 millió euró (183 milliárd forint). Ebből mintegy 562 millió euró közösségi támogatás, amit a hazai – elsősorban központi – források további 187 millió euróval egészítenek ki.

A Strukturális Alapok közül a HEFOP elsődlegesen az Európai Szociális Alap (ESZA) támogatásaira épül, amit az Európai Regionális Fejlesztési Alap (ERFA) forrásai is kiegészítenek a humánerőforrás-fejlesztést támogató infrastruktúra fejlesztését támogatva. A tervek szerint a program megvalósításához az ESZA mintegy 385 millió euróval, míg az Európai Regionális Fejlesztési Alap 177 millió euróval járul hozzá. Az Operatív Program a foglalkoztatás, az oktatás és képzés, a szociális szolgáltatások, valamint az egészségügyi ellátórendszer területén megvalósítandó fejlesztéseket támogatja.

A jelentős források és a változatos intézkedések miatt a Nyugat-dunántúli Régióban ez volt a második legnépszerűbb program, 150 benyújtott pályázattal, míg országosan a HEFOP a legnépszerűbbnek bizonyult. Érdekes ugyanakkor kiemelni, hogy a Régióban csak alig több mint az egyharmada volt támogatható a benyújtott pályaműveknek. Ez egyrészt a pályázók felkészületlenségére, másrészt a pályázati felhívások feltételrendszerének hiányosságaira utal.

III.3.1. Nők munkaerőpiacra való visszatérésének ösztönzése

Az intézkedés fő célja képzések és vállalkozási ismeretek biztosításával kezelni azokat a nehézségeket, amelyekkel a nők találkoznak a munkaerőpiacon, és egyidejűleg a munkahelyi és családi kötelezettségek összeegyeztethetőségét támogatni.

A Régióban 8 db nonprofit szervezet pályázata kapott 100 %-os támogatást 10 és 30 millió forint közötti értékben.

III.3.2. Modell értékű tanoda típusú tevékenységek támogatása és A halmozottan hátrányos helyzetű tanulók integrált nevelése

A kettő pályázati felhívás azonos prioritáson belül jelent meg, így egyben mutatom be a program célkitűzéseit, paramétereit.

A Régió nonprofit szervezetei közül az első pályázati felhívás keretében kettő egyesület 20 millió forint körüli értékben, míg a másodikonál kettő alapítvány 5-6 millió forint értékben kapott vissza-nem-térítendő támogatást.

Az intézkedés célja az esélyegyenlőség biztosítása az oktatási rendszerben, integrációs oktatási módszerek fejlesztésével és bevezetésével, továbbá a szegregációs és a diszkriminációs gyakorlatok megszüntetésével. Az integrációs oktatás hatékony fejlesztéséhez szükséges, hogy a pedagógusok elsajátítsák azokat a kompetenciákat, amelyeket a befogadó környezet személyközpontú oktatása megkíván. Az integrációs oktatás elterjesztéséhez elengedhetetlen a nyitott és „integráció-barát” társadalmi környezet, valamint az oktatási intézmények szakszerű felkészítése a programok befogadására és alkalmazására. A célok elérése érdekében képzési programok, oktatási programok, modellek kidolgozása és elterjesztése történik, illetve az egyes intézmények nyernek támogatást az adaptáció során.

III.3.3. A társadalmi beilleszkedés elősegítése a szociális területen dolgozó szakemberek képzésével

Az intézkedés célja:

- a hátrányos helyzetű csoportok társadalmi befogadását támogató szolgáltatások hatékonyságának növelése a szociális területen és a bűnmegelőzésben tevékenykedő szakemberek és önkéntesek képzésével,
- a család és a munkahely összeegyeztetését támogató szolgáltatások bővítése,
- a szociális és foglalkoztatási szolgáltatások közötti együttműködés megerősítése.

Az intézkedés keretében a Nyugat-dunántúli Régióban összesen 16 nonprofit pályázó projektje kapott támogatást átlagosan 16 millió forint értékben. A támogatott pályázóknak nem kellett saját erőt biztosítaniuk a 100 %-os támogatási intenzitású projektekhez.

III.3.4. Hátrányos helyzetű emberek alternatív munkaerő-piaci képzése és Fejlesztésközpontú alternatív munkaerő-piaci szolgáltatások

Az intézkedés célja, hogy esélyt teremtsen ezen hátrányos helyzetű csoportok munkaerő-piaci és társadalmi beilleszkedésére. A munkaerőpiaci helyzet tekintetében a magyar társadalom leghátrányosabb helyzetű csoportját a roma népesség jelenti, ezért az intézkedés egyik fontos célja a romák foglalkoztathatóságának javítása.

A két intézkedés keretében az Első Magyar – Dán Termelő Iskola Alapítvány négy pályázata is sikeres volt, mintegy 270 millió forint vissza-nem-térítendő támogatáshoz jutott 1 % saját forrás biztosítása mellett. Rajta kívül több szervezet több projektje is támogatást kapott átlagosan 65 millió forint értékben.

III.3.5. Felkészítés kompetencia-alapú oktatásra

Az intézkedés célja a készségek, képességek, kompetenciák fejlesztésének támogatása az iskola előtti, az alapfokú és a középfokú képzésben a tanárok és egyéb oktatási szakemberek továbbképzésével, továbbá a kompetencia-alapú oktatás terjesztésével.

A 3 támogatott pályázó - kivétel nélkül oktatási intézmények - 17-18 millió forint értékben jutott forráshoz az intézkedés keretében.

III.3.6. A társadalmi befogadást támogató szolgáltatások infrastrukturális fejlesztése

Az intézkedés célja a nappali ellátás infrastrukturális fejlesztése a szociális területen, ami megnöveli a szolgáltatások hatékonyságát, egyúttal pedig a hátrányos helyzetű csoportok társadalmi beilleszkedésének esélyeit.

Az alapvetően infrastrukturális fejlesztésekhez a 3 támogatott projekt esetében 5 - 40 millió forint saját forrás is szükséges volt, így látható, hogy csak jelentős forrással bíró

nonprofit szervezetek pályáztak erre a felhívásra. Mind a három támogatott pályázó Vas megyei közhasznú társaság vagy alapítvány.

III.4. Regionális Fejlesztés Operatív Program

A Regionális Fejlesztés Operatív Programban megfogalmazott *átfogó cél a magyarországi régiók kiegyensúlyozott területi fejlődésének biztosítása*. Ez egy olyan fejlesztéspolitikai irányt határoz meg, melyben a különböző társadalmi-gazdasági adottságú térségek eltérő, sajátos fejlődési pályáikon, de egymással összhangban fejlődnek, miközben mérséklődnek a területi különbségek és az ország szervesen bekapcsolódik az európai térszerkezetbe. Ez jelenti egyrészt a meghatározó centrumok, térségközpontok gazdasági fejlesztését, másrészt a társadalmi-gazdasági szempontból elmaradott térségek, illetve a többségében hátrányos helyzetűek által lakott településrészek fejlesztését egyaránt.

Az átfogó célt a ROP a 2004-2006 közötti időszakban 3 specifikus célon keresztül kívánja elérni, melyek a következők:

1. Természeti, kulturális értékekben gazdag elmaradott térségek belső erőforrásainak fejlesztése.
2. Vonzó települési környezet kialakítása és a gazdasági potenciál fejlesztése tekintettel a hátrányos helyzetű kistérségekre
3. A helyi szereplők alkalmazkodóképességének és együttműködésének erősítése.

A fenti célok elérése érdekében a Program 4 beavatkozási területet, prioritást jelöl ki, valamint azokon belül mintegy 11 intézkedés került kidolgozásra. A ROP prioritásai a következők:

1. Turisztikai potenciál erősítése a régiókban
2. Térségi infrastruktúra és települési környezet fejlesztése
3. A humán erőforrás-fejlesztés regionális dimenziójának erősítése
4. Technikai segítségnyújtás

A ROP keretein belül mindösszesen csak 10 db nonprofit pályázó által benyújtott pályamű nyert támogatást a Nyugat-dunántúli Régióban az I. Nemzeti Fejlesztési Terv időszakában. Tekintve, hogy 20 db pályázat került benyújtásra a Közreműködő Szervezethez, a pályázatok sikerességi aránya 50 %, amely a pályázók felkészületlenségére, illetve a pályázati felhívások paramétereinek irrelevanciájára utalhat. A több mint másfél milliárd forint ROP keretében a nonprofit szervezeteknek megítélt támogatás közel 1 milliárd forinttal kevesebb az országos átlagnál.

A következőkben azokat a ROP keretében lezárult intézkedéseket ismertetem, amelyek esetében nonprofit szervezet támogatást nyert.

III.4.1. Turisztikai vonzerők fejlesztése

Célok

- A turizmus fejlesztése céljából olyan, nemzetközi szinten is versenyképes turisztikai attrakciók, termékek fejlesztése, amelyek az ország sajátos kulturális örökségeire és természeti értékeire építenek
- Az idegenforgalmi vonzerők regionális koncentráltságának csökkentése
- Az intézkedés keretében támogatott vonzerőkhöz kapcsolódó marketing tevékenységek elősegítése

A ROP 1.1 Turisztikai vonzerők fejlesztése intézkedés keretében a keszthelyi Helikon Kastélymúzeum Kht. közel 700 millió forint, a pannonhalmi Magyar Bencés Kongregáció Főapátsága pedig 350 millió forint vissza-nem-térítendő támogatást kaptak infrastrukturális fejlesztéseik megvalósításához.

III.4.2. Regionális és kistérségi szintű együttműködések ösztönzése

Célok

- A helyi területi közigazgatás és a területfejlesztés intézményi rendszerének kapacitásépítése különös tekintettel a Strukturális Alapok lehívásához szükséges ismeretekre
- A helyi közigazgatás és a civil szervezetek közötti együttműködés elősegítése

Ennek a pályázati felhívásnak a keretében a szűk célcsoport meghatározás miatt csak egyetlen, nem tipikus nonprofit szervezet, Regionális Fejlesztési Tanács munkaszervezete, a Nyugat-dunántúli Regionális Fejlesztési Ügynökség Kht. kapott támogatást regionális és kistérségi kapacitásépítésre 166 millió forint értékben.

III.4.3. Foglalkoztatást elősegítő tevékenységek és Nonprofit foglalkoztatási projektek megvalósítása

Célok

- A foglalkoztatást elősegítő helyi fejlesztések összehangolása, helyi foglalkoztatási stratégiák, paktumok kialakítása
- Az aktív korú nem foglalkoztatott személyek munkaerő-piaci re-integrációjának elősegítése új munkahelyek teremtésével a harmadik szektorban (szociális gazdaság)

Az első komponens keretében az egyetlen nonprofit pályázó, a Vas Megye és Szombathely Város Regionális Vállalkozásfejlesztési Alapítványa közel 50 millió forint támogatást kapott.

A második komponens keretében szociális nonprofit szervezetek kaptak támogatást. Az 5 sikeres projektből 3 Vas megyében valósult meg, és a legnagyobb összegű támogatás 95 millió forint volt.

III.4.4. Felsőoktatási intézmények és a helyi szereplők együttműködésének erősítése

Célok

- A munka világa és a felsőoktatási intézmények közötti kapcsolatok erősítése a magasan képzett fiatal diplomások a régiókban való megtartása érdekében

Egyetlen nonprofit szervezet, a vas megyei Perintparti Alapítvány közel 45 millió forint támogatást kapott a régióban működő karrier irodák szolgáltatási körének kialakítására a munkaerőpiac szereplőinek bevonásával.

A Nyugat-dunántúli Regionális Fejlesztés Operatív Program keretében támogatott nonprofit szervezetek által benyújtott 10 db projekt közül 5 vas megyei volt.

A következő fejezetben elemzem a nyugat-dunántúli nonprofit szervezetek pályázati gyakorlatát az erőforrásaik függvényében.

IV. A sikeres pályázás és a szervezeti erőforrások kapcsolata, összefüggései; nyertes pályázók főbb jellemzői a nyugat-dunántúli régióban

IV.1. Nyertes nonprofitok a régióban

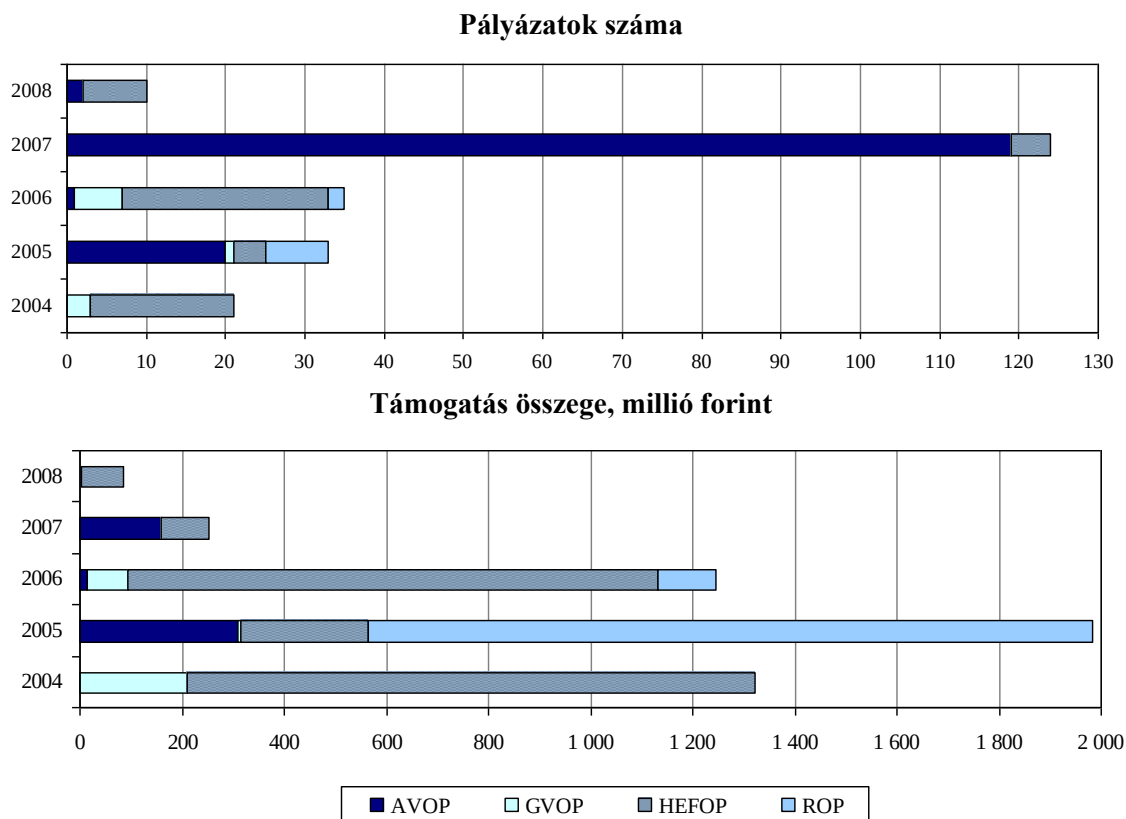
A nyugat-dunántúli nonprofit szervezetek pályázati gyakorlatának bemutatásához több forrásból származó adatállományt kapcsoltam össze, melyek révén lehetőség nyílt arra, hogy a nyertes szervezetek jellemzőit összehasonlítsam a régióban bejegyzett nonprofitok általános tulajdonságaival.

A Nemzeti Fejlesztési Ügynökség az európai uniós támogatások felhasználásának átláthatósága érdekében és a lebonyolításban résztvevő intézmények munkájának támogatása céljából Egységes Monitoring Információs Rendszert (EMIR) működtet, mely nyomon követi a finanszírozott projektek előrehaladását a befogadástól a kifizetésig. Az EMIR nyilvános adatbázisából így leválogatásra kerültek azon nonprofit szervezetek, amelyek valamely nyugat-dunántúli településen megvalósuló pályázatot nyújtottak be, és ehhez a különböző NFT I operatív programokból származó forrásokat társíthattak. Azon nyertes szervezeteket vontam be vizsgálatomba, amelyek pályázataival kapcsolatos támogatási döntés 2004 és 2008 közötti időszakban született meg. A kiválogatott szervezetekhez a Központi Statisztikai Hivatal éves OSAP adatgyűjtéséből, valamint a szintén hivatali működtetésű Gazdasági Szervezetek Regiszteréből származó információkat társítottam, mely a sikeresen pályázó nonprofitok részletes vizsgálatát tette lehetővé.

Ahogy az első fejezetben említettem, a nonprofit szervezetek körének lehatárolása többféle módon lehetséges. A statisztikai definíció szűkebben értelmezi a nonprofit szektor fogalmát, ezáltal a KSH adatgyűjtésének köre nem terjed ki minden olyan szervezetre, amely a pályázati gyakorlatban nonprofitnak tekinthető. Ebből következően e fejezetben külön-külön mutatom be a statisztikailag nonprofitnak tekintett, valamint „e körön kívül eső” nyertes szervezetek jellemzőit. Emellett összehasonlításuk is figyelmet érdemel, mely a két csoport heterogenitásából vagy éppen ellenkezőleg, a más szempontok alapján látható homogenitásából ered.

A meghatározott 2004-2008 közötti időszakban a nyugat-dunántúli régióban 225 olyan pályázatról született támogatási döntés, melyeket civil szervezetek nyújtottak be. A nyertes pályázatokhoz összesen 4,9 milliárd forint európai uniós forrás társult. Ez az

összeg elmarad a magyarországi régiók átlagától, melyet a közép-magyarországi kimagasló értékek befolyásolnak. A közösségi pályázatok különböző finanszírozási szakaszokhoz kapcsolódnak, hazánk először 2004-től kezdődő időponttal dolgozott ki olyan összefoglaló dokumentumot, mely az EU költségvetési periódusaihoz igazodva határozta meg a legfontosabb fejlesztési irányokat. Az első Nemzeti Fejlesztési Terv a csatlakozást követő két-három év prioritásait, céljait tartalmazta, a 2007-2013 időszakban pedig a Strukturális és Kohéziós Alapok felhasználását az Új Magyarország Fejlesztési Terv foglalja keretbe. A gyakorlati tapasztalatok azt mutatják, hogy a források felhasználása e szakaszokon belül nem egyenletes. Ez a nyugat-dunántúli nyertes pályázatok számának időbeli eloszlásában is megfigyelhető. 2004-ben 21 pályázat jutott támogatáshoz, a következő két évben pedig 33, illetve 35. E – kisebb mértékű – különbséget hazánk csatlakozásának januárról májusra történő halasztása is indokolhatja. 2007-ben az új fejlesztési terv pályázati lehetőségeinek megnyílásával lényegesen megnőtt a támogatási döntések száma, ekkor 126 esetben ítélték meg kisebb-nagyobb összegeket a vizsgált nonprofit szervezetek számára. 2008. első félévében már mindössze 10 nyertes pályázat szerepelt a nyilvántartásokban, alig egy tizenkettede az egy évvel korábbinak.

22. ábra A nyugat-dunántúli nyertes pályázatok és a pályázatokhoz társult források nagysága

Forrás: Egységes Monitoring Információs Rendszer adatai alapján saját szerkesztés

A pályázatokhoz társított források nagysága időben ettől jelentősen eltérően oszlott meg. A vizsgált időszak első három évében 1,2-2,0 milliárd forintot osztottak ki a civil szektornak a régióban, 2007-ben azonban már csupán 265, 2008-ban pedig 84 millió forintot. Ez a sajátos eloszlás összefüggést mutat a különböző operatív programokban meghirdetett pályázatokkal. A régióban pályázaton nyert forrás legnagyobb része a Humán Erőforrás Operatív Programból (HEFOP) és a Regionális Operatív Programból (ROP) származott, a legtöbb nyertes pályázatot azonban az Agrár és Vidékfejlesztési Operatív Program (AVOP) kiírásain hirdették (22. ábra). Mindez az operatív programok megfogalmazott céljaival és ebből következően a pályázati kiírásokkal összefüggésben jelzi, hogy az egy pályázathoz társított támogatás átlagos nagysága az AVOP esetében volt a legkisebb, míg a ROP néhány kiemelt projekt révén fajlagosan jóval nagyobb összegek elérését tette lehetővé.

16. táblázat: A támogatások alakulása operatív programok szerint, 2004–2008

Operatív program	Támogatás összege, millió forint			Egy pályázatra jutó támogatási összeg, millió forint		
	statisztikailag		összesen	statisztikailag		összesen
	nonprofitnak	nem nonprofitnak		nonprofitnak	nem nonprofitnak	
	tekintett pályázók részére			tekintett pályázók részére		
AVOP	159,2	327,3	486,5	1,4	11,7	3,4
GVOP	292,6	–	292,6	29,3	–	29,3
HEFOP	2 444,9	130,5	2 575,4	42,9	32,6	42,2
ROP	1 188,6	345,4	1 533,9	132,1	345,4	153,4
Összesen ^{a)}	4 096,7	803,2	4 899,9	21,3	24,3	21,8

a) A be nem sorolt pályázatokkal együtt.

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal és az Egységes Monitoring Információs Rendszer adatai alapján saját szerkesztés

A 2004-2008 közötti időszakot tekintve a régióban összesen 140 tágabb értelemben vett nonprofit szervezet jutott európai uniós forráshoz. Közöttük jóval több a statisztikailag is nonprofitnak tekintett pályázó, mint a jogi értelmezés alapján is e körbe sorolható szervezet. Összességében az is megfigyelhető, hogy előbbieik sikeresebb pályázóknak bizonyultak, itt ugyanis egy szervezethez több nyertes pályázat is köthető, továbbá fajlagosan is nagyobb összegekhez jutottak. Az 1.2. fejezetben meghatározott fogalom alapján a Nyugat-dunántúli Régióban 109 statisztikailag nonprofitnak tekintett pályázó

kapott operatív programokból származó forrást a vizsgált időszakban, ők így a 192 pályázaton összesen 4,1 milliárd forintot nyertek el, azaz az adott körben kiosztott támogatások túlnyomó részét e szervezetek használhatták fel. Minden másodikkal legalább két nyertes pályázat révén jutott európai uniós forráshoz. Közülük a legsikeresebb pályázónak a Regionális Szociális Forrásközpont Kht. tekinthető, mely hat alkalommal kapott támogatást. Legalább négyszer összesen hét nonprofit szervezet volt eredményes a Nyugat-Dunántúlon, melynek jelentőségét növeli az a tény is, hogy a civil szervezetek részére nyújtott támogatások több mint egyharmadát e pályázók kötötték le együttesen 1,7 milliárd forint értékben.

Sikeres pályázataik ellenére nem(csak) e szervezetek jutottak a legtöbb forráshoz. A vizsgált pályázók között a legnagyobb összeget a Helikon Kastélymúzeum Kht, valamint a több pályázatot benyújtókhoz hasonló mértékűt a Magyar Bencés Kongregáció Főapátsága könyvelhette el, a két szervezet együttesen egymilliárd forintot. A statisztikailag nonprofitnak tekintett és az e lehatároláson kívül eső pályázók között mindezek ellenére jelentősnek mondható a különbség: a statisztikailag is nonprofitnak tekintett vizsgált szervezetek pályázati aktivitása nagyobbnak mondható, és fajlagosan közel másfélszer nagyobb összegeket használhattak fel utóbbi pályázóknál, emellett az általuk elnyert források operatív programok szerinti szerkezete is kiegyenlítettebb. Hattizedük ugyanis AVOP-ból, közel negyedük HEFOP-ból, 7–8%-uk pedig GVOP-ból vagy ROP-ból származó támogatásra pályázott. A statisztikai fogalom határain kívül eső nonprofit szervezetek irányultsága ennél jóval egyoldalúbb volt a vizsgált időszakban, közel kilenctizedük ugyanis AVOP forrásokra, majd egytizedük pedig HEFOP összegekhez jutott.

A nyertes pályázók gazdálkodási forma szerinti összetétele szintén különbségeket mutat. A statisztikai megfogalmazás szerinti nonprofitnak tekintett szervezetek legnagyobb része (55,0%-a) egyesület, harmada pedig alapítványi formában végezte tevékenységét. A statisztikai körön kívül eső pályázók túlnyomó része (80,6%) az egyházi intézmények közül került ki. A szervezetek által beadott nyertes pályázatok száma e szempontból hasonló megoszlást mutat, a támogatás összege tekintetében azonban számottevő eltérések figyelhetők meg. Utóbbi nonprofitok részére nyújtott támogatások zömét (82,7%) az egyházi intézmények nyerték el. Ezzel szemben a statisztikailag nonprofitnak tekintett szervezetek körében a pályázati kiírások egyharmadát alapítványok, 14,6%-át egyesületek, majd felét viszont egyéb nonprofitok nyerték el. Ez utóbbi szervezetek nem csupán abszolút számban mérten bizonyultak a legeredményesebbnek a régióban, egy szervezetre

számítva is ők jutottak a legnagyobb összegekhez (átlagosan 185 millió forint), mely abból is ered, hogy ők nyertek el relatíve a leggyakrabban támogatásokat. Az alapítványok a statisztikailag nonprofitnak tekintett szervezetek által elnyert összegek átlagosan egyötödét használhatták fel. Az egyházi intézmények sikeressége mögött a Pannonhalmán megvalósuló kimagasló értékű fejlesztések állnak, összességében ugyanis átlagosan 26,6 millió forinthoz jutottak 2004-2008 között a Nyugat-Dunántúlon. A Bencés Főapátság által elnyert támogatást leszámítva azonban az egyházi intézmények még mindig eredményesebbek voltak, mint az egyesületek, akik valamivel kevesebb, mint 10 millió forinthoz jutottak szervezetenként a vizsgált időszakban.

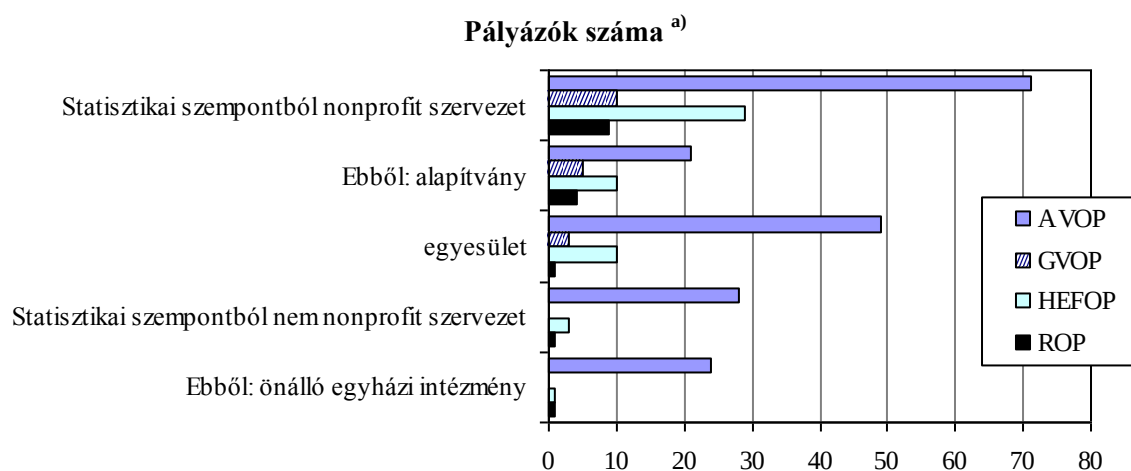
17. táblázat: A támogatások alakulása a pályázók gazdálkodási formája szerint, 2004–2008

A nyertes pályázó	Pályázók	Pályázatok	Támogatás összege, ezer Ft	Egy szervezetre jutó támogatás összege, ezer Ft
	száma			
Statisztikai szempontból nonprofit szervezet	109	192	4 096 704	37 584
Ebből: alapítvány	37	66	390 351	37 577
egyesület	60	97	597 943	9 966
Statisztikai szempontból nem nonprofit szervezet	31	33	803 185	25 909
Ebből: önálló egyházi intézmény	25	26	664 288	26 572
Összesen	140	225	4 899 888	34 999

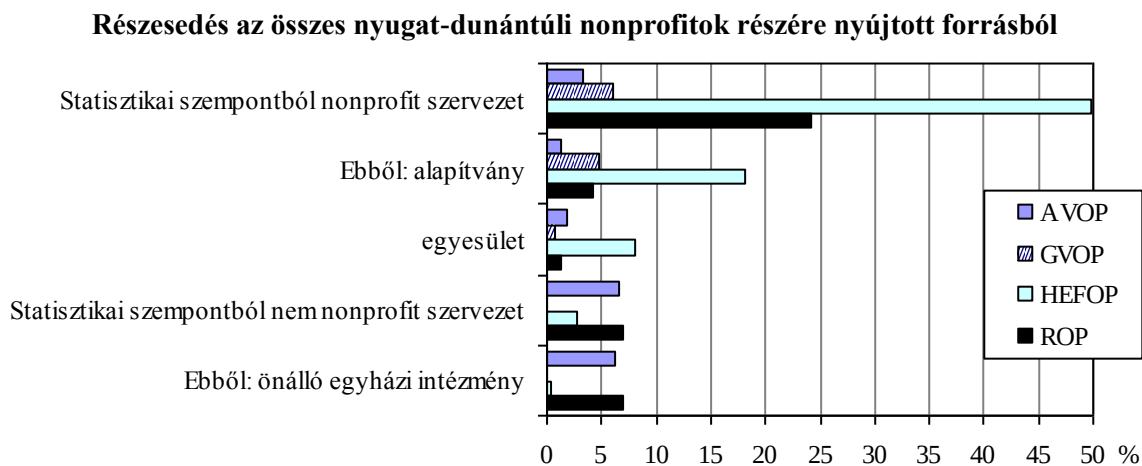
Forrás: Központi Statisztikai Hivatal és az Egységes Monitoring Információs Rendszer adatai alapján saját szerkesztés

Operatív programok alapján külön vizsgálva megfigyelhető, hogy a különböző formában működő nonprofitok pályázati részvétele az egyes kiírásokon számottevően eltér. Az AVOP kiírásokon nyertes szervezetek zöme (fele) az egyesületek közül került ki, míg a jellemzően nagyobb projekteket támogató GVOP és ROP programokban az alapítványok domináltak (részesezésük 50,0%-os, illetve 40,0%-os volt a nyertesek között). A HEFOP kiírásokon nyertes szervezetek összetétele jóval kiegyenlítettebb képet mutat, több mint egyharmaduk egyesületi, mintegy három-háromtizedük pedig alapítványi és egyéb jogi személyiségű nonprofit szervezeti formában végezte tevékenységét. Az egyházi intézmények jellemzően AVOP kiírásokon nyertek el forrásokat, ahol hányaduk az alapítványokét is meghaladta. A 23. ábrán is látható, hogy a Nyugat-Dunántúlon a

nonprofitok részére kiosztott támogatások összetétele eltér a pályázók szerkezetétől. Az összes támogatás legnagyobb része olyan HEFOP és ROP kiírásokból származott, melyeket a statisztikai szempontból nonprofitnak tekintett szervezetek nyertek el (hányaduk mintegy 50%, illetve egynegyed), miközben ezen nyertes pályázók aránya együttesen sem érte el az egynegyedét. Az AVOP pályázatok tekintetében is szembetűnő a különbség. A pályázók közel kétharmada ezen operatív program kiírásain nyert, a részükre nyújtott támogatás összege azonban mindössze egytizedes részesedést mutat.

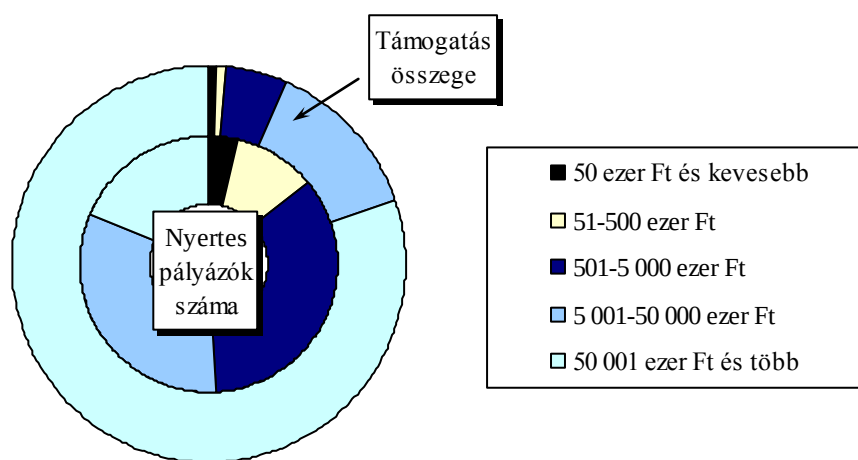
a) Egy pályázó annyiszor szerepel, ahány operatív programban pályázott.

23. ábra A pályázók számának alakulása és a támogatások megoszlása operatív programok szerint

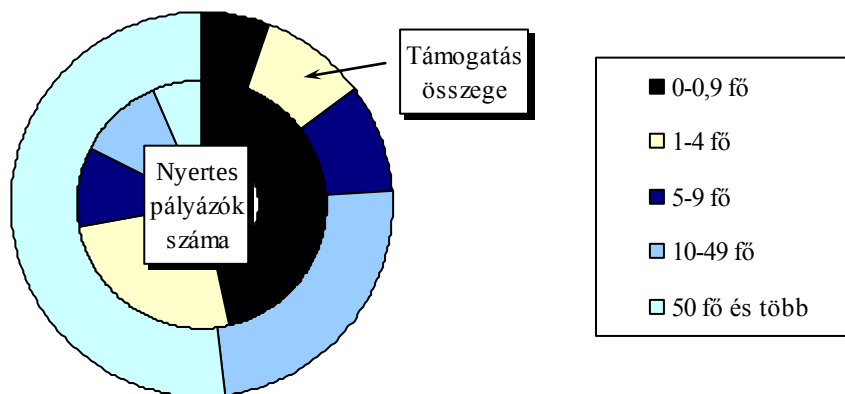
Forrás: Központi Statisztikai Hivatal és az Egységes Monitoring Információs Rendszer adatai alapján saját szerkesztés

A nonprofit szervezetek pályázati aktivitását természetesen létszámuk és bevételeik nagysága is befolyásolja.¹ Általánosságban megállapítható, hogy a több forrást allokáló, illetve több alkalmazottal működő nonprofitok nagyobb támogatási összegek elérésére képesek, azaz az éves bevételeik nagyságának növekedésével egyenes arányban nő az elért pályázati támogatás összege is. Ezt jól jelzi, hogy a bevételeik alapján a legalább évi 50 millió forinttal gazdálkodó, statisztikai megfogalmazás szerint nonprofitnak tekintett szervezetek aránya a pályázók között nem éri el az egyötödöt, azonban az elnyert támogatások négyötödét ők realizálták (24. ábra).

24. ábra A statisztikai értelemben nonprofit szervezetek számának és az általuk elnyert támogatás összegének megoszlása árbevételük alapján

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal és az Egységes Monitoring Információs Rendszer adatai alapján saját szerkesztés

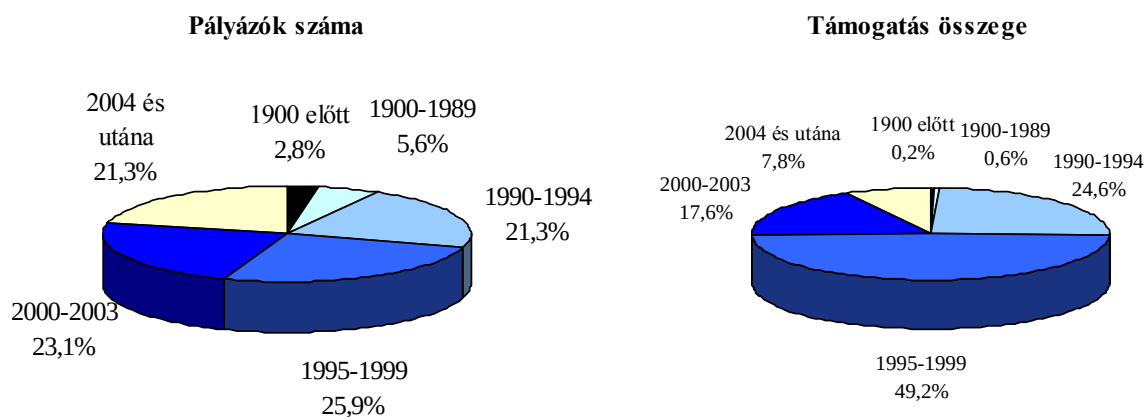
25. ábra A statisztikai értelemben nonprofit szervezetek számának és az általuk elnyert támogatás összegének megoszlása létszámuk alapján

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal és az Egységes Monitoring Információs Rendszer adatai alapján saját szerkesztés

¹ A létszám, a bevételek és az alapítás éve adatok csupán a statisztikailag is nonprofitnak tekintett szervezetek esetében álltak rendelkezésemre.

A pályázók létszáma alapján megfigyelve hasonló koncentráció figyelhető meg. Csupán minden 15. statisztikailag nonprofitnak tekintett szervezet számított főállású foglalkoztatottainak száma haladta meg az ötven főt, ennek ellenére a támogatások több mint felét nyerték el (25. ábra). A statisztikai meghatározáson kívül eső nyugat-dunántúli nyertes nonprofitok között az egyházi szervezetek dominálnak, ebből következően rájuk a kisebb létszám és árbevétel jellemző. Mindezek mellett e körben is megfigyelhető a létszám, árbevétel és a pályázati összeg nagysága közötti összefüggés. Ezt a Magyar Bencés Kongregáció Főapátsága, valamint a Magyar Vöröskereszt Zala Megyei Szervezete által elnyert támogatások kimagasló értéke is jól jelzi.

A nyertes pályázók által elnyert források vizsgálatában érdemes figyelmet fordítani arra is, hogy milyen összefüggés fedezhető fel a statisztikai fogalom alapján nonprofitnak tekintett szervezetek létrejöttének időpontja és a támogatási összegek nagysága között. Az általános tendenciáknak megfelelően a Nyugat-Dunántúlon eredményes pályázók túlnyomó részét a rendszerváltást követően alapították, mindössze minden 12. működött már 1990 előtt is. Ezek szinte kivétel nélkül olyan egyesületek, melyek jellemzően a helyi közösségekben vállalnak szerepet, ebből következően relatíve kisebb összegekre pályáztak a vizsgált időszakban. Ők összességében a 2004-2008 között nyújtott támogatások kevesebb mint egy százalékát realizálták a régióban. A többi szervezet száma szinte azonos mértékben oszlik meg az 1990-1994, az 1995-1999, a 2000-2003, illetve az azt követő időszakok között. Jelentősebb különbség az általuk elnyert támogatások nagysága között látható, a régióban nyújtott pályázati források mintegy felét ugyanis az 1995-1999 között, további negyedét az 1990-es évtized első felében, közel ötödét pedig az ezredforduló utáni néhány évben alapított nonprofitok érték el (26. ábra). Az adatok összességében azt mutatják, hogy a régióban azok a nonprofit szervezetek voltak a legeredményesebbek a kiírt pályázatokon, melyek relatíve hosszabb ideje működtek, így vélhetően tevékenységük stabilitása is nagyobb, így pályázataik célját jobban meg tudták határozni, illetve a szükséges saját forrást képesek voltak biztosítani.

26. ábra A statisztikai értelemben nonprofit szervezetek számának és az általuk elnyert támogatás összegének megoszlása alapításuk éve alapján

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal és az Egységes Monitoring Információs Rendszer adatai alapján saját szerkesztés

IV.2. A nyugat-dunántúli nyertes nonprofit szervezetek jellemzői

A következőkben a nyugat-dunántúli régió nonprofit szervezetei közül azokat vizsgálom, amelyek az elmúlt években az Európai Unió alapok pénzeszközeiből (AVOP, ROP, GVOP valamint HEFOP) pályázati forrást nyertek és a statisztikai fogalmi meghatározás alapján is nonprofitnak minősülnek. A nyertes pályázók e csoportját a Központi Statisztikai Hivatal 1156. OSAP számú, „Statisztikai jelentés a nonprofit szervezetek tevékenységéről” című jelentés és az Egységes Monitoring Információs Rendszer adatainak felhasználásával mutatom be szervezeti formájuk, tevékenységük, valamint földrajzi hatókörük szerint, kitérve az általuk elért bevételekre, kiadásaikra, illetve foglalkoztatási jellemzőikre is.

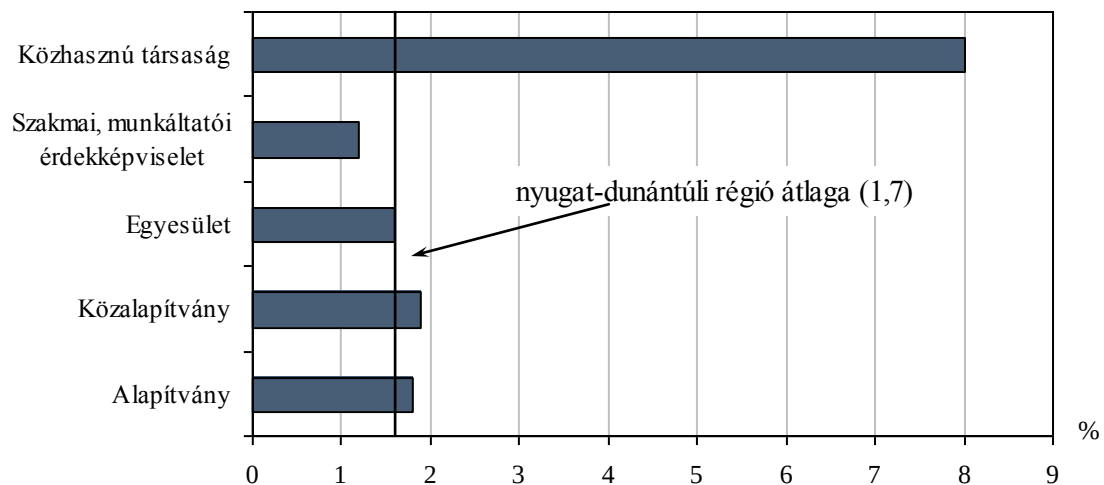
IV.2.1. Szervezeti forma

A nyugat-dunántúli régióban található nonprofit szervezetek döntő többségét, valamivel több mint kétharmadát a társas nonprofit szervezetek alkotják, mely arány a nyertes pályázatokat, illetve pályázókat is jellemzi. Az elmúlt években a társas szervezetek (amelybe a magán- és a közalapítványokon kívül minden nonprofit szervezet beletartozik) átlagosan közel 2%-a szerepelt pozitív elbírálással a fent említett pályázati kiírásokon, melyen belül (8%) a nyertesek aránya a közhasznú társaságok esetében volt a legmagasabb.

A legtöbb pályázatot nyert nonprofit szervezet egyesület volt, bár adott szervezettípuson belüli arányuk (1,6%) nem érte el a régió átlagát (27. ábra). Valamivel

több mint héttizedük az Agrár és Vidékfejlesztési Operatív Program (AVOP) keretében nyert pályázati pénzeszközöket, melynek nagyságát, valamint felhasználási irányát az adott pályázati cél határozta meg. Ennek megfelelően a források felhasználása a szüreti felvonulás, vagy sportrendezvények megrendezésétől, a különböző termékbemutatókon át, a történelmi emlékhelyek (pl. a Zala megyei Söjtörön található Deák-kút) megismertetésig, rekonstrukciójáig terjedt.

Az egyesületek közül minden ötödik a foglalkozási szint emelésére, a munkaerőpiaci versenyképesség növelésére, a társadalmi beilleszkedés elősegítésére létrehozott Humánerőforrás Operatív Program (HEFOP) keretében nyert pályázatot. Ezen túlmenően a Gazdaságfejlesztés Operatív Program (GVOP), valamint a Regionális Operatív Program (ROP) pályázati pénzeszközeiből is részesültek, bár arányuk jóval kisebb volt, mint a többi programé, összefüggésben a két utóbbi alapvető céljaival.

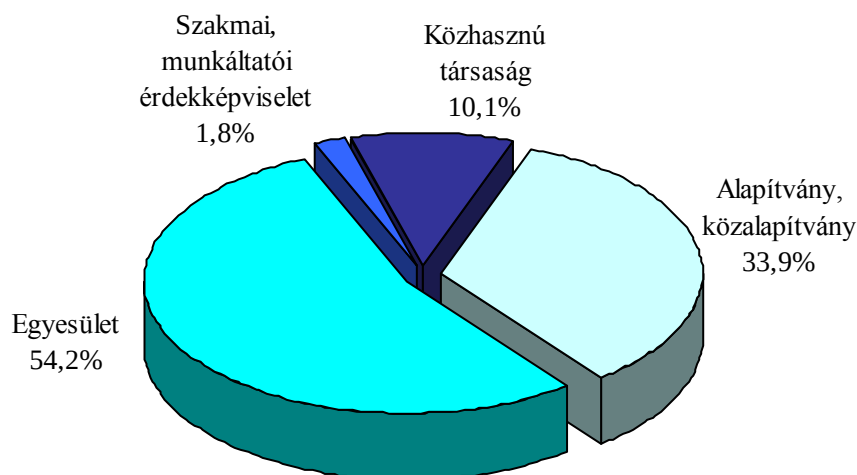

27. ábra A nyertes pályázók aránya az adott szervezeti formából

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal és az Egységes Monitoring Információs Rendszer adatai alapján saját szerkesztés

Az alapítványok, közalapítványok, a szakmai, munkáltatói érdekképviselők döntő részben Agrár és Vidékfejlesztési Operatív Program pályázatain szerepeltek sikeresen, míg a közhasznú szervezetek esetében a Humánerőforrás Operatív Program túlsúlya a jellemző.

Összességében elmondható, hogy a klasszikus civil szervezetek (magánalapítvány és egyesület) közül az egyesületek, valamint az érdekképviselők nyertes pályázóinak aránya a nyugat-dunántúli régió átlaga alatt maradt, míg az egyéb nonprofit szervezeteké (közhasznú társaságok és közalapítványok) a közhasznú társaságok magas mutatószámának köszönhetően az átlag két és félszerese, 4,3%.

28. ábra A nyertes pályázók jogi forma szerinti megoszlása, 2007

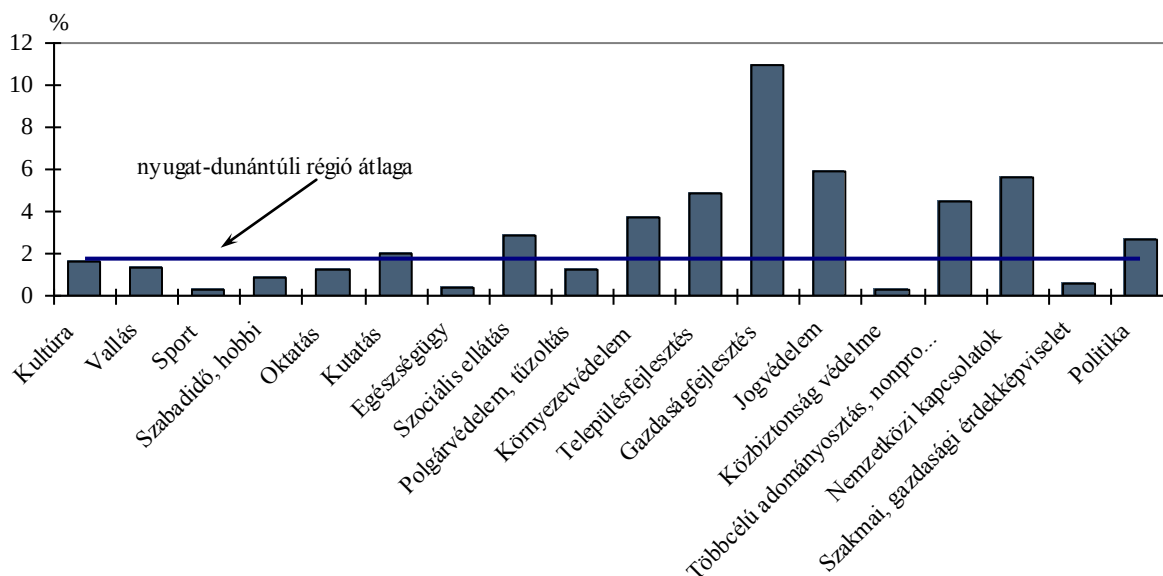
Forrás: Központi Statisztikai Hivatal és az Egységes Monitoring Információs Rendszer adatai alapján saját szerkesztés

A nyertes pályázókat vizsgálva az adatok azt mutatják, hogy valamivel több mint 50%-uk az egyesületek közül került ki, ez közel 6 százalékponttal marad el az egyesületek összes nonprofit szervezetén belüli részarányától. A nyertes alapítványok, valamint a közhasznú társaságok hányada ugyanakkor meghaladja az összes szervezetén belül képviselt részesedésüket. Ez a közhasznú társaságok esetében a legkedvezőbb, ők a nyertes pályázók egytizedét képviselték, mely 4,5-szerese a nonprofit szektoron belüli részesedésüknek. A pozitív elbírálású pályázók közel 2%-a érdekképviselő volt, mely csak kevéssel marad el az összes szervezetén belüli arányuktól.

Az egyesületek túlsúlya a nyertes pályázók között arra vezethető vissza, hogy az egyesület alapítása viszonylag egyszerű és egyben a legkevésbé erőforrás igényes, ezért eleve a nonprofitok közül ebből a típusból van a legtöbb. Az egyesületek vegyes képet mutatnak erőforrásokkal való ellátottság tekintetében, azonban az megállapítható, hogy általánosságban véve kevesebb erőforrással rendelkeznek, mint például az alapítványok, viszont nagyobb számuk miatt több pályázatot nyújthattak be. Az alapítványok ezzel szemben – bár számuk alacsonyabb – erőforrások tekintetében jobban ellátottak, így könnyebben pályázhatnak és – mint ahogy az adatokból kiderül – esélyesebbek is a támogatások elnyerésére.

IV.2.2. Tevékenységcsoportok

A régióban működő nonprofit szervezetek tevékenységének sokszínűsége pályázataikban is megmutatkozott. A nyertes pályázók az összes nonprofit szervezet 1,7%-át tették ki, melyen belül az alapítványok aktivitása volt a magasabb.

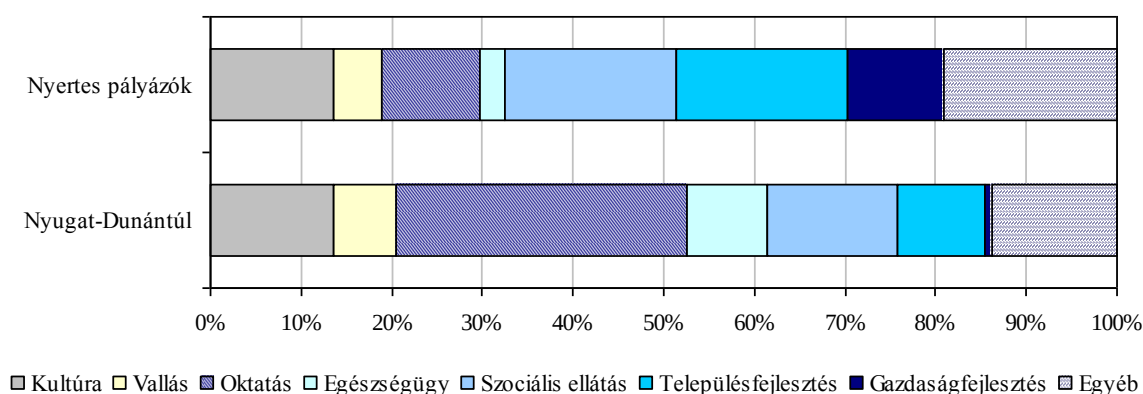
29. ábra A nyertes pályázók aránya az összes nonprofit szervezetből tevékenységcsoportok szerint a Nyugat-Dunántúlon

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal és az Egységes Monitoring Információs Rendszer adatai alapján saját szerkesztés

Az Európai Unió pályázati források más tevékenységi köröket céloztak meg, mint ami a hazai pénzeszközök nonprofit szférába irányuló mozgását jellemzi. Míg a hazai magán és közösségi források főként a szabadidő, hobbi, a kultúra vagy az oktatás területére irányultak, addig a közösségi források a gazdaságfejlesztést, a területfejlesztést, vagy a jogvédelmet preferálták. A sikeres pályázók között arányaiban magasabb az adományszűzéssel foglalkozó nonprofit szövetségek, a nemzetközi kapcsolatokkal foglalkozó szervezetek sikere, de a környezetvédelem és a politika is helyet kapott közöttük (29. ábra). Az eltérő típusú uniós források a lehívásuk jellege szerint többnyire egye-egy azonos célt szolgálnak, így egyes tevékenységi körökbe döntően azonos típusú források kerültek.

A nyertes pályázók a gazdaságfejlesztés tevékenységi körben voltak a legsikeresebbek. E területen az összes nonprofit szervezet 12,7%-a alapítvány volt, ugyanakkor a nyertes pályázók nagyobb része, közel harmada innen került ki. A társas nonprofit szervezetek főként a konkrét feladatokat megfogalmazó, vagy az általános

gazdaságfejlesztés területén működtek. Ebbe a tevékenységi körbe legnagyobb arányban a Gazdaságfejlesztés Operatív Programból kerültek be források. A pályázók a lehetőségek sokszínűségét kihasználva egy-egy esetben több területen is pályáztak. Elsősorban a vállalkozások fejlesztését szolgáló alapítványok voltak sikeresek, ahol a technológiai-, az autó-, stb. klaszterekbe jelentős források jutottak. A nyertesek sorát bővítették még a különböző borutakat bemutató egyesületek, a hagyományos kézműipari tevékenységek nonprofit szervezetei, vagy az egyes védjegyrendszerek, régió-kártyák megvalósítása céljából pályázó alapítványok, vagy társas nonprofit szervezetek.

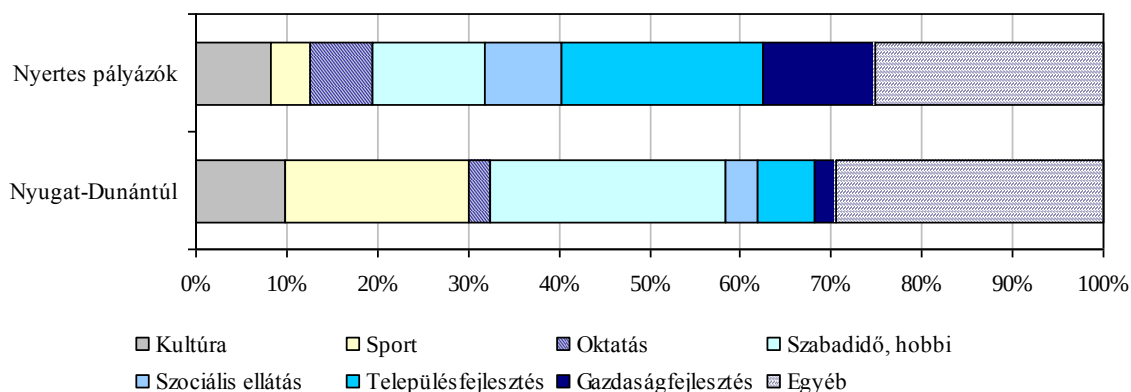
30. ábra Az alapítványok és a nyertes pályázók számának megoszlása tevékenységcsoportok szerint

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal és az Egységes Monitoring Információs Rendszer adatai alapján saját szerkesztés

A területfejlesztés területén működő nonprofit szervezetek 43%-át alapítványként jegyezték be, a nyertes pályázók között arányuk viszont csak 30% volt. Ez szorosan összefügg a pályázók aktivitásával, de főként a kiírt programok céljaival, az önerő nagyságával, vagy a nonprofit szervezetek humán erőforrásával. A területfejlesztés tevékenységi körbe a legtöbb forrás az Agrár és Vidékfejlesztési Operatív Programból került, emellett kisebb arányban ugyan, de a Humánerőforrás Operatív Program pénzeszközei is megjelentek. A nyertes alapítványok többnyire egy-egy település helyi értékeinek megőrzésére, témautak kialakítására, konkrét fejlődési folyamat megvalósítására, baráti körök településfejlesztést szolgáló tevékenységére jutottak uniós forrásokhoz. A társas nonprofit körbe tartozó nyertes egyesületek céljai között a tudásteremtő közösségek, a nők vállalkozási hatékonyságának növelése, a jövőt szolgáló képzés, stb. egyaránt megtalálható volt.

A jogvédelem tevékenységi körben csak társas nonprofit szervezetek voltak a nyertes pályázók között, melyek főként a kisebbségek jogvédelme területén voltak eredményesek. A nyertes pályázók a romák és a nők esélyegyenlősége területén elsősorban HEFOP-os forrásokhoz jutottak.

A környezetvédelemmel foglalkozó nonprofit szervezetek súlya a nyugat-dunántúli régióban nem volt jelentős, mindössze 2,6%, a nyertes pályázók 5,5%-a ugyanakkor ebből a körből került ki. Ennek eredményeként a nyertes pályázók a környezetvédelemmel foglalkozó nonprofit szervezetek 3,7%-át képviselték, melyen belül a társas nonprofitok kissé jobb arányt mutattak. A nyertes pályázók főként AVOP-os forrásokhoz jutottak. Az eredményes pályázatok sokrétűségét jelzi, hogy a jellegzetes zalai tájat képviselő zsupp pincék helyreállításán túl, a mindennapi természetvédelem részeként a „gólyautak” feltérképezése, védelme is sikeres volt. Ezen kívül interaktív kiállítások, információs központ létrehozása is uniós forrásból valósult meg.

31. ábra A társas nonprofit szervezetek és a nyertes pályázók számának megoszlása tevékenységszempontok szerint

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal és az Egységes Monitoring Információs Rendszer adatai alapján saját szerkesztés

A nemzetközi kapcsolatok területe a nonprofit szektor igen kicsi szegmense, ugyanakkor a nyertes pályázók aránya ebben a körben 5,6%-ot tett ki. A források a Humán erőforrás Operatív Programból származtak, melyek a nyári táboroztatáshoz, vagy a modern turisztikai gondolkodás megvalósításához, stb. járultak hozzá.

A többcélú adományozás, valamint a nonprofit szövetségek összefoglaló tevékenységi körnek a nonprofit szervezetekből való részesedése a Nyugat-Dunántúlon szintén alacsony volt, a pályázati nyertesek között azonban arányaiban szerepeltek. Az ebbe a körbe tartozó szervezetek 4,5%-a volt nyertes pályázó. A forrásokat döntően a HEFOP-os pénzeszközök jelentették, melynek felhasználása a marketing tevékenység

erősítésén túl az alternatív munkaerő-piaci szokások megismertetésére, az együtt, egymásért való segítésre, gondolkodásra egyaránt kiterjedtek.

A szociális ellátás tevékenységcsoportba a nyertes pályázók igen magas aránya, 11,9%-a tartozott, míg az összes nonprofit szervezetből ez a tevékenységi forma 7,0%-kal részesedett. Ezek következtében a nyertes pályázók aránya még mindig átlag feletti, 2,9%-os volt. A nyertesek között a társas nonprofit szervezetek szerepeltek jobban. A főként hazai forrásokat felhasználó tevékenységi kör közösségi forrásokhoz is jutott, mely főként a HEFOP-os pénzeszközöket jelentette, de a Regionális Operatív Programban rendelkezésre álló forrásokra is eredményesen pályáztak. A szociális ellátások széleskörű horizontja ugyanilyen tág lehetőségeket biztosított a pályázatok során is, így a nyertesek sokféle tevékenység megvalósításához jutottak forrásokhoz. Többek között szociális gondozóhálózat kialakítására, gyógyító nevelés megvalósítására a fogyatékos emberek érdekében, rehabilitációs támogatásra, szervezetek fejlesztésére, munkanélküliség elleni szakképzésre, vagy éppen autista emberek megsegítésére.

A többi tevékenységi kör közül a nyertes pályázók aránya a kultúra területén 10,1% volt, mely valamelyest alacsonyabb a nyugat-dunántúli szervezetek között képviselt arányánál. Ebben a körben a helyi hagyományőrző, kézműves, helytörténeti és közösségépítő, a baráti körök tevékenységén túl támogatásra került még múzeum interneten való megjelenítése, vagy a keszthelyi Helikon Kastélymúzeum nagy volumenű vadászati és vasúttörténeti kiállításának támogatása, ROP-os forrásból.

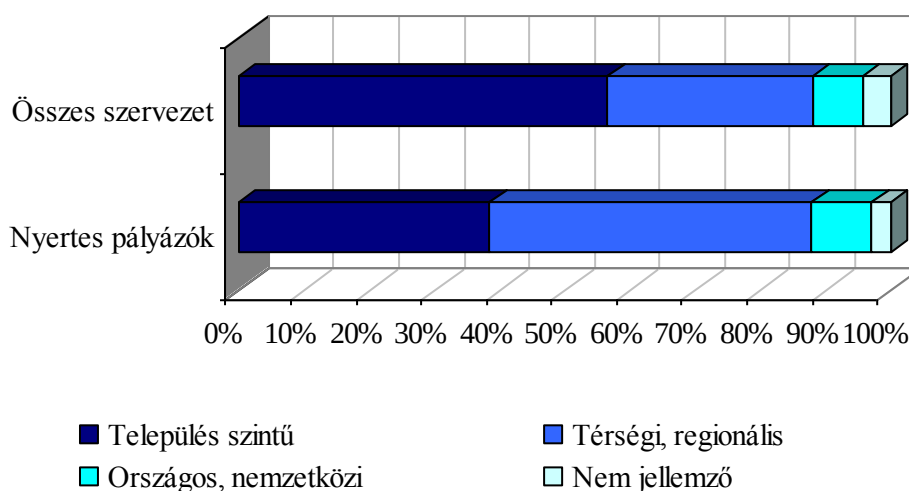
A szabadidő, hobbi területén nyertesek aránya 9,2%-ot tett ki, amely fele az összes nonprofit szervezetből való részesedésüknek. Így a pályázók aránya átlag alatti, ennek ellenére a szabadidő hasznos és aktív eltöltésére irányuló horgász-, galambegyesületek, vagy a lovassport, az egyéb közösségi célokat szolgáló művelődési és sportegyesületek is megtalálhatóak voltak a nyertesek között.

Az említetteken kívül a további tevékenységcsoportokban is születtek nyertes pályázatok, bár az összes nonprofit szervezeten belüli arányuk nem volt számottevő. Ezek között egyaránt voltak nyertes pályázók a kultúra, a kutatás, az egészségügy, a polgárvédelem, tűzoltás, de a politika területén is.

IV.2.3. Földrajzi hatókör

A nyugat-dunántúli régió nyertes pályázóit a rendelkezésre álló statisztikai adatok alapján földrajzi hatókörük – amely a településszintű tevékenységtől a térségi, regionális

szinten keresztül országos, illetve nemzetközi hatókörig terjedhet – szerint is rendszereztem. E vizsgálati szempont alapján a nonprofit szervezetek összességének, valamint a nyertesek összetétele számottevő eltérést mutat a régióban (32. ábra). A szektorba tartozó összes nonprofit szervezet 57%-a település szintű tevékenységet végez, ugyanakkor a nyertes pályázók részaránya e szinten 40% alatt maradt. Ez elsősorban azzal magyarázható, hogy a kisebb hatókörrel bíró szervezeteknél gyakran az emberi erőforrás, vagy a pályázathoz szükséges saját erő hiánya gátolja a pályázatokon való részvételeket. Fordított arány jellemzi a több településre, kistérségre, egy vagy több megyére, esetleg régióra kiterjedő hatókörrel bíró összes, illetve sikeresen pályázó szervezeteket. Az összes nonprofit szervezet közül minden harmadik, a nyertesek esetében viszont már minden második az említett térségi, regionális viszonylatban végezte tevékenységét. Ezen túl a nyertes pályázók közel 6%-a országos, illetve 4%-a nemzetközi hatókörrel rendelkezett.

32. ábra A nyugat-dunántúli nonprofit szervezetek, és a nyertes pályázók földrajzi hatókör szerinti megoszlása, 2007

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal és az Egységes Monitoring Információs Rendszer adatai alapján saját szerkesztés

A nyertes nonprofit szervezeteket a földrajzi hatókörön belül típusonként, jogi formánként és tevékenységcsoportonként is érdemes megvizsgálni. Mind az alapítványok (magán- és közalapítványok együttesen), mind a társas szervezetek nagyobb hányada (46, illetve 51%-a) térségi, regionális hatókörrel rendelkezett, lényeges eltérés az országos, valamint a nemzetközi hatókörűek között mutatkozik. A nyertes pályázatú alapítványok több mint egytizede az ország egész területére kiterjedően működött, míg a társas nonprofitoknál ez az arány alig haladta meg az egy százalékot. Ezzel előbbiektől egy

szervezet tevékenysége sem „lépte” át az országhatárt, míg utóbbiak esetében közel 6%-é már igen.

18. táblázat A nyertes pályázók földrajzi hatókör és jogi forma szerinti megoszlása, 2007

(százalék)

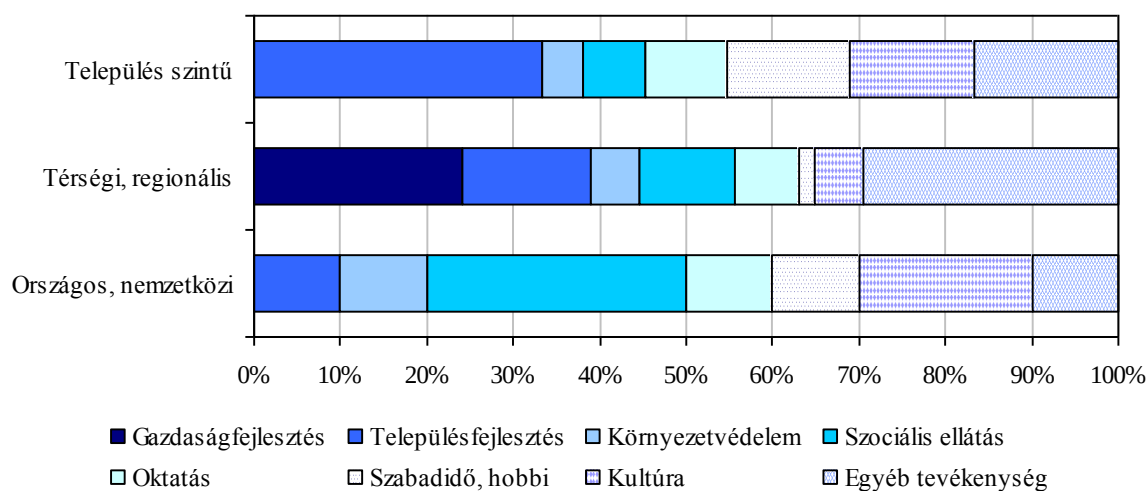
Földrajzi hatókör	Alapítvány	Köz-alapítvány	Egyesület	Szakmai, munkáltatói érdekképviselő	Közhasznú társaság
Egy intézmény, konkrét cél	6,1	–	3,4	–	–
Kisebb lakó-, munkahelyi körzet	–	–	3,4	–	–
Egy település	30,3	75,0	38,9	–	–
<i>Település szintű</i>	36,4	75,0	45,7	–	–
Több település, kistérség	18,2	–	11,9	50,0	45,5
Egy megye	21,2	–	20,3	–	9,1
Több megye, régió	12,1	–	11,9	50,0	27,2
<i>Térségi, regionális</i>	51,5	–	44,1	–	81,8
Magyarország	12,1	25,0	1,7	–	–
Több ország, nemzetközi	–	–	5,1	–	9,1
<i>Országos, nemzetközi</i>	12,1	25,0	6,8	–	9,1
Nem határozható meg	–	–	3,4	–	9,1
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal és az Egységes Monitoring Információs Rendszer adatai alapján saját szerkesztés

Az alapítványok, valamint a társas szervezetek részletes jogi formánkénti megoszlását a 19. táblázat tartalmazza. Az alapítványokról, a közalapítványokról, valamint az egyesületekről is elmondható, hogy döntő részük (30, 75, illetve 39%-uk) egy településen végezte tevékenységét. Ezen túlmenően az alapítványok és az egyesületek közül minden ötödik hatóköre az adott megyére terjedt ki. Alapítványok esetében ez döntően a vállalkozásfejlesztési alapítványokat, az egyesületeknél pedig egy-egy konkrét feladat, cél (pl. falusi vendéglátók, hagyományőrzők, borút, esélyegyenlőség stb.) megvalósítására alakult szervezeteket jelenti. A nyertes pályázattal bíró közhasznú társaságok döntő többségének (46%-ának) földrajzi hatóköre több településre, kistérségre terjedt ki, legtöbbjük alapvető feladatának a foglalkoztatás növekedésének elősegítését tekinti.

Más megközelítésből elmondható, hogy a mind a település szintű, mind a térségi, regionális földrajzi hatókörű nyertes pályázók zöme (64, illetve 48%) az egyesületek közül került ki, míg az országos hatókörűeknél az alapítványok vannak túlsúlyban (83%).

Mint már említettem a földrajzi hatókörön belül a nyertes pályázókat tevékenységük alapján is rendszereztem. A település szintű hatókörrel rendelkező nyertes szervezetek harmadának fő tevékenysége a településfejlesztéshez, 14–14%-ának pedig a szabadidő, hobbihoz, valamint a kultúra területéhez kapcsolódik. A térségi, regionális szinten tevékenykedőknél a gazdaságfejlesztés képviseli a legmagasabb (24%) részarányt, és a településfejlesztés, valamint a szociális ellátás is 10%-nál nagyobb arányban részesedik. Érdeemes megemlíteni, hogy térségi, regionális szinten belül is számottevő eltérések figyelhetők meg az egyes hatókörű szervezetek vonatkozásában. Az igaz, hogy mind a több településre, kistérségre, valamint a megyére, vagy a régióra kiterjedő hatókörrel rendelkező nyertes pályázók zömének (20–27%) a gazdaságfejlesztés a fő tevékenysége, de már a többi tevékenységcsoportnál lényegesebb az eltérések. Az említetten túl a megyei hatókörű szervezetek 15%-ának fő tevékenysége a jogvédelem, további 10%-é pedig a nemzetközi kapcsolatok. A több megyére, régióra kiterjedő hatókörűeknél pedig 13–13%-kal részesedik a többcélú adományosztás, valamint a szociális ellátás.

33. ábra A nyertes pályázók megoszlása földrajzi hatókör szerint, főbb tevékenységcsoportonként, 2007

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal és az Egységes Monitoring Információs Rendszer adatai alapján saját szerkesztés

Az országos és nemzetközi területen működő nyertes pályázók az átlagosnál közel 3-szor gyakrabban fordulnak elő a szociális tevékenységcsoportban, valamint a jogvédelem területén.

IV.2.4. Szervezetek aktivitása

A vizsgált időszakban a különféle operatív programok kiírásain elnyert pénzüsszeggel rendelkező nonprofit szervezetek sajátosságai nagyban különböznek a Nyugat-Dunántúlon tevékenykedők jellemzőitől. A pályázatokon nyertes szervezetek aktivitása a régiós székhelyű összes szervezeténél lényegesen kedvezőbb: 99,1%-uk számolt be pénzümozgásokról (97,2%-uknak volt bevétele), s 1% alatti az inaktívak aránya.

19. táblázat A nonprofit szervezetek aktivitása a Nyugat-Dunántúlon, 2007

Megnevezés	Aktív, pénzübevétellel	Aktív, pénzübevétel nélkül	Inaktív	Összesen
Nyertes pályázók	97,2	1,8	0,9	100,0
Nonprofit szervezetek összesen	93,3	3,6	3,1	100,0

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal és az Egységes Monitoring Információs Rendszer adatai alapján saját szerkesztés

A nyertes nonprofitok között a bevételeket és kiadásokat egyaránt regisztrálók részesedése szintén jóval magasabb az átlagosnál, 91,7%-os, míg a pénz nélkül működőké alacsonyabb, az 1%-ot sem éri el. E szervezetek körében a költségek felmerülése gyakoribb, hiszen a pályázati részvétel élénk tevékenységre utal, ahol jellemzően a bevételek mellett kiadások is keletkeznek. Azok a szervezetek, amelyek „pénzü gyűjtenek, nincs kiadásuk”, általában egy évvel később realizálandó cél elérése érdekében gyűjtenek forrásokat, így adott évben csak pénzüeszköz növekmény mutatható ki. A „tartálékból él, csak kiadása van” típusú szervezetek viszont az alapítók által egy összegben rendelkezésre bocsátott nagyobb összegű támogatásokat élik fel az adott cél érdekében több éven keresztül, így elképzelhető, hogy adott évben csak kiadást realizálnak. A különböző kategóriák adatai alapján az lehet talán a legérdekesebb, hogy vannak olyan nonprofit szervezetek, amelyek „pénzü nélkül működve” is képesek voltak támogatást nyerni. Ezek a szervezetek azonban alapvetően nagyon alacsony támogatást kaptak, azt sem elsősorban pályázati úton, működésükre pedig az jellemző, hogy természetben kapnak támogatást és természetben is adják tovább.

20. táblázat A nonprofit szervezetek működési jellemzői a Nyugat-Dunántúlon, 2007

Megnevezés	Bevételei, kiadásai vannak	Pénzt gyűjt, nincs kiadása	Tartalékból él, csak kiadása van	Pénz nélkül működik	Összesen
Nyertes pályázók	91,7	5,5	1,8	0,9	100,0
Nonprofit szervezetek összesen	87,3	6,0	1,8	4,9	100,0

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal és az Egységes Monitoring Információs Rendszer adatai alapján saját szerkesztés

IV.2.5. Bevételek, források, támogatások

Az aktivitási mutatókkal összhangban a bevételek nagysága szintén a pályázati forrásokat felhasználók előnyösebb helyzetére utal. A nyertes nonprofitok 2007-ben 5,5 milliárd Ft bevételre, ezen belül 1,6 milliárd Ft pályázati támogatásra tettek szert. E szervezetek ugyan az összes civil szervezet csekély hányadát képviselték, mégis bevételeik 13,4%-kal, pályázati bevételeik pedig ennél is jelentősebb, közel egyharmados hányaddal részesedtek. Itt fontos kitérni arra, hogy a pályázati bevételek az operatív programok kiírásain elnyert összegeken túl más elemeket is tartalmaznak. Ilyen forrásnak minősül a pályázati normatív és nem normatív központi, normatív és nem normatív önkormányzati, helyi költségvetési intézményi, vállalati, banki, nonprofit szervezettől kapott, külföldi, valamint magántámogatás.

21. táblázat A nonprofit szervezetek főbb bevételi adatai a Nyugat-Dunántúlon, 2007

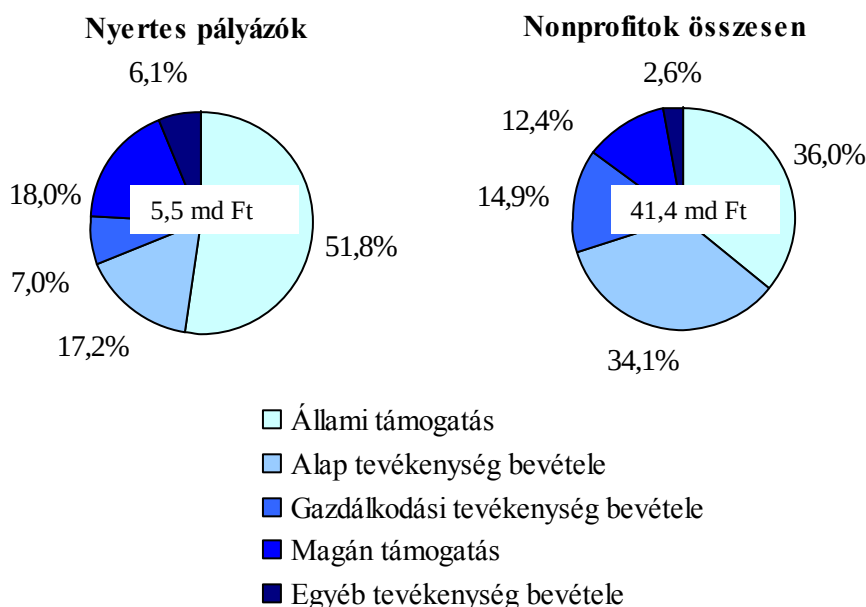
Megnevezés	Szervezetek száma	Bevétellel rendelkezők száma	Bevételek, millió Ft	Pályázati bevételek, millió Ft
Nyertes pályázók	109	106	5 523,9	1 594,4
Nonprofit szervezetek összesen	6 328	5 903	41 365,6	4 973,0
Nyertes pályázók az összesen százalékában	1,7	1,8	13,4	32,1

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal és az Egységes Monitoring Információs Rendszer adatai alapján saját szerkesztés

A nyertes szervezetek alacsonyabb számából, ugyanakkor nagyobb bevételi összegéből egyértelműen kirajzolódik magasabb fokú pénzellátottságuk. Az egy

szervezetre jutó 52,1 millió Ft-os bevétel számottevően meghaladta a nyugat-dunántúli összes nonprofit 7,0 millió Ft-os mutatóértékét. A pályázati bevételek fajlagos mutatójából ugyanilyen következtetés vonható le: egy nyertes nonprofitra átlagosan 18,5 millió Ft összeg jutott, mely a régiós szervezetek átlagát 16,0 millió Ft-tal haladta meg.

A pályázati kiírásokon nyertesek bevételi forrásainak megoszlása is eltérő képet mutat a régióban tevékenykedő civil szervezetekétől. Értelemszerűen a bevételek döntő részét, több mint felét az állami dotációk tették ki. A finanszírozási szerkezetben jóval nagyobb a magántámogatások, de az egyéb bevételek szerepe is, míg alaptevékenységből és gazdálkodásból arányaiban kisebb bevétel származott.

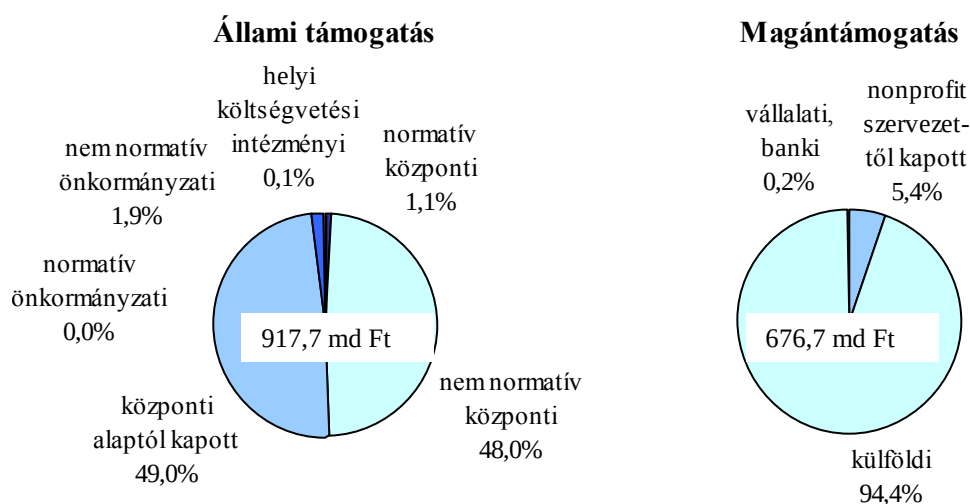
34. ábra A bevételek megoszlása források szerint a Nyugat-Dunántúlon, 2007
 Forrás: Központi Statisztikai Hivatal és az Egységes Monitoring Információs Rendszer adatai alapján saját szerkesztés

Mint korábban említettem a Nyugat-Dunántúlon 2007-ben pályázatokon való részvétel nyomán a nyertes szervezetek 1,6 milliárd Ft bevételt értek el. Az ilyen úton szerzett összegek 57,6%-a állami, a fennmaradó 42,4%-a magántámogatás formájában realizálódott. Ahogy a 35. ábra is szemlélteti, az állami hozzájárulások döntően normatív központi vagy központi alaptól kapott támogatásokat jelentettek, míg az önkormányzati és a helyi költségvetési szerepkör e tekintetben csekélynek mondható.

Az önkormányzati támogatások alacsony – és az elmúlt éveket tekintve, csökkenő – aránya egyértelműen finanszírozási problémákra, az önkormányzatok pénzügyi lehetőségeinek romlására utalnak.

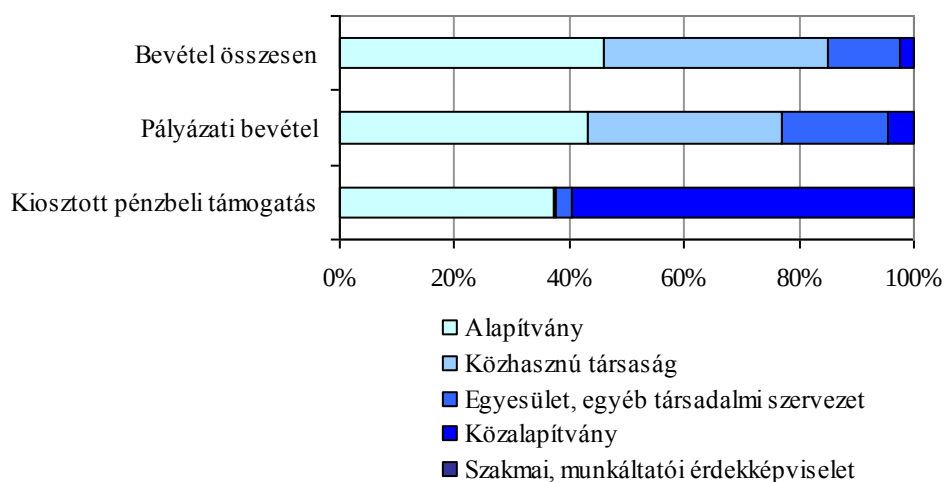
A magánszféra pályázati juttatásai pedig jórészt külföldről érkezett támogatásként valósultak meg. Ebből arra következtethetünk, hogy a pályázatokon sikeres nonprofit szervezetek nagyobb erőforrással - humán tőke, kapcsolati tőke, pénzügyi lehetőségek, földrajzi hatókör - rendelkeznek, mint az átlag és arányaiban sok köztük a nemzetközi szervezet. Ezenkívül fontos megjegyezni, hogy a magántámogatások volumene (és nem gyakorisága) az igazán jelentős, ami az átlagot felfelé húzza.

A nonprofit szervezetek támogatásában az állami dominancia az önkormányzatokkal szemben vélhetően fennmarad, sőt - az önkormányzatok rovására a Kormány által tervezett feladat- és forrásmegvonások miatt - vélhetően még növekszik is a következő években. A Regionális Fejlesztési Operatív Program lenne hivatott arra, hogy az európai uniós támogatások egy részét a helyi szereplők – elsősorban a települési (főleg városi, kistérségi és megyei) önkormányzatok – döntései nyomán osszák szét, hiszen a helyben élők vélhetően jobban ismerik régiójuk szükségleteit. Ez a rendszer azonban nem tudja megfelelően betölteni a helyi érdekek képviselőjét, mivel a regionális pályázati döntések legfőbb fórumában, a regionális fejlesztési tanácsokban az állami, minisztériumi delegáltak többségben vannak a helyiekkel szemben. Az önkormányzati szerepvállalás növelését célozták a Vidékfejlesztési Program keretében meghirdetett LEADER programok is, amelyek azonban csak alacsony támogatási kerettel rendelkeztek, illetve ehhez képest bonyolult és költséges működési mechanizmussal.

35. ábra A pályázati támogatások megoszlása a Nyugat-Dunántúlon, 2007
 Forrás: Központi Statisztikai Hivatal és az Egységes Monitoring Információs Rendszer adatai alapján saját szerkesztés

A nyertes nonprofitok által kiosztott pénzbeli támogatások összege 81,5 millió Ft-ot tett ki, mely mindössze 4,0%-a a nyugat-dunántúli összes szervezet által szétosztottnak. Az pénzadományokat jellemzően (98,0%-ban) intézmények számára juttatták. A lakosságnak szánt összegek a kiosztott hozzájárulások mindössze 2,0%-át képezték. A pályázaton nyertes szervezetek természetbeni adományainak értéke további 67,1 millió Ft volt. A vásárolt, majd továbbadott juttatásokkal szintén döntően (96,5%) a szervezeteket célozták meg, s (bár a pénzbeli támogatásoknál nagyobb hányada) csupán 3,5%-a került magánszemélyekhez.

36. ábra A nyertes nonprofitok főbb megoszlási mutatói jogi forma szerint, 2007
 Forrás: Központi Statisztikai Hivatal és az Egységes Monitoring Információs Rendszer adatai alapján saját szerkesztés

A bevétellel rendelkező nyertes szervezetek több mint fele egyesület vagy egyéb társadalmi szervezet, további háromtizede alapítvány, egytizede közhasznú társaság, fennmaradó 5,7%-a pedig közalapítvány és szakmai, munkáltatói érdekképviselő. Az egy szervezetre eső bevételek tekintetében nagy a szóródás: a közhasznú társaságok kiemelkedő mutatóértékét (195,8 millió Ft) sorrendben az alapítványok (82,0 millió Ft) és a közalapítványok (33,5 millió Ft), majd az egyesületek (11,9 millió Ft) és az érdekképviselők (3,1 millió Ft) követték. A bevételek és a pályázati összegek jogi forma szerinti megoszlása eltérő. Bár az alapítványok és a közhasznú társaságok meghatározó szerepük a hozam elérésben és a pályázati támogatások megszerzésében, mégis kisebb a részesedésük a pályázati forrásokból, mint a bevételekből összességében. Ezzel párhuzamosan elsősorban az egyesületeknek, de a közalapítványoknak is arányaiban nagyobb bevétele származott pályázati részvételből. A kiosztott támogatások tekintetében ez utóbbi szervezetek domináltak, de az alapítványok szerepe is jelentős.

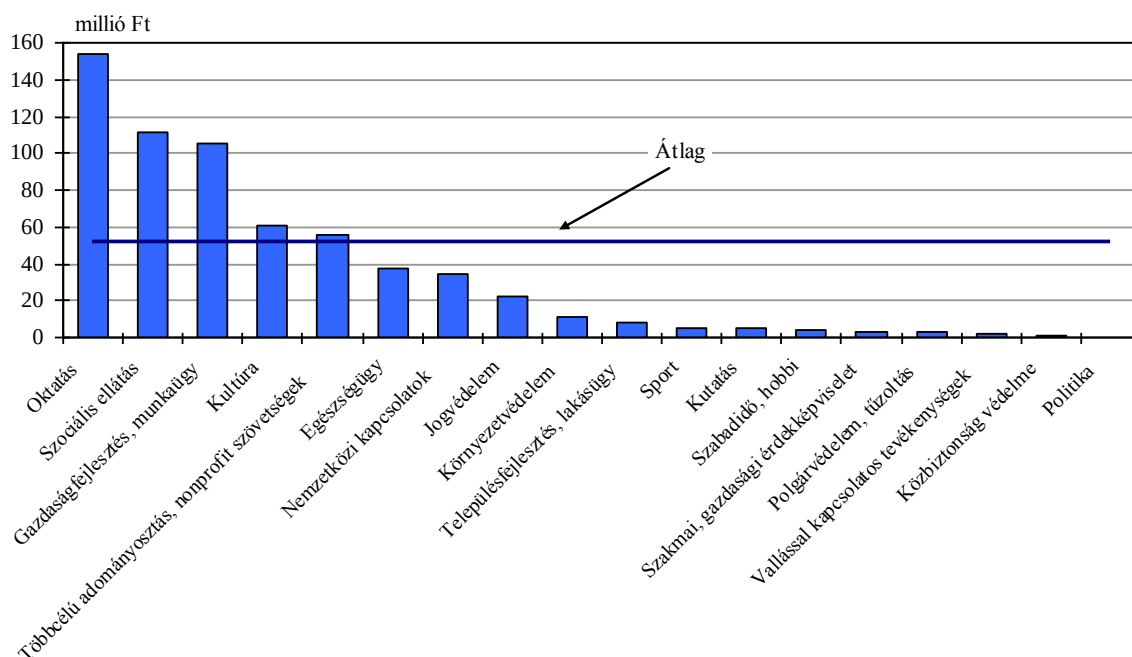
22. táblázat A nyertes nonprofitok megoszlási mutatói tevékenységtípusok szerint, 2007

(százalék)

Megnevezés	Bevétel összesen	Pályázati bevétel	Kiosztott pénzbeli támogatás	Szervezetszám
Szociális ellátás	26,2	28,1	60,8	11,9
Oktatás	25,1	12,3	0,4	8,3
Gazdaságfejlesztés, munkaügy	24,8	33,0	33,1	11,9
Kultúra	11,0	3,9	2,2	10,1
Településfejlesztés, lakásügy	3,3	8,9	0,3	21,1
Többcélú adományozás, nonprofit szövetségek	3,0	1,5	3,1	2,8
Nemzetközi kapcsolatok	1,8	5,9	0,0	2,8
Jogvédelem	1,6	3,6	0,0	3,7
Környezetvédelem	1,0	1,3	0,0	5,5
Többi tevékenység	2,0	1,6	0,1	22,0
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal és az Egységes Monitoring Információs Rendszer adatai alapján saját szerkesztés

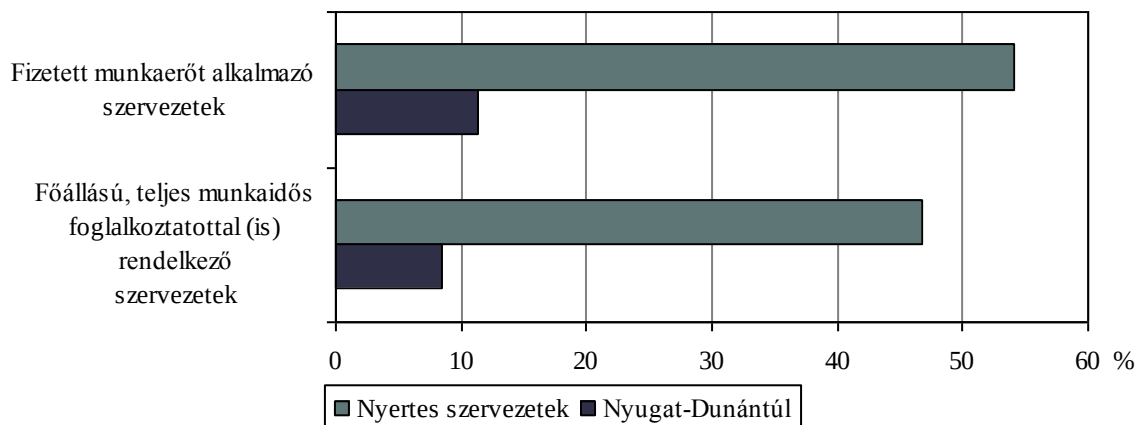
A pályázaton nyertes szervezetek több mint egyötöde településfejlesztéssel, 11,9%-a gazdaságfejlesztéssel, szociális ellátással, egytizede kultúrával, 8,3%-a oktatással foglalkozott. A szervezetszámtól eltérő képet mutat a bevételek megoszlása. A legnagyobb bevétel (egynegyed–egynegyed részarány) a szociális ellátás, az oktatás, valamint a gazdaságfejlesztés területén keletkezett. A szociális ellátás és a gazdaságfejlesztés szervezetei a pályázati források és a kiosztott támogatások tekintetében még nagyobb súllyal bírnak. A nonprofitok pénzellátottsága szintén az említett három területen a legmagasabb, de a szervezetszámra vetített fajlagos mutatóérték a kultúra és a többcélú adományozás tevékenységi körökben szintén átlag felett alakult.

37. ábra Egy nyertes szervezetre jutó bevételek tevékenységtípusok szerint, 2007
 Forrás: Központi Statisztikai Hivatal és az Egységes Monitoring Információs Rendszer adatai alapján saját szerkesztés

IV.2.6. A nyertes szervezetek foglalkoztatottai, önkéntes segítői

A Nemzeti Fejlesztési Terv pályázatainak nyertes nyugat-dunántúli nonprofit szervezetek nagyobb arányban alkalmaztak fizetett munkaerőt, mint a harmadik szektor munkáltatói együttesen. 2007-ben a nyertes szervezetek több mint fele (54,1%-a) rendelkezett fizetett alkalmazottal, négyötödüknek főállású, teljes munkaidős foglalkoztatottja is volt. Ezek az arányok többszörösen felülmúlták a régió összes civil és nonprofit szervezetére jellemző értékeket.

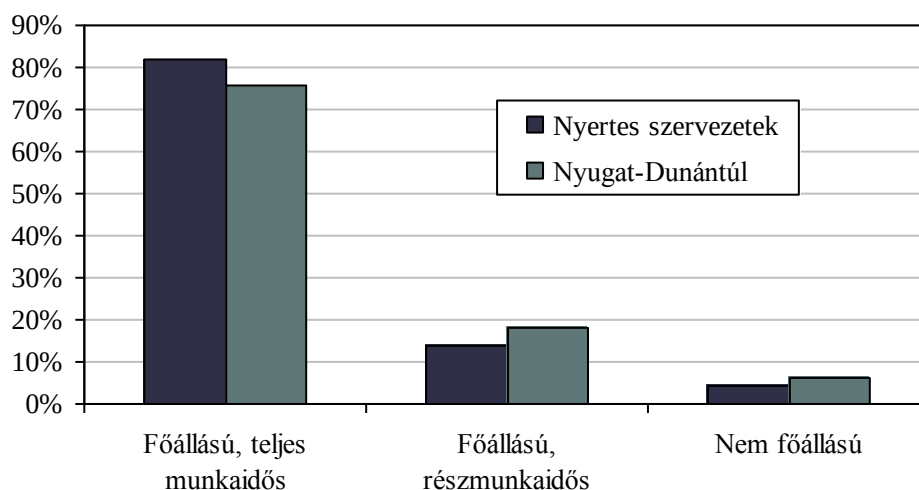

38. ábra: A fizetett munkaerőt alkalmazó nonprofit szervezetek aránya, 2007
 Forrás: Központi Statisztikai Hivatal és az Egységes Monitoring Információs Rendszer adatai alapján saját szerkesztés

A pályázati támogatást elnyert civil szervezeteknél 2007-ben összesen mintegy 1 300 főt foglalkoztattak, szinte valamennyiüket főállásban teljes, illetve részmunkaidősként. A számított főállású foglalkoztatottak száma alig több mint 1 100 főt tett ki. A létszámon fele-fele arányban „osztottak” a klasszikus civil és az egyéb nonprofit szervezetek. A klasszikus civil szférában átlagosan 14 fő fizetett munkaerő állt alkalmazásban egy-egy szervezetnél, szemben az egyéb nonprofit szféra 51 fős szervezetenkénti átlagléttségével.

A rendelkezésemre álló adatok azt mutatják, hogy a bevétel nagyság növekedésével egyenes arányban nő a fizetett munkaerőt alkalmazó szervezetek aránya és minél nagyobb a bevétel, annál nagyobb munkaerő koncentrálódik e szervezetekben. Esetünkben a fizetett munkavállalóknak csaknem a kilenctizede tartozott az 50 millió forintnál nagyobb bevétellel rendelkező nyertes szervezetekhez, míg az alacsony bevétellel gazdálkodó, kevésbé intézményesült szervezeteknél nem, vagy csak elvétve találtam olyanokat, ahol rendszeresen fizettek a munkatársaiknak.

A foglalkoztatási formák közül a teljes munkaidős állást betöltők hányada a nyertes szervezeteknél nagyobb, míg a részmunkaidősöké és a nem főállásúaké kisebb volt, mint a régió egészében.

39. ábra: A foglalkoztatottak megoszlása foglalkoztatási mód szerint, 2007
 Forrás: Központi Statisztikai Hivatal és az Egységes Monitoring Információs Rendszer adatai alapján saját szerkesztés

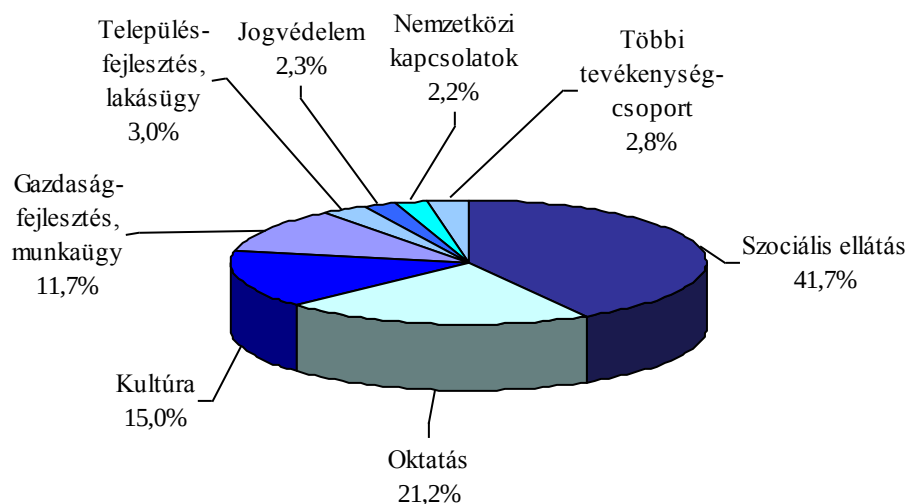
A számított főállású foglalkoztatottak szervezeti forma szerint megoszlását az alapítványok és a közhasznú társaságok dominanciája jellemezte. 2007-ben a fizetett munkaerő számított létszámának 43,4%-a (493 fő), illetve 47,6%-a (541 fő) dolgozott a szervezeteknél. A foglalkoztatottak 92,5%-át a legnagyobb bevételű szervezetek alkalmazták (24. táblázat).

23. táblázat A nyertes szervezetek számított főállású foglalkoztatottjainak megoszlása bevételnagyság és szervezeti forma szerint, 2007

Szervezeti forma	Szervezeteknél foglalkoztatottak		Ebből:				
	száma	megoszlása, %	50 ezer Ft és annál kevesebb	51–500 ezer Ft	501–5 000 ezer Ft	5 001–50 000 ezer Ft	50 000 ezer Ft-nál több
			bevéttel rendelkezőknél foglalkoztatottak aránya, %				
Alapítvány	463	40,8	–	–	2,4	13,3	84,3
Közalapítvány	30	2,6	–	–	–	–	100,0
Egyesület, egyéb társadalmi szervezet	103	9,0	–	–	1,2	42,8	56,0
Szakmai, munkáltatói érdekképviselet	–	–	–	–	–	–	–
Közhasznú társaság	541	47,6	–	–	0,2	0,6	99,2
Összesen	1 137	100,0	–	–	1,2	9,6	89,2

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal és az Egységes Monitoring Információs Rendszer adatai alapján saját szerkesztés

Legnagyobb számban és arányban a szociális ellátás, az oktatás, a kultúra és a gazdaságfejlesztés, munkaügy területén működő szervezetek alkalmaztak főállású munkatársakat. 2007-ben az egy szervezetre jutó számított főállású foglalkoztatotti létszám a fizetett munkaerővel dolgozó nyertes szervezeteknél átlagosan 19 fő volt (a régió összes szervezetére jellemző 9-el szemben), ezen belül az oktatás tevékenységcsoportban 48, a szociális ellátásban 40, a kultúra területén 34 fő jutott egy munkáltatóra.

40. ábra: A nyertes nonprofit szervezetek számított főállású foglalkoztatottainak megoszlása tevékenység-csoportok szerint, 2007

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal és az Egységes Monitoring Információs Rendszer adatai alapján saját szerkesztés

A nyertes szervezetek közül majdnem minden harmadik kötött megbízási szerződést magánszeméllyel. Leginkább a klasszikus civil szervezetek éltek ezzel a foglalkoztatási lehetőséggel, jórészt az oktatás, a szociális ellátás és a gazdaságfejlesztés tevékenységi főcsoportokban. Az összes szerződéses foglalkoztatott héttizedének a megyeszékhelyi szervezetek adtak munkát. 2007-ben a mintegy ötszáz szerződéses megbízott munkaereje 83 főállású teljes munkaidős munkavállalónak felelt meg.

2007-ben az önkéntes segítőkkal rendelkező szervezetek aránya a nyertesek között (56,9%) kisebb volt, mint a harmadik szektor egészében a Nyugat-Dunántúlon (63,6%). Az önkéntesek nagy többsége az egyesületek, egyéb társadalmi szervezetek, vagyis a klasszikus civil szervezetek tevékenységét támogatta. 62 szervezetben 8 és félszáz önkéntest regisztráltak a statisztikák, az általuk elvégzett munkaórákkal 51 főállású, teljes munkaidős munkavállalót tudtak kiváltani.

24. táblázat A nyertes nonprofit szervezetek önkéntes segítőinek főbb mutatói szervezeti forma szerint, 2007

Szervezeti forma	Önkéntes segítők				Egy főre jutó átlagos munkaóra	Számított önkéntesként foglalkoztatottak száma ¹
	száma	megoszlása, %	által az év során végzett munka becsült időtartamának			
			összege, óra	megoszlása, %		
Alapítvány	121	14,3	14 736	13,8	122	7
Közalapítvány	25	3,0	1 020	1,0	41	1
Egyesület, egyéb társadalmi szervezet	684	80,9	83 940	78,5	123	40
Szakmai, munkáltatói érdekképviselő	15	1,8	7 200	6,7	480	3
Közhasznú társaság	–	–	–	–	–	–
Összesen	845	100,0	106 896	100,0	127	51

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal és az Egységes Monitoring Információs Rendszer adatai alapján saját szerkesztés

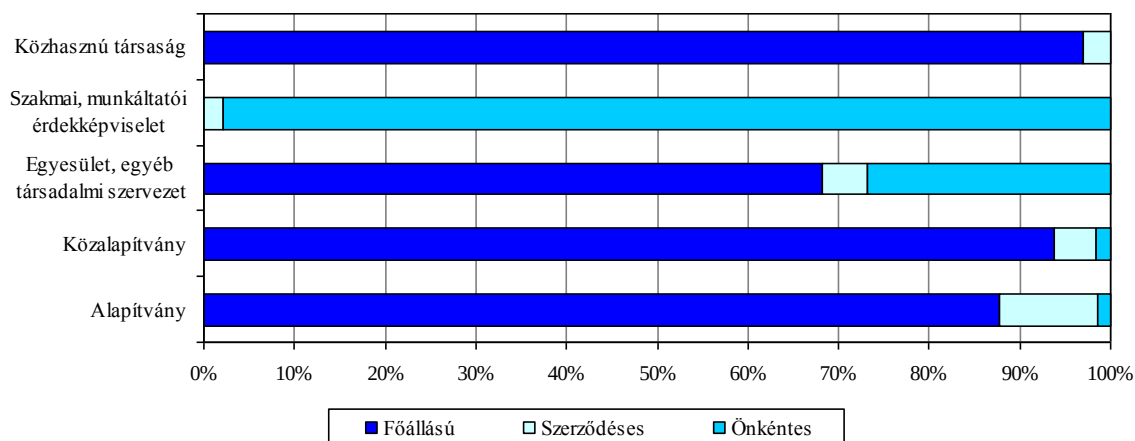
Az önkéntes munka jelentősége nagyobb hangsúlyt kapott a szerényebb bevételű nonprofit szervezetekben. A bevétel nagyság alapján közepesnek mondható (501 ezer és 5 millió forint között) szervezetek nyolctizedénél volt önkéntes segítő, s az önkéntesek több mint fele itt dolgozott. A településtípusok esetében pedig az figyelhető meg, hogy a település nagyság csökkenésével nő az önkéntesek által támogatott szervezetek aránya és az önkéntesek száma. A régióban a nyertes községi szervezetek háromnegyed részét támogatta a segítők 82,5%-a.

A legtöbb önkéntes a településfejlesztés, a sport, a kultúra, a szabadidő, a szociális ellátás és a környezetvédelem területén működő civil szervezetek munkáját segítette. 2007-ben az önkéntes munkaórák száma egy főre vetítve a nyertes szervezeteknél – az egyes tevékenység-főcsoportok közötti jelentős szóródás mellett – átlagosan 127 órát tett ki. A fajlagos mutató értéke kiugróan magas volt a közbiztonság védelme, a szakmai, gazdasági érdekképviselő, valamint a gazdaságfejlesztés területén.

2007-ben a nyugat-dunántúli régió nyertes szervezeteiben mintegy 2 600 fő tevékenykedett valamilyen formában, munkájuk fele annyi főállású foglalkoztatott munkájának felelt meg. A számított mutatók szerinti foglalkoztatotti szerkezet a nyertesek esetében markánsan eltér a Nyugat-Dunántúl összes szervezetére jellemzőtől. A szektor

¹ A számított önkéntesként foglalkoztatottak száma az önkéntesek által az év során végzett munka becsült időtartamának és egy főállású alkalmazott órákban számított éves munkaidejének hányadosa. Ez fejezi ki, hogy az önkéntesekkel a nyertes szervezetek hány főállású teljes munkaidős munkavállalót váltottak ki.

egészében az önkéntes támogatók, a sikeresen pályázóknál a főállásúak munkavégzése volt a jelentősebb. 2007-ben a nyertes szervezetek humánerő-kapacitásának 89,4%-át tették ki a főállásúak, szemben a régiós 71,0%-kal, míg a munkaerő mindössze 4,0%-át kitevő önkéntesként foglalkoztatottak aránya jócskán alulmúlta a régiós átlagot (24,7%).

41. ábra A nyertes nonprofit szervezetek humánerő-kapacitásának összetétele, 2007
 Forrás: Központi Statisztikai Hivatal és az Egységes Monitoring Információs Rendszer adatai alapján saját szerkesztés

A nyertes szervezetek mindössze egytizede döntött úgy, hogy a feladatok végrehajtása során mindhárom foglalkoztatási formában (főállású, szerződéses, önkéntes) alkalmaz munkaerőt. Egy kivétellel valamennyi szervezet 50 főnél kevesebb humánerő-kapacitással rendelkezett 2007-ben.

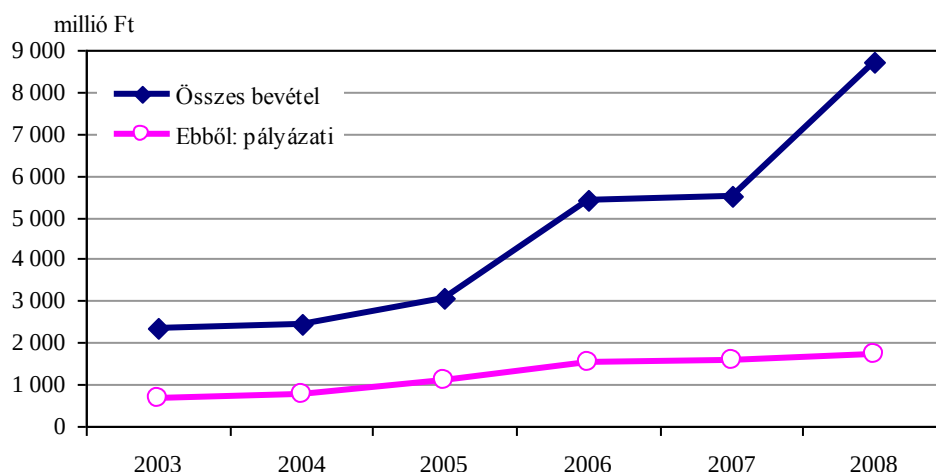
V. A projektek pénzügyi fenntarthatósága

A pályázók teljes nonprofit szektorhoz viszonyított jellemzőinek vizsgálata után fontos figyelmet fordítani arra, hogy a különböző pályázati kiírásokon elnyert támogatások milyen módon befolyásolják a szervezetek gazdálkodását, foglalkoztatási jellemzőit, működésüket.

V.1. A nyertes pályázók bevételeinek alakulása 2003–2008 között¹

V.1.1. A bevételek időbeni alakulása

A nyertes pályázattal rendelkező, statisztikai osztályozás szerint a nonprofit szektorba sorolt szervezetek bevétele 2003 és 2008 között összességében meghaladta a 27 milliárd forintot. Az időszak elején éves szinten tevékenységük finanszírozására még alig több mint 2,3 milliárd forint állt rendelkezésre, melyet az időszak végére 8,7 milliárdra sikerült növelni, miközben az egy nonprofitra jutó bevétel közel duplájára, 8,6 millió forintról 15,8 millió forintra bővült. A támogatások és egyéb bevételek szervezetek közötti megoszlása meglehetősen egyenlőtlen képet mutatott az időszak alatt. A 27 milliárd háromnegyedével a pályázatokon nyertes nonprofitok egytizede rendelkezett, míg a fennmaradó mintegy száz szervezet a hat év során összesen 7 milliárd forintból gazdálkodhatott.

42. ábra A bevételek alakulása

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal és az Egységes Monitoring Információs Rendszer adatai alapján saját szerkesztés

¹ A fejezetben használt támogatás kifejezés tartalma eltér a 7.4. fejezetben használt európai uniós pályázatokon megítélt támogatások kifejezés tartalmától.

2003-ban a nonprofitok körében jobb pénzellátottsággal rendelkező pályázatnyertes szervezetek bevételeinek háromtizede folyt be a kiírásokhoz, az ott felvázolt feladatokhoz kapcsolódóan a központi, önkormányzati szervektől, vállalatoktól, bankoktól vagy más nonprofitoktól, illetve külföldről, sőt a rákövetkező két évben a pályázati pénzek a források 30%-át is meghaladták. 2006-2007-ben ismét egy stabil háromtized körüli hányadot képviseltek, amely azonban egy évre rá már 20% alatt maradt. A legnagyobb összegű pályázati támogatások nem normatív központi forrásokból vagy a Központi Alapból származtak, illetve magán jellegűek, ezen belül túlnyomó részben külföldi eredetűek voltak. Az időszak elején a központi pénzek felét pályázati úton lehetett elnyerni, 2005-től azonban ez az arány fokozatosan csökkent. Az önkormányzati szervek nonprofitokat támogató lehetőségei nagyságrendekkel maradtak el a központi szervekétől, ugyanakkor támogatásaiknál nem jutott jelentős szerephez a pályáztatás. Az évről-évre folyamatosan bővülő magántámogatásokhoz ezzel épp ellenkezőleg elsősorban pályázatok útján lehetett hozzájutni. 2003 és 2007 között az így megszerezhető összegek aránya mindig meghaladta a 80, de többnyire a 90%-ot is. Ezen belül a vállalati és banki szféra, 2006 kivételével, amikor az erre a célra szánt közel 150 millió forint egyharmadát utalta ki pályázati úton, a vázolt időszakban elhanyagolható szerepet játszott a nyugat-dunántúli nonprofit szervezetek támogatásában. A más nonprofitoktól érkező hozzájárulások 15 és 100 millió forint között szóródtak, melyek évente rapszodikusan változó hányadát lehetett pályázati úton elnyerni. A magán jellegű forrásokhoz tartozó, de a pályáztatási rendszerből e körben egyedül kimaradó lakossági bevételek nagysága növekvő tendenciát mutatott. Összege a 2003. évi 2,9 millió forintról négy év alatt 60 millióra emelkedett. A helyi költségvetési intézmények csak 2003-2004 között, illetve 2006-ban járultak hozzá jelentősebb mintegy 20 millió forintos vagy azt meghaladó összeggel a vizsgált nonprofit szervezetek működéséhez, melynek nagyobb része pályáztatással került kiosztásra.

2003-2008 között éves átlagban, a nyertes pályázattal rendelkező nonprofit szervezetek forrásainak 87%-át (23,9 milliárd forint) az 50 millió forintot meghaladó bevétellel rendelkezők jegyezték, de a pályázati pénzek ennél kisebb hányadát, 79%-át (5,9 milliárd forint) utalták ki számukra. A kisebb összegből gazdálkodók körében ebből adódóan az előbbiekenél nagyobb volt a pályázat útján nyert támogatások bevételen belüli aránya, miután az 5-50 millió forintból és a 0,5-5 millió forintból gazdálkodók csoportjához tartozók a bevételek 11,4, valamint 1,3%-ával rendelkeztek, ugyanakkor a

pályázati összegek 19,0, illetve 1,8%-át szerezték meg. Az ennél is kevesebb pénzből gazdálkodók bevételei azonban a teljes időszakot tekintve sem érték el a 25 millió forintot.

25. táblázat Egy bevétellel rendelkező nonprofit szervezetre jutó források bevétel nagyság-csoport szerint

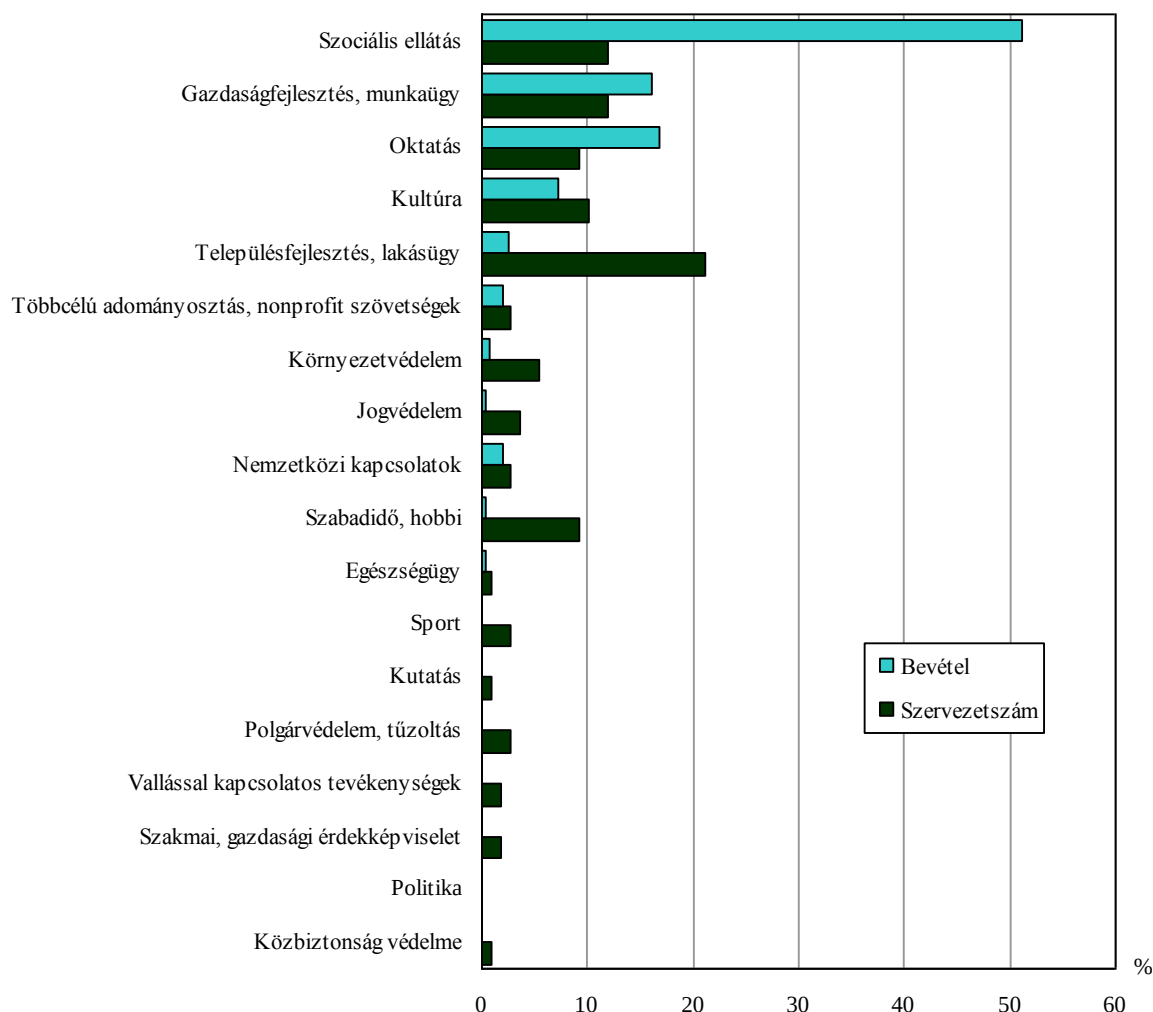
Bevétel nagysága	Bevétel			Ebből: pályázati bevétel		
	2003	2008	2003-2008 évek átlaga	2003	2008	2003-2008 évek átlaga
0–50	41	15	25	–	–	–
51–500	210	299	257	93	178	144
501–5 000	1 485	2 313	1 965	604	1 307	1 012
5 001–50 000	18 547	18 055	18 199	9 151	7 619	9 517
50 000 felett	157 359	416 969	251 585	43 107	80 302	66 632
Összesen	30 333	81 225	48 185	14 371	21 484	18 303

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal és az Egységes Monitoring Információs Rendszer adatai alapján saját szerkesztés

2003-2008 között a bevétellel rendelkező nonprofitok közül az egy szervezetre jutó forrás összegét illetően az 51-5 00 ezer forint és a 0,5-5 millió forint közötti bevétellel rendelkezők körében is növekedés figyelhető meg, de csak az 50 millió forint feletti bevétel-csoportba tartozóknál történt számottevő változás. Ennek következtében egyre nőtt a különbség a legnagyobb és a szerényebb összegből gazdálkodó nonprofit szervezetek fajlagos mutatója között. A hat év átlagában egy nonprofitra 48,1 millió forint bevétel, illetve ezen belül 18,3 millió forint támogatás jutott.

A vizsgált időszakban a legnagyobb bevételt a szociális ellátással, a gazdaságfejlesztéssel, munkaüggyel, az oktatással, valamint a kultúrával foglalkozó pályázatot nyert nonprofit szervezetek könyvelhették el és hasonló sorrend alakul ki az egy szervezetre jutó bevételek tekintetében is. A szociális ellátás területén 2008-ban a korábbi évekhez képest jelentős összegeket fordíthattak a nonprofit szervezeteken keresztül az egészségkárosultak szociális ellátására és számottevően megemelkedett a többcélú és általános ellátással foglalkozó szervezetek bevétele is. Az oktatásban működők kezdeti néhány százmillió forintos forrásai az időszak második felében közel évi másfél milliárdra bővültek. Egyenletesebb növekedés figyelhető meg a gazdaságfejlesztéssel foglalkozó szervezetek bevételeinél és szintén fokozatos, de évente kisebb ütemű a kulturális területen tevékenykedőknél. A pályázatokon nyert pénzek nagyobb részét szintén a szociális terület

és a gazdaságfejlesztéssel foglalkozó nonprofitok kapták, ezzel szemben kisebb hányadot tett ki a kulturális területen működők bevételei között.

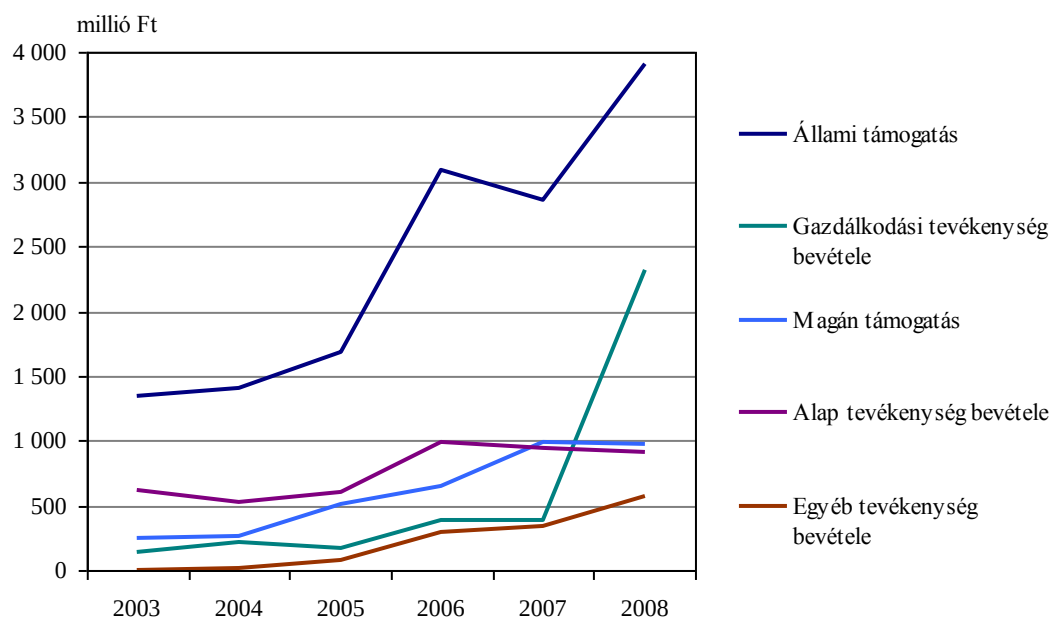

43. ábra A nyertes nonprofitok bevételeinek megoszlása, 2003-2008 átlaga
 Forrás: Központi Statisztikai Hivatal és az Egységes Monitoring Információs Rendszer adatai alapján saját szerkesztés

Az időszak első felében a bevételek közel hattizedét az alapítványok és egyesületek, az úgynevezett „klasszikus” nonprofit szervezetek realizálták, négytizede pedig az egyéb nonprofitokhoz került, míg 2006-2008 között ennek éppen az ellenkezője volt a jellemző. A klasszikus nonprofitokon belül az időszak vége felé egyre inkább az alapítványi bevételek domináltak, míg az egyéb szervezeteket illetően a közhasznú társaságok mellett 2007-től néhány szervezetnek betudhatóan a közalapítványok is jelentős bevételekből gazdálkodhattak.

V.1.2. A bevételek szerkezetének alakulása

Míg a nonprofit szervezetek bevételei 2003-2008 között 3,7-szeresére emelkedtek, részleteiben vizsgálódva igen eltérő eredményeket kaptunk. A működéshez szükséges források nagyobb léptékű növekedése 2006-ban és 2008-ban következett be, melyekhez mindkét évben hozzájárult az állami támogatások – főképp a normatív és nem normatív központi finanszírozás – erőteljesebb növekedése, valamint utóbbi esetben a vállalkozási tevékenység megélénkülése is. A nonprofit szervezeteknek juttatott önkormányzati pénzek 2006-ig tartó folyamatos bővülése a források szűkülése következtében 2007-ben megtorpant. Az állami hozzájárulásoknál dinamikusabban emelkedtek a magántámogatások. Összességében a források döntő részét kitevő állami támogatások közel háromszorosára, a magántámogatások pedig négyszeresére nőttek. Alaptevékenységből (tagdíjak, ár-, díj- és értékesítési bevételek) az öt évvel korábbi összeg másfélszeresét, míg gazdálkodási tevékenységből (vállalkozási- és kamat bevételek, pénzügyi műveletek és befektetések hozama) 17-szeresét érték el. Utóbbin belül a pénzügyi likviditást segítő hitelállomány 2003-ban még jelentéktelennek számított, de összege 2008-ra már megközelítette a 600 millió forintot.

44. ábra A bevételi források alakulása

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal és az Egységes Monitoring Információs Rendszer adatai alapján saját szerkesztés

A bevételi szerkezet a fent leírtaknak megfelelően átrendeződött: az állami dotációk, s az alaptevékenység bevétele egyre kisebb részarányt képviselnek. Ahogy a 44. ábra és a 27. táblázat is szemlélteti, a magántámogatások szerepe 2005-ben és 2007-ben felértékelődött, gazdálkodásból pedig 2008-ban származott különösen magas hozam. A hat éves időszakot tekintve a források volumenének, azaz fontosságának sorrendjében a legjelentősebb állami hozzájárulást az alaptevékenység, a magántámogatás, majd a gazdálkodás, végül pedig az egyéb tevékenységek követték.

26. táblázat A bevételek megoszlása forrás típus szerint, %

Megnevezés	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Állami támogatás	57,5	57,8	55,4	57,2	51,8	45,0
Magántámogatás	10,3	11,1	17,0	11,9	18,0	11,3
Alaptevékenység bevétele	26,2	21,4	19,6	18,2	17,2	10,5
Gazdálkodási tevékenység bevétele	5,9	9,2	5,7	7,1	7,0	26,6
Egyéb bevétel	0,4	2,4	5,5	6,1	6,7	2,6
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal és az Egységes Monitoring Információs Rendszer adatai alapján saját szerkesztés

A bevételek további tagozódása a 6. fejezetben leírtak szerint alakult, vagyis az állami hozzájárulások között a nem normatív központi és a központi alaptól kapott támogatások domináltak, s utóbbiak súlya az időszak végén nőtt. A magántámogatásokon belül pedig egyértelműen a külföldről érkezett összegek voltak meghatározóak.

27. táblázat Az állami támogatások főbb jellemzői

Megnevezés		2003-2008. évek összesen	
		millió forint	megoszlás, %
Bevételnagyság szerint	50 000 ezer Forint felett	12 361,1	86,5
	5 001–50 000 ezer Forint	1 751,2	12,3
Szervezeti jelleg szerint	Egyéb nonprofit szervezet	8 372,1	58,6
	Klasszikus civil szervezet	5 917,5	41,4
Jogi forma szerint	Közhasznú társaság	7 150,8	50,0
	Alapítvány	4 607,4	32,2
	Egyesület, egyéb társadalmi szervezet	1 310,1	9,2
	Közalapítvány	1 221,3	8,5
Fő tevékenységi terület szerint	Szociális ellátás	5 742,2	40,2
	Gazdaságfejlesztés, munkaügy	3 710,5	26,0
	Oktatás	2 286,3	16,0
	Kultúra	1 151,3	8,1

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal és az Egységes Monitoring Információs Rendszer adatai alapján saját szerkesztés

Állami hozzájárulásokat jellemzően a nagyobb bevétellel rendelkező szervezetek eszközöltek. A vizsgált időszakban éves átlagban 2 382,3 millió forint ilyen forrást realizáltak, melynek felét a közhasznú társaságok, közel egyharmadát az alapítványok, mintegy tizedét az egyesületek, s ennél valamelyest kisebb hányadát a közalapítványok könyvelték el. A kht-k az időszak elején, az alapítványok 2006-2007-ben, a közalapítványok pedig 2008-ban tettek szert az átlagosnál jelentősebb központi támogatásra. Az állami forrásokat döntően a szociális, a gazdaságfejlesztési, az oktatási, valamint a kulturális tevékenységet folytató szervezetek vették igénybe.

2003-2008 között évente átlagosan 606,8 millió forint támogatás érkezett a magánszférából. Az állami támogatásokkal ellentétben itt az alapítványok szerepe kiemelkedő, a források több mint felével ők rendelkeztek. A kht-k részesedése alig háromtizedes, az egyesületeké viszont szintén magasabb arányt, 14,9%-ot tett ki. A legtöbb magántámogatáshoz kisebb arányban ugyan, de szintén a szociális területen működők jutottak hozzá. Emellett az oktatás és a gazdaságfejlesztés területe emelhető ki, ahova az összegek egyaránt ötöde került.

28. táblázat A magántámogatások főbb jellemzői

Megnevezés		2003-2008. évek összesen	
		millió forint	megoszlás, %
Bevételnagyság szerint	50 000 ezer Forint felett	3 015,9	82,8
	5 001–50 000 ezer Forint	533,9	14,7
Szervezeti jelleg szerint	Klasszikus civil szervezet	2 427,4	66,7
	Egyéb nonprofit szervezet	1 210,2	33,2
Jogi forma szerint	Alapítvány	1 885,2	51,8
	Közhasznú társaság	1 027,1	28,2
	Egyesület, egyéb társadalmi szervezet	542,2	14,9
	Közalapítvány	183,1	5,0
Fő tevékenységi terület szerint	Szociális ellátás	1 159,6	31,9
	Oktatás	742,5	20,4
	Gazdaságfejlesztés, munkaügy	703,3	19,3
	Kultúra	371,3	10,2

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal és az Egységes Monitoring Információs Rendszer adatai alapján saját szerkesztés

A nonprofit szervezetek alaptevékenységéből a vizsgált időszakban átlagosan évi 761,4 millió forint bevétel származott. Felét a kht-k, közel egyharmadát az alapítványok, s 17,3%-át az egyesületek könyvelhették el. A négy fő terület közül a gazdaságfejlesztési és a kulturális tevékenységet folytatók érték el a legjobb eredményt, az alaptevékenység összbevételeinek egyaránt több mint negyede itt keletkezett. A bevételek további 14, valamint 15%-át az oktatás és a szociális ellátás szervezetei állították elő. Az említett területek mellett a többcélú adományosztással foglalkozók is jelentős, közel egytizedes arányban részesedtek.

29. táblázat Az alaptevékenység bevételeinek főbb jellemzői

Megnevezés		2003-2008. évek összesen	
		millió forint	megoszlás, %
Bevéteľnagyág szerint	50 000 ezer Forint felett	3 959,5	86,7
	5 001–50 000 ezer Forint	530,7	11,6
Szervezeti jelleg szerint	Egyéb nonprofit szervezet	2 280,4	50,0
	Klasszikus civil szervezet	2 273,0	49,9
Jogi forma szerint	Közhasznú társaság	2 290,0	50,0
	Alapítvány	1 482,1	32,4
	Egyesület, egyéb társadalmi szervezet	791,0	17,3
Fő tevékenységi terület szerint	Gazdaságfejlesztés, munkaügy	1 281,2	28,0
	Kultúra	1 250,1	27,4
	Szociális ellátás	671,3	14,7
	Oktatás	630,1	13,8
	Többcélú adományosztás, nonprofit szövetségek	420,1	9,2

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal és az Egységes Monitoring Információs Rendszer adatai alapján saját szerkesztés

A civil szervezetek 2003-2008 között éves szinten 579,8 millió forint vállalkozási, pénzügyi bevételt realizáltak. A gazdálkodási tevékenység eredményének korábbiaknál magasabb hányada, 94,0%-a az 50 millió forint feletti bevétellel rendelkezők, döntően az alapítványok körében keletkezett. A tevékenységek közül a szociális ellátás területe tűnik ki: a hozam háromötödét e szervezetek érték el.

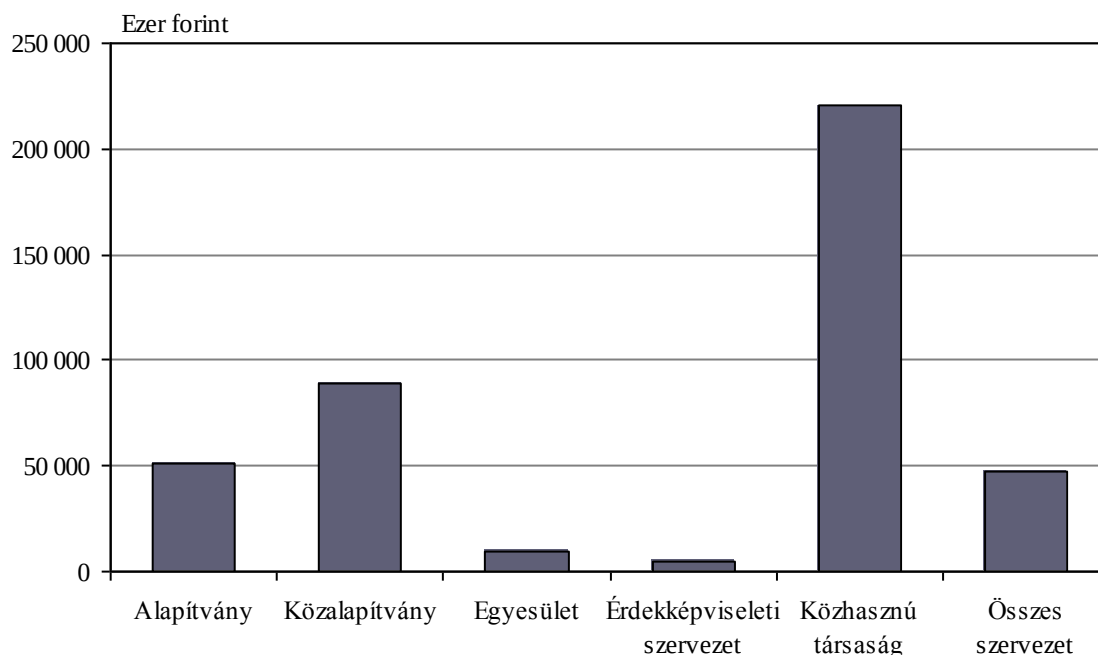
30. táblázat A gazdálkodási tevékenység bevételeinek főbb jellemzői

Megnevezés		2003-2008. évek összesen	
		millió forint	megoszlás, %
Bevételnagyság szerint	50 000 ezer Forint felett	3 270,8	94,0
	5 001–50 000 ezer Forint	190,2	5,5
Szervezeti jelleg szerint	Klasszikus civil szervezet	2 752,8	76,1
	Egyéb nonprofit szervezet	865,2	23,9
Jogi forma szerint	Alapítvány	2 600,7	71,9
	Közhasznú társaság	789,3	21,8
	Egyesület, egyéb társadalmi szervezet	151,1	4,2
Fő tevékenységi terület szerint	Szociális ellátás	2 179,4	60,3
	Kultúra	595,2	16,5
	Gazdaságfejlesztés, munkaügy	454,2	12,6
	Oktatás	226,1	6,3

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal és az Egységes Monitoring Információs Rendszer adatai alapján saját szerkesztés

V.2. A nyertes pályázók kiadásainak alakulása 2003–2008

A nyertes pályázók bevételeinek és kiadásainak ütemessége, a tevékenységük jellege és a pályázatok megvalósításának, pénzügyi átfutásának időbeni eltérése miatt évenként jelentős különbségeket jelez. A ráfordításokat és azok nyilvántartásait a számvitelről szóló 2000. évi C. törvényben meghatározott értelmezések szerint vezetik, s ennek alapján van lehetőségem a pályázók kiadásainak többirányú vizsgálatára is. 2003 és 2008 között a nyertes pályázók összességében 28,1 milliárd forint ráfordítást számoltak el, melynek összege – 2005 – kivételével folyamatos növekedést jelez. 2006-tól igen dinamikus költségfelhasználás jellemző, a legnagyobb összeget, 6,6 milliárd forintot 2008-ban számolták el. A források felhasználásában döntő szerepet játszott az, hogy erre az időszakra esett több uniós és hazai forrás lehívása is, mint pl. az AVOP, a HEFOP, a GVOP, vagy a ROP programokon nyert összegek. Ezekből a forrásokból a nyugat-dunántúli pályázók jelentős lehetőségekhez jutottak, a vizsgált időszak egészében évente átlagosan közel 48 millió forintot számoltak el.

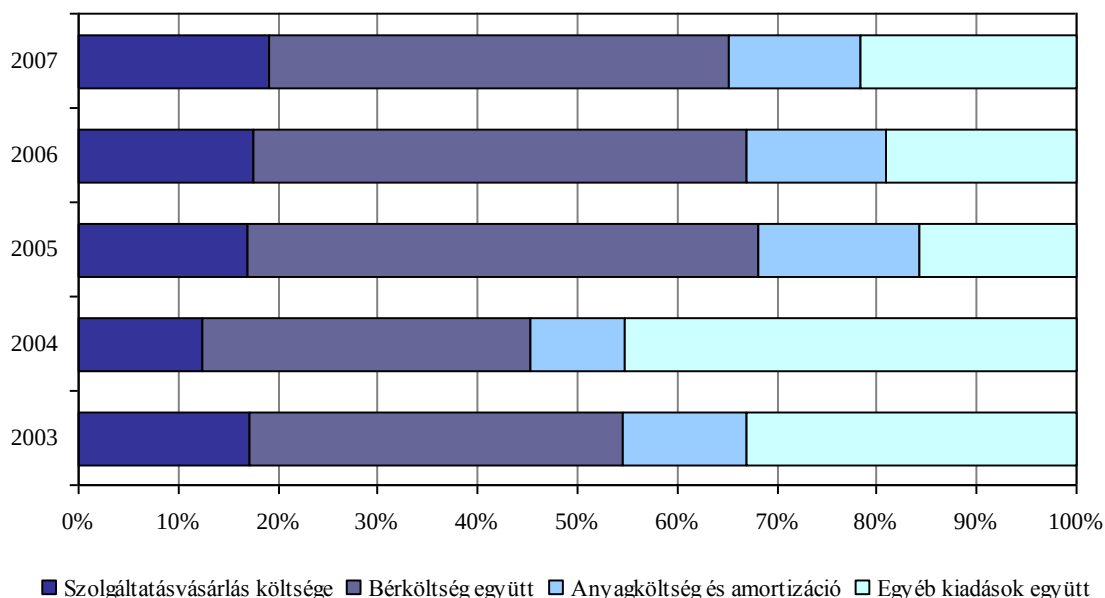
45. ábra Az egy szervezetre jutó költségek alakulása szervezeti formák szerint, 2000–2008 évek átlaga

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal és az Egységes Monitoring Információs Rendszer adatai alapján saját szerkesztés

A nyertes nonprofit szervezetek típusai, vagy az általuk végzett tevékenység jellege befolyásolják az elnyerhető pályázati pénzek, állami források nagyságát, s ebből adódóan a költségeket is. Kiemelkedően jelentős forrásokhoz jutottak a közhasznú társaságok, melyek nem egyszer önkormányzatoktól átvett feladatokat, oktatási, kulturális, stb. intézmények működtetését is szolgálták. (Alakulásukat is a jogszabályi változások kedvező iránya gyorsította, bár 2007. július elsejétől az átalakulási kötelezettség ezt a szervezeti formát két éven belül megszüntette.) Így a megnyert pályázati összegekhez tartozó költségek felhasználásának átlagos nagysága 4,6-szer volt magasabb a nyertes nonprofit szervezetek átlagánál. Az alapítványok közül a közalapítványokhoz jutott még több pályázati forrás, felhasználásuk 1,9-szerese volt az átlagnak. A közalapítványok többsége szintén állami feladatokat kiváltó tevékenységek folytatására jött létre, pályázati lehetőségeik, az ott elnyerhető források, s ebből adódóan a ráfordítások nagysága is magasabb volt az átlagosnál.

Az egyes költségtényezők részletesebb vizsgálatára a rendelkezésre álló adatok szerint (a KSH felé történő adatszolgáltatás változása miatt), 2007-ig nyílt lehetőségem. A költségek között kiemelt szerepet tölt be a foglalkoztatási kiadás, mely a munkabért, a megbízási díjakat, a személyi jellegű egyéb kifizetéseket, a társadalombiztosítási járulékot

és az egészségügyi hozzájárulást is magában foglalja. Aránya az időszak végére jelentősen megemelkedett, melyben a foglalkoztatotti létszám növekedése, illetve a pályázatírói tevékenységhez tartozó kifizetett tiszteletdíjak nagyobb összege is hozzájárult. A társas nonprofit szervezetekben arányuk 2007-ben meghaladta az 52%-ot.

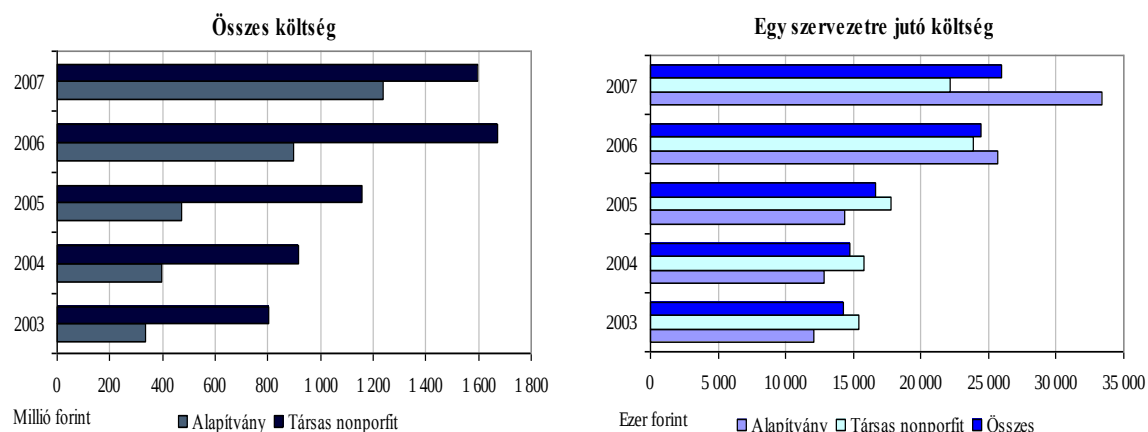

46. ábra A nyertes pályázók költségeinek évenkénti megoszlása

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal és az Egységes Monitoring Információs Rendszer adatai alapján saját szerkesztés

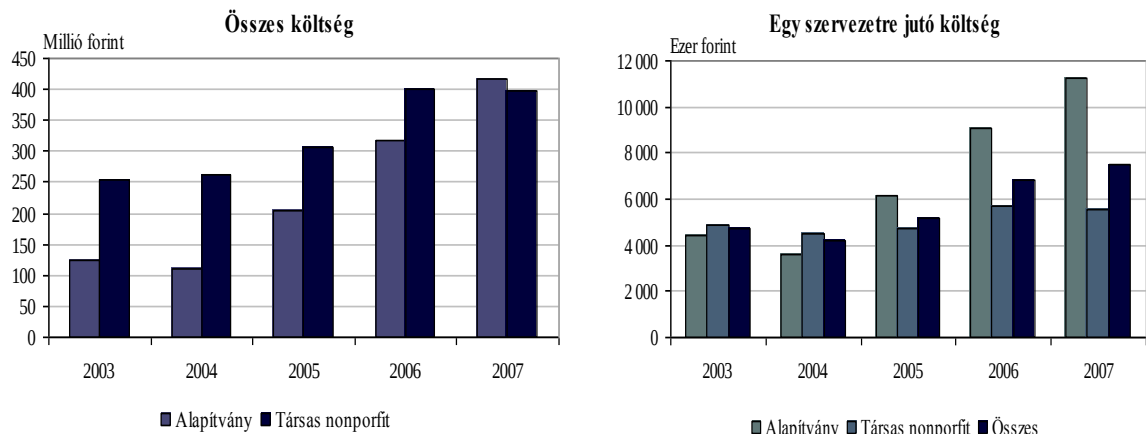
Az anyagi jellegű szolgáltatásokra fordított kiadások aránya kisebb mértékű és egyenletesebb volt a vizsgált években, mely olyan fontos elemeket foglal magában, mint az utazás, szállítás, rakodás, csomagolás, kölcsönzés, bér munka, postai szolgáltatás, stb. Az összes nyertes nonprofit közül a társas nonprofit szervezetekben volt magasabb az arányuk. 2006-ban (melynek kiadási szerkezete eltér a többi évétől) itt az összes költség közel negyedét tette ki, míg az alapítványoknál ekkor nem érte el a 9%-ot.

Sorrendben az anyagköltségek (amortizációt is magába foglaló) képviselték a harmadik legnagyobb arányú tételt, bár a felhasználási és az elszámolási kötelezettségek hektikussága miatt súlyuk évenként eltérő. Aránya az alapítványoknál képvisel magasabb részesedést.

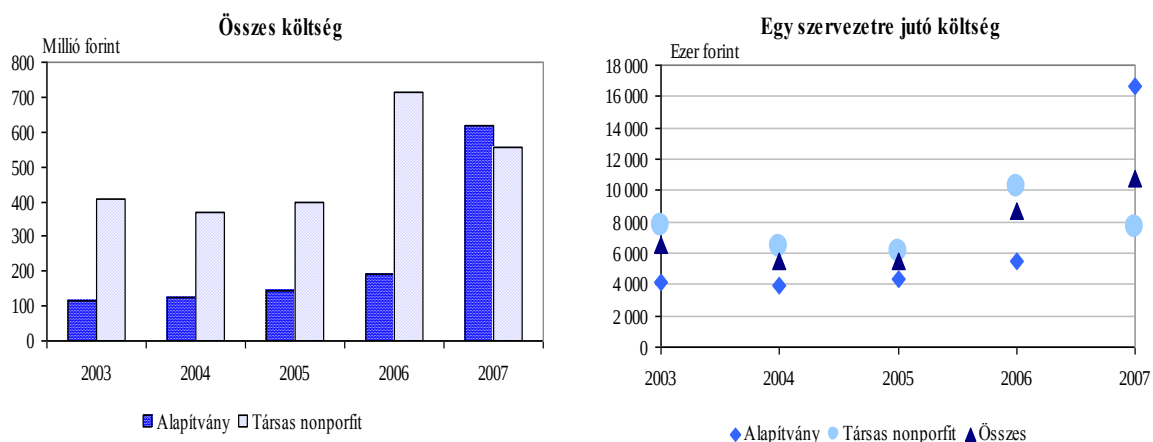
47. ábra A nyertes pályázók bérköltségének alakulása

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal és az Egységes Monitoring Információs Rendszer adatai alapján saját szerkesztés

48. ábra A nyertes pályázók anyagköltségének alakulása

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal és az Egységes Monitoring Információs Rendszer adatai alapján saját szerkesztés

49. ábra A nyertes pályázók szolgáltatásvásárlási költségének alakulása

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal és az Egységes Monitoring Információs Rendszer adatai alapján saját szerkesztés

A kiemelten nagy tételt nem képviselő, de több ráfordítási költséget is magában foglaló egyéb kiadások súlya a bérköltségek és az anyagi jellegű szolgáltatások arányának nagyobb növekedésével egyidejűleg a vizsgált időszakban folyamatosan csökkent. E tételek között megtalálhatóak az adóbefizetések, a bankköltségek, a biztosítások, a bérleti díjak, hiteltörlesztések stb.

Tevékenységi körönként megfigyelve, mind nominálisan, mind fajlagosan (egy szervezetre jutó ráfordítás) legtöbb költséget a kultúra, az oktatás, a szociális ellátás és a településfejlesztés területén működő szervezetek számoltak el. A már vizsgált főbb költségtételek közül a kultúra területén fajlagosan minden évben a bérköltségek voltak a legnagyobbak. Az egy szervezetre jutó ráfordítások az anyagköltségek esetében évente hasonlóan alakultak, ugyanakkor a vásárolt szolgáltatások ráfordításai a nyertes pályázatok tevékenységi körétől függően eltérően kerültek elszámolásra. 2003-ban és 2004-ben a kultúra területén tevékenykedők esetében a fajlagos egyéb költséghányad kiemelkedően magas volt, mely az együttes átlagot jelentősen megemelte.

31. táblázat A nyertes nonprofit szervezetek fajlagos költségeinek alakulása kiemelt típusok és tevékenységcsoport szerint

(Ezer forint)

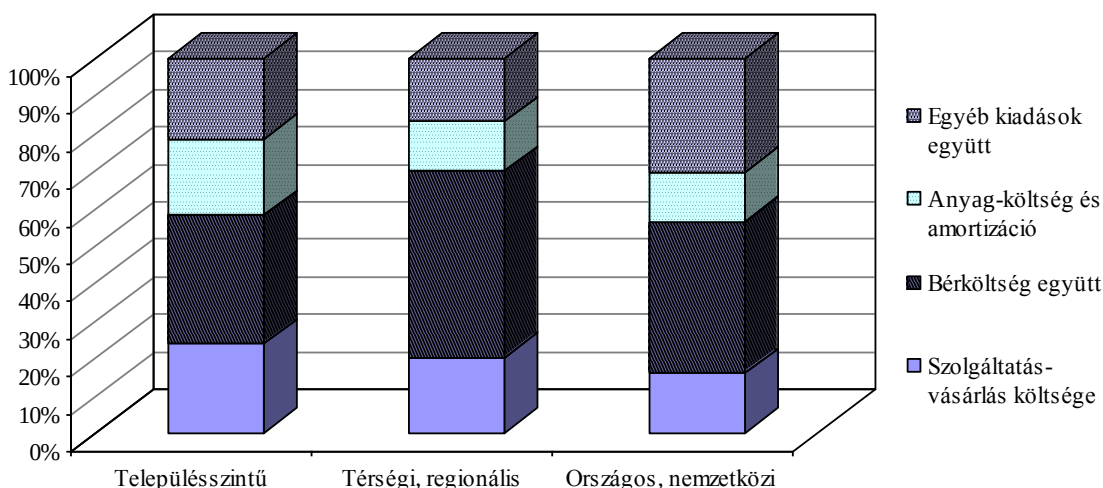
Tevékenységcsoportok	2003	2004	2005	2006	2007
Összes költség					
Kultúra	175 760	247 828	59 702	51 425	50 528
Oktatás	16 438	26 162	25 114	121 244	141 554
Szociális ellátás	64 662	58 892	84 029	121 197	128 328
Gazdaságfejlesztés	61 839	80 708	76 076	95 192	122 413
Ebből: anyagköltség					
Kultúra	12 997	11 144	10 868	10 433	10 678
Oktatás	2 707	2 878	6 775	17 433	17 905
Szociális ellátás	7 274	5 429	8 700	13 302	16 043
Gazdaságfejlesztés	11 939	11 219	12 538	11 128	12 440
bérköltség					
Kultúra	34 450	38 006	39 026	33 078	29 785
Oktatás	11 403	15 419	15 669	43 627	52 528
Szociális ellátás	44 388	40 717	49 676	82 707	74 156
Gazdaságfejlesztés	24 022	32 596	33 262	41 724	53 736
szolgáltatások költsége					
Kultúra	15 969	2 834	2 737	6 052	5 507
Oktatás	1 693	3 005	1 058	4 564	25 139
Szociális ellátás	10 037	8 288	11 679	22 833	18 943
Gazdaságfejlesztés	20 929	27 792	18 500	23 368	29 809

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal és az Egységes Monitoring Információs Rendszer adatai alapján saját szerkesztés

Az oktatás területén hasonlóan magas volt a bérköltség összes költségből való részesedése. Ennél, s a többi költségelemnél is az öt év során jelentős emelkedés tapasztalható, mely a nyertes pályázók számának kiegyenlítetttsége mellett, a tevékenységi körbe bevont jelentősebb források felhasználási ütemességével függ össze. A szociális ellátás körébe tartozó tevékenységek bérdominanciája mellett a többi költségtényező kisebb súlyt képviselt. A gazdaságfejlesztés területén viszont a szolgáltatások fajlagos mértéke volt magasabb.

A nyertes pályázók földrajzi hatókör szerinti vizsgálatára a 2007. évi adatok alapján van lehetőségem, de a korábbiakban bemutatott főbb költségtényezők jellemzői alapján, a vizsgált időszak egészére prognosztizálható az adott év szerkezeti összetétele. A költségfelhasználás a település szinten tevékenykedő (ami többnyire egy intézmény konkrét céljának elérése, kisebb lakó, illetve munkahelyi körzet, vagy egy település támogatása) nyertes pályázók körében a legkiegyenlítettebb. A térségi, regionális hatókörrel bíró nyertes pályázók költségeiben már jóval nagyobb tételt jelent a bérköltség,

ami szorosan összefügg a nagyobb pályázati aktivitással, amely stabilabb személyi és tárgyi feltételeket kíván. A több településre, kistérségre, megyére, vagy régióra kiterjedően működő nyertes pályázók hozzáértő projektmenedzserek főállású alkalmazását, illetve más létszámot is igényelnek, melyek megemelik a személyi ráfordításokat.

50. ábra A nyertes pályázók költségeinek megoszlása földrajzi hatókör szerint, 2007
 Forrás: Központi Statisztikai Hivatal és az Egységes Monitoring Információs Rendszer adatai alapján saját szerkesztés

Országos és nemzetközi hatókörrel viszonylag kis számú nyertes pályázó rendelkezik, itt azonban a szakértelemmel rendelkező emberek foglalkoztatásán túl a költségek között a dologi és technikai kiadások is jelentős tényezőt jelentenek.

A felhasznált költségek egy része minden évben támogatások nyújtásában is megjelenik. A nonprofit szervezetek a lakosságnak vagy más nonprofit szervezetnek a saját terükre térítés nélkül adhatnak át eszközöket, illetve pénzübeni támogatásokat nyújthatnak. Ezek közül a fizetésátvállalás a legjellemzőbb, a pályázati úton nyújtott további támogatás, vagy a térítés nélkül átadott eszközök nyilvántartási értéke. Ennek nagysága azonban évenként rendkívül differenciált. A támogatások összege a vizsgált időszakon belül 2008-ban volt a legmagasabb, közel 860 millió forint, míg 2003-ban alig haladta meg a 3 milliót, az időszak egészében viszont elérte az 1,1 milliárdot. Az összes támogatásból a lakosságnak nyújtott hányad összességében kisebb arányú volt, bár 2006-ban a társas nonprofit szervezetek az átadott forrásaik minden tíz forintjából kilencet a lakosságnak jutatták. A nonprofitok szervezeti formáit tekintve, az alapítványok esetében jóval kisebb volt az átadott források nagysága (mely a jellegükből is fakad), a társas nonprofit szervezetek körében viszont főként a más szervezetek támogatása a jellemző. Ez utóbbi

esetben, éppen az eredeti nyertes pályázat céljainak megvalósulását szolgáló források átadása volt a meghatározó.

V.3. A bevételek és a kiadások változásának foglalkoztatásra gyakorolt hatása

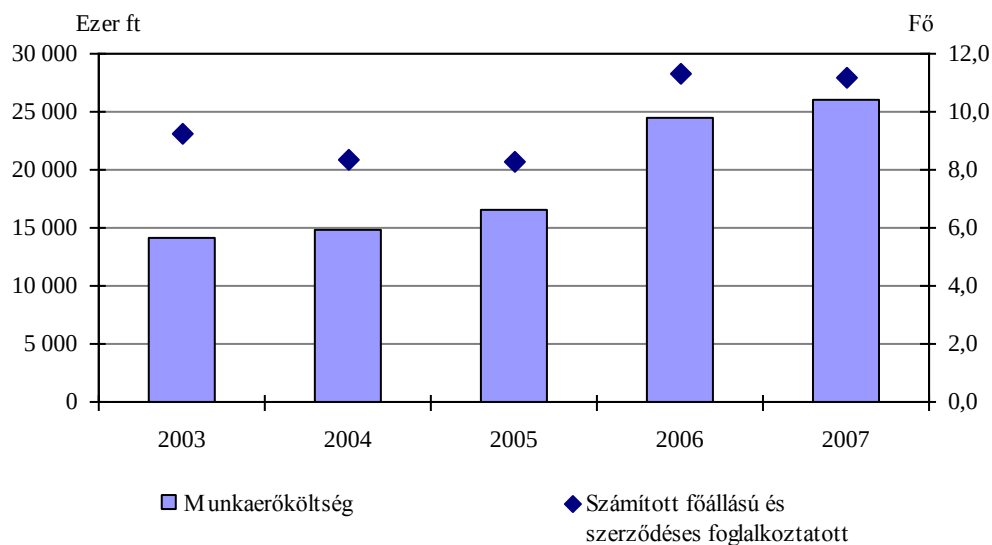
A nonprofit szervezeteknél foglalkoztatottak számának lassú, de egyenletes növekedéséből kiindulva kérdésként fogalmazódott meg bennem, hogy a nyertes szervezetek gazdálkodásában a kiadások változása, a működési költségfajták közötti arányeltolódás befolyásolta-e a humán-erő-kapacitás nagyságát, hatott-e és milyen irányban e szervezeteknél a foglalkoztatásra. E hatás felméréséhez olyan alapvető információkra volt szükségem, mint pl. az, hogy milyen e szervezeteknél a költségszerkezet, hogyan alakultak a költségtípusonkénti kiadások, milyen és mekkora járulék terhelte az adott időszakban (években) a béreket, személyi juttatásokat, milyen feladatokat kellett a szervezeteknek végrehajtani. A pályázatokban megjelölt célkitűzések megvalósításához elnyert pályázati támogatások – szükség esetén – lehetőséget adtak-e humán erőforrásuk bővítésére (is), ezért érdekes annak vizsgálata, hogy az összegek kimerülése, a támogatott projektek lezárása együtt járt-e a foglalkoztatás szűkülésével. Gondolok itt pl. a főállású foglalkoztatás melletti szerződéses, határozott idejű munkavégzésre, amely ad-hoc jellegű feladatok, projekt programok lebonyolításánál elég széles körben alkalmazott foglalkoztatási forma. A kiadási oldalról történő hatásvizsgálatot egyrészt a rövid időintervallum, másrészt az nehezítette, hogy a támogatott projektek rendkívül szerteágazó tevékenységi területeket öleltek fel, a gazdaság-és térségfejlesztéstől az oktatáson keresztül a szociális ellátásig. Az elnyert támogatási összegek felhasználásának, „kifutásának” ideje sem volt ismeretes számomra.

Az élőmunka kapcsán a munkaerő költségek¹ alakulását vizsgáltam a nyertes szervezetek költségszerkezetében. Az időszak első két évében a személyi jellegű ráfordítások aránya nem érte el a kiadások négytizedét, az azt követő években viszont megközelítette, illetve kissé meg is haladta a felét. A munkaerőre fordított kiadások mellett ekkor a fenntartási kiadások² képezték a másik nagyarányú költségtípust. Az élőmunkára

¹ Ide soroltam a bérköltséget, a megbízási díjakat, a személyi jellegű egyéb kifizetéseket és a társadalombiztosítási járulékot.

² Ide soroltam az anyagköltséget, a szolgáltatásvásárlást, az értéksökkenési leírást, a kamatfizetéseket, az adófizetéseket, a hiteltörlesztéseket és az egyéb költségeket, valamint az egyéb ráfordításokat.

fordított kiadások emelkedtek, a számított főállású és szerződéses foglalkoztatottak száma a kezdeti átmeneti mérséklődést követően kismértékben bővült¹.

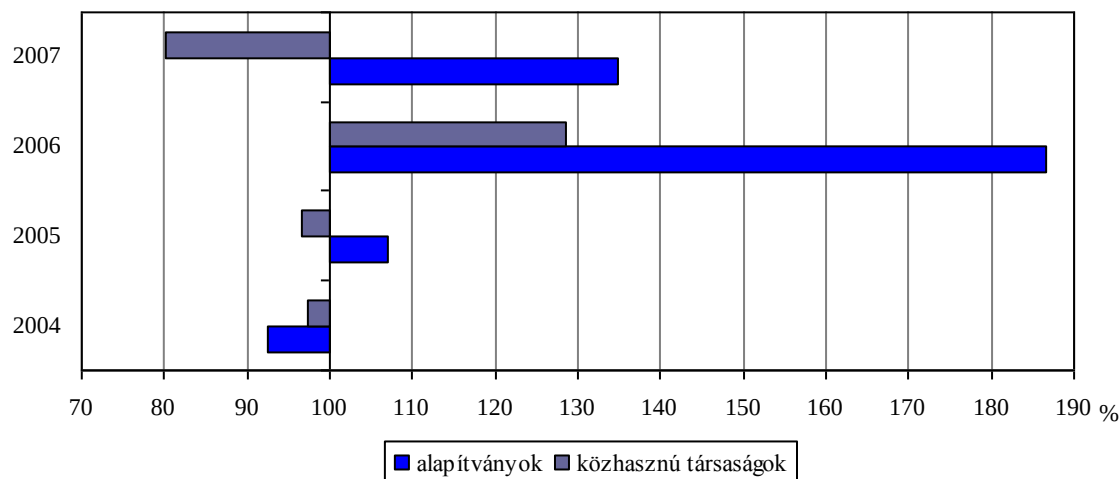
51. ábra: Az egy szervezetre jutó munkaerőköltség és a számított létszám alakulása, 2003-2007

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal és az Egységes Monitoring Információs Rendszer adatai alapján saját szerkesztés

Az egy szervezetre jutó fajlagos mutatók szerint a foglalkoztatás, a munkaerő költsége növekvő tendenciájú volt a vizsgált időszakban. 2003 és 2005 között mérsékelt ütemben, az utolsó két évben számottevően megnöttek e kiadások (51.ábra): 2007-ben az egy szervezetre jutó élőköltség átlagosan 1,8-szerese volt a 2003. évinek. A főállású, teljes munkaidősre átszámított foglalkoztatott létszám a két időszak között 9-ről 11-re emelkedett. A személyi jellegű ráfordítások e látványos növekedése véleményem szerint összefüggésbe hozható a támogatott projektekre elnyert pénzeszszegek folyósításával, a projektfeladatok végrehajtásához szükséges – esetenkénti – humánerő-kapacitás bővítésével.

A nyertes szervezetek humánerőforrása az alapítványoknál és a közhasznú társaságoknál koncentrálódott, ezért külön megvizsgáltam e két szervezeti formánál is az élőköltség és a számított létszám fajlagos mutatóinak alakulását.

¹ A számított önkéntesként foglalkoztatottak becsült bérmeztakarításával, illetve annak bevételnövelő arányával már az előző fejezetekben foglalkoztam, így az önkéntes segítők számított létszámát itt nem vettem figyelembe, részükre személyei jellegű kifizetés nem történt.

52. ábra: Az egy nyertes szervezetre jutó számított főállású és szerződéses foglalkoztatottak számának változása, előző év = 100,0

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal és az Egységes Monitoring Információs Rendszer adatai alapján saját szerkesztés

A két szervezeti forma közül az alapítványoknál dolgoztak kevesebben, 2007-ben egy szervezetnél átlagosan 16 főt regisztráltak, a közhasznú társaságok ugyanekkor félszáz alkalmazottal működtek. 2003-hoz képest az alapítványoknál több mint duplájára nőtt a fajlagos létszám, ugyanezen időszak alatt a közhasznú társaságok munkaerő-kapacitása – a 2006. kivételével –nem változott.

A pusztán munkaerő foglalkoztatására fordított költségek alakulásán túl érdemes megvizsgálni, hogy a foglalkoztatás a nyertes nonprofit szervezetek bevételeinek növekedésével hogyan változott az adott fél évtizednyi idő alatt. A közgazdasági összefüggések és a tapasztalati megfigyelések szerint a gazdasági szervezetek esetében a bevételek összegének alakulása és a foglalkoztatottsági színvonal között szoros összefüggés áll fenn. Amennyiben az adott évi árbevételt független, a hozzá tartozó munkavállalói állományt pedig függő változónak tekintjük, akkor e mennyiségi ismérvek közötti kapcsolat jellegét és szorosságát korreláció- és regresszió-analízis segítségével számszerűsíthetjük és értékelhetjük.

A vizsgált időszakban a pályázatokon eredményes szervezetek száma évente különböző volt. Ezért az összehasonlíthatóság és a homogenitás biztosítása érdekében a bevételt és a létszámot egy szervezetre vetítettem. Magyarázóváltozónak az összes bevételt választottam, mivel a bevételi kategóriák között nem lehetett egyértelműen elkülöníteni azokat a tételeket, amelyek kizárólagosan hozzájárulhattak a foglalkoztatottság

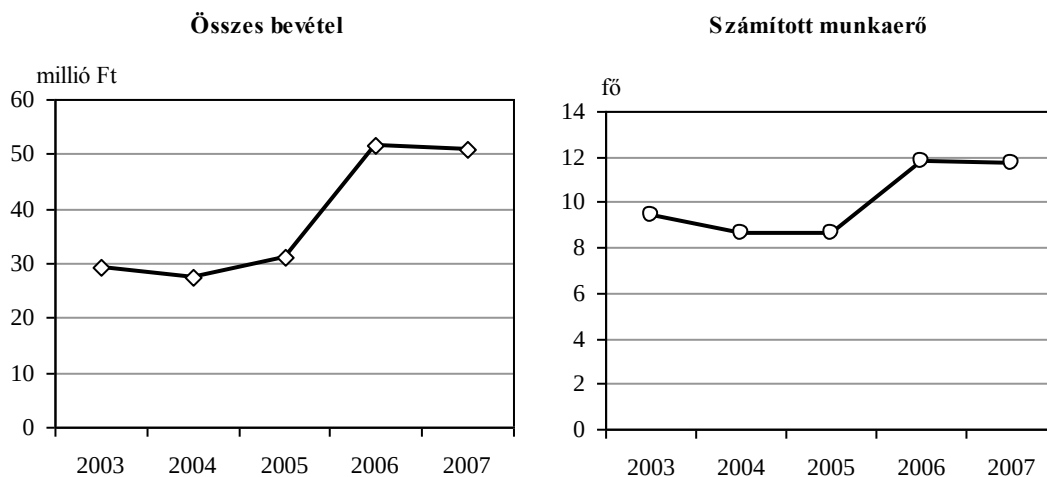
bővítéséhez. Eredményváltozónak pedig a teljes foglalkoztatottsági színvonal változásának érzékeltetése érdekében a korábban már definiált számított humánerőforrást tekintettem.

32. táblázat Egy szervezetre jutó összes bevétel és a számított foglalkoztatottak létszáma a nyertes pályázók körében szervezettípusonként, 2003-2007

Év	Bevétel, millió forint			Számított létszám, fő		
	Összesen	Ezen belül:		Összesen	Ezen belül:	
		Társas nonprofit szervezetek	Alapítványok		Társas nonprofit szervezetek	Alapítványok
2003	29,2	30,5	26,8	9,5	11,2	6,2
2004	27,3	29,9	22,4	8,6	10,2	5,7
2005	31,0	32,3	28,4	8,6	9,9	6,1
2006	51,4	43,0	68,3	11,8	12,2	11,0
2007	50,7	39,6	72,3	11,7	9,9	15,1

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal és az Egységes Monitoring Információs Rendszer adatai alapján saját szerkesztés

Már a grafikus ábrázolás alapján is érzékelhettem, hogy a nyertes szervezetek esetében a mutatók időben szorosan együttmozognak, azaz közöttük kapcsolat állhat fenn.

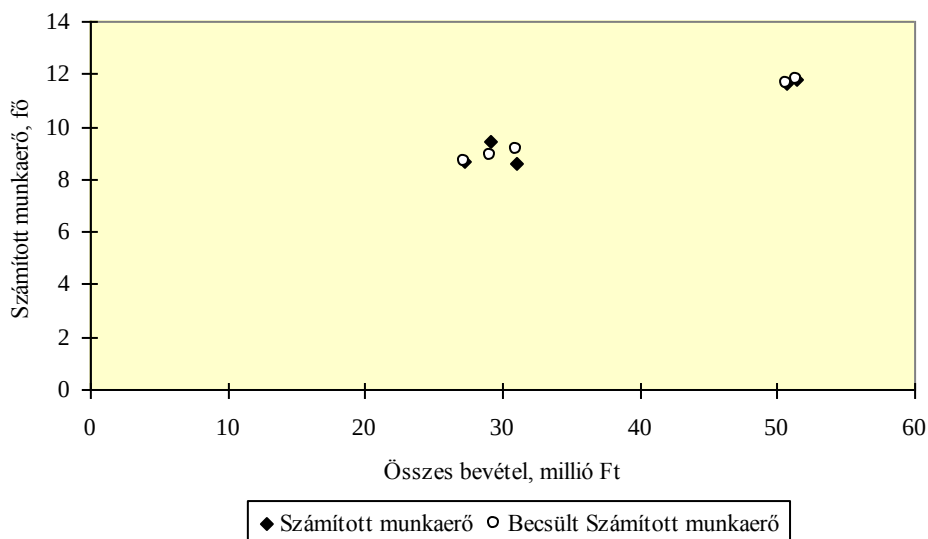

53. ábra Az egy szervezetre jutó bevétel és a számított létszám alakulása

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal és az Egységes Monitoring Információs Rendszer adatai alapján saját szerkesztés

A két mennyiségi ismerv közötti összefüggés jellegét pontdiagram segítségével határoztam meg. A vizsgálódást nehezítette az idősor rövidsége, ennek ellenére a fent leírt kapcsolat feltárása és az adatok grafikus elhelyezkedése alapján – egy képzeletbeli egyenes körül csoportosulnak – úgy tűnt az árbevétel és a számított létszám alakulása között

lineáris összefüggés húzódik. A pontok elhelyezkedése alapján a korrelációs kapcsolat pozitív irányúnak mutatkozott, azaz a változók között egyenes arányú összefüggés determinálható.

54. ábra Az egy szervezetre jutó bevétel, a számított létszám eloszlása és a becsült számított munkaerő, 2003-2007

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal és az Egységes Monitoring Információs Rendszer adatai alapján saját szerkesztés

A változók közötti kapcsolat irányultságát és erősségét a lineáris korrelációs együttható segítségével számszerűsítettem. A számításhoz először meghatároztam az együtthatók közötti kovarianciát, azaz az ismérvek együttlmozgását kifejező mérőszámot (14,9) és a változók szórásának a szorzatát (15,1). A két mutató hányadosaként számított lineáris korrelációs együttható nagysága, $r=0,98,5$ arról tájékoztatott, hogy erős együttlmozgás és szoros pozitív kapcsolat létezik az árbevétel alakulása és a foglalkoztatottság szintje között. A lineáris korrelációs együttható négyzete, azaz a determinációs koefficiens, $r^2=0,97$ pedig azt mutatta meg, hogy az árbevétel nagysága alapján 97%-os megbízhatósággal, azaz elég nagy bizonyossággal lehet a foglalkoztatottsági létszám alakulását előrevetíteni.

A sztochasztikus kapcsolat alapján regresszió-analízis segítségével számszerűsítettem, hogy a vizsgált időszakban az árbevétel nagyságának a változása milyen mértékben hatott a foglalkoztatottsági színvonalra (ok-okozati összefüggés). A rugalmassági vagy elaszticitási együttható választ adott arra a kérdésemre, hogy az árbevétel nagyságának egy százalékos növekedése megközelítőleg és átlagosan mekkora

relatív változást idézett elő a foglalkoztatottsági színvonalban. Ehhez a következő képletet használtam fel:

$$E = \hat{\beta}_1 * \frac{x}{\bar{y}}$$

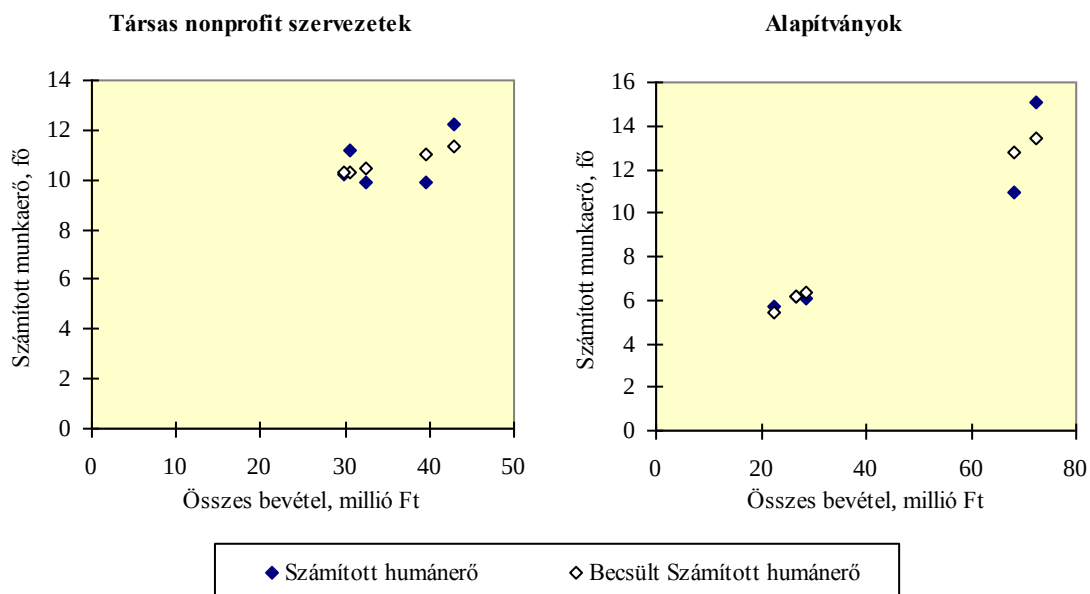
$\hat{\beta}_1$: regressziós együttható, x : fajlagos árbevétel, $\bar{y}$: számított fajlagos létszám fajlagos árbevétellel magyarázható része

Az elaszticitási mutató számításához szükséges paramétereket az MS Excel táblázatkezelő program segítségével, a Regresszió módszer alkalmazásával állítottam elő. A következő részeredményeket kaptam:

$$\hat{\beta}_1 = 0,128; x = \bar{x} = 37,9; \bar{y} = 5,180$$

A regressziós együttható nagysága szerint, ha az árbevétel egy egységnyivel (egy millió forinttal) nőtt, akkor a számított létszám megközelítőleg 0,13 egységnyivel (fővel) bővült. A fenti képlet és a számítások során előállt adatok alapján a rugalmassági együtthatóra 0,48-as értéket számítottam. Ezek szerint a pályázaton sikeres nonprofit szervezetek esetében a vizsgált időszakban az árbevétel nagyságának egy százalékos növekedése a (számított) foglalkoztatottak megközelítőleg 0,48%-os növekedésével járt együtt. A mutató nagysága alapján úgy tűnt, a többletforrásokat a nyertes pályázók közepes mértékben forgatták vissza humán erőforrás-kapacitásuk bővítésére. A pályázatok elkészítése, de még inkább a projektek lebonyolítása természetesen szükségessé tette újabb munkaerő bevonását. A személyi állomány bővülése, mint ahogy korábban utaltam rá, elsősorban az alkalmazottak számának gyarapodásában és súlyának előretörésében mutatkozott meg. Mindemellett természetesen a többlet források egy jelentős hányada fordítódott eszközbeszerzésre és anyagi jellegű szolgáltatások vásárlására, a pályázatok jellegével, céljával és a szervezetek által a projektek keretében megvalósítani kívánt elképzelésekkel összefüggésben.

A feltételezett lineáris kapcsolat és a választott adatelemzési módszer segítségével megvizsgáltam a változók közötti összefüggéseket szervezettípusonként is. A regressziós egyenesek irányultsága megegyezett a társas nonprofit szervezetek és az alapítványok esetében, a meredekségük viszont különbözött, ami arról tanúskodott, hogy a két szervezettípus esetében a változók közötti kapcsolat erőssége és rugalmassága eltérő.

55. ábra Az egy szervezetre jutó bevétel és a számított létszám eloszlása és a becsült számított munkaerő szervezet-típusonként, 2003-2007

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal és az Egységes Monitoring Információs Rendszer adatai alapján saját szerkesztés

A korábbi vizsgálati módszer segítségével meghatároztam a korrelációs és regressziós paramétereket, az eredményeket az alábbi táblázatban foglaltam össze.

33. táblázat A korrelációs és regressziós mutatók alakulása a vizsgált célcsoportokban

Mutató	Társas nonprofit szervezetek	Alapítványok
C_{xy} : kovariancia	2,2	76,8
r : lineáris korrelációs együttható	0,68	0,94
r^2 : determinációs koefficiens	0,46	0,89
$\hat{\beta}_1$: regressziós együttható	0,126	0,160
$E(x = \bar{x})$: rugalmassági együttható	0,42	0,80

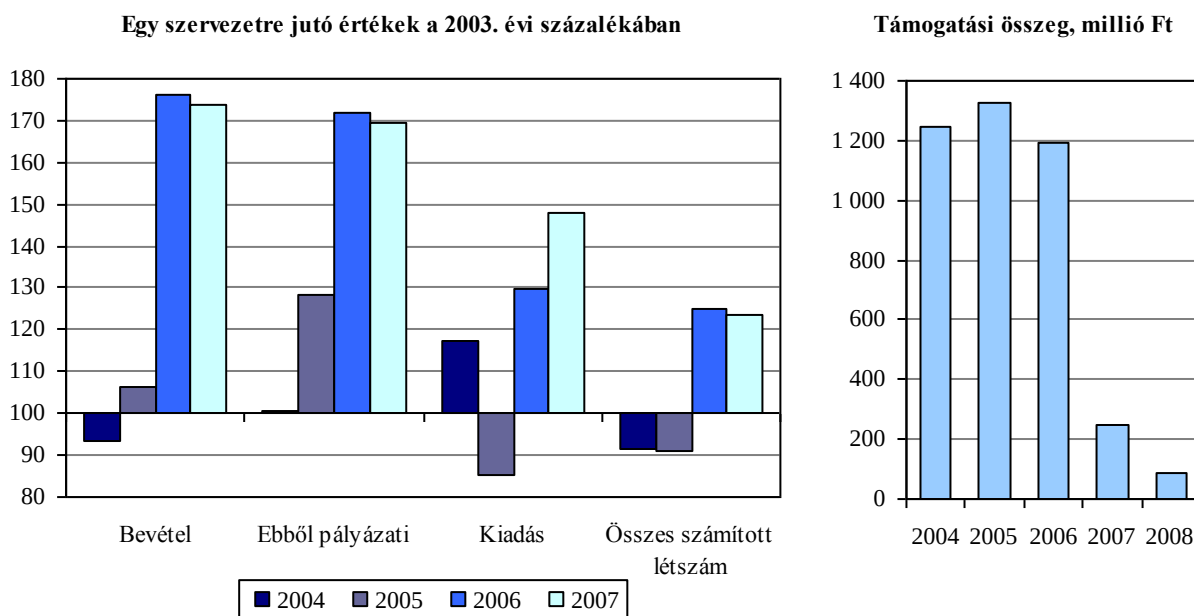
Forrás: Saját számítás

Az alapítványok esetében a vizsgált paraméterek között szorosabb kapcsolat mutatkozott, mint a társas nonprofit szervezetek esetében, emellett jóval erősebb volt az árbevétel növekedésének létszámbővítésre gyakorolt hatása is. Az eredmények alapján azt a következtetést vontam le, hogy az alapítványok a többlet forrásokat nagyobb arányban fordították emberi erőforrás-kapacitásuk kiszélesítésére, a projektek megvalósítása révén

megnövekedett többlet feladatok elvégzésére, mint az egyesületi törvény hatálya alá tartozók. A számítások szerint 2003 és 2007 között átlagosan az előbbi szervezetek esetében az árbevétel egységnyi növekedése a társas szervezetekhez viszonyítva a számított létszám átlagosan kétszer akkora mértékű gyarapodásával járt együtt.

V.4. A nyertes pályázók bevételeinek és kiadásainak egymáshoz való viszonya¹

A nonprofit szervezetek által elnyert pályázati források természetesen hatást gyakorolnak mindennapi tevékenységükre, gazdálkodásukra, szervezeti struktúrájukra. A rendelkezésre álló 2003-2008 évi adatok még nem teljes egészében tükrözik az első Nemzeti Fejlesztési Terv kiírásain pályázatot nyert szervezetek helyzetének változását. Ez a támogatási döntés és a tényleges folyósítás között eltelt hosszabb idővel, valamint a projektek utófinanszírozott voltával is magyarázható. Az időbeli különbséget a vizsgált hat év második felében megugró bevételek és kiadások is jelzik, miközben az ugyanakkor született támogatási döntések révén elnyert források nagysága jelentősen csökkent. Mindez az európai uniós támogatások tényleges felhasználásának egy-két éves időbeli eltolódására enged következtetni.

56. ábra Az egy szervezetre jutó bevételek, kiadások, foglalkoztatottak alakulása, illetve a nonprofitok számára megítélt támogatások nagysága

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal és az Egységes Monitoring Információs Rendszer adatai alapján saját szerkesztés

¹ A fejezetben használt európai uniós pályázatokon megítélt támogatások kifejezés tartalma eltér a 7.1. fejezetben használt támogatások kifejezéstartalmától.

A bevételek, kiadások és az elnyert támogatások alapján látható, hogy a nyertes nonprofitok gazdálkodását szervezeti formájuk, tevékenységük jellege, alapításuk ideje, valamint méretük befolyásolja. Tevékenységük időtartama alapján az általános jellemzőkhöz hasonlóan a nyertes szervezetek körében is megfigyelhető, hogy a „nagyobb múltra” visszatekintő szervezetek gazdálkodása kiegyensúlyozottabbnak és sikeresebbnek tekinthető. A rendszerváltást követő évtizedben létrehozott nonprofit szervezetek pályázaton nyert forrásai, bevételei és így kiadásai abszolút számban és fajlagosan is jóval nagyobbak voltak a korábban, illetve az ezredforduló után alapított szervezetekénél. Kevés olyan nyertes nonprofittal találkozhattunk 2004-2008 között, amelyek alapításukat követően azonnal sikeres pályázatot nyújtottak be, ennek ellenére elgondolkodtató, hogy a nyertes szervezetek egyötöde 2004-ben vagy azt követően alakult. Mindez arra enged következtetni, hogy a nonprofit szervezetek pályázati sikerességét több éve tartó tevékenységük kedvezően befolyásolta, de jól látható az is, hogy alapításukra az európai uniós csatlakozás révén megnyíló források mindenképpen kedvezően hatottak. Jó példa erre a Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közalapítvány, az EU Pannon Fejlesztési Alapítvány, valamint az Őrtorony Közhasznú Egyesület. Közülük az első 2007-ben jött létre, utóbbi kettő pedig 2006-ban, alapításukat követő egy éven belül azonban összesen mintegy 30 millió forint támogatást ítéltek meg számukra.

A nyertes nonprofit szervezetek helyzetének javulása a számított foglalkoztatottak (főállású, részmunkaidős foglalkoztatottak, szerződéses jogviszonyban állók, valamint az önkéntesek összessége) állományának változása alapján egyértelműen látható, az alapítás évétől függetlenül ugyanis minden csoportban nőtt a munkát végzők száma. A legnagyobb létszámot alkalmazó és mozgósító szervezetek e tekintetben is a rendszerváltást követő évtizedben alakult nonprofitok, azonban az ezredforduló után létrejöttek esetében is jelentős fejlődés figyelhető meg.

A nonprofit szervezetek tevékenységének legfontosabb meghatározója az elérhető források nagysága. A nagyobb bevétellel rendelkezők működése stabilnak tekinthető, a szektor forrásainak legnagyobb része e körben koncentrálódik és a foglalkoztatottak zöme is itt dolgozik. A nyugat-dunántúli nyertes nonprofitok között szintén a legalább évi 5 millió forint bevétellel rendelkezők tekinthetők a legsikeresebbnek, a 2004-2008 között nyertes pályázók fele e körből került ki. E szervezetek zöme szintén a rendszerváltást követő évtizedben alakult, így az első Nemzeti Fejlesztési Terv kiírásainak megjelenésekor már működési tapasztalatuk, forrásaik nagysága előre lehetővé tette a sikeresebb pályázati

jelenlétet. Emellett tevékenységük jellemzően földrajzilag szélesebb körre terjed ki, így bevételeik között a különböző normatív támogatások és belföldi pályázati források szerepe is nagyobb az 5 millió forintnál kisebb összegből gazdálkodókkal összehasonlítva. Ez utóbbi nonprofitokra pénzügyileg és tevékenységüket illetően is jobban jellemző a helyi kötődés, így az európai uniós kiírások között többnyire kisebb összegekre pályáztak, helyi célok megvalósítása érdekében.

Szervezeti forma alapján a közhasznú társaságok forrásainak és felhasználásának nagysága kiemelkedő, mely összefügg alapításuk indokával, az általuk ellátott feladatok jellegével. A vizsgált nyertes szervezetek mindössze egytizedét képviselték, a 2004-2008 között elnyert támogatási összegek felét azonban ők realizálták. Bevételeik és kiadásaik messze a legmagasabbak a vizsgált körben, és foglalkoztatottaik száma is ötször-hatszor nagyobb az átlagosnál. Az alapítványok a közhasznú társaságokhoz hasonlóan nagyobb forrásokkal és létszámmal gazdálkodnak, emellett öt év alatt az európai uniós pályázati támogatások egyharmadához jutottak. E két szervezettípus helyzete a jövőben tovább javulhat, mivel az elnyert összegek időben később jelennek meg gazdálkodásukban, és a 2004-2008 között kiosztott források négyötödét ők kötötték le, illetve ezen támogatások aránya bevételeikhez viszonyítva számottevő, egynyolcadot, illetve egyötödöt tett ki. A régióban négy közalapítvány nyert támogatást a pályázati kiírásokon, közülük a Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közalapítvány emelhető ki, mely 2007-ben alakult és az ezt követő évben már milliárdos nagyságrendű bevételt realizált, illetve létrejöttének esztendejében máris sikeres pályázatot nyújtott be.

A sikeres pályázók legtöbbje egyesület volt, ennek ellenére fajlagos bevételeik, kiadásaik, elnyert támogatási összeg nagysága és foglalkoztatotti létszámuk kisebb az átlagosnál. E körben figyelemre méltó, hogy néhány alapítványhoz hasonlóan a támogatási összegek bevételekhez viszonyított aránya minden harmadik szervezetnél jelentős mértékű, meghaladja az ötven százalékot, amelyből arra következtethetünk, hogy mindennapi működésüket vagy további fejlődésüket alapvetően befolyásolják a sikeres pályázatok.

A szervezeti formák összességét tekintve általánosan kijelenthető, hogy 2003-2008 között a bevételek, a kiadások nagysága és a foglalkoztatottak száma mindegyik csoportban tendenciájában nőtt, amely a szektor stabilitásának növekedését jelzi. A korábban említetteknek megfelelően az európai uniós források elérhetősége a pályázati kiírások függvénye, így a támogatások a többi kiemelt gazdálkodásra utaló mutatótól időben eltérően alakultak.

A nyertes nonprofit szervezetek tevékenységét vizsgálva látható, hogy a bevételek, a kiadások és a foglalkoztatottak túlnyomó része, egyaránt mintegy kilenczede négy területen – kultúra, oktatás, szociális ellátás és gazdaságfejlesztés – összpontosul annak ellenére, hogy a szervezetek együttes hányada itt alig haladja meg a kétötödöt. A 2004-2008 között elnyert európai uniós támogatások 85%-a szintén e négy terület valamelyikén működő nonprofitokhoz került. A kiemelt mutatók mindenütt növekvő pénzfelhasználást jeleztek, alakulásuk azonban néhány kiemelt bevétellel rendelkező szervezet jellemzőitől függ. A szociális ellátásban és a gazdaságfejlesztésben tevékenykedő szervezetek között található szinte mindegyik közhasznú társaság, melyek az előbb említetteknek megfelelően minden téren kiemelkednek a vizsgált szervezetek közül. A kulturális és oktatási nonprofitok átlagosnál nagyobb forrás, kiadás és létszám mutatói az itt működő alapítványok adatait tükrözik.

Összefoglalva a nyugat-dunántúli pályázaton nyertes nonprofit szervezetek gazdálkodásában a 2004-2008 között meghirdetett kiírások forrásai egyelőre csak részben tükröződnek. A pályázati sikeresség és gazdálkodás alapvetően összefügg a szervezetek létrejöttének idejével, szervezeti formájukkal, tevékenységükkel, valamint annak földrajzi kiterjedésével. A pénzügyi források mindemellett szervezeti szinten jelentős különbségeket mutatnak, egy-egy nonprofit megalakulása, bevételeinek növekedése, az elnyert támogatás nagysága révén a vizsgált sokaság egészének mutatóit jelentősen befolyásolhatta, azonban mind a vizsgált nonprofitok összességében, mind az egyes szervezeteket tekintve egyértelmű pozitív hatás figyelhető meg.

VI. Eredmények, következtetések és javaslatok

VI.1 Új kutatási eredmények és tudományos következtetések

A kutatás eredményeképpen megfogalmazható következtetések egy része viszonylag könnyen igazolható, annak köszönhetően, hogy a következő programozási ciklusban, az Új Magyarország Fejlesztési Terv (ÚMFT) pályázati rendszerében több változtatás is már a korábbi pályázati szisztéma kritikáinak köszönhető. Azonban ez csak a megállapításaim kis részére igaz, mivel az ÚMFT tervezése még az NFT I. lezárása előtt, 2006-ban is folyamatban volt. Így az alábbi, újdonsággal bíró kutatási eredmények még mindig aktuálisak, sőt vélhetően csak a következő programozási ciklus pályázati rendszerének kialakításakor vehetők figyelembe leg hamarabb.

A kutatásom eredményeit a korábban bemutatott hipotézisek rendszerében elemeztem:

- Elkészítettem a nonprofit szervezetek gazdasági súlyának részletes, összehasonlító elemzését a Nyugat-dunántúli Régió vonatkozásában, mintegy megalapozó kutatásként a tervezett módszertan alkalmazhatóságának érdekében. A hozzáférhető hivatalos adatok alapján elkészült a – más területfejlesztési témában is jól hasznosítható - hiánypótló elemzés, amely alapján lehetségessé vált számomra a támogatások hasznosulásának mérése regionális szinten.
- A kutatásom során igazolódott, hogy a nonprofit szervezetek működésének, finanszírozásának egyre jelentősebb tényezőjévé vált a fejlesztési támogatások igénybevétele. Mint ahogy ezt már a módszertani kérdések között is felvettem, most is megjegyzendő, hogy a meglévő adatsorok elemzése a hipotézis vizsgálata szempontjából csak indirekt módon ad lehetőséget, így statisztikai elemzések alapján igazolható csak ez a felvetés. Az elemzések azonban arra is rámutattak, hogy a nonprofit szervezetek működésének finanszírozásában a fejlesztési támogatások rendkívül hektikusan jelentek meg, így likviditási nehézségeket is generálhattak. Ez utóbbi állítás a személyes interjúk eredményeképpen vált bizonyossággá számomra.

- Módszertani jelentőségű annak a hipotézisemnek az igazolása, amely szerint a Nyugat-dunántúli Régió nonprofit szervezeteinek bevételei között az országos átlaghoz közelítő arányban találhatunk pályázati forrásokat. Ezzel a megállapítással a regionális kutatás eredményei gyakorlatilag kiterjeszthetővé váltak az ország más régióira, sőt országos szintre is.
- Részletes elemzéseim alapján bebizonyosodott, hogy a nonprofit szervezetek közül a nagyobb működési bevétellel, tőkével, humán erőforrással, releváns tapasztalattal működők arányaiban nagyobb pályázati támogatásokat érnek el, mint az esetlegesen „jobban rászoruló” kisebbek. A szekunder és primer kutatás során igazolást nyert, hogy az I. Nemzeti Fejlesztési Terv pályázatain sikeres nonprofit szervezetek adottságai eltérnek az átlagostól, főleg a tőkeerejük és tapasztalatuk tekintetében. Azt azonban nem lehetett bizonyítani – és nem is tartozik kifejezetten a kutatásom tárgyköréhez – hogy valóban nagyobb hozzáadott értéket eredményeznének a támogatások, amennyiben kisebb nonprofit szervezetekhez kerülnének döntően, szemben a jelenlegi gyakorlattal. Az Új Magyarország Fejlesztési Terv pályázati eredményei jelenleg ugyan még csak kis részben ismertek (a támogatási döntések alapján a 2007-2013-as programozási ciklusra eső források 50-60 %-a került lekötésre eddig), de az már látszik, hogy az arányok nem változtak szignifikáns mértékben.
- Az előző hipotézisemhez kapcsolódóan azonban egy másik felvetésem igazolására is lehetőségem nyílt az elemzések során több olyan nonprofit szervezet létezik, amelyeknél az Európai Unió források a bevételek között meghaladják az 50 %-ot, és ezek a szervezetek közül többen nem rendelkeznek jelentős működési tapasztalattal, hanem sokkal inkább pályázatírói, projektmenedzsment ismeretekkel és releváns humán erőforrással. Ez utóbbi meglátásom tudományos igazolása - mint az a személyes interjúk során bebizonyosodott – szinte egyáltalán nem lehetséges mikro szinten, mivel a jelentős érdekellentétek miatt erre vonatkozóan hasznosítható információk nyújtására a projektgazda nonprofit szervezetek egyáltalán nem hajlandóak. Ennek ellenére véleményem szerint a „járadék vadászat” típusú anomália jelen van a nonprofit szervezetek pályázati gyakorlatában (mint ahogy más típusú szervezeteknél is), de jellegéből fakadóan bizonyítása nem lehetséges.

- Mint a kutatásom egyik legfontosabb területe, részletesen megvizsgáltam, hogy a támogatások felhasználása mennyire befolyásolja a nonprofit szervezetek működését. Elemeztem, hogy milyen a szervezetek bevételi és kiadási oldala, illetve humán erőforrás ellátottsága. A hipotézis bizonyítására vizsgáltam a támogatott nonprofit szervezetek humán erőforrásának alakulását: beigazolódott – bár az optimális módszertan alkalmazásával is sok bizonytalansági tényező mellett - hogy a növekvő támogatási összegek miatt emelkedő árbevétel növekvő foglalkoztatottsággal jár rövidtávon mindenképpen, és – még több elemzési bizonytalansági tényező, magasabb hibahatárok figyelembevételével – középtávon is. A támogatások egyik legfontosabb deklarált célkitűzése a foglalkoztatottság növelése, ezért lényeges ennek a hatásindikátornak a bizonyított növekedése. Tudományos szempontból felmerült, hogy érdemes lenne a későbbiek során összevetni a foglalkoztatás – támogatások hatására bekövetkező - növekedésének tényleges ütemét az elméletileg optimálisan elérhető ütemmel.

VI.2 Javaslatok, további kutatási célok

Egy tudományos munka, egy kutatás véleményem szerint csak akkor lehet eredményes, amennyiben közvetlenül vagy közvetetten gyakorlati jelentőséggel, hasznossággal bír.

Kutatásom témájának azért választottam a fejlesztési támogatások elemzését, mert bár szinte minden érintett szakember érezte, tudta, hogy számos probléma, hiányosság jellemzi többek között az első országos Európai Unió támogatásokra épülő pályázati rendszert, az NFT-t, de tudományos alapossággal eddig – tudomásom szerint – még senki sem elemezte egy szektorra vonatkozóan regionális vetületben. Számos átfogó elemzés, makroszintű modellezés készült már a téma vonatkozásában, - de nem a nyugat-dunántúli nonprofit szektorra - amelyek hasznosíthatóságát a rendkívül sok alapfeltételezésből következő magas statisztikai hibahatárok kérdőjelezik meg.

Kutatási módszerként azért választottam sem nem makro sem nem mikro, hanem inkább – újdonság értékű - köztes mélységű elemzési technikát, mert véleményem szerint ezzel kiküszöbölhető a nagyszámú kutatási feltétel becsléséből származó tág

hibaintervallum, illetve a téma jellegéből adódóan vannak olyan vetületek, amelyek egyáltalán nem számszerűsíthetők hagyományos statisztikai módszerekkel.

Jelen munka – műfajából adódóan - azonban sokkal inkább tudományos jellegű, mintsem operatív kézikönyv, ezért a javaslataim is alapvetően stratégiai jellegűek, amelyek tovább részletezése és ütemezése szükséges a konkrét lépések megtételéhez. Az alábbiakban csak azokat a stratégiai ajánlásaimat mutatom be, amelyek jelenleg is aktuális problémát képeznek, azokat nem említem, amelyek kiküszöbölésre kerültek a folyamatban lévő Új Magyarország Fejlesztési Tervben.

- Összevetve a nonprofit szervezetek számát és gazdasági súlyát a Nyugat-dunántúli Régió más típusú szervezeteivel (önkormányzatok, vállalkozások), illetve az általuk megszerzett támogatások volumenével, megállapítható, hogy a nonprofit szervezetekhez aránytalanul kevesebb fejlesztési forrás jutott az első Nemzeti Fejlesztési Terv során.

Alapvető javaslatom tehát a következő időszak támogatási mechanizmusainak tervezéséhez, ennek az aránytalanságnak a megszüntetése a támogatási források megfelelő allokációjával.

- Kutatásom során bebizonyosodott, hogy a nagyobb nonprofit szervezetek, amelyek jelentősebb humánerőforrással, tapasztalattal és tőkével bírnak, aránytalanul sikeresebbek a támogatások megszerzésében, mint a kisebbek vagy éppen indulók. Ennek több oka is lehetséges. Elsősorban azonban arra utal, hogy a támogatások felzárkóztató, kiegyenlítő hatása a kívánatosnál sokkal kisebb mértékben működik, hiszen az eleve nagyobb kapacitással, tőkével rendelkező nonprofit szervezetekhez jut el a támogatások nagyobb része, így a kisebbek nem tudnak fejlődni. Ez a gyakorlat sok esetben arra az okra vezethető vissza, hogy a kisebb nonprofit szervezetek működésében sokkal nagyobb arányt képviselnek a pályázatírás, projekt előkészítés jelentős költségei, így azok sokkal kevésbé viselhetők el. A nagyobb szervezetek esetében a jelentősebb kapcsolati tőke és tapasztalat is előnyt jelent.

Célszerű lenne a következő programozási periódusban tehát a pályázati feltételek átalakítása annak érdekében, hogy a minimális minőségi kritériumok meghatározása mellett, esélyhez jussanak a kisebb szervezetek is. Ez viszont nem mehet a projektek minőségének rovására, ezért a pályázati felhívások cizellálása lehet a megoldás, azaz legyenek kisebb pályázatok a kisebb szervezeteknek és itt ne

indulhassanak a nagyobb szervezetek, illetve legyenek nagyobb összegű támogatások, nagyobb önerő és magasabb követelmények mellett a nagyobb nonprofit szervezetek számára.

Stratégiai javaslatom megfelelő operatív adaptációja azért is lényeges, mert kutatásom során felmerült a „gyanú”, hogy néhány nonprofit szervezetet kifejezetten a támogatások elnyerése érdekében, profitszerzés céljából hoztak létre. Ezek az esetek – amelyek egzakt bizonyítása nem lehetséges – súlyosan károsíthatják a támogatási rendszer renomóját az anyagi károkozás mellett.

- Az adatokból, elemzésekből következik, hogy a pályázati és a szervezeti célok sok esetben nincsenek összhangban. A jelenlegi pályázati eljárásrend elméletben tartalmaz megfelelő biztosítékokat arra vonatkozóan, hogy a pályázati célok és pályáztatási technikák összhangban legyenek a nonprofit szervezetek igényeivel. Azonban ezek hatásossága a gyakorlatban megkérdőjelezhető. Kiinduló problémaként merül fel, hogy a nonprofit szervezetek érdekeinek érvényesítése a leggyengébb az összes pályázati célcsoport (önkormányzatok, vállalkozások, nonprofitok, állami vállalatok, stb.) közül, ami eredhet abból is, hogy a szektor méreteiben sokkal kisebb, mint a többi. A jelenlegi pályázati rendszerben elméletileg már az ún. akcióterületi tervezéskor, majd később a pályázati felhívás tervezetek elkészültekor is van lehetőség - a társadalmi egyeztetés keretében - a szervezeti célok, törekvések érvényesítésére a pályázati feltételek rendszerében. Ez azonban gyakran csak formalitás, és a tapasztalatok azt mutatják, hogy az Irányító Hatóságokhoz beérkező javaslatok elenyésző arányban jelennek meg a végleges pályázati feltételrendszerben. Itt viszont megfogalmazható egy javaslat a nonprofit szervezetek számára, miszerint érdemes lenne előre véleményezniük a pályázati felhívás tervezeteket, és javaslatokat tenni – saját céljaiknak megfelelően – azok átalakítására, amennyiben szükségesnek látják.

A pályázati rendszer alakítói, a döntéshozók számára pedig az a javaslat fogalmazható meg, hogy vegyék figyelembe nagyobb mértékben a társadalmi egyeztetés keretében a nonprofit szervezetektől beérkező javaslatokat.

A legnagyobb gondot abban látom, hogy a jelenleg is létező eszközöket sem használják az érintettek annak érdekében, hogy a szervezeti és a pályázati célok összhangba kerüljenek. Ezért elsődlegesnek tartom, ennek a nem megfelelő gyakorlatnak a megváltoztatását.

A rendszer átalakításával, fejlesztésével tovább növelhető az összhang a nonprofit szervezetek céljai és a pályázati lehetőségek között. A pályázati rendszer átalakításához azonban először az eddigi pályázatok, támogatások felhasználásának hatásait kellene megfelelőképpen mérni a szervezeti célokkal összefüggésben. Ehhez ki kell alakítani a megfelelő indikátor rendszert, a jelenleg működő Egységes Monitoring Információs Rendszer (EMIR) átalakításra szorul.

A hatások összegzését követően, biztosítani kellene a pályázati szisztéma rendszeres frissítését, a céloktól való eltérések vagy a célok megváltozásának korrigálása érdekében.

Vélhetően segítené az összhang megteremtését a szervezeti céloknak megfelelő pályázati felhívások megjelenítése, azonban ez egyrészt túl bonyolultá tenné a rendszert, másrészt a szervezeti célok alá rendelné a fontosabb gazdaságstratégiai célokat.

Sok esetben nem a pályázati célokat kellene a szervezeti célokhoz hangolni, hanem fordítva: a stratégiai, gazdaságpolitikai céloknak megfelelően megfogalmazott pályázati feltételek alapján kellene módosulnia a szervezeti céloknak.

- A nonprofit szervezetek által elnyert támogatások összegében jelentősek a területi különbségek elsősorban a főváros viszonylatában, de a Régiók között is.
Tekintve, hogy a fejlesztési támogatások egyik lényeges célja a kiegyenlített területfejlesztés, a különbségek mérséklése, ezért tartom fontosnak a pályázati rendszer átalakítását ennek megfelelően.
- A pályázati bürokrácia csökkentésére vonatkozó javaslat szinte minden szakmai fórumon felmerül. Jelentősége abban lenne, hogy mérséklődne a technikai segítségnyújtás költségének aránya az egész támogatási rendszeren belül és vélhetően csökkennének a pályázók projekt előkészítésre fordított költségei is. A pályázati bürokrácia csökkentése érdekében – és környezetvédelmi, nyilvánossági szempontokból – nélkülözhetetlen a pályázati felhívás megjelenésétől, a pályázatok benyújtásán át, a projektek elszámolásáig, illetve a fenntartási időszak zárójelentéséig a folyamatok és az adatáramlás digitalizációja.
- Direkt módon össze kellene kapcsolni a különböző pályázati szervezeti szinteket, a feladatok határozott szétválasztása mellett. Az Irányító Hatóságok és a Közreműködő Szervezetek együttműködése fontos, azonban a feladatok szétválasztása egyenlőre nem történt meg teljes körűen az NFT I. során.

- A növekvő támogatási összegek felhasználása során alapvető elvárás a pozitív gazdasági hatások elérése. Ezt azonban pályázati típusonként és pályázói körönként más-más indikátorokkal lehetséges és célszerű mérni. A hatások mérése és az eredmények visszacsatolása talán az egyik legfontosabb folyamata a támogatási rendszernek. Az NFT I.-ben ennek a mutatórendszernek a kialakítása sok esetben nem volt következetes. A következő programozási periódusban célszerű nagyobb hangsúlyt fektetni az input – output – eredmény – hatás indikátorok rendszerének optimális kialakítására, hiszen csak emellett lehetséges a támogatások felhasználását hatékonyabbá tenni.

VII. Összefoglalás

Kutatásommal és értekezésem megírásával többek között arra kerestem választ, hogy milyen mértékben befolyásolják az egyre növekvő mértékű fejlesztési támogatások a nonprofit szervezetek működését, finanszírozását a Nyugat-dunántúli Régióban. Közvetett módon a másik legfontosabb célja az volt a munkámnak, hogy az első, döntően Európai Unió által finanszírozott országos támogatási rendszer működésének elemzésén keresztül az új programozási ciklus pályázati struktúráihoz gyakorlati jelentőségű javaslatokat fogalmazzak meg.

A téma újszerűségét és aktualitását az egyedi módszertan mellett az adja, hogy az Első Nemzeti Fejlesztési Terv támogatásainak felhasználását most lehetett először teljes körűen mérni az áthúzódó hatások miatt, illetve most van talán a legnagyobb szükség a tudományos alapon leszűrhető pályázati tapasztalatokra, hiszen a pályázati rendszer – a politikai döntéshozók bejelentése alapján – ismét strukturális változás előtt áll.

Újszerűséget jelent a módszertan kialakításában a fentiekén túlmenően az is, hogy több adatbázist – elsősorban a Nemzeti Fejlesztési Ügynökség és Központi Statisztikai Hivatal forrásait - kapcsoltam össze annak érdekében, hogy új megvilágításba helyezhessem a lezárult pályázati rendszert.

A kutatás célja a nonprofit szervezetek lehetőségeinek és adottságainak vizsgálata volt a támogatások felhasználásának tükrében. Azért van speciális helyzetben a nonprofit szektor, mert – tekintve alacsony működési költségeiket – az igénybevett támogatások rendkívül jelentős részt tesznek ki költségvetésükben.

Tudományos munkám során – a szakterület gyakorlati tapasztalatainak birtokában - az alábbi hipotéziseket állítottam fel és igazoltam újszerű tudományos módszerekkel:

- a nonprofit szervezetek tényleges jelentősége, gazdasági súlyának mérése a Nyugat-dunántúli Régióban hiányzik, így nincs hasznosítható információ a végbemenő folyamatokról sem. A hozzáférhető hivatalos adatok alapján szükséges elkészíteni ezt a hiánypótló elemzést, hiszen e bázis nélkül nem lehet felmérni a támogatások hasznosulását mikro szinten és regionálisan sem.

Annak érdekében, hogy a kutatás fő célját elérjem, elkészítettem a nonprofit szektor regionális elemzését, elsősorban gazdasági, pénzügyi vetületben. A második fejezetben bemutatott elemzés önálló tudományos munkaként is megállja a helyét, hiszen ebben a relevanciában aktuális elemzés nem létezett eddig.

- a nonprofit szervezetek működésének, finanszírozásának egyre jelentősebb tényezője a fejlesztési támogatások igénybevétele. Ez a kutatási téma szempontjából önmagában véve is nagyon fontos hipotézis, hiszen ez az Európai Unió források dinamikus növekedésének alapvető következménye lenne. A meglévő adatsorok elemzése erre csak indirekt módon ad lehetőséget, így statisztikai elemzések alapján igazolható csak ez a felvetés.

Az elemzéseim során ez a tézis szintén beigazolódott, bár az adatsorok összehasonlítása folytán nem lehetett egyenletességet felfedezni. Ez alapvetően a fejlesztési támogatások szezonálisainak köszönhető.

- Bár a kutatásom területi vonatkozásban – módszertani szempontok miatt - a Nyugat-dunántúli Régiót célozza, de a végső következtetések szempontjából mindenképpen országos jelentőségű, hiszen a támogatási rendszer csak formai megközelítésben és nomenklatúrájában rendelkezik regionális specifikációval. Azaz bár léteznek regionális operatív programok, ezek azonban teljes mértékben az országos támogatási rendszer régióként minimálisan módosított verziói. A további hipotézisek szempontjából alapvető feltevésem az, hogy a Nyugat-dunántúli Régió nonprofit szervezeteinek bevételei között az országos átlaghoz közelítő arányban találhatunk pályázati forrásokat.

Az országos és regionális adatgyűjtések és elemzések azt mutatták meg, hogy Budapest dominanciája a fejlesztési támogatások felhasználásának területén

rendkívül jelentős. Ez viszont torzítja az országos átlagot. Amennyiben eltekintettünk a Főváros nonprofit szervezeteinek támogatás abszorpciójától, a Nyugat-dunántúli Régió adatai az országos átlagtól csak kis mértékben tértek el, igazolva alapfeltevésemet.

- Korábbi gyakorlati tapasztalataim alapján kutatásom egyik alaphipotézise, hogy a pályázati támogatások döntő többségében nem jutnak el a célcsoportokhoz, azaz a nonprofit szervezetek közül a nagyobb működési bevétellel, tőkével, humán erőforrással, releváns tapasztalattal működők arányaiban nagyobb pályázati támogatásokat érnek el, mint a „jobban rászoruló” kisebbek. A szekunder és primer kutatás során arra kerestem konkrétan választ a fenti összefüggés igazolására, hogy az I. Nemzeti Fejlesztési Terv pályázatain sikeres nonprofit szervezetek adottságai mennyiben térnek el az átlagostól.

A tudományos feltételezés bizonyítása véleményem szerint jelentős újdonsággal bír mind az alkalmazott módszertan, mind pedig a megalapozott eredmény tekintetében.

A saját adatgyűjtések és a különböző adatbázisok összekapcsolásával, elemzésével feltárt összefüggések alapján egyértelművé vált a hipotézis realitása.

- Az előző hipotézisemhez kapcsolódóan azonban egy másik felvetésem igazolására is lehetőségem nyílt az elemzések során: több olyan nonprofit szervezet létezik, amelyeknél az Európai Unió források a bevételek között meghaladják az 50 %-ot, és ezek a szervezetek közül többen nem rendelkeznek jelentős működési tapasztalattal, hanem sokkal inkább pályázatiírói, projektmenedzsment ismeretekkel és releváns humán erőforrással. Ez utóbbi meglátásom tudományos igazolása azért jelentős, mert ennek a „járadék vadászat” típusú anomáliának a bizonyított létezése – a kisebb aránya ellenére – jelentős károkat okozhat a támogatási rendszer megítélésében.

Ennek a feltételezésnek a tudományos megalapozására felhasználtam primer és szekunder kutatási módszereket, azonban az eredmények – amelyek inkább csak következtetések - alapján nem lehet egyértelműen bizonyítotttnak tekinteni a hipotézist. Véleményem szerint ez az anomália – a pályázati rendszer jellemzőiből adódóan – létezik, de számszerűsítése szinte lehetetlen. Mindenesetre javasolható a következő pályázati rendszer kialakításához, hogy a különböző döntési szinteket –

Irányító Hatóságok, Közreműködő Szervezetek, független pályázat értékelők – szükséges a lehető legnagyobb mértékben függetleníteni egymástól a nélkülözhetetlen szakmai kooperációk fenntartása mellett.

- Tekintve, hogy egyre jelentősebb volumenű vissza-nem-térítendő – elsősorban Európai Unió - támogatás igénybevételére nyílt lehetőség az elmúlt években, célszerű megvizsgálni, hogy a támogatások felhasználása mennyire befolyásolja a nonprofit szervezetek működését.

A kutatásom során beigazolódott, hogy a növekvő támogatási összegek miatt emelkedő árbevétel rövidtávon növekvő foglalkoztatottsággal jár, viszont a közép- és hosszú távú hatások a nonprofit szervezetek esetében nem bizonyultak markánsnak. Tekintve, hogy éppen ez lenne a támogatásoktól elvárható legfontosabb pozitívum, célszerű a jövőre nézve az input-output-eredmény-hatás indikátorok összehangolását optimalizálni a különböző pályázat kezelő szervezetek és a projektgazdák között.

Summary

The main purpose of writing my research and dissertation was to find out how the ongoing development subsidies influence the operation and financing of non-profit organizations in the West-Transdanubian Region. Indirectly the other most important purpose of my work was to draw up practical suggestions for tender structures of the new programming term by analyzing the operation of the countrywide subsidy system financed mainly by the EU.

Beside the unique methodology, the topic is considered to be novel and current as for the first time we have the possibility to measure completely the utilization of the 1st National Development Plan subsidies because of the cross effects. Or rather, the academic tender experience is probably needed most now, since the tender system - according to the announcement of the political decision-makers - is about structure change.

It means novelty in the methodology forming in addition of the above mentioned that I connected more databases-primarily the sources of the National Development Agency and the Central Statistics Office- in order to place the closed tender system into a new perspective.

The purpose of the survey has been to examine the possibilities and facilities of non-profit organizations in the reflection of using the subsidies. The non-profit sector is in a special situation as - taking their low operation costs into consideration - the recourse subsidies take big parts of their budget.

During my academic work - having practical experience in the specialization - I have drawn up the following hypotheses and proved them with novel academic methods:

- The factual significance of non-profit organizations and the measure of its economic seriousness is lacking in the West-Transdanubian Region, so there is no useful information about the ongoing procedures. Based on the available official data it is necessary to prepare this gap filling analysis, as without this basis it is possible to estimate the expediency of subsidies neither on a micro level nor regionally.

In order to achieve the main purpose of the research, I have prepared the regional analysis of the non-profit sector, principally in projection of economics and

finance. The analysis in the second chapter can stand as an independent academic work, as in this relevance there has not been up-to-date analysis.

- Utilizing the development subsidies is getting a more and more significant factor of operating and financing the non-profit organizations. This is a very important hypothesis in the point of the research topic, since it would be a fundamental consequence of the dynamic growth of the EU sources. Analyzing the existing data is only provided indirectly, so this raising can only be testified according to statistics analyses.

During my analyses, this thesis has also been proved, although when comparing the data steadiness could not have been recognised. Basically, this can be due to development subsidies being seasonal.

- Although my survey in regional aspect - due to methodical views - targets the West-Transdanubian Region, in the point of the final consequences, it has countrywide significance by all means, as the subsidy system has regional specification only in its form and nomenclature. Although regional operative programmes do exist, they are totally the minimally modified versions per regions of the countrywide subsidy system. Considering further hypotheses, my basic assumption is that among the income of the non-profit organizations in the West-Transdanubian Region we can find tender sources approximate to the countrywide average.

After collecting and analyzing the data in the country and the region, it has been concluded that Budapest is significantly dominant when using the development subsidies. This however distorts the countrywide average. If we disregard to the subsidy adsorption of the non-profit organizations in the capital, the data in the West-Transdanubian Region slightly differ from the countrywide average, verifying my basic assumption.

- On the basis of my earlier practical experience, one of the basic hypotheses of my research is that most of the tender subsidies do not reach the target groups, viz., among the non-profit organizations, the ones having higher operating income, capital, human resource and relevant experience achieve more tender subsidies pro rata, than the smaller ones that are 'more indigent'. During my secondary and primer surveys, I was looking for the answer to certify the above-mentioned context specifically on how the endowments of the non-profit organizations

applying successfully for the 1st National Development Plan tenders differ from the average.

According to my views, verifying the academic assumption has significant novelty considering both the applied methodology and the established result.

By connecting and analyzing my own collected data and the different databases, the reality of the hypothesis became obvious.

- In the course of the analyses however, I had the possibility to certify another of my assumptions in connection with my first hypothesis: there are more non-profit organizations where the EU sources exceed 50% of their income. Among these organizations there are many that do not have profound operating experience, much rather they only have knowledge in tender writing, project management and relevant human resources. The academic certification of my latter view is remarkable because proving the existence of this kind of ‘supplies hunting’-like anomaly despite its small proportion, can cause significant damage in judging the subsidy system.

For supporting academically this assumption I used my primer and secondary research methods, although based on these results, that are only inferences, we cannot consider this hypothesis clearly verified. As far as I am concerned, this anomaly exists, but due to the characteristics of the tender system, expressing it in numbers is almost impossible. Nevertheless, when forming the next tender system it is recommended that on the different authority levels - Managing Authorities, Intermediate Bodies, independent tender evaluators - it is necessary to decolonize them to the highest possible degree besides maintaining the indispensable professional cooperation.

- Considering that in the last years it has been possible to obtain more and more significant amount of non-refundable subsidies – mainly from the EU - it is advisable to examine, how the utilization of the subsidies influences the operation of the non-profit organizations.

During my research, it was proved that the growing revenues due to the increasing amount of subsidies accompany with growing employment in the short-term, however the middle- and long-term effects in the case of the non-profit organizations do not prove to be profound. Considering that this would be the most important positive factor expected from the subsidies, it is advisable for the

future to optimise the harmony of the input-output-achievement-effect between the different tender operating organizations and the project owners.

Mellékletek

Jogi fogalmak

Alapítvány

Tartós közérdekű célra létesített, önálló jogi személyiségű, az alapító okiratban meghatározott kezelő szervvel /ezt általában kuratóriumnak hívják/ rendelkező, az alapítótól elkülönült vagyontömeg. Elsődlegesen gazdasági tevékenység folytatására nem hozható létre. Alapítvány alapítója magánszemély, jogi személy vagy jogi személyiség nélküli gazdasági társaság lehet. Jogi személyiség szempontjából a bírósági nyilvántartásba vétellel jön létre. Ezt követően az alapító az alapítványt nem vonhatja vissza. Az alapítvány különleges fajtája volt a közalapítvány, amelyet 2006. július 1. napja után már nem lehet létrehozni. A már létező közalapítványok külön törvény szabályai szerint működhetnek tovább.

Egyesület

Önkéntesen létrehozott, önkormányzattal és jogi személyiséggel rendelkező társadalmi szervezet, amely az alapszabályban meghatározott célra alakul, nyilvántartott tagsága van és céljainak elérése érdekében szervezi tagjai tevékenységét. (polgári jog, nonprofit jog)

Egyesülés

Gazdasági társaság, amelyet jogi személyek hoznak létre saját gazdálkodásuk eredményességének előmozdítására és gazdasági tevékenységük összehangolására, valamint szakmai érdekeik képviseletére. Az egyesülés e célokat segítő szolgáltató és gazdálkodási tevékenységet is végezhet. Az egyesülés tartozásaiért - az egyesülés saját vagyonát meghaladóan - a tagok korlátlanul és egyetemlegesen felelnek. Az egyesülés jogi személy. (gazdasági jog)

Közalapítvány

Az Országgyűlés, a Kormány vagy a helyi önkormányzat képviselő-testülete által alapított alapítvány, amelyet közfeladat ellátásának folyamatos biztosítása érdekében hoznak létre. A közalapítvány létrejöhet már működő alapítvány átalakulása és átalakítása útján is. Az alapító okiratot hivatalos lapban /közlöny, értesítő/ közzé kell tenni. Közalapítványt 2006. augusztus 24. napja után nem lehet alapítani; az ekkor már létező közalapítványok külön törvény szabályai szerint működhetnek tovább. (nonprofit jog)

Közhasznú társaság

A társadalom közös szükségleteinek kielégítését nyereség- és vagyonszerzési cél nélkül szolgáló, önálló jogi személyiséggel rendelkező különleges gazdasági társaság. Közhasznú társaságot 2007. július 1. napja után már nem lehet alapítani. Az ekkor cégnyilvántartásba bejegyzett közhasznú társaságoknak 2009. július 1. napjáig át kellett alakulni nonprofit gazdasági társasággá, vagy megszüntetésükről dönteni. (polgári jog, nonprofit jog)

Köztestület

Közfeladat ellátására törvény által létrehozott, önkormányzattal és nyilvántartott tagsággal, valamint önálló jogi személyiséggel rendelkező szervezet. Például a Magyar Tudományos Akadémia, gazdasági kamarák, szakmai kamarák. (polgári jog)

Nonprofit gazdasági társaság

2007. július 1. napjától bármely gazdasági társasági forma megalapítható nonprofit jelleggel, ami azt jelenti, hogy a tagok a nyereséget osztalékként nem vehetik ki a cégből. A nonprofit gazdasági társaságnak nevében jeleznie kell nonprofit jellegét, s vállalkozási tevékenységet csak a nonprofit alaptevékenységet kiegészítő jelleggel végezhet. Közhasznú és kiemelkedően közhasznú minősítést is szerezhethet. (polgári jog, nonprofit jog)

Irodalom és forrásjegyzék

Ajkay A. [1998] Területi gazdasági folyamatok vizsgálata, értékelése, Vas megyei statisztikai tájékoztató kiadvány, Központi Statisztikai Hivatal, Szombathely, 45-52

Ajkay A. [1998] Megyei gazdasági folyamatok vizsgálata, értékelése, Vas megyei időszaki statisztikai kiadvány, Központi Statisztikai Hivatal, Szombathely, 50-55

Ajkay A., Beretvás M., Dr. Szeli T., Brandisz K., Kaposi L. [1998] Magyarország régiói, Nyugat-Dunántúl – A regionális gazdasági folyamatok vizsgálata, értékelése (elemzés), kötet, Központi Statisztikai Hivatal, Szombathely, 60-75

Állami Számvevőszék [2007] Jelentés az uniós támogatások hazai monitoring és ellenőrzési rendszere működésének ellenőrzéséről

Anheier H. K. [2002]) The third sector in Europe: Five Theses. Civil Society Working Paper No. 12. LSE Center for Civil Society, London

Bartal A. M. [1999] Nonprofit alapismeretek kézikönyve. Ligatura kiadó

Bartal A. M. – Czike K. [2003] Mit érdemes tudni a nonprofit kutatásokról? – a nonprofit szervezeteknek. Nonprofit Kutatócsoport, Budapest

Bartal A. M. [2004] Cél- és érdekorientált szervezetek a nonprofit szektorban – a nonprofit szervezetek új szempontú tipizálása egy empirikus kutatás eredményei alapján, Alapítvány a Magyar Felsőoktatásért és Kutatásért

Bartal A. M. [2005] Nonprofit elméletek, modellek és trendek. Századvég kiadó

Beck, B. M. [1970] The Voluntary Social Welfare Agency. A Reassessment. Social Service Review 44

Bíró E. [2002] Márkus Eszter (szerk.) Nonprofit szektor analízis. Civil szervezetek jogi környezete Magyarországon Budapest. Emla Egyesület

Bíró Endre [2002] Nonprofit Szektor Analízis, Civil szervezetek jogi környezete Magyarországon, Szerkesztette: Márkus Eszter, Budapest

Bíró L. – Gerencsér B. [2000] A civil szervezetek véleménye az 1%-os törvényről és annak végrehajtásáról. In: 1% - „Forintszavazatok” civil szervezetekre. Tanulmányok. Nonprofit kutatások 9. Budapest. Nonprofit Kutatócsoport

Bocz J. [2004] Szociális nonprofit szervezetek Magyarországon 1994-ben és 2002-ben. Társadalomstatisztikai Füzetek 41. sz. Budapest. Központi Statisztikai Hivatal

Bocz J. – Géring Zs. – Kmetty Z. – Szabó K. – Kreitl P. [2006] Nonprofit szervezetek Magyarországon, 2004. Társadalomstatistikai Közlemények. Budapest. Központi Statisztikai Hivatal

Bocz J. [2009] A nonprofit szektor strukturális átalakulása Magyarországon. A magyar nonprofit szektor az 1990-es évek elejétől a 2000-es évek közepéig. Doktori (PhD) értekezés, Budapesti Corvinus Egyetem, Szociológia Doktori Iskola

Bocz J. [2009] „Jéghegyek”. Tévhitek, avagy a magyar nonprofit szektor mélyrétegei, Civil Szemle, 21. szám.

Bokulic S., Bieber. F., Bíró A. M., Cheney E. [2006] Minority Rights Advocacy in the European Union: A Guide for NGO in South-East Europe. Minority Rights Group International, London

Czike K. – Kuti É. [2006] Önkéntesség, jótékonyág, társadalmi integráció. Nonprofit Kutatóközpont és Önkéntes Központ Alapítvány

Dobszay János [2008] Civil pénzek elosztása: vége a mutyizásnak? Heti Világgazdaság 2008. évi 25. szám

Farkas F., Molnár M. [2005] A nonprofit szervezetek elszámoltathatósága. Civil Szemle 2.

Foglalkoztatáspolitikai és Munkaügyi Minisztérium [2003] Humán erőforrás-fejlesztés Operatív Program 2004-2006

Foglalkoztatáspolitikai és Munkaügyi Minisztérium, Oktatási Minisztérium, Egészségügyi Szociális és Családügyi Minisztérium [2004] Program-kiegészítő Dokumentum, Humán erőforrás-fejlesztési Operatív Program 2004-2006

Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium [2004] Agrár- és Vidékfejlesztési Operatív Program 2004-2006, 30. változat

Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium [2004] Program-kiegészítő Dokumentum, Agrár- és Vidékfejlesztési Operatív Program 2004-2006 (11. változat)

Fülöp S. [2002] A civil-nonprofit szektorba tartozó szervezetfajták. In: Bíró E. Márkus Eszter (szerk). Nonprofit szektor analízis. A civil szervezetek jogi környezete Magyarországon. Budapest. EMLA Egyesület

Gazdasági és Közlekedési Minisztérium, Oktatási Minisztérium, Informatikai és Hírközlési Minisztérium [2003] Gazdasági Versenyképesség Operatív Program 2004-2006

Gazdasági és Közlekedési Minisztérium, Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium [2003] Környezetvédelem és Infrastruktúra Operatív Program 2004-2006

Gazdasági és Közlekedési Minisztérium, Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium [2004] Program-kiegészítő Dokumentum, Környezetvédelem és Infrastruktúra Operatív Program 2004-2006

Gazdasági és Közlekedési Minisztérium, Nemzeti Kutatási és Technológiai Hivatal, Informatikai és Hírközlési Minisztérium [2004] Program-kiegészítő Dokumentum Gazdasági Versenyképesség, Operatív Program 2004-2006

Györffy G. [2007] A nonprofit szervezetek ismérvei és tevékenységük, Alapfokú Kézikönyv Civilszervezetek számára, NIOK Alapítvány

Harsányi L., Kuti É., Török M. (programvezetők) [2003] Mit érdemes tudni a kormányzati szakembereknek a nonprofit kutatásokról?, Nonprofit Kutatócsoport, Budapest

Harsányi L., Kuti É., Török M. (programvezetők) [2003] Mit érdemes tudni a nonprofit szervezeteknek a nonprofit kutatásokról?, Nonprofit Kutatócsoport, Budapest

Kengyel Á. [2008] Kohézió és finanszírozás. Akadémia Kiadó, Budapest

Kuti É. [1998] Hívjuk talán nonprofitnak... A jótékonyág, a civil kezdeményezés és az állami keretből kiszoruló jóléti szolgáltatások szektorra szerveződése. Budapest. Nonprofit Kutatócsoport

Kuti É. [2004] Szándékok, szereplők eredmények. A Nemzeti Civil Alapprogram első pályázati fordulójának tapasztalatai az adatok tükrében. Budapest. ICsSzEM és NCA

Kuti É. [2006] A nonprofit szervezetek uniós pályázatokon elért eredményei

Kuti É. – Sebestény A. [2006] A Nemzeti Civil Alapprogram első három pályázati fordulója az empirikus adatok fényében. Budapest. ICsSzEM és PC-Büro Bt.

Kuti É. [2008] A magyarországi civil társadalom és a nonprofit szektor helyzete, uniós kapcsolatai, fejlődési irányai. Szakértői anyag a Gazdasági és Szociális Tanács részére

Ladó M., Tóth F. [2007] A konzultáció és intézményei az Európai Unióban, tagállamaiban és Magyarországon, OFA Kht., Budapest

Lawrie, A. [1994] The Complete Guide to Business and Strategic Planning for Voluntary Organisations. London, Directory of Social Change

Lester M. Salamon, Helmut K. Anheier [1996] The international classification of nonprofit organisation - Working Papers of the The Johns Hopkins Comparative Nonprofit Sector Project, ICNPO-EVISION 1

Lester M. Salamon, Wojciech Sokolowski [2001] Volunteering in Cross-National Perspective: Evidence From 24 Countries - Working Papers of the Johns Hopkins Comparative Nonprofit Sector Project, Johns Hopkins University

Molnár M., Farkas F. [2005] Szimultán elszámoltathatóság és kapcsolatrendszerek a nonprofit szervezetek működésében, Közgazdasági Szemle, LII. évf. 2005 jul-aug (763-770)

Miniszterelnöki Hivatal, Nemzeti Területfejlesztési Hivatal [2003] Regionális Fejlesztés Operatív Program 2004-2006

Nagy R., Nizák P. [2008] A civil szektor pénzügyi életképessége. Civil Szemle, 18-19.

Nagy R., Nizák P. [2009]: A nonprofit szektor életképessége. Civil Szemle 1-2.

Nemzeti Fejlesztési Ügynökség [2010] Értékelési Terv 2010-2012

Nemzeti Fejlesztési Ügynökség, TÁRKI Zrt., Kopint-Datorg Zrt. [2007] Új Magyarország Fejlesztési Terv ex-ante értékelései

Nemzeti Fejlesztési Ügynökség [2007] Programértékelés 2004-2006

Nemzeti Fejlesztési Ügynökség [2009] Programértékelés 2007-2013

Nemzeti Fejlesztési Ügynökség [2008] Kistérségi fejlettség és I. NFT-s fejlesztési teljesítmény

Nemzeti Fejlesztési Ügynökség [2009] Stratégiai jelentéstétel az 1083/2006 EK rendelet alapján az Új Magyarország Fejlesztési Tervvel kapcsolatban

Nemzeti Fejlesztési Ügynökség [2010] Uniós adattár

Nemzeti Fejlesztési Ügynökség: Egységes Monitoring és Információs Rendszer

Nemzeti Fejlesztési Ügynökség, Koordinációs Irányító Hatóság, Elemzési és Kontrolling Osztály [2010] Jelentés az Európai Unió fejlesztési támogatásainak felhasználásáról: Új Magyarország Fejlesztési Terv (2007-2013), Nemzeti Fejlesztési Terv (2004-2006), Nemzetközi Programok

Nizák P. [2004] Az állami pályázati rendszer tapasztalatai – a civil szervezetek szemszögéből. Civil Szemle 1.

Nizák P. [2005] A társadalmi egyeztetésről – a Nemzeti Fejlesztési Terv kapcsán. Civil Szemle 4.

Nonprofit Információs és Oktató Központ (NIOK) Alapítvány [2009] Menet kutatás – Az e-közigazgatási szolgáltatások használata és megítélése a civil szervezetek körében (Kutatási beszámoló)

Nyugat-dunántúli Regionális Fejlesztési Ügynökség, Nyugat-dunántúli Regionális Hálózati Tervező Intézet [2009] Nyugat-dunántúli Regionális Operatív Program, Akcióterv 2009-2010

Nyugat-dunántúli Regionális Fejlesztési Ügynökség [2007] A Nyugat-dunántúli Régió átfogó fejlesztési programja 2007-2013, 2007

Nyugat-dunántúli Regionális Fejlesztési Ügynökség [1998] A Nyugat-dunántúli Régió Területfejlesztési Programját megalapozó hosszú távú fejlesztési koncepció 1998-2013

Országos Területfejlesztési Hivatal, Regionális Fejlesztés Operatív Program és Interreg Községi Kezdeményezés Irányító Hatósága [2006] Program-kiegészítő Dokumentum, Regionális Fejlesztés Operatív Program 2004-2006

Osváth T. L. [2005] A civil szervezetek térségi együttműködései Magyarországon. Útmutató és kézikönyv a civil szervezetek térségi együttműködésének elveiről, módszereiről, eljárási rendjéről. Országos Civil Érdekképviselői Egyesület

Palánkai T. [2004] Az Európai integráció gazdaságtana. AULA, Budapest

Philos Alapítvány és Századvég Alapítvány [2007] A Nemzeti Civil Alapprogram Civil Szolgáltató, Fejlesztő és Információs Kollégiuma által 2004-ben és 2005-ben finanszírozott kutatási pályázatok monitoring vizsgálata

Pogátsa Z. [2004] Europe Now – Hungary's preparedness for the EU's Structural and Cohesion Funds. ISES Books, Szombathely

Salamon, L. M. – Sokolowski, W. – List, R. [2003] Global Civil Society An Overview, Baltimore. The Johns Hopkins University, Center for Civil Society Studies – Institute for Policy Studies

Sebestény I.: A nonprofit szektor funkcionális megközelítése, Civitalis Egyesület Budapest

Smith – Bucklin [1997] Átfogó nonprofit menedzsment. Budapest, CO - NEX Könyvkiadó Kft.

Szabó I. [2000] A települési önkormányzatok és a civil szervezetek kapcsolatrendszere. In: Csegény P. – Kákai L. (szerk.): Köztes helyzet? A civil szervezetek és az önkormányzatok kapcsolatában. Miniszterelnöki Hivatal

TÁRKI [2007] Az Új Magyarország Fejlesztési Terv Operatív Programjainak horizontális ex-ante értékelése, Budapest (www.tarki.hu)

Wagener H. J., Eger T., Fritz H. [2006] Europäische Integration – Recht und Ökonomie, Geschichte und Politik, Verlag Franz Vahlen, München

Zám M. [2004] A magyar nonprofit szektor jövője a munkanélküliség kezelésében az európai integráció folyamatában, Nonprofit Kutatócsoport Egyesület

Internet források:

ENSZ

<http://www.un.org/dpi/ngosection/criteria.asp/>

Európai Unió

http://ec.europa.eu/governance/white_paper/index_en.htm/

http://www.ces.eu.int/pages/en/acs/SCO/SCO_accueil_en.htm/

Központi Statisztikai Hivatal:
www.ksh.hu

London School of Economics:
<http://www.lse.ac.uk/collections/CCS/>

Open Society Institute
http://www.soros.org/resources/articles_publications/publications/lawguide_20040215

Országos Területfejlesztési és Területrendezési Információs Központ
<https://teir.vati.hu/>

Nemzeti Fejlesztési Ügynökség:
www.nfu.hu/unios_adattar

Nemzeti Fejlesztési Ügynökség, Kistérségi Koordinációs Hálózat, Információs Modul
www.terport.hu

Nyugat-dunántúli Regionális Fejlesztési Ügynökség:
www.westpa.hu/rhti

The Johns Hopkins Center for Civil Society Studies
<http://www.jhu.edu/~ccss/publications/books/index.html#overview>
<http://www.jhu.edu/~ccss/publications/cnpwork/>
<http://www.jhu.edu/ccss/unhandbook/handbookdraft.html>

VÁTI Magyar Regionális Fejlesztési és Urbanisztikai Nonprofit Korlátolt Felelősségű Társaság
www.vati.hu

Jogforrások:

1987. évi 11. sz. törvényerejű rendelet az egyes polgári jogi szabályok módosításáról

1989. évi II. törvény az egyesülési jogról

1993. évi XCII. törvény a közalapítványról, a köztestületről és a közhasznú társaságról

1997. évi CLVI. törvény a közhasznú szervezetekről

2003. évi XXVI. törvény az Országos Területrendezési Tervről

85/2004. (IV.19.) Korm. rendelet az Európai Közösséget létrehozó szerződés 87. cikkének (1) bekezdése szerinti állami támogatásokkal kapcsolatos eljárásról és a regionális támogatási térképről

119/2004. (IV.29.) Korm. rendelet az Európai Unió előcsatlakozási eszközei és az Átmeneti Támogatás felhasználásának pénzügyi tervezési, lebonyolítási, számviteli és ellenőrzési rendjéről

360/2004. (XII.26.) Korm. rendelet a Nemzeti Fejlesztési Terv operatív programjai, az EQUAL Közösségi Kezdeményezés program és a Kohéziós Alap projektek támogatásainak fogadásához kapcsolódó pénzügyi lebonyolítási, számviteli és ellenőrzési rendszerek kialakításáról

2006. évi IV. törvény a Gazdasági Társaságokról: a közhasznú társasági forma megszüntetéséről

211/2006. (X.20.) Korm. rendelet az EU Költségvetéséből 2007-től támogatandó egyedi projektek és komplex fejlesztések előkészítéséhez szükséges decentralizált forrás felhasználásáról

255/2006. (XII.8.) Korm. rendelet a 2007-2013 programozási időszakban az Európai Regionális Fejlesztési Alapból, az Európai Szociális Alapból és a Kohéziós Alapból származó támogatások felhasználásának alapvető szabályairól és felelős intézményeiről

2007. évi CLXXXI. törvény a közpénzekből nyújtott támogatások átláthatóságáról

67/2008 (III.29.) Korm. rendelet a közpénzekből nyújtott támogatások átláthatóságáról

Jogi nyilatkozat

Alulírott, Ajkay Adrián jelen nyilatkozat aláírásával kijelentem, hogy **Az európai uniós fejlesztési támogatások szerepe a nyugat-dunántúli nonprofit szervezetek működésében** című

PhD értekezésem

önálló munkám, az értekezés készítése során betartottam *a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. tv. szabályait*, valamint a Széchenyi István Gazdálkodás- és Szervezéstudományok Doktori Iskola által előírt, a doktori értekezés készítésére vonatkozó szabályokat, különösen a hivatkozások és idézések tekintetében.¹

Kijelentem továbbá, hogy az értekezés készítése során az önálló kutatómunka kitétel tekintetében a programvezetőt illetve a témavezetőt nem tévesztettem meg.

Jelen nyilatkozat aláírásával tudomásul veszem, hogy amennyiben bizonyítható, hogy az értekezést nem magam készítettem, vagy az értekezéssel kapcsolatban szerzői jogsértés ténye merül fel, a Nyugat-magyarországi Egyetem megtagadja az értekezés befogadását.

Az értekezés befogadásának megtagadása nem érinti a szerzői jogsértés miatti egyéb (polgári jogi, szabálysértési jogi, büntetőjogi) jogkövetkezményeket.

Sopron, 2011. május 30.

.....
doktorjelölt

¹ **1999. ÉVI LXXVI. TV. 34. § (1)** A MŰ RÉSZLETÉT – AZ ÁTVEVŐ MŰ JELLEGE ÉS CÉLJA ÁLTAL INDOKOLT TERJEDELEMBEN ÉS AZ EREDETIHEZ HÍVEN – A FORRÁS, VALAMINT AZ OTT MEGJELÖLT SZERZŐ MEGNEVEZÉSÉVEL BÁRKI IDÉZHETI.

36. § (1) nyilvánosan tartott előadások és más hasonló művek részletei, valamint politikai beszédek tájékoztatás céljára – a cél által indokolt terjedelemben – szabadon felhasználhatók. Ilyen felhasználás esetén a forrást – a szerző nevével együtt – fel kell tüntetni, hacsak ez lehetetlennek nem bizonyul.